

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**XIX. YÜZYIL ABD VE AVRUPA’DA SOSYAL POLİTİKALARA DUYULAN
İHTİYACIN SİNEMA FİLMLERİ ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ASUMAN SÖNER

Enstitü Ana Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Politika

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ersin KAVİ

Aralık – 2018

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**XIX. YÜZYIL ABD VE AVRUPA'DA SOSYAL POLİTİKALARA DUYULAN
İHTİYACIN SİNEMA FİLMLERİ ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ASUMAN SÖNER

Enstitü Ana Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Politika

Bu tez 06/12/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (<i>Danışman</i>)	Prof. Dr. Ersin KAVİ	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Ekrem ERDOĞAN	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

BEYAN

XIX. Yüzyıl ABD ve Avrupa’da Sosyal Politikalara Duyulan İhtiyacın Sinema Filmleri Çerçevesinde Analizi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 149 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 03/12/2018 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen iThenticate intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı %13’tür.

Uygulanan filtrelemeler:

Kaynakça hariç,

Alıntılar dâhil,

5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI : Asuman SÖNER

Öğrenci Numarası : 147205018

Ana Bilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Programı : Sosyal Politika

Türü : () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Taramayı Yapan Arş. Gör.

(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

Danışman

(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi kadar eski olan toplum kavramı, başlangıçtan itibaren insanların çabalarının bütününe oluşturan ortak bir uygarlığı ifade etmektedir. Toplumların sosyal nitelikli sorunlarının çözümü noktasında yeni bir disiplin olarak ortaya çıkan sosyal politika bilimi bu noktada büyük sorumluluklar üstlenmektedir. Çalışma, toplumların içerisinde bulundukları dönem ve koşullar itibariyle sosyal politikalara duyulan ihtiyacın açıklanmasını amaçlamıştır. Söz konusu açıklama yapılırken dönem olarak XIX. yüzyıl, mekân olarak ise ABD ve Avrupa ülkeleri belirlenmiş ve sinema filmleri aracılığıyla belirtilen ihtiyaç incelenmiştir.

Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun, Türk Millî Kültürü adlı nadide eserinde belirttiği üzere *“Yerli (kitâbeler) ve Çin (Shi-ki, Ts'ien Han-Shu, Sui-Shu) ve Bizans (Priskos, Menandros, Tactica'lar), Lâtin (Marcellinus) vb. yabancı kaynaklara göre Türkler savaş meydanında değil, rahat döşekte ölmekten, hattâ ihtiyarlayıp hastalanmaktan utanırlardı.”* bizler de atalarımızın bu çalışkanlığının ışığında, mensubu olmaktan gururunu duyduğumuz Türk ulusu için bilimin her alanında araştırmalar yapmalı ve eserler ortaya koymalıyız. Çünkü tarihte ülkelerin ordularıyla verdikleri savaşlar, günümüzde bilimle ve teknoloji ile verilmektedir. Türk gençliği olarak çabalarımızın en temel amacı güzel ülkemizi, bilimde ve teknolojik alanlarda en üst düzeylere çıkarmaktır ve bunun için var gücümüzle çalışmaktır.

Çalışma sürecinde daima yol göstereci olan, katkı ve desteğini esirgemeyen, değerli danışman hocam Prof. Dr. Ersin KAVİ'ye teşekkürlerimi arz ederim. Yine bölüm hocalarımdan Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY'a öğrenciliğim boyunca sonsuz desteği ve katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak çalışmada bana verdikleri destekle, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan babam Mustafa SÖNER, annem Süheyla SÖNER ve rahmetli dedem Mehmet SÖNER ve çalışma sürecimde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşım Funda KARAARSLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Asuman SÖNER

03/12/2018

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar	v
ŞEKİLLER	v
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1. KAVRAMSAL AÇIDAN SOSYAL POLİTİKA

1.1. Sosyal Politikanın Tanımı	12
1.1.1. Dar Anlamda Sosyal Politika	17
1.1.2. Geniş Anlamda Sosyal Politika	18
1.2. Sosyal Politikanın Bileşenleri	21
1.2.1. İşsizlik	21
1.2.2. Örgütlenme	22
1.2.3. Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma	23
1.2.4. Yoksulluk	23
1.2.5. Göç	24
1.2.6. Ücret ve Gelir Dağılımı	25
1.3. Sosyal Politika Biliminin Tarihçesi	26
1.3.1. İlk Çağlardan XVII. Yüzyıla Sosyal Politika	26
1.3.2. XVII. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla Sosyal Politika	30
1.3.3. XIX. Yüzyılda Sosyal Politika	34
1.4. Sosyal Politika Biliminin Gelişmesi	41
1.4.1. Sosyal Politikanın Gelişiminde Rol Oynayan Etmenler	42
1.4.1.1. Ekonomik Büyüme	42
1.4.1.2. Ücretli Çalışanlar Toplumu	46
1.4.2. Sosyal Politika Uygulamalarının Gelişimi	48
1.4.2.1. Sosyal Politika Biliminin Kapsamının Genişlemesi	48
1.4.2.2. Sosyal Politika Uygulamalarının Gelişmesi	50

BÖLÜM 2. SİNEMA VE TOPLUM İLİŞKİSİ

2.1. Sinema Biliminin Doğuşu ve Gelişimi	56
2.2. Sinema Biliminin Gücü	63
2.3. Sinema Bilimi ve Toplumsal Etkileşim	65
2.4. İşçi Sınıfının Beyazperdeye Yansıması	69

BÖLÜM 3. SOSYAL POLİTİKAYA DUYULAN İHTİYACIN SİNEMA ÖRNEĞİ İLE ANLATILMASI

3.1. Amaç ve Yöntem	74
3.2. Metropolis Filmi	75
3.2.1. Metropolis Filmi Özeti	76
3.2.2. Metropolis Filmi Betimsel Analizi	78
3.3. Modern Zamanlar Filmi	80
3.3.1. Modern Zamanlar Filmi Özeti	81
3.3.2. Modern Zamanlar Filmi Betimsel Analizi	84
3.4. Gazap Üzümleri Filmi	88
3.4.1. Gazap Üzümleri Filmi Özeti	88
3.4.2. Gazap Üzümleri Filmi Betimsel Analizi	91
3.5. Oliver Twist Filmi	93
3.5.1. Oliver Twist Filmi Konusu	93
3.5.2. Oliver Twist Filmi Betimsel Analizi	97
3.6. Suffragette Filmi	99
3.6.1. Suffragette Filmi Konusu	99
3.6.2. Suffragette Filmi Betimsel Analizi	104
3.7. Sefiller (Les Misérables) Filmi	106
3.7.1. Sefiller (Les Misérables) Filmi Konusu	106
3.7.2. Sefiller (Les Misérables) Filmi Betimsel Analizi	109
3.8. Germinal Filmi	110
3.8.1. Germinal Filmi Konusu	111
3.8.2. Germinal Filmi Betimsel Analizi	116
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	129
ÖZGEÇMİŞ	137

TABLÖLAR

Tablo 1. Sosyal Politika ve İlişkili Olduğu Diğer Disiplinler	15
Tablo 2. Genel Hatlarıyla Sanayi Devriminin Sonuçları	33
Tablo 3. Birleşik Krallık, İngiltere ve Kuzey İrlanda'da, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Artışı (1856-1973)	43
Tablo 4. Belirli Ülkelerde Ulaşılan Gelir Düzeyleri ve Geçmişteki Gelişme Hızları.....	43
Tablo 5. 18 OECD Ülkesinde Sosyal Refah Harcamalarının Ulusal Gelir İçindeki Yeri (%)	44
Tablo 6. İngiltere’de Faal Nüfusun Sektörler İtibariyle Dağılımı (%) (1801-1980).....	46
Tablo 7. Beveridge’nin Devleri ve Birleşik Krallık’ta Refah Hizmetleri	52
Tablo 8. ABD Sosyal Güvenlik Sistemi’nin İçeriği (Başlıkları)	53
Tablo 9. 1930-2005 Yılları Arası Dönem Sinema Filmleri ve Dönemin Genel Yapısı İlişkisi	61
Tablo 10. Sosyal Politika-Sinema İlişkisi Çerçevesinde Analizi Yapılan Filmler	75

ŞEKİLLER

Şekil 1. Dar Anlamda Sosyal Politika ve Kapsamı	18
Şekil 2. Geniş Anlamda Sosyal Politika ve Kapsamı	21
Şekil 3. Sosyal Politikanın Tarihi Seyri.....	39
Şekil 4. Tarih Sürecinde Kapitalizmin Dönemleri	41
Şekil 5. Sinema-Toplum İlişkisinin Temel Öğeleri.....	67

RESİMLER

Resim 1. Metropolis Filminde Geleceğin Şehri	77
Resim 2. Metropolis Filminde Vardiya Değişimi ve İşçiler Şehri	77
Resim 3. Eller ile Aklın Uzlaşması	80
Resim 4. Koyun Sürüsüyle İşlerine Gitmekte Olan İnsan Kalabalığı Arasındaki İlişki: ‘Zoo’ Kimlik	81
Resim 5. Makinenin Bir Uzantısı ve Nesnesi Hâline Gelen Makine-İnsan	82
Resim 6. Montaj Bandında Sahte-Fail.....	86
Resim 7. Montaj Bandındaki Hareketin İnsan-Özneyi, İnsan Nesneye İndirgemesi	87
Resim 8. Tom ile Muley’in Karşılaşması.....	89
Resim 9. Keene Çiftliği Grevi ve Grev Kırıcıların Temini Noktasında Yerel Otoritelerin İşbirliği.....	90
Resim 10. Uzun Mesafeden Yakın Çekim Tarım Bakanlığı’na bağlı Çiflik İşçileri Buğday Kampı (Farmworkers Wheat Patch Camp)	91
Resim 11. Yetimhanedeki Çocukların ve Yöneticilerin Yemek Masaları	94
Resim 12. Bay Sowerbery Tarafından Oliver’in Çalıştırılması (Çocuk Emegi).....	94
Resim 13. Fagin’in Çırak Çocuk Hırsızları, Bay Brownlow’un Mendilini Çalarken	95
Resim 14. Maud Watts’ın, Lloyd George’a İfadesi	102
Resim 15. Maud Watts’ın Çamaşırhanede İşten Ayrılması Yönündeki Psikolojik Baskı	103
Resim 16. Emily’in Basının Dikkatini Çekmek İçin Kendisini Feda Etmesi	104
Resim 17. Jean Valjean’ın Hayatında Yeni Bir Başlangıç Yapması – Sekiz Yıl Sonra Mösyö Madeiline	107
Resim 18. Hancı ve Eşinin Cosette’yi Çalıştırması.....	109
Resim 19. Voreux Maden Ocağında Çalışan İşçiler	111
Resim 20. Voreux Maden Ocağı İşçileri ile Müdür Hennebeau’nun Grev Hakkında Konuşmaları.....	114
Resim 21. Voreux Maden İşçilerinin, Jean Bart Madenini İstila Etmesi	115
Resim 22. Voreux Maden Ocağının Grevdeki İşçilerinin Jandarmayla Karşı Karşıya Kalışı.....	115

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
NHS	: Ulusal Sağlık Sistemi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UFA	: Universum Film - Film dağıtıcısı
USA	: United States of America – ABD
WESO	: Dünyada İstihdam ve Toplumsal Durum – Eğilimler 2017 Raporu
vb.	: ve benzeri

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: XIX. Yüzyıl ABD ve Avrupa’da Sosyal Politikalara Duyulan İhtiyacın Sinema Filmleri Çerçevesinde Analizi

Tezin Yazarı: Asuman SÖNER

Danışman: Prof. Dr. Ersin KAVİ

Kabul Tarihi: 06.12.2018

Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 137 (tez)

Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Bilim Dalı: Sosyal Politika

XIX. yüzyılda başta Avrupalı ülkeler ve ABD olmak üzere toplumlarda bir tarafta işsizlik, yoksulluk gibi sosyal sorunlar yaşanırken; diğer tarafta işçiler çok zor şartlar altında çalışmak zorundadırlar. Ayrıca sermaye sahiplerini denetleyecek herhangi bir mekanizma yoktur. Bu nedenle, sermaye sahipleri rekabet gücünü korumak ve daha fazla kâr elde edebilmek adına işçilerin ücretlerinde azalmaya gitmektedir. Zaten yoksulluk düzeyinde yaşayan işçiler için bu ölümden farksız olacaktır.

Sosyal politikalar bu noktada anlam ve önem kazanmaktadır. XIX. yüzyılla birlikte ortaya çıkan sosyal politika disiplini başta işçi ve işveren arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde işçi taraflı bir anlayış sergilemiştir. Süreç içerisinde sosyal politikanın sorumluluk alanında gelişmeler yaşanmış; kadın, çocuk, yaşlı, eski hükümlü, engelli ve benzeri gruplar sosyal politikaların hedef kitlesi hâline gelmiştir.

Sinema filmleri bir sanat dalı olmanın yanında içerisinden çıktığı toplumun bir ürünüdür. Sinema filmleri toplumları etkilemekte ve aynı zamanda toplumlardan da etkilenmektedir. Araştırma da, amaç sinema filmlerinin toplumsal niteliğini öne çıkararak, sosyal politikanın ortaya çıkmasındaki nedeni filmler aracılığıyla irdelemektir.

Araştırmada bu amaçla, ilk olarak Fritz Lang’ın 1927 yapımı Metropolis, ikinci olarak Charlie Chaplin’in çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri alanında önemli bir yapı taşı olan 1936 yapımı Modern Zamanlar (Modern Times) filmi, üçüncü olarak 1940 yılı yapımı John Ford yönetmenliğindeki Gazap Üzümleri filmi, dördüncü olarak XIX. yüzyıl İngiltere’siyle ilgili olarak 2005 yapımı Roman Polanski yönetmenliğindeki Oliver Twist filmi, beşinci olarak yine XIX. yüzyıl Londra’sını yansıtan Sarah Gavron’un 2015 yılı yapımı olan Diren! (Suffragette) filmi, altıncı olarak ise XIX. yüzyılı Fransa’sını yansıtan Tom Hooper yönetmenliğindeki 2013 senesi yapımı Sefiller (Les Misérables) filmi ve son olarak yedinci film ise Claude Berri’nin 1993 yapımı Germinal adlı filmi ele alınacaktır.

Sinema filmleriyle birlikte toplumdaki yoksulluk, işsizlik, açlık ve kadınların sosyal dışlanmaya maruz kalmaları gibi sosyal sorunlara dair somut örnekler verilecektir. ABD ve Avrupalı ülkelerde sanayi devrimi sonrası sosyal sorunların toplumları derinden sarstığı söylenebilir. Bu nedenle, belirtilen ülkelerde sosyal politikaların ortaya çıkışındaki ihtiyaç, dönemi anlatan sinema filmleri ile ifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sinema Filmleri, Sosyal Sorunlar, Sosyal Politikaların Gerekliliği.

Yalova University Institute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: Analysis of the Need For Social Policies in the USA and Europe within the Framework of Cinema Films in the 19th Century	
Thesis Author: Asuman SÖNER	Advisor: Prof. Dr. Ersin KAVI
Date of Acceptance: 06.12.2018	Total Number of Pages: x (pre text) + 137 (main body)
Department: Labour Economics and Industrial Relations	Field of Study: Social Policy
In the 19th century, social problems such as unemployment and poverty in European countries and USA on one hand, workers who had to work under very difficult conditions. In addition, there was no mechanism to control capital owners. For this reason, capital owners were reducing the already wages of workers in order to protect their competitive power and to earn more profits. For workers who had been living under poverty line, it would be no different than death. Social policies started to gain importance at this point. The social policy discipline that emerged in the 19th century has shown a workers' understanding in the settlement of the disagreements between the workers and the employers. Within the process, there has been developments in the responsibility area of the social policy; women, children, the elderly, ex-convicts, the disabled and similar groups have become the target mass of social policies. Besides being a branch of art, films are a product of the society of which they come out. For this reason, movies actually guide us about societies. Films affect societies and are also influenced by societies. This research aims to examine the causes for the emergence of social politics through highlighting the social nature of films. The research will focus on identifying social problems in the society and the necessity of social policies in terms of settlement of these problems which can be explained with the help of movies to substantiate on general hypothesis. While trying to test the hypothesis, in terms of space, England and France and as the period 19th century. For this purpose in the research, first of all Fritz Lang's 1927 Metropolis, secondly Charlie Chaplin's 1936 Modern Times (Modern Times) film, an important building block in the study economy and industrial relations, the third was the 1940 film John Ford's Wrath of Wrath, the fourth film of the Oliver Twist directed by Roman Polanski in 2005 on the 19th century England, the fifth Suffragette film of the year 2015 by Sarah Gavron, which again reflects 19th century London, the sixth is Les Misérables, the 2013 film produced by Tom Hooper, which reflects 19th century France and finally, the seventh film and last which will be Claude Berri's 1993 film Germinal. Together with the films, concrete examples of social problems such as poverty, unemployment, hunger and social exclusion of women in the society will be given. It can be said that social problems in USA and European countries after the Industrial Revolution have shaken the societies at their core. Therefore, the need for the emergence of social policies in the mentioned countries, can be expressed with cinema films that describe the period.	
Anahtar Kelimeler: Social Policy, Cinema Films, Social Problems, The Necessity of Social Policies.	

GİRİŞ

Sanayi devrimi sonrasında yaşanan gelişmeler İngiltere, Fransa, Almanya, ABD gibi ülkelerde, çalışma yaşamı başta olmak üzere köklü değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Köleliğin belirtilen ülkelerde tedricen son bulmasıyla beraber sermaye sahipleri ucuz iş gücü arayışına girmişlerdir. Bu arayış ise kadın ve çocukların çalışma hayatına atılması ile son bulmuştur. Kadın ve çocukların ucuz iş gücü olarak görülmesinin sebepleri ise kadınlara verilen işlerin genelde geçici nitelikli ve düşük ücretli işler olması, kadınların işgücü talebi mevcut işgücü arzından fazla olmasının ücretlerde düşüşe neden olması, sanayi devrimi sonrası dönemde genel ve mesleki eğitim bakımından kadın işgücünün niteliğinin erkek iş gücünden daha düşük olması ve doğum, çocuk bakımı gibi iş yaşantısını kesintiye uğratmasının işveren açısından güvenilir olmamasıdır (Durmaz, 2016: 46). Sermaye sahipleri tarafından ucuz iş gücü olarak görülen kadın ve çocuklar çok zor şartlar altında çalışmışlardır. Kadın ve çocuklar başta fabrikalarda ve atölyelerde - yaş sınırı tanınmadan- çalışmak zorunda kalmışlardır. Çalışan kadın ve çocuk emeği ise çoğu zaman sömürülmüştür. Ağır ve yıpratıcı işlerde çalışan çocuklar bir süre sonra sakat kalmaya ve ölümlerle sonuçlanan iş kazalarına maruz kalmışlardır. Ancak çocuk ve kadınlar çalışmak zorundadırlar. Çünkü sanayi devrimi sonrasında yaşanan gelişmeler sonucu ailede babanın veya kocanın kazandığı ücret, ailelerin en temel ihtiyaçlarını karşılaması noktasında bile yeterli olmamaktadır. Kadın ve çocuklar, çalışma yaşamı içerisinde ayrımcılıkla karşılaşmışlardır. Özellikle kadınların toplumdaki rolünden daha görünür hâle gelmesi toplumca alışılmış bir durum değildir. Yine erkeklerden daha fazla mesai harcamalarına rağmen kadınların maaşları erkeklerden daha düşük düzeydedir.

İşverenler kendilerini denetleyecek bir mekanizma bulunmaması sonucu, zamanla işçilerin ücretlerinde çeşitli bahaneler öne sürerek indirime gitmiş ve ücretlerdeki bu düşüş işçilerin sefalet düzeyinde yaşamalarına sebep olmuştur. İşçiler, ancak bir araya gelerek birlik olup, güçlerini birleştirerek işverenin gücüne karşı bir ölçüde ayakta durabilir, haklarını koruyabilirlerdi. Bu düşünce fiilen sendikaların oluşmasına neden olmuştur (Kozak, 2012: 64). Tüm ülkelerde sendikaların yasallaşması, işveren ve devletler tarafından hukuken tanınmaları uzun ve yoğun mücadeleler sonrasında olmuştur. İngiltere’de 1824, ABD’de 1842, Almanya’da 1869 ve Fransa’da 1884 yıllarında sendikaların serbestçe kurumlarına zemin hazırlayan kanunlar yürürlüğe girmiştir (Tokol, 2014: 77). Ancak işçiler kadın-erkek eşitsizliği, işverenin ücretleri düşürmesi, zor şartlar altında çalışmaya mecbur bırakılma gibi birçok sorunun çözümü için örgütlense de hiçbir sonuca ulaşamamışlardır.

XIX. yüzyılda işsizlik oldukça yaygın toplumsal bir sorundur. İnsanlar işleri olmaması nedeniyle hırsızlık yapmak, suç işlemek zorunda kalmışlardır. Bu zorundalık açlık, sefalet ve sürekli yoksulluk olarak kendini göstermiştir. İnsanlar, hırsızlık ve benzeri suçlardan hüküm giydikten sonra topluma yeniden adapte olma sürecinde ise sosyal dışlanma ile karşılaşmışlardır. Öyle ki eski hükümlüler, toplumda kendilerine bir yer edinmemekte ve toplumdan dışlanmaktadırlar. Belirtilen sosyal sorunların çözümünde sosyal politikalar önemli roller üstlenmiş ve sorunların giderilmesi noktasında yeni bir bilim olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyal politikanın konusunu oluşturan sorunların temel olarak dört alanda yer aldıklarını söylemek mümkündür. Bunlar, yoksulluk ve sosyal dışlanma; yaygın eğitim; hastalık, yaşlılık, işsizlik gibi durumlarda bireyi desteklemeye yönelik sosyal güvenlik önlemleri ve çalışma hayatının düzenlenmesi olarak belirtilebilir. Tarihsel olarak, bu alanlar içinde yer alan sosyal sorunların yetkililerin müdahalesini gerektiren sosyal sorunlar olarak tanımlanmaları, kapitalizmin ortaya çıkışının hemen sonrasında yaşanan gelişmelerle bağlantılıdır. Dolayısıyla, sosyal politika konularının XVI. yüzyıldan itibaren siyasî karar alıcıların gündemine girdiğini ve tartışıldığını söyleyebiliriz.

Çalışmanın dönem ve zamanı açısından eşdeğerli olan XIX. yüzyıl İngiltere'sinde, İngiliz iş müfettişlerinin fabrikalardaki çalışma koşullarıyla ilgili çalışmaları XIX. yüzyıl sosyal politika tarihinin önemli sayfalarını oluşturmaktadır. Bugünkü anlamıyla sosyal güvenlik önlemleri ise, İngiltere'den önce kıta Avrupası'nda, XIX. yüzyılın ikinci yarısında gündeme gelmiştir (Buğra ve Keyder, 2015: 10).

Dünya son iki yüzyıldır sanayi devrimi ve hemen sonrasında ortaya çıkan sorunları tartışmakla geçirmiştir. Bu tartışmalarda önemli olarak iki unsur ön planda olmuştur; zengin ve yoksul ya da güçlü ve zayıf insanlar arasındaki bitmek bilmeyen çatışma ve çekişmeler. Yaklaşık üç yüzyıl boyunca bu farklılıkların giderilmesi noktasında gerekli başarı gösterilememiştir. Üçüncü bin yılda küreselleşme ismi verilen yeni bir süreç içerisindeyken, sanayi devrimi sonrasında hatırlatan sorunlar tekrar gündemdeki yerini almaktadır. Ancak aradaki temel farklılık sosyal sorunların yerelden küresel bir düzeye taşınması olmuştur. XIX. yüzyılda yoksulluk İngiltere'nin ya da sanayileşmiş ülkelerin bir sorunu iken XX. yüzyılda bütün dünyanın sorunu haline gelmiştir (Şenkal, 2017: 3). Yani XIX. yüzyılda sosyal sorunların giderilmesi noktasında ihtiyaç duyulan sosyal politikalar, XX. yüzyılda da önemini hâlen korumaktadır. Sosyal sorunlar zamanla belirtildiği gibi daha küresel bir hal almış ve sorunların çözümü de bu nedenle daha zorlaşmıştır. Öyle ki işsizlik, yoksulluk ve açlık gibi sosyal sorunlar sanayi devrimi sonrası toplumları etkileyen sosyal sorunların başında gelmektedir. Ancak mevcut durum da farklı değildir. Günümüz de yoksulluk, işsizlik ve açlık gibi sosyal sorunlar toplumları etkilemektedir.

Sanayi devrimi sonrasında işçi ve işveren ilişkisinde işçiyi korumak olarak ortaya çıkan sosyal politika disiplini ise hâlen önemini korumaktadır.

Çalışmanın Konusu

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayi devrimi olarak adlandırılan büyük dönüşüm sonucunda, ekonomik ve toplumsal yaşamda emeği ile geçinmek zorunda olan geniş kitleler için ortaya çıkan sorunlar, kurumsal anlamda da sosyal politikanın doğuşunu beraberinde getirmiştir. Tarihin her döneminde insanlığın karşılaştığı sosyal risklere ve özellikle de yoksulluğa karşı koruma önlemleri olmakla birlikte; çalışma ve yaşama güvencesinin toplumdaki vatandaşlar için bir hak, devlet için ise bir ödev kabul edildiği sosyal politika önlemlerinin ortaya çıkışı ve gelişimi sanayi devriminin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal dönüşüm sonucunda olmuştur.

Sosyal politikanın gelişimi tedrici bir biçimde ortaya çıkmış; kapitalist birikim rejimi ve ideolojisinin özellikleri kapsamında yeni anlamlar kazanmıştır. Bu bağlamda, sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ilk sosyal politika önlemleri, çalışma yaşamında en korunmasız kesimler olarak kabul edilen çocuk ve kadınlara yönelik alınmıştır. Bu önlemler çalışmaya kabul yaşı, çalışma süresi gibi bireysel iş ilişkileri alanına yönelik düzenlemeleri içermektedir. Henüz işçilere örgütlenme hakkının tanınmadığı ve işçi örgütlenmelerinin yasaklandığı bir dönemde, ilk sosyal politika düzenlemelerinin bireysel iş ilişkileri alanına yönelik ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte, işçi sendikalarının ortaya çıkışı ve mücadeleleri bağlamında, ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal politikanın kapsamının zaman içerisinde geliştiği görülmektedir (Gökbayrak, 2011: 7).

XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa'sında, yoksulluk ve işsizlik göze çarpan sosyal sorunların başında gelmektedir. Öyle ki yoksulluk ve işsizlik bir tarafta iken diğer tarafta varlıklarına varlık katan bir sınıf vardır. Gelir dağılımının adaletsizliği dönemde gözle görülür bir biçimde söz konusudur. Kadın ve çocukların, bedensel güçlerinin üzerinde çalışmaya zorlanmaları onların hasta olmasına ve hayatlarını kaybetmelerine sebep olurken; diğer tarafta işverenler başta olmak üzere bir sınıfın varlık içinde olması sonucu doğaldır ki toplumlarda huzursuzluklara neden olmuştur. Tüm bu huzursuzlukların giderilmesi noktasında sosyal politikaların ortaya çıkması ve rol üstlenmesi ise kaçınılmaz olmuştur. Sosyal politikalar ortaya çıkması itibarıyla işçiyi, işverene karşı korurken ilerleyen süreçte kadın, çocuk, yaşlı, eski hükümlü, engelli gibi birçok dezavantajlı grubu kapsayan geniş bir anlamı içermiştir.

Çalışma XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa'sını konu alan filmler aracılığıyla toplumdaki sorunların tespit edilmesini içermektedir. Şöyle ki, yoksulluk, açlık, işsizlik, kadın-erkek eşitsizliği gibi sosyal sorunlar dönemi anlatan filmlere yansımıştır. Sinema içinden çıktığı toplumun ürünü olarak elbette ki toplumu her yönüyle yansıtacaktır. Ayrıca toplumda söz konusu olan bu sosyal sorunlar filmlere de konu olmuştur. Sosyal sorunların çözümü noktasında ise sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan sosyal politika disiplini büyük roller üstlenmektedir. Toplumu derinden etkileyen sorunların çözümü noktasında sosyal politikalar tarihin her döneminde ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç sinema filmleri aracılığıyla izleyicilere aktarılmıştır. Çalışmada sosyal politikaya duyulan ihtiyaç sinema filmleri yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. XIX. yüzyıldan örnek filmler ile toplumdaki sorunlar tespit edilmiş ve onlara yönelik sosyal politikalar incelenmiştir.

Çalışmanın Önemi

XIX. Yüzyıl ABD ve Avrupa'da Sosyal Politikalar Duyulan İhtiyacın Sinema Filmleri Çerçevesinde Analizi adlı bu tez çalışması sosyal politika-sinema ilişkisini irdeleyen ve ortaya koyan tez çalışması olma özelliğine sahiptir. Çalışma yaşamını, çalışanların tüm sorunlarını, yoksulluk, açlık ve işsizlik gibi toplumda yer alan sosyal sorunları inceleyen sosyal politika disiplinin ilgilendiği sorunların çözümünde sinema sanatı toplumun dikkatini çekeceğinden dolayı toplumsal duyarlılığı artırıcı bir role sahiptir.

Sosyal politika disiplini literatürünün temel konularını oluşturan sanayileşme, işçi-işveren ilişkileri, çalışma ilişkileri, göç, kadın, çocuk, yaşlı, sendikalaşma, örgütlenme, işçilerin

işlerine yabancılaşması gibi konuların sinema ile bağlantısını inceleyen araştırmaların azlığı nedeniyle bu tez çalışmasının Türkçe literatürde yardım alınabilecek bir kaynak olacaktır, sosyal politika-sinema alanlarına ilişkin yeni tartışmaların yapılmasına olanak sağlayabileceği düşünülmüştür.

Sosyal sorunların sinema filmlerinde konu alınması sosyal sorunlara karşı sosyal duyarlılığı arttıracaktır ve bunun sonucunda sosyal sorunların çözümünde kamuoyu oluşmasına imkân sağlayacaktır.

XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında sosyal politikalara duyulan ihtiyacın soyut teorilerle incelenmesi yerine bu dönemlere ait filmlerin betimsel analizi çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Filmler dönemin sosyal yaşantısını yani o dönemin toplumunu yansıtmaktadır.

Çalışmada, sinema filmlerinin XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa'sında toplumun içinde bulunduğu koşullar nedeniyle sosyal politikalara ihtiyaç duyması düşüncesi ele alınmıştır. Dolayısıyla inceleme alanı sosyal refah ve sosyal adalet gibi alanlar olan sosyal politika disiplini, bir sanat dalı olan sinema ile ortak paydada buluşmaktadır.

Çalışma bu konunun seçiminde ise en büyük etkenlerden birisinin filmlerin sadece insanları bir kaç saat eğlendirip hoşça vakit geçirilmesini sağlamak amacından daha çok üretildiği toplumlar hakkında bizlere bilgiler vermesi, yaşanan dönemin sosyal, siyasi ekonomik hayatını bizlere yansıtması ve en önemlisi olarak her filmin bizlere aktarmaya çalıştığı bir teması olmasıdır. Öyle ki sanat insanlara keyifli vakit geçirmenin ötesinde onları bilinçlendirmek içinde bir araç olabilmektedir. Filmler içinden çıktığı toplumun ve kültürün yansımasıdır. Bu nedenle toplumun değerleri, değişimleri paralel olarak film içeriklerinde yer almaktadır. Sinema üzerine yapılan araştırmaların çıkış noktası, sinemanın toplumun yaşam tarzının ve kültürünün biçimlenmesinde etkili olduğu ve bu aracın toplumu yansıttığı görüşü olmuştur (Erdemir, 2011: 222).

Bu nedenle sosyal politikaların ortaya çıkışı noktasında nedenlere değinirken bu araştırmada dönemin filmleri bizlere yol gösterici olmuştur. Sanayi devrimi sonrası yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümler, dönemi anlatan sinema filmleri ile açıklanmış ve incelenmiştir.

Çalışmanın Amacı

Sosyal politika ve sinema arasındaki ilişki üzerine yapılmış çalışmaların azlığı söz konusudur. Bu anlamda çalışma daha sonra yapılacak olan çalışmalara bir arka plân oluşturma imkânı da sağlayacaktır. Böylece çalışmanın amacı da ortaya çıkmış olmuştur. Filmler yardımıyla toplumdaki sosyal sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunlara yönelik sosyal politikalar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sinema filmlerinin sanayi devrimi sonrası XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa'sında karşılaşılan sosyal sorunlara yönelik olarak ihtiyaç duyulan çözümler ve sosyal politikaların ihtiyaç duyulmasındaki etkenler çalışmada incelenmeye çalışılmıştır.

Bu amaç noktasında çalışma XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa ile sınırlandırılmış ve bu kapsamda incelenmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Çalışma “XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan sosyal sorunlar, filmler ile incelenebilir” genel hipotezi üzerine temellendirilmiştir. Genel hipotez sınanmaya çalışılırken çalışma mekân açısından ABD ve Avrupa, dönem olarak ise XIX. yüzyıl olarak sınırlandırılmıştır. Yine tez çalışmasının diğer hipotezlerini belirtirsek eğer;

H0: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan sosyal sorunlar, filmler ile incelenebilir

H1: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında işçilerin işlerine yabancılaşması ve Taylorizm söz konusudur.

H2: XIX. yüzyılda ABD ve Avrupa ülkelerinde yaygın işsizlik sonucu kaos ortamını sosyal politika uygulamaları çözüme kavuşturabilir.

H3: XIX. yüzyılda ABD ve Avrupa ülkelerinde yaşanan yoksulluk ve sefalet filmler sayesinde anlaşılabilir.

H4: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında kadın-erkek arasında eşitsizliği dönemi anlatan filmler ile görebiliriz.

H5: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında işçiler kötü şartlar altında çalışmaktadır.

H6: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında işçi-işveren ilişkisini dönemi anlatan filmler ile inceleyebiliriz.

Sinema filmleri, sosyal politika öğrencileri için sahaya/alana çıkma deneyimini sınırlı olsa da yaşatabilmektedir. Yine sinema filmleri soyut sosyal politik kavramların somutlaştırılmasında, görsel olarak zihinlerde canlandırılmasında fayda sağlamaktadır. Belirtilen bu iki yargı da, çalışmanın diğer hipotezlerini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak Sosyal Politika Nedir ve Sosyal Politika’ya Duyulan İhtiyaç şeklinde isimlendirilen bölümde sosyal politikanın tanımı yapılmış, ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi detaylı olarak açıklanmıştır. İkinci bölümde ise Sinema ve Toplum İlişkisi incelenmiştir. Bu bölümde sinema biliminin doğuşu ve gelişimi, sinema biliminin gücü incelenmeye çalışılmıştır. Sinema bilimi ve toplumsal etkileşimi incelenmiştir. Diğer yandan Sinema Biliminin Gücü bölümünde, sinema biliminin aynı zamanda ideolojik bir yapısının olduğunu ve filmlerin propaganda açısından da kullanılmasına değinilmiştir. Son bölümde ise çalışmanın asıl konusu olan Sosyal Politikaya Duyulan İhtiyacın Sinema Örneği ile Anlatılması bölümü yer almıştır. Bölümde sanayi devriminin sonuçlarından oldukça etkilenen ABD ve Avrupa mekân olarak karşımıza çıkmıştır.

Çalışma literatür taraması üzerine kurulmuştur. Sosyal politika disiplini ve sinema filmlerinin ortak bir paydada buluşması çok çalışılmamış bir konudur. Yine diğer bilimlere göre daha çok yeni bir disiplin olan sosyal politikaya ihtiyaç duyulmasının filmler ile anlatılması ile daha önce az sayıda çalışma içeren bu konuya temas etmek amaçlanmıştır. Bu açıdan çalışma, betimsel analiz temelinde orijinal bir çabayı

içermektedir. Bu çabada ise temel hedef bilgilendirmek ve sorgulamaktır. Betimsel analiz ile incelenen filmler ile bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre filmlerin ve filmlerden elde edilen bulguların işlenmesi, bu bulguların tanımlanması ve son olarak bulguların yorumlanması yapılmıştır. Çalışma sosyal politika bilimi, ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi, sinema biliminin doğuşu, sinema bilimi ve toplum noktasında bilgilendirme amacı taşımıştır; sosyal politikaya duyulan ihtiyacın sinema sanatı ile açıklanmasında ise sorgulamak ve sorgularken de sosyal politika bilimini temellendirmek amaçtır. Bu nedenle çalışmada sebep ve sonuç ilişkileri kurulmuş, tanımlama, örnekleme, anlatım ve hikâyeleme, süreç çözümleme ve bölümlleme gibi tekniklerden faydalanılmıştır.

Çalışma da literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler üzerinde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi yardımıyla ABD ve Avrupa'nın XIX. yüzyılına ışık tutmak amaçlanmıştır.

İlk bölümde, sosyal politika biliminin tanımı yapılmaktadır. Sanayi devrimi sonrası toplumda meydana gelen değişimler sonucu, yeni bir sınıfın –işçi sınıfı- ortaya çıkışı detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bir süre sonra işçi ve işveren sınıf arasında uyuşmazlıklar söz konusu olmuştur. Sosyal politika disiplininin bu uyuşmazlıkların azaltılması noktasında rol üstlendiğini söylememiz mümkündür. Sosyal politikanın ortaya çıkışı itibariyle geçen süreçte tarihsel gelişimi de yine bölümde incelenmeye çalışılmıştır. Sosyal politika bilimi dar anlamda işçi ve işveren arasındaki uyuşmazlıkların çözümü noktasında roller üstlenmiştir. Sosyal politika disiplinin bu rolü, çalışmanın genel hipotezi olan sosyal politikanın gerekliliğinin sinema filmleri ile açıklanması, bu noktada işçi ve işverenler arasındaki sorunları anlatan filmler ile mümkün olmuştur. Yine sosyal politika zaman içerisinde daha geniş bir anlam kazanmıştır. Geniş anlam içerisinde sosyal politika dezavantajlı olarak nitelendirilen kadın, çocuk, yaşlı, engelli, eski hükümlü, göçmenlere yönelik düzenlemeleri de disiplinine dâhil etmiştir. İşsizlik, yoksulluk, açlık gibi temel sosyal politika alanlarının yanına ise sosyal dışlanma, sosyal güvenlik, kadın-erkek eşitsizliği gibi alanlarda ilave edilmiştir. Sosyal politika alanının genişlemesi ilk bölümde detaylı olarak aktarılmıştır. Sosyal politika biliminin diğer disiplinlerle olan etkileşimi de detaylı olarak incelenmiştir. Çalışma da zaman açısından sınırını belirleyen XIX. yüzyıla kadar sosyal politikanın gelişimi açıklanmış ve başta İngiltere, ABD, Fransa ve Almanya gibi ülkelerdeki gelişim aktarılmıştır. Bu gelişimde rol oynayan etkenler olan ekonomik büyüme ve ücretli çalışanlar toplumu alt konu başlıkları da açıklanmıştır.

Sinema ve sosyal politika ilişkisinin irdelendiği bir tez çalışmasında sinemaya da ayrıca bir yer vermek gerektiği düşünülerek ikinci bölüm buna ayrılmıştır. Çok kısaca sinema kavramı ele alınmış ve sinemanın bir sanat dalı olarak ortaya çıkışına değinilmiştir. Ancak bu bölümün oluşturulmasındaki asıl amaç, sinemanın toplumla kurduğu ilişkiyi ele almaktır. Bu ilişki Sinema Biliminin Gücü ve Sinema Bilimi ve Toplumsal Etkileşim alt başlıklarında incelenmiştir. Toplum ve sinema arasında nasıl bir ilişki olduğu açıklanırken, sinema filmlerinin toplumlar üzerindeki etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Böylece çalışmanın asıl tezine doğru ilerlerken sinema filmlerinin güçlerine ait genel bir çerçeve oluşturmaya çalışılmıştır.

Son bölümde ise sosyal politika bilimine duyulan ihtiyacın sinema filmleri noktasında açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde tez çalışmasının ana konusu olan sosyal politikalara ihtiyaç duyulmasının sinema filmleri ile anlatılması meselesine odaklanılmaktadır. Sinema filmleriyle birlikte toplumdaki yoksulluk, işsizlik, açlık ve kadınların sosyal dışlanmaya maruz kalmaları gibi sosyal sorunlara dair somut örnekler olması amacıyla yedi sinema filmi üzerine odaklanılmıştır. İlk olarak Fritz Lang'ın 1927 yapımı *Metropolis*, ikinci olarak Charlie Chaplin'in çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri alanında önemli bir yapı taşı olan 1936 yapımı *Modern Zamanlar (Modern Times)* filmi, üçüncü olarak John Steinbeck'in ünlü romanı *Gazap Üzümleri (The Grapes of Wrath)* ile aynı adı taşıyan 1940 yılı yapımı John Ford yönetmenliğindeki *Gazap Üzümleri* filmi, dördüncü olarak XIX. yüzyıl İngiltere'siyle ilgili olarak yine Charles Dickens'ın 1838'de yayımlanan ikinci romanı olan *Oliver Twist*'in film uyarlaması olan 2005 yapımı Roman Polanski yönetmenliğindeki *Oliver Twist* filmi, beşinci olarak yine XIX. yüzyıl Londra'sını yansıtan Sarah Gavron'un 2015 yılı yapımı olan *Diren! (Suffragette)* filmi, altıncı olarak ise XIX. yüzyılı Fransa'sını yansıtan Victor Hugo'nun ünlü eseri *Sefiller (Les Misérables)*'in Tom Hooper yönetmenliğindeki 2013 senesi yapımı yine aynı adı taşıyan *Sefiller* filmi ve son olarak yedinci film ise yine bir uyarlama olan Émile Zola'nın *Germinal*'i, yine aynı adı taşıyan Claude Berri'nin 1993 yapımı *Germinal* filmi ele alınmıştır.

İlk olarak Fritz Lang'ın 1927 yapımı *Metropolis* filmi incelenmiştir. Filmde yeryüzünün derinliklerinde işçiler şehri uzanırken, bir o kadar da yukarıda ise makine çarklarının her dönüşüyle altınlar kazanan babalarının evlatları için oluşturduğu evlatlar kulübü yer almaktadır. Daha ilk sahnelerde bile işçi ve işveren arasındaki ayrım oldukça çarpıcıdır. *Metropolis*'de sanayi toplumu ve ona yönelik eleştiriler gözümüze çarpmaktadır. Eğer eleştirilere kulak verilmezse işçilerin, işverene karşı ayaklanma sürecine gireceği de filmdeki sahnelerde yer almıştır. Bu nedenle ayaklanmaya varmayacak yani işçi-işveren arasındaki uzlaşmayı sağlayacak ve bu uzlaşmanın artmasını sağlayacak mekanizmalara ihtiyaç duyulmuştur. Aksi takdirde fabrika düzeni aksayacak ve bu durum tüm üretim hattını etkileyecektir. Filmin son sahnesinde ise şehrin kurucusu ve yöneticisi konumunda olan Joh Fredersen'in oğlu Freder'in arabuluculuğuyla, Joh Fredersen ve işçiler ayaklanmadan sonra uzlaşmışlardır. Film son sahnesinde ise filmin önermesi ortaya çıkmıştır: “Başla eller arasındaki aracı yürek olmalı”. Buradaki baş Joh Fredersen, eller ise işçiler ve yürek ise Joh Fredersen'in oğlu Freder olsada aslında Freder, sosyal politika uygulamalarını temsil etmektedir.

İkinci olarak ise Charlie Chaplin'in çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri alanında önemli bir yapı taşı olan 1936 yapımı *Modern Zamanlar (Modern Times)* filmi, işçilerin montaj hattına dayalı bir üretimde yönetim merkezli politikaların korunmasız bir nesnesi haline gelmesini çarpıcı şekilde vurgulamaktadır. Ayrıca Chaplin, işçilerin iş, ekonomik ve sosyal haklarına yönelik sosyal politikalara ne denli ihtiyaç duyulduğunu ve önemli gereksinimler olduğunu başarılı bir sinema diliyle anlatmaktadır. *Modern Zamanlar*, sinema tarihinin en iz bırakan filmlerinden birisidir.

Üçüncü olarak John Steinbeck'in ünlü romanı *Gazap Üzümleri* (*The Grapes of Wrath*) ile aynı adı taşıyan 1940 yılı yapımı John Ford yönetmenliğindeki *Gazap Üzümleri* filminde ise geniş bir ailenin tarımda makineleşme sonrası tarımdan kopup kente göç etme sürecinde yaşadıkları anlatılmaktadır. Süreç, sanayi toplumunun ilk döneminde Avrupa'da yaşanan manzara ile oldukça benzer özellikler içermektedir. Dönemin Amerika'sı toplumsal açıdan tam bir kaos içerisindedir. İşsizlik, suç, hayatta kalma mücadelesi, işveren-polis işbirliğiyle örgütlenmelerin bastırılması, kentleşme süreci filmde oldukça gerçekçi bir tarzda yansıtılmıştır. İş arayan ve çalışmak için çiftliklerinden kente hareket eden geniş aile, filmin sonunda ise dağılma aşamasına gelmiştir (Zencirkıran, 2014: 25).

Dördüncü olarak Charles Dickens'ın 1838'de yayımlanan ikinci romanı olan *Oliver Twist*'in uyarlaması olan 2005 yapımı Roman Polanski yönetmenliğindeki *Oliver Twist* filmi, XIX. yüzyıl İngiltere'sinde sanayi devrimi sonrası toplumun görüntüsünü bizlere yansıtmaktadır. İşsizlik, suç, hayatta kalma mücadelesi, açlık, yoksulluk, suça itilen ve zorla çalıştırılan çocuklar dramatik bir tarzda yansıtılmaktadır. Londra'da da bir tarafta zengin bir kesim söz konusuysa diğer taraftan yoksul kesim de yer almaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğini filmin her sahnesinde görmemiz mümkündür.

Beşinci olarak XIX. yüzyıl Londra'sını yansıtan Sarah Gavron'un 2015 yılı yapımı olan *Diren!* (*Suffragette*) filmi temelde oy hakkı üzerindeki cinsiyetçiliğin kaldırılmasını amaçlayan kadınların mücadelesini konu almaktadır. Ancak erkek-kadın cinsiyet ayrımcılığı sadece oy hakkı noktasında yoktur. Çalışma hayatı başta olmak üzere tüm toplumsal konularda kadınlar erkeklerin geri planındadır. Öyle ki kadınların çocukları üzerinde bile hiçbir söz hakkı yoktur. Çalışma hayatında da erkekler ile aynı mesai harcamalarına rağmen erkeklerden daha düşük ücretler almaktadırlar. Ayrıca kadınların çok küçük yaşlarda çalışmaya başlamaları ve çok zor şartlar altında çalışmaya mecbur kalmaları ise kadınların en büyük sorunları arasında yer almaktadır. Zor şartlar altında çalışmak ise çoğu zaman kadınların hastalanmalarına ve maalesef ki hayatlarına bile mal olabilmektedir. Kadınlar toplum tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalmakta ve kendi kızlarının da bu dünya içerisinde yaşamasını istemedikleri için mücadeleye girişmişlerdir. Aslında kadınlar için amaç oy hakkını elde etmek olarak gözükse de diğer sebepler ise erkekler ile eşit olarak diğer sosyal haklara sahip olmak söz konusu olacaktır. Filmin son sahnesinde ise oy hakkı savunucusu bir kadının kameraların dikkatini çekmek için kendi hayatını feda etmesi filmin en etkileyici sahnelerinden birisidir. Bu olaydan bir süre sonra, otoriteler 26 Ağustos 1920'de anayasanın 19. değişikliği ile kadınlara oy kullanma hakkını tanımıştır (Örnek, 2015: 110). Daha sonrasında ise kadınlar, çocukları üzerinde hak iddia edebilmişlerdir.

Altıncı olarak XIX. yüzyılı Fransa'sını yansıtan Victor Hugo'nun ünlü eseri *Sefiller* (*Les Misérables*)'in Tom Hooper yönetmenliğindeki 2013 senesi yapımı yine aynı adı taşıyan *Sefiller* filmi ise XIX. yüzyıl Fransa'sında halkın içinde bulunduğu sefalet oldukça çarpıcı şekilde yansıtılmıştır. İnsanlar açlıktan, yoksulluktan ve zor şartlar arasında yaşadıklarından dolayı suç işlemeye mecbur kalmışlardır. Toplumda ise yoksulluğa ve açlığa yönelik olarak toplumda koruyucu bir yapı söz konusu değildir. Kimsenin kimseye

acımadığı ve şefkat göstermediği bir toplum söz konusudur. Toplumda affetmek, devlete ihanet etmek ve kanunları hiçe saymak gibi anlaşılmaktadır. Yine toplumun bir suçluyu ıslah etme gibi bir sorunu yoktur. Suçlu kişilerin sosyal yapıya uyumları toplum için önemli değildir. Zaten onların sosyal dışlanması gerçekleşmiştir. Toplum bırakın suçluyu ıslah ile uğraşsın, filmin ana karakteri Jean Valjean örneğinde olduğu gibi ellerine verdikleri bir belge ile eski hükümlülerin hayata yeni bir başlangıç dâhi yapması engellenmektedir. Jean Valjean ise bu belgeyi yırtarak hayatına yeni bir başlangıç yapmayı tercih etmiştir. Film Valjean'ın yeni hayatındaki süreci anlatırken bir yandan da XIX. yüzyıl Fransa'sındaki yoksulluk ve açlığı gözler önüne sermektedir.

Son olarak ise Émile Zola'nın *Germinal*'i, yine aynı adı taşıyan Claude Berri'nin 1993 yapımı *Germinal* adlı filmi ele alınmıştır. Filmde Maheu'ların Voreux kuyusu maden ocağında yaşadıkları aktarılmaktadır. Çocuklar küçük yaşlarda zor şartlar altında maden ocağında çalışmaktadırlar. Aynı şekilde kadınlar da kendilerine uygun olmayan çalışma şartlarına sahip olan maden ocağında çalışmaktadırlar. Çünkü evin erkeği, babasının eve getirdiği ücret tek başına yeterli olmamaktadır. Gerçi çocuk ve kadınlar çalışsa da aile sefalet düzeyini aşamayacaktır. Filmde işverenin üzerinde hiçbir şekilde denetleyici bir mekanizma bulunmaması eleştirilmiştir. Öyle ki işverenler kâr etmediklerini düşündükleri noktada işçilerin ücretlerinde indirim çok kolay bir şekilde gidebilmektedirler. Ücretlerin sefalet düzeyine çekilmesinin ardından yapılacak tek şey kalmıştır: Greve gitmek. Ancak grev aylarca sürmüş, işveren-jandarma işbirliği ile de bastırılması işçilerin işveren karşısında daha savunmasız bir duruma gelmesine neden olmuştur. İşte sosyal politikalar tam bu noktada önem kazanmaktadır. Sosyal politikalar, işverene karşı işçilerin korunmasını sağlamaktadır. İşçiler aleyhinde gelişen çalışma koşulları, artan yoksulluk ve açlık karşısında, savunmasız işçileri daha güvenli bir yaşam için güvence altına almak sosyal politikalar ile mümkün olacaktır. Hukuki düzenlemeler ile dezavantajlı kesimleri korumak, sosyal politika disiplininin ortaya çıkışından itibaren en temel amaçlarından birisidir.

BÖLÜM 1. KAVRAMSAL AÇIDAN SOSYAL POLİTİKA

İnsanlık tarihinin büyük bir kısmında, insanların yaşamları, kendilerine ve ailelerine barınak ve yeterli yiyecek sağlayabilmek için kısıtlı imkânlarla sahip olmaları gerçeğiyle süregelmiştir. İnsanlar tarih boyunca beslenme, barınma ve giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için faaliyetlerde bulunmuştur.

Toplumu meydana getiren bireylerin refah, huzur ve yaşamlarını insanca devam ettirmeleri noktasında çalışmaları yoğunlaşan sosyal politika anlayışı devletlerin tarihi kadar eskidir. Bilinir ki tarihte yapılan savaşların temel ve en önemli nedenlerinden biri de ganimet ve zenginlik elde etmek ve elde edilen bu zenginlik ve ganimetin vatandaşlara yansıtılması refah açısından önemli bir olguydu.

Sanayi devrimi sonrasında İngiltere'nin elde ettiği muazzam gücü ve zenginliği vatandaşlarının refahını artırma yönünde kullandığı ve sosyal kalkınmayı hedef aldığı bilinmektedir. Ayrıca bir dönem köle ticaretinden edinilen kârların Avrupa'nın sanayileşmesi için sermaye birikimi sağladığı söylenmişse de bu artık çok da akla yakın görünmemektedir. Ekonomik politikalar, teknolojik politikalar, kültürel politikalar ve benzerleri birçok alanda yürütülen politikaların hedefi aslında sosyal politikalardır. Yani bu politikalar toplumsal gelişmeyi sağlayacaktır ve sonuçta toplum refahı gibi sosyal politikanın temel amaçlarına hizmet edecektir (Şenkal, 2017: 11).

Toplumda refah ve huzurun sağlanması maalesef ki kendiliğinden gerçekleşen bir durum değildir. Bu amaçların sağlanması yani toplumda refah ve huzurun tesis edilmesi için bazı araçların ve politikaların oluşturulması zorunludur. Refah ortamı insanın araç olmaktan çıkıp amaç olduğu noktada anlam kazanmaktadır. Bir toplumda insanların çalışarak asgari ve temel ihtiyaçlarını karşılaması elbette ki mümkündür ancak bu refah kavramına tam karşılık gelmemektedir (Bozkır Serdar, 2014: 2). Kelime anlamı olarak refah; “Bolluk, rahat ve varlık içinde bir yaşam sürdürme” anlamına gelmektedir. Günümüzde ise zenginlik ve mutluluk kavramına karşılık kullanıldığı da olmaktadır. Yine sosyal politika dalında önemli bir kavram olan refah devleti terimi ise, ilk defa 1941 yılında başpiskopos Temple tarafından “Citizen and Churchman” adlı eserinde kullanılmıştır. Refah devleti kavramının literatürde yaygınlaşmaya başlaması ise 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu ile olmuştur (Kuşun ve Rakıcı, 2016: 136). Beveridge raporunda, yoksulluğun çağdaş toplumun yüz karası olduğu; geniş kapsamlı ve sistematik bir sosyal güvenlik sistemiyle toplumun yoksulluk sorununun çözebileceğini temel olarak alınmaktaydı (Erol, 2014: 43).

Huzur ve refah kavramı gerek toplumlar gerekse de bireyler noktasında tarihinin ilk çağlarından itibaren ulaşılmak istenen düzey olmuştur. Hâlen de bu düzeyin değişmediğini belirtirsek eğer yanlış bir yargıya ulaşmış olmayız.

Dünya nüfusu son kırk yılda iki kat artış göstermiştir. Yine bu eğilimin önümüzdeki yirmi yılda iki katına ulaşılacağı da tahminler arasındadır. Bu artışın diğer bir kısmında ise en temel ihtiyaçlarını dahi karşılamayan %70'lik bir kesim söz konusudur. Bu kesim belirtildiği gibi en temel ihtiyaçlarını-barınma, okuma yazma, temiz su gibi- karşılamakta oldukça zorlanmaktadır (Şenkal, 2017: 6). Ayrıca bilindiği gibi son zamanlarda

küreselleşmenin de etkisiyle beraber yoksulluk ve işsizlik artış eğilimi göstermektedir. ILO'nun 2017 senesinin ilk aylarında yayınladığı raporuna göre küresel işsizlik oranının 2017 yılında küçük bir artışla yüzde 5,7'den yüzde 5,8'e oranında olması beklenmektedir ve bu da işsiz insan sayısında 3,4 milyonu bulan bir rakamda artması anlamına gelmektedir. ILO'nun Dünyada İstihdam ve Toplumsal Durum – Eğilimler 2017 (WESO) başlığını taşıyan raporuna göre 2017 yılında işsiz sayısı dünya çapında 201 milyonun biraz üzerinde olacaktır. Ayrıca, işgücündeki artışın, yaratılan iş sayısının oldukça fazla olmasından dolayı 2018 yılında bu rakama 2,7 milyon işsiz daha eklenmesi beklenen bir durumdur (ILO Türkiye Ofisi, 18.06.2017).

Aslında tüm bu örneklerden de anlaşılacağı üzere çoğu sosyal sorun diğer bir sosyal sorunu tetiklemektedir. Uzun süreli işsizlik durumu sonrası bireyler elbette ki yoksulluk gibi bir sorunla yüz yüze geleceklerdir.

Sosyal sorunlara müdahale edilmesi bakımından devletlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. İlk çağlardan itibaren devletler sosyal sorunlara müdahale etme ve onlara çözüm üretme noktasında yegâne aktörlerin başında gelmektedir. Elbette ki küreselleşme ile beraber devletlerin dışında yeni aktörlerinde bu alanda aktif görev ve sorumluluklar üstlendiklerini belirtebiliriz. Özellikle hükümet dışı kuruluşların, sosyal sorunlara yönelik çalışmalar yapma, sorunların çözümü noktasında faaliyetlerde bulunma ve benzerleri gibi birçok çalışma alanında yer aldıklarını görmekteyiz.

Günümüzde en iyi sosyal politikaların uygulandığı Avrupa Birliği'nde 78 milyon kişi (nüfusun %16'sı) halen yoksulluk riski ile karşı karşıya bulunmaktadır (Eurostat, 17.10.2016).

Sosyal politika alanı aslında insanlık tarihinin süregeldiği her dönemde var olmuştur. Yine bu alan birçok alt inceleme ve araştırma disiplinlerini kapsamaktadır. Sosyal politika alanı ortaya çıkış dönemi itibariyle daha çok emek ve emeğin sorunları noktasında bir disiplin olarak gözükmese de aslında her tür sosyal sorunun tespitinde ve çözümü noktasında yer alan bir alan olmuştur. İnsanlığın olduğu her dönemde sosyal sorunlar var olmuştur ve olmaktadır. İlk çağlarda yaşanan göçler insanların geçimlerini sürdürebilecek kaynakları bulamayışından ötürü olmuştur ki bu da insanların yoksulluk çekmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca yine bilinir ki tarihte yapılan savaşların esas nedenlerinden biri de daha fazla ganimet ve zenginlik elde etmektir. Elde edilen bu ganimet ve zenginlik vatandaşlara tam olarak yansımaya da refaha az da olsa katkısı kaçınılmazdı (Şenkal, 2017: 11). Ancak yine de elde edilen bu zenginliğin yine ülkedeki zenginler tarafından miraslarını çoğalttığı, yoksul ve işsizlerin yine sefalet içerisinde olduğunu belirten ve bu yönüyle İngiltere'yi eleştiren yazarlar ve kesimler de mevcuttur. Sosyal politika aslında bu noktada devreye girmelidir. İşsizlik, gelir dağılımı, bölgesel dengesizlikler, emeğin ve doğal kaynakların sömürülmesi vb. sorunların çözümü noktasında yine sosyal politikalar görev almalıdır.

Sanayi devrimi ve sonrasında oluşan toplumsal yapı doğal bir sonucu olarak sosyal politika disiplinin şekillenmesine neden olmuştur. Endüstri Devriminin insan emeğine, çalışma koşullarına ve yaşamına ilişkin olarak getirdiği en büyük değişimlerden birisi de, kadın ve çocukların fabrika yaşamına girmeleri olmuştur. Kadın ve çocukların toplumsal

rolleri bir nevi değişmiş, kadın ve yaş sınırı tanınmadan çocuk emeği smrlmştir. Bu durum Endüstri Devriminin ortaya çıkardığı en büyük sorunlardan biri olmuştur. Kadın ve çocukların, bedensel güçlerinin üzerindeki ağır ve yıpratıcı işlerde çalışmaya zorlamaları, kuşakların yıkımına, sakatlıkların artmasına, genç yaşta ölümlere ve bunların sonucu doğaldır ki toplumsal huzursuzlukların çoğalmasına neden olmuştur.

O dönemde, Dr. Villerme'nin Fransa'da tekstil fabrikalarında çalıştırılan işçi-çocuklar üzerinde yaptığı çalışmalar sonucu işçi-çocukların günde 16-17 saat mekik ve bobin taşıyarak ayakta durduklarını ifade etmekteydi. 6-8 yaşlarındaki iyi beslenemeyen çocuklara bu işler zorla yaptırıldığından dolayı aşırı ocuk ölümleri kaçınılmaz olmaktaydı. Bu manzarayı çalışmaktan daha çok sonu ölümle sonuçlanan işkenceler olarak tanımlamak hiçte yanlış olmayacaktır. Aynı şekilde, P. Monaoux'un İngiltere'de fabrikalarda çalıştırılan işçi çocuklar hakkında ise şunları belirtmekteydi: "Kötü davranılmasa bile, büyüme çağındaki çocuklara yüklenen aşırı çalışma, uykusuzluk, vücutlarını biçimsiz ve bozulmuş bir duruma getirmeye yeterli idi. Litton Mill'de çocuklar, fabrikanın avlusunda beslenen domuzların kovalarındaki yiyecekleri ele geçirmek için domuzlarla yarışıyorlardı" (Güven, 2013: 47).

Yine o dönemi anlatan birçok film yapılmıştır. Bunlardan biri olan Suffragette isimli yapım 1912 Londra'sını anlatmaktadır. Filmde yer alan bir sahnede Maud Watts isimli kadın, Bethnal Green'deki Glass House amaşırhanesinde doğduğunu ve annesinin de 14 yaşından beri aynı çamaşırhanede çalıştığını söyler. O uyursa, annesinin onu sırtına veya bakır fiların arasına bağladığını belirtir. Bebekli her kadın çamaşırhanede bunu yapıyordur çünkü işverenleri işe olabildiğince erken dönülmesini istemektedir. Ayrıca sözlerine devam eder Maud Watts, amaşırcılığın kadınlara kısa bir ömür biçtiğini söyler. Kızların alışma şart ve ortamında zehirlendiğini bu nedenle daha alışamadıkları, ciğerlerinin de mahvolması diğer sorunlardan da yalnızca bir kaçıdır. Erkeklerden daha fazla çalışıp daha da az mesai creti alınması, erkeklerin daha çok sosyal haklara sahip olması gibi bir çok sorun da çalışılan işlerdeki kadın-erkek eşitsizliğini ortaya çıkarmaktadır. Tüm bu durumlara benzer olgular, Almanya ve İsviçre'de de yaygın biçimde görülmekteydi. Bu sorunlara çözüm bulma çabasında ise gerek işverenler gerekse devlet dezavantajlı olan gruba(ki bu grupta daha çok işçiler, kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır) bazı haklar tanımaya başlamıştır. Elbette ki bu hak tanıma, uzun yıllar sonrasında ve genellikle dezavantajlı grupların yürüttükleri faaliyetlerin dikkat çekmesi sonrasında olmuştur. Bu süreç ise sosyal politika disiplinin oluşması ve şekillenmesi açısından da oldukça önemli bir noktada karşımıza çıkmaktadır.

1.1. Sosyal Politikanın Tanımı

İlk kez XIX. yüzyıl ortalarında Almanya'da Prof. Dr. Riechl'in kullandığı sosyal politika terimi; tarihsel olarak bir mücadeleyi, bir programı kullanmak amacıyla ortaya çıkmış ve kullanılmıştır (Kaya, 2014: 13). Alman bilim adamı Otto von Zwideneck Sdenhorst 1911 yılında yayımlanan *Sozialpolitik* adlı eseriyle bu bilim dalının teorisini ortaya atmıştır (şenkal, 2017: 22). 1870'lere kadar bilimsel bir niteliği olmayan bu kavram, gerçekte devletin burjuva toplumu içinde üstlenilmesi gereken etkinlikleri göstermek ve toplumdaki sınıflar arasındaki ilişkiyi yansıtmak amacıyla ortaya atılmıştır. Yine bu

kavramın bilimsel bir nitelik kazanması, 1873 yılında Almanya’da kurulan «Sosyal Politika Derneği» ile olanaklı olmuştur. Bu derneğin faaliyetleri sonunda sosyal politika kavramı dar niteliğinden sıyrılarak bilimsel bir anlam kazanmış, önce ekonomi bilimi içinde yerini almış, daha da sonra bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 4). Bugün sosyal politika bilimi, siyaset bilimi ile birinci dereceden ilişkili ve onun alt konularından biri olarak kabul edilen, bir bilim alanı dalı halini almıştır (Sargutan, 2006: 3).

Teorik ve pratik açıdan kapsamı tam olarak belirlenemeyen sosyal politika kavramı, birey, sosyal ve fiziksel dünya için negatif sonuçlar doğuracak sosyal problemler ile ilgilenen politikalar bütünüdür (Yüksel, 2014: 7).

Prof. G. Kessler ise sosyal politikayı şöyle tanımlamaktadır: “Sosyal politika, sosyal sınıfların hareketleri, çelişkileri ve savaşimleri karşısında devleti ve hukuk düzenini ayakta tutmaya ve sürdürmeye yönelik bir politikadır”. Kessler bu tanımlamasıyla birlikte sosyal politika biliminin devletlerin ve hukuk düzeninin yararına katkı sağladığı ve sistemlerin devamı noktasında araçlardan biri olarak belirtmiştir. Yine bu tanımdan yola çıkarsak, “sosyal politikasızlığın” bir toplumda sosyal sınıflar arasındaki çelişkilerin çığırından çıkmasına ve toplum düzenini tehdit eden bir konuma girmesine neden olacağını ve bu noktada sosyal politikanın önemi vurgulanmaktadır (Güven, 2013: 11). Kessler belirtildiği üzere sosyal politika tanımını, ‘insan’ yerine, sadece ‘sosyal yapıyı korumaya yönelik’ bir temel üzerine kurmuştur (Sargutan, 2006:1). Yine bu tanıma göre, sosyal politikanın amacı ne belli bir sosyal grubu korumak ve ne de belli bir sosyal gruba yükler yüklemektir. Sosyal politikanın amacı devleti ve hukuk düzenini sürdürmek ve adalet düşüncesini gerçekleştirmektir. Bu nedenle sosyal politika aynı zamanda bir sosyal denge ve uzlaşma politikasıdır. O halde, sosyal politikanın ilk amacı toplumsal dengenin korunması ve sosyal gruplar arasında uzlaşmanın sağlanması, daha sonraki amacı ise, sosyal gruplar arasındaki çelişkilerin ve ayrımların giderilmesidir (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 4).

Petrick de Lauber, sosyal politika kavramını giderek artan bir sosyal haklar bilincine uygun olarak; bir ülkenin belli andaki ekonomik ve siyasal olanaklarını göz önünde bulundurarak çok sayıda kişinin maddi ve kültürel yaşam koşullarını iyileştirmek ya da değiştirmek amacıyla alınan önlemler bütünü olarak tanımlamaktadır (Kaya, 2014: 13).

Cahit Talas, amacı toplumsal adalet olan, ekonominin doğal yasalarını düzeltici ve anamalcı toplum düzeni içinde savaş savaşımalarının nedenlerini gidermeye dönük önlemler öngören denge, uyum ve barış bilimi olarak sosyal politikayı tanımlamaktadır (Güven, 2013: 12). Cahit Talas’a göre sosyal politika bir anlamında, ilk çağlardan beri olagelmiş ve temelinde, insanın simgelediği emek gücünün korunmasına dönük bir oluşumun adıdır. Bugünkü anlamına ve boyutlarına ulaşabilmek için yüzyılların geçmesi, toplumların ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarının değişimlere ve dönüşümlere uğraması gerektiğini belirtmiştir (Talas, 1992: 13).

Sosyal Politika; sosyal nitelikli politikalar bütününden oluşmaktadır ve devletin ideolojisine, toplumun gelişmişlik düzeyine ve zamana göre sosyal politikanın kapsam ve içeriği değişmektedir. Sosyal politikaların gelişimi insan hakları ve demokrasi ile

doğrudan ilişkili olduğundan, sosyal politika kavramını tanımlamak ve içerdiği tüm yönleriyle açıklamak oldukça güç olmaktadır (Tokol, 2013: 1).

Sosyal politika, ekonomik olaylardan doğan insanlar arası ilişkileri toplumsal bütün içinde inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalının konusunu, ekonomik olayların insanlar ve toplum yaşamı üzerindeki etkileri ve doğurduğu sorunlar oluşturmaktadır. Ayrıca sosyal politika -sosyal sorunlara- çözüm getirmeyi amaçlayan bir bilim dalı olmuştur. İlk ortaya çıkış dönemi itibariyle ise işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki sosyal sınıf çelişkilerini azaltarak, toplum düzenini korumayı hedef alan bir bilim dalı olmuştur (Güven, 2013: 11).

Sosyal politikanın ilk ortaya çıkışı, kapitalist ekonomik düzende, XIX. yüzyılla, sanayi devrimi ile birlikte olmuş; bu düzen ile ortaya çıkan yeni ekonomik düzen sermaye sahiplerinin refahını arttırırken, toplumun diğer bir sınıfını oluşturan işçilerin ücretlerini giderek düşürmüştür (Bozkır Serdar, 2014: 3). Bu noktada sosyal politikalar, sermaye sahipleri ve işçiler arasında bir denge ve barış sağlamaya çalışmıştır.

Modern zamanlarda “sosyal politika” terimi, toplumsal refahın devlet tarafından sağlandığı refah olduğunun altını çizmektedir. Oysa ki durum böyle olmamaktadır. İnsanların refahı hâlâ devlet dışı diğer toplumsal mekanizmalar ile sağlanmaktadır. Bunlar temelde üç kategoriye ayrılır: aile ve arkadaşlar, piyasa ve gönüllü kuruluşlar, karşılıklı yardım kuruluşları (mutual association) ve hayırsever örgütler gibi hükümet dışı kuruluşlar (STK’lar). Sosyal politika disiplini bütün bu bahsi edilen kurumların, bireylerin ve grupların refahını ne şekilde etkilediğiyle ilgilenmektedir (Manning, 2011: 45).

Yine sosyal politika, toplumu oluşturan bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik faaliyetlerde bulunan disiplinler arası bir bilim dalıdır. Sosyal politika disiplini ekonomi, sosyoloji, felsefe, hukuk ve siyaset bilimi ve birçok disiplin ile yakın bir ilişki içerisinde (Şenkal, 2017: 21).

Sosyal bilimler alanında yeni doğmuş olan bilim dalları hep tartışıl gelmiştir. Başlangıçta onlara bağımsızlık ve ayrı bir bilim dalı olma niteliği tanınmak istenmemiştir. Sosyal politika disiplini de bir dönem iktisat sosyolojisinin, maliye iktisadının içinde görülmüş, hukukun çeşitli bir dalı olarak kabul edilmişse de, sosyal politika da iktisat biliminin içinde ve ona bağlı bir iktisat politikası olarak kabul edilmiştir. Kimilerine göre de sosyal politika ekonomi politiğin özel bir dalıdır. Oysa ekonomi disiplini mal ve hizmet üretimine yönelik ve son amacı gereksinimlerin giderilmesi olan insan faaliyetlerini incelemektedir. Tarlasında, toprakta çalışan bir çiftçiyi, fabrikadaki işçiyi, dükkânında çalışan esnafı, posta dağıtıcısını, öğretmeni, bir fabrika yöneticisini ve ya başka mesleklere mensup insanları düşünelim. Bütün bu farklı faaliyetlere karşın hepsinin ortak amacı vardır. Bu amaç, yaşamları için kendilerine ve ailelerine gerekli olan mal ve hizmetleri sağlamaktır. Bu çalışma ve faaliyetler, iktisadi faaliyetlerdir ve ekonomi politiğin konularıdır. Ekonomi bilimi bunları inceler ve de olaylara yön veren yasaları ve kuralları ortaya koyar. Fakat sosyal politikanın belirttiğimiz ve açıkladığımız konularını, amaçlarını ve hareket nedenlerini düşünürsek, ekonomi biliminden ayrı nitelikli bir bilim dalı olduğunu anlamamız zor olmayacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi ekonomi biliminin araştırma konusunun ekonomik faaliyetlerin incelenmesi olduğuna değinilmişti. Sosyal politika biliminin konusu ise bu ekonomik faaliyetlerin toplum üzerindeki etkileri ve neden olduğu sosyal olaylardır. Sosyal politika disiplini bu olaylar karşısında tarafsız değildir. Düzeltici ve denge sağlayıcı bir rolde hareket etmektedir. Toplumun refahı ve toplumsal barışın sağlanması için ekonomik oluşumların sınıflar arasında yaratması olası dengesizlikleri ve adaletsizlikleri gidermeye dönük önlemleri incelemektedir (Talas, 1992: 19).

Diğer bilimlerden ayrılan tarafları ile birlikte farklarını ortaya koysak bile sosyal politika disiplininin elbette ki diğer bilimlerle olan ilişkisi kaçınılmazdır. Sosyal politika ve başta ekonomi, sosyoloji, felsefe, tarih, siyaset ve benzeri birçok bilim ile ilişkilidir ve çalışmaları noktasında bu bilimlerin karşılıklı ilişkileri olduğunu belirtmek gerekir.

Tablo 1. Sosyal Politika ve İlişkili Olduğu Diğer Disiplinler

Disiplinler	Sosyal Politika Disiplini ile İlişkisi
Antropoloji	Temel çalışma odakları aile, akrabalık, hane halkı ve yaşam tarzlarıdır. Sosyal politikanın alt konularından olan sosyal güvenlik, hanehalklarının gelecekte karşılaşma ihtimalleri bulunan yüksek toplumsal risklerle ilgilendiğinden sosyal politikanın antropoloji disiplini ile bir ilişkisi olduğunu belirtebiliriz.
Felsefe	Politika seçimlerinin nedenlerini, gerekçelerini incelemektedir. Neden bir politika yerine başka bir politikanın uygulandığını konu edinmektedir. Ayrıca bazı etik problemlerle de ilgilenmektedir. Örneğin: sağlık otoriteleri tarafından belli türde ilaç ve ya terapi ile tedavi yapılmaması.
Tarih	Sosyal politikaların zamanla gelişimi üzerine çalışmalar yapmaktadır. Geçmişten günümüze verilen hizmetleri ve tutumların karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan farklılıkları ortaya koymaktadır. Örneğin: geçmişteki ‘zayıf kanun’ kurumlarıyla karşılaştırıldığında bugün evsizler için hosteller olabilir.
Siyaset	Muhafazakâr, Liberal, Demokrat ve Milliyetçi partilerin sosyal politikalara bakış açıları, politikaların siyasette bıraktığı etkiler konuları arasındadır.
Psikoloji	Temel konusu insanların sosyal politika uygulamalarına yönelik algılarıdır. Psikolojik bakış açıları ayrıca bireylerin ihtiyaçları ve toplumsal hizmetlerin bu ihtiyaçlara göre belirlenmesine de katkı sağlamaktadır. Örneğin: refahın kişisel algılarını ve refah tutumlarını incelemek.

Sosyoloji	Toplumsal değerler, normlar, sosyal baskılar ve bu unsurların toplumsal dzen içerisindeki rollerine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Örneğin: toplumsal hizmet erişiminde ırksal eşişsizlikler.
Ekonomi	Uygulanan sosyal politikaların maliyet analizinin yapılması ve toplumsal faydaya katkısına bakılmaktadır. Örneğin: ocuk yardımı.
Coğrafya	Sosyal politika hizmetlerinin meknsal dzenine ve dağılımına ilişkin, bölgelere ve sahişlara dağıtılması ve onlara ulaştırılması ile ilgilenmektedir. Örneğin: doktorların hasta sayıları ve bu noktada doktor ziyaretleri.

Kaynak: Blakemore ve Griggs, 2007: 5.

Sosyal politika disiplini sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji ve toplumsal ilişkiler alanlarıyla yakın bir etkileşim içerisinde yer almaktadır.

Siyaset bilimciler sosyal politika konularını ‘İçtimai Siyaset’, ‘İçtimai Politika’, ‘Sosyal Siyaset’, ‘Ahlaki İktisat Siyaseti’ ve şimdi de ‘Sosyal Politika’ gibi kavramlar altında incelemişlerdir.

Hukukçular hukuk ağırlıklı olarak ‘Sosyal Hukuk’, ‘alışma Hukuku’, ‘İş Hukuku’, ‘Sosyal Güvenlik Hukuku’ ve benzeri alanlarda çalışma yapmaktadırlar.

Ekonomistler ise sosyal politika ile ilgili konuları ekonomi ağırlıklı olarak ‘İçtimai İktisat’, ‘İktisadi Siyaset’, ‘İktisadi Siyaset’, ‘İktisat Siyaseti’, ‘Sosyal Ekonomi’, ‘alışma Ekonomisi’ ve ‘İş Ekonomisi’ gibi başlıklar altında incelenmektedir.

Bu başlıkların hiçbiri, ilk defa Alman ekonomist ve sosyologlarının kullandığı ‘Sozialpolitik’ ‘Sosyal Politika’ adlandırmasının, günümüzde benimsenen kavram kapsamını, alanını ve içeriğini tam ve yeteri kadar doğru olarak ifade edememektedir. Bu bakımdan Sosyal Politika ve Sosyal Politika Bilimi ad, kavram ve içeriklerinin kullanılması en doğru seçim olmaktadır (Sargutan, 2006: 3).

Yapılan birçok sosyal politika tanımından sonra sosyal çatışmaları önlemeye yönelik tedbirler bütünü olarak nitelendirilen sosyal politika disiplini bilimsel anlamda ilk kez 1870’lerde, Bismarck yönetimindeki Almanya’da uygulamaya koyulmuştur. Sosyal politika uygulamaları ilk önce zor şartlar altında çalışan işçilerin durumlarını iyileştirmeye yönelik olmuşsa da zamanla kapsamı ve uygulama alanı genişlemiştir. Sosyal politikanın bilimsel bir disiplin haline gelmesi oldukça yenidir. Sosyal politika bilimi kısa zamanda büyük bir gelişim göstermiş ve özellikle II. Dünya Savaşı’nı takip eden yıllarda bilimsel yayınların ve araştırmaların konusunu oluşturmuştur.

Günümüzde ise, sosyal politika hem anlam hem de içerik bakımından oldukça geniş bir kavram halini almıştır. Sosyal politika terimi Kıta Avrupa’sında “sosyal politika”, Kuzey Amerika literatüründe ise, “sosyal refah politikası” olarak kullanılmaktadır (şenkal, 2017: 22).

1.1.1. Dar anlamda sosyal politika

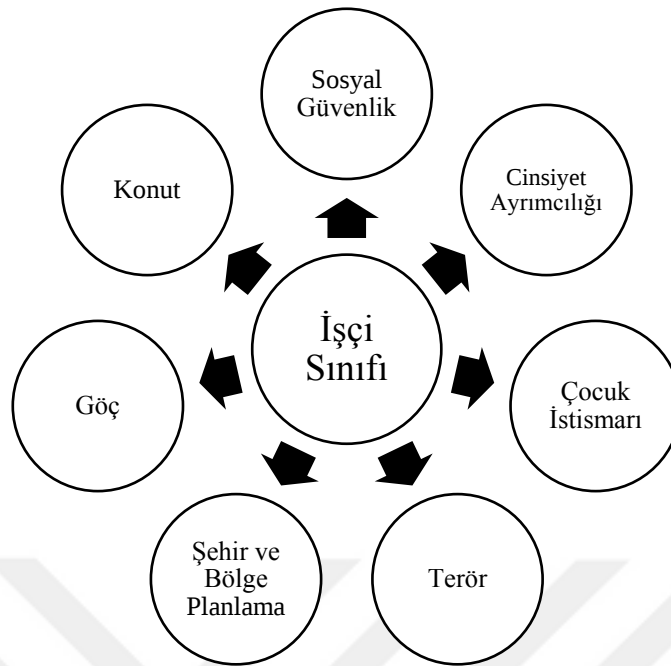
Sosyal politikanın disiplininin ortaya çıkışı, kapitalist ekonomik düzende, XIX. yüzyılda, Sanayi devrimiyle birlikte olmuştur. İnsan onuruna uymayan çalışma koşulları, kadın ve çocukların da bu çalışma koşulları içerisinde yer almaya zorlanması da toplumdaki rollerin değişimi açısından oldukça yeni bir gelişme olmuş, yeni fabrika düzeninin toplumsal yüzünü oluşturmuştur (Bozkır Serdar, 2014: 3).

Sanayi devrimini yaşayan Batı Avrupa ülkelerinde ve özellikle Almanya’da XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan ve işçi sorunlarını çözmeye yönelik politikaları içeren sosyal politika anlayışı, Dar Kapsamlı Sosyal Politikanın doğmasına neden olmuştur (Güven, 2013: 13). Bu duruma desteklemek gerekirse eğer, 1818 yılından itibaren Prusya (Kuzey Almanya) devleti, çocuk işçiliğin sömürülmesine karşı tedbirler almaya başlamış ve bu noktada 1939 yılında çocukların korunmasına dair bir kanun çıkartılması örnek verilebilmektedir (Seyyar, 2011: 15). Yine bu dönemde sermayenin emek karşısında güçlü olması, bu iki sınıf arasında bir dengenin bulunmaması, insan onuruna uymayan çalışma koşulları dönemin toplumsal yapısını oluşturmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan bağımlı çalışma düzeninde, işçi-işveren arasındaki üretim ve bölüşüm ilişkilerinin sonucu işçi sınıfı büyük bir sefaletle karşılaşırken, işveren tarafında bu durum tam tersi olmuş ve işveren gün geçtikçe gücüne güç katmıştır. Bu koşullarda emeğin sermaye tarafından sömürülmesi hem haklı görülmüş, hem de kolaylaşmıştır. Sanayi devrimi sonrasında oluşan yeni ekonomik düzen sermaye sahiplerinin refahını arttırırken, işçilerin refahını olumsuz yönde etkilemiştir. Tüm bu durumlar işçi sınıfı ile işveren sınıfını büyük bir çatışmaya, birbirlerini ve de sistemi tahrip etmeye yöneltmiştir (Tokol, 2013: 1).

Sosyal sorunların giderilmesi, XIX. yüzyılda kolay olmamıştır. İşçi hareketlerinin ve örgütlerinin uzun soluklu mücadeleleri neticesinde kamusal sosyal politika çerçevesinde işçilerin korunmasına yönelik sosyal sigortalar sistemi oluşturabilmiş, iş güvenliği ve çalışma şartları gibi düzenlemeler yapılabilmektedir. Devletin çalışma hayatına müdahale etme ve sosyal nitelikli kanuni düzenlemeler yapma gereğini duyması, özellikle çalışma ilişkilerinden kaynaklanan sorunlarının, piyasa şartlarına göre çözümlenemediğinin bir göstergesidir (Seyyar, 2011: 15).

Şekil 1’de görüldüğü üzere dar anlamda sosyal politika anlayışı işçi sınıfının yaşadığı sorunlar üzerine odaklanmış ve diğer toplumsal sorunlar göz ardı edilmiştir. İşçilerin özellikle sosyal güvenlik ve konut noktasında yaşadığı sıkıntılar sosyal politikanın çalışma alanını oluşturmuş ve mevcut durumun iyileştirilmesi noktasında çalışmalar yapılmıştır. Sanayi devrimi sonrası kadın ve çocukların çalışma hayatında yer almasıyla da birlikte de kadınlar açısından cinsiyet ayrımcılığı sorun olurken, çocuklar açısından da çocuk istismarı oldukça ciddi boyutlarda sosyal sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, kadınlar erkekler ile aynı çalışma şartlarında hatta çoğu zaman daha fazla çalışmalarına rağmen erkek çalışanlardan daha az ücret almaktadırlar. Çocuklar noktasında da aslında durum çok farklı değildir. Günlük çalışma saatleri 14-15 saatleri bulabilmekteydi ve bunun sonucunda düzgün beslenemeyen ve sağlıklarından düşen çocukların ölümleri kaçınılmaz olmaktadır.

Şekil 1. Dar Anlamda Sosyal Politika ve Kapsamı

Kaynak: Yüksel, 2014: 22.

Sanayi devriminden önceki toplum düzeninde bile görülmeyen bu olguların yani kadın ve çocukların bedensel güçleri üzerinde ağır ve uzun çalışma süreleriyle çalıştırılmasının altında ise birçok neden yatmaktaydı. Özellikle maden ocaklarındaki dar tünellerden kolaylıkla geçebilmeleri ve tekstil alanında da kadınların el becerilerinin erkeklere oranla daha üstün olması fabrika sahipleri yönünden, kadın ve çocuk işçi çalıştırmayı çekici hale getirmekteydi. Yine kadın ve çocuk işgücüne ödenen ücretlerin düşüklüğü de yüksek kârlar peşinde koşan sermaye sahiplerine çekici gelen bir başka etmendi. Örneğin, Fransa’da erkek işçilere ödenen günlük ücret 1.5 frank iken, kadınlara 90 santim, çocuklara da 50 santim ödeniyordu. Son bir etmen olarak da, genel ücret baremlerinin çok düşük olması karşısında, ailede babanın ya da kocanın kazandığı ücretin ailenin geçimi noktasında yetmemesi ve de kadın ve çocukların çalışmak zorunda kalmaları gösterilebilir. Maalesef ki bu durum da işçiler arasındaki rekabet ortamını arttırmakta ve de ücretleri sefalet ücretleri düzeyine indirgenmesi yönünde etki yapmaktaydı (Güven, 2013: 48).

Özet olarak sosyal politika terimini dar anlamda tanımlayacak olursak, sanayi devrinin belirginleştirdiği sınıf çelişki ve çatışmalarının kurulu toplumsal düzeni sarsmasını engellemeye yönelik olarak alınan önlemler olarak tanımlayabiliriz (Kaya, 2014: 13). Dar anlamda sosyal politika kavramı, çalışma hayatını ilgilendiren sosyal politikalar ile, temel sosyal yardımlar ve hizmetlerin uygulanması politikalarını yoğun ve öncelikle içerir şekilde kullanılmaktadır (Sargutan, 2006: 7).

1.1.2. Geniş anlamda sosyal politika

II. Dünya Savaşından sonra, gerek doktrinde gerekse uygulamada sosyal politika kavramında önemli bir anlam değişikliği ve genişleme görülmüştür. Sosyal politika

disiplini yalnızca işçi sınıfına değil diğer sosyal gruplara da yönelmiştir. Böylece dar anlamıyla yalnızca işçi-işveren ilişkileriyle ilgili önlemlerle sınırlı kalan sosyal politika, geniş anlamıyla bu iki sınıfın dışına taşmakta, her devirde ve her ülkede sosyal denge için başvurulması zorunlu olan önlemleri içermektedir. Ücret karşılığı çalışanlar dışında yer alan köylü, esnaf ve sanatkârlar, bağımsız çalışanlar gibi diğer sosyal sınıf ve grupların sorunlarına yönelik önlemler noktasında da çalışmalar yapmaktadır (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 5).

Geniş kapsamda sosyal politika, ekonomik olayların sonuçlarının, toplum yaşamı üzerindeki bütün etkilerini kendisine konu almaktadır. Toplum politikasının en geniş kapsamını içermektedir. Yine ekonomik olaylardan doğan insanlar arası ilişkilerin ve sorunların bütün yönlerini içermektedir. Burada sosyal sorun, dar kapsamdaki anlayışın ötesinde sağlık, eğitim, konut, çevre, yerleşim sorunları, personel sorunları ve bunlar gibi geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. Yoksulluk ile çalışmalar, bu tür toplum politikasının en tipik örneklerinden birisidir (Güven, 2013: 14).

Sosyal politika geniş kapsamda ele alındığında sadece emek kesiminin sorunlarıyla ilgilenmekle kalmamakta; toplumda yer alan tüm bireyleri tam anlamıyla kucaklayan eğitimden sağlığa, sosyal güvenlikle sosyal yardım hizmetlerine, konut probleminden yoksulluğa, gelir dağılımı eşitsizliğinden işsizlik ve istihdama, kadın ve çocuk istismarından cinsiyet ayrımcılığına varıncaya dek geniş bir yelpaze de yer alan bir kavramdır (Yüksel, 2014: 23).

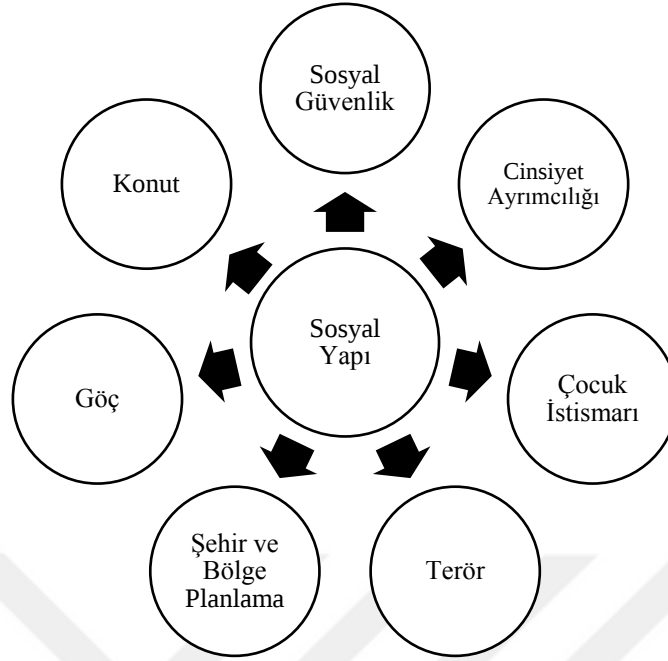
Cahit Talas'a göre sosyal politika terimini geniş kapsamda ele aldığımız zaman önümüze, "topluma bir bütün olarak bakan, toplum içinde bütün sınıfları ilgilendiren, çok çeşitli konuları sınıf farkı gözetmeksizin ele alan bir disiplin çıkmaktadır". Örnekler vermek gerekirse eğer bir sağlık, bir eğitim, bir tarım siyaseti, bir toprak reformu, tarım ürünlerinin fiyat düzeyi, zanaatın ve esnafın korunması, kooperatifçilik, vergi politikaları, vergilerin yapısı, göçmenlerin durumları, cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili durumlar ve bunlar gibi pek çok örnek sosyal politika disiplinin kapsamı içine girmektedir. Görülüyor ki, geniş kapsamda ele aldığımızda sosyal politika, toplumsal yaşamın büyük bir alanını ve çok değişik konularını kapsamaktadır. Bilindiği gibi sosyal politika XVIII. yüzyılın sonundan itibaren doğup gelişmiş ve çok sınırlı bir anlam içermiştir. Bu sınırlı anlamı içerisinde sosyal politika daha önce de değinildiği gibi sanayi devriminin sonucu olan yeni sınıfların, işçilerin ve sermaye sahiplerinin oluşturduğu sınıflar arasındaki ilişkilerin ve sanayilerin ve fabrika yaşamının getirmiş olduğu insan davranışlarının, yeni yaşam ve çalışma koşullarının, sorunlarının ele alındığı bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmıştır. Bu halde, dar anlamı açısından sosyal politika iki yanlı olarak belirtilebilir. İlk olarak, genellikle ekonomik bakımdan bağımlı ve güçsüz insanları yani işçileri sermayeye karşı korumak ve sömürülmelerini önlemek için devletin almış olduğu koruyucu, sınıflar arasında denge ve uyum sağlayıcı önlemlerdir. İkinci olarak ise, sömürünün doğrudan ilgililer tarafından önlenmesi ve toplumsal dengelerin bozulmaması için ilgililerin doğal olarak varolan kimi hak ve özgürlüklerinin hem devlete hem de başkalarına karşı korunmasıdır. Bu hak ve özgürlükler elbette ki sendikal haklar başka bir ifadeyle sendika kurma, toplu pazarlık, grev yapma hakkı ve özgürlükleridir (Talas, 1992: 16).

Geniş anlamda sosyal politika kavramı eğitimden spora, kültürden ekonomiye ve daha pek çok konuya uzanan, sosyal hayatın bütün alanlarını içerir şekilde kullanılmaktadır. Demokratik sosyal hukuk devletleri, geniş anlamda sosyal politika kavramı içinde dar anlamli sosyal politikalara ek olarak sosyal ve hukuki eşitliği sağlamak, fırsat eşitliğini gerçekleştirmek, sosyal adaleti temin etmek, adil gelir dağılımını gerçekleştirmek, vergi adaletini sağlamak, refahı yaygınlaştırmak, sosyal refahı sağlamak, sefaleti ve yoksulluğu ortadan kaldırmak ve ya azaltmak, geri kalmış bölgelerin kalkınmasına öncelik vermek, bütçeleri sosyal amaçlı olarak hazırlamak, ekonomik gelişmeyi sağlamak, ülke kaynaklarını arttırmak ve verimli kullanmak, genel verimliliği arttırmak, sektörel gelişmeleri gerçekleştirmek, enflasyonla mücadele etmek, idari ve adli iyileştirmeleri gerçekleştirmek, sosyal güvence (güvenlik ve/veya sigorta) sistemlerini kurmak, temel sosyal yardım ve hizmetleri kurumsallaştırmak, sağlık güvencesini sağlamak, sosyal hastalıkları yok etmek, temel ve koruyucu sağlık hizmetlerini etkili kılmak, sağlık seviyesini yükseltmek, sosyal ve genel temel eğitimi sağlamak, mesleki ve teknik eğitimi teşvik etmek, bilim ve teknolojiyi teşvik edip yaygınlaştırmak, işgücünü yetiştirmek, işsizliğe çareler geliştirerek tam istihdamı sağlamak, çalışma hayatını ve şartlarını düzenlemek, sendika ve kooperatifçilik hareketlerini desteklemek, ücret sistemini geliştirmek, yurt dışına işçi göçü hareketlerini düzenlemek, tarım ve toprak reformu gerçekleştirmek, çevre, yerleşme, şehirleşme, konut, su, kanalizasyon, ulaşım, haberleşme, kitle iletişimi gibi alt yapı konularında ihtiyaçları gidermek, spor, rekreasyon, turizm, dinleme, toplum aktiviteleri imkanlarını sağlamak, aile, kadın ve çocuğun statülerini yükseltmek, nüfus planlaması ile ilgili tedbirler almak, yerel yönetimlerin hizmet güçlerini arttırmak, özel teşebbüsü teşvik etmek, küçük esnaf, zanaatkar, sanayici ve tüketicileri koruyup geliştirmek, dış ve iç güvenlik ile barışı sağlamak, sosyal gruplar arasında barışı sağlayacak denge ve yakınlığı kurmak, toplumu kaynaştırarak homojen ve farklılıkları azaltılmış bir bütünlüğe kavuşturmak ve benzerleri gibi pek çok alanda çeşitli sosyal politikaların uygulanması söz konusudur (Sargutan, 2006: 8).

Şekil 1’den de hatırlanacağı üzere dar anlamda sosyal politikaların merkezinde işçi sınıfı yer almaktayken, geniş anlamda sosyal politikaların merkezinde sosyal yapı yer almaktadır. Değişen sosyal politika anlayışıyla birlikte toplumsal yapının tüm kesimleri artık sosyal politikanın çalışma alanını girmiştir.

Sosyal politikanın genişleyen anlamı ile birlikte sadece işçilerin sorunları konu alınmamış, toplumda ortaya çıkan sosyal sorunlara yönelik uygulamalar söz konusu olmuştur. Sanayi devrimi sonrası işçileri, sermaye sahiplerine karşı koruyan politikalar; kadın ve çocukların zor şartlar altında çalışmaları noktasında çalışmalar yapmak zorunda kalmıştır. Öyle ki, saatlerce çalışmak durumunda olan çocuklar bu nedenle hasta olmaktadır ve yine bu yüzden hayatlarını kaybetmektedir. Kadınlar ise çocuklar ile aynı çalışma koşullarına maruz kalmakta ve bunlara ek olarak cinsiyet ayrımcılığına uğramaktadırlar. Cinsiyet ayrımcılığı ise sadece çalışma yaşamında değil, toplumun her alanında kendini göstermektedir.

Şekil 2. Geniş Anlamda Sosyal Politika ve Kapsamı

Kaynak: Yüksel, 2014: 24.

1.2. Sosyal Politikanın Bileşenleri

XIX. yüzyılda sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan -yeni bir sınıf olan- işçi sınıfının, işveren sınıfı ile olan ilişkisinden kaynaklanan sorunlara karşı ücret, çalışma süresi, çalışma koşulları, iş güvenliği gibi konularda alınan önlemler sosyal politika disiplini içerisinde yer almaktadır.

Ancak belirtildiği üzere sosyal politika disiplininde zaman içerisinde kapsam ve anlam genişliği söz konusu olmuştur. Özellikle yoksulluk, ayrımcılık, göç, örgütlenme gibi konular disiplinin başlıca çalışma alanları olmuştur. Yine bu bölümde sosyal politika bileşenleri olarak nitelendirilebilecek olan işsizlik, örgütlenme, ayrımcılık, yoksulluk, göç, sosyal dışlanma, ücret ve gelir dağılımı olguları incelenecektir.

1.2.1. İşsizlik

İşsizlik toplumu etkileyen bir sosyal sorundur. İşsizlik, çalışma gücü ve isteğine sahip olmasına rağmen gelir sağlayacak bir işte çalışamama durumudur (Sargutan, 2006: 145). Emek piyasalarında bu tür bireye 'işsiz' adı verilmektedir. Sosyal politikanın bileşenlerinden birisi olan işsizlik sadece bireyin hayatını etkilememekte, aynı zamanda toplum içerisinde olumsuzluklara neden olmakta ve bu noktada devlet otoritesinin sürdürülebilirliğini etkilemektedir. Ayrıca işsizlik, toplumsal hayatta bireyleri suça eğilimli hâle getirmekte ve bunun sonucunda sosyal yaşamın dengesini olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Yüksel, 2014: 247). Çünkü işsizlik diğer sosyal sorunların ortaya çıkmasına da neden olacaktır. Şöyle ki, işsiz bireyler, açlık ve sonrasında yoksulluk ile karşı karşıya kalmaktadır.

Yakın zamana dek bireylerin kendi iradelerine bağı olduğu düşünölen işsizlik durumuna ek olarak artık ilkin ölkenin ekonomik yapısının bozukluğu ve yetersizliğinden kaynaklanan unsurların daha önemli olduğu kabul edilmektedir (Sargutan, 2006: 145).

İşsizlik, sanayi devriminin ilk zamanlarında kapasitesi ve yeteneğı olmayan bireylerin meslek edinememesi veya işyerinde yaşadığı sorunlardan dolayı herhangi bir işte sürekli olarak çalışamaması olarak tanımlanmıştır. Ancak bu tanımlama bilgi çağında değışikliğı uğramıştır. Bilgi yoğun teknolojilerin kullanıldığı ve bilgiyi üreten ve kullanan bireylerin istihdam edildiğı bilgi çağında daha önceden de belirtildiğı gibi işsizlik bireylerin kendi iradesi sonucu ortaya çıkardığı bir gerçeklik olmaktan uzaklaşarak toplumların ekonomik-iktisadi yapılarından kaynaklanan bir olgu olmuştur. Bu bağlamda toplumların ekonomik kırılğanlıkları nedeniyle çalışma isteğı duymalarına rağmen iş bulamayan yüzlerce birey işsiz kalmaktadır (Yüksel, 2014: 247).

Ayrıca sanayi devrimi ile birlikte makinelerin çalışma hayatında yer alması sonucu insanlar işsiz kalmıştır. Yine tarımda makineleşme sonucu birçok ölkede çiftçiler işsiz kalmış ve bu nedenle çiftliklerini terk ederek göç etmek zorunda kalmıştır. John Steinbeck'in "Gazap Üzümleri" (The Grapes of Wrath) romanının film uyarlanması olan aynı isimdeki John Ford yapımı filmde de bu sorun sinema aracılığıyla gözler önüne serilmiştir. Filmde traktörün çalışma hayatına girmesi ve kurak bir senenin sonucu ürün alamayan bu nedenle tarlalarına el konan Joad ailesinin işsiz kaldıkları için göç etmesi anlatılmıştır.

1.2.2. Örgütlenme

Sosyal politika genel olarak ekonomik bakımdan güçsüz olanları korumaya yönelik ve devlet tarafından alınan önlemler bütünüdür. Söz konusu önlemlerin odağında ise işçiler ve onların oluşturduğu işçi sınıfı vardır. Ekonomik bakımdan güçsüz olanlar ilkçağda köleler ile tutsaklardır. Ortaçağda toprakta çalışan serflerdir; zanaat alanında ise çırak ve kalfalardır. Yeniçağda ise sanayileşme sonrası ortaya çıkan fabrikalarda çalışan her düzeydeki beden işçileridir (Talas, 1992: 24).

Sanayi devrimi öncesi dönemlerdeki "kalfa birlikleri" veya "arkadaş birlikleri" (compagnonnage) olarak nitelendirilen örgütlenmeler, kalfaların loncalardaki usta egemenliğine karşı tepkilerini ve kalfaların ekonomik bağımsızlık noktasında çabalarını içermekteydi. Ayrıca bu örgütlenmeler sendikaların, işçi birliklerinin kurulup gelişmesinde bir başlangıç ve gelenek oluşturmuştur (Kozak, 1987: 63).

Ekonomik açıdan gücü elinde bulunduran sınıfların, emeğini sunarak geçimlerini sağlayan işçi sınıfını sömürmeleri karşısında toplumlarda sosyal farklılıklar büyümüş, ağır toplumsal uyuşmazlıklar ve sınıf savaşimleri ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılda sanayi devrimi sonrası toplumlarda sınıf çelişkileri, sınıf savaşimleri ve sınıf hareketleri ile ortaya çıkan sosyal sorunlar sonrasında toplumlar sosyal parçalanma ve iç bölünme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır.

Sosyal sorunların çözümünde, düşünsel düzeyde gelişmeler olmuş ve bu noktada *sosyal politika* ve *sosyalist politika* yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Eylemsel düzeyde ise, işçi

sınıfı hareketleri: mesleki hareketleri –sendikacılık- ve ekonomik hareketleri – kooperatifçilik- içeren hareketler şeklinde gelişme göstermiştir (Güven, 2013: 50).

Sosyal politika açısından gerek sendikalar, gerekse kooperatifler kendi kendilerine yardım hareketi olmakla beraber amaçları ve yöntemleri bazı farklılıkları içermektedir. Sendikalar üyelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel hak ve çıkarlarını işverenlere karşı koruyan örgütler olarak bir sosyal denge unsuru biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Kooperatifler ise sınırlı gelir düzeyinde bulunan kimselerin, güçbirliği yaparak imkânlarını birleştirerek ihtiyaçlarını gidermeleri, ekonomik durumlarını güçlendirme amacına yöneliktir (Erkul vd., 1987: 163).

1.2.3. Ayrımcılık ve sosyal dışlanma

Ayrımcılık, “herhangi bir kamu yararı veya mantıklı bir gerekçe söz konusu olmaksızın, bir kişiye benzer durum ve koşullardaki diğer kişilerden farklı bir muamele yapılması” anlamına gelmektedir. Ayrımcılık günümüzde hâlen engelli-sağlıklı, bayan-erkek, siyah-beyaz, göçmen-yerli gibi toplumsal kamplaşmaları körükleyerek devam etmektedir. Yine etnik köken, dil, din, ırk, temelinde de ayrımcılık uygulamaları tarihte yapılmıştır.

Tarihin her döneminde bireyler belirli bir etnisite, ideoloji ve kimlik zemininde ayrımcılığa uğramış ve toplumdan bu ayrımcılık sonucu dışlanmışlardır (Yüksel, 2014: 292). Öyle ki aynı işyerinde çalışmalarına ve aynı mesai harcamalarına rağmen bir kadın, bir erkekten daha az maaş alabilmektedir. Bu durum sanayi devrimi sonrasında da günümüzde de hâlâ geçerlidir. Ya da bulunduğu toplumda göçmen olan birisinin toplum içerisinde karşılaştığı sorunlar ilk etapta ayrımcılığı daha sonraki etapta ise toplumdaki sosyal dışlanmayı gözler önüne serecektir.

Sosyal dışlanma, “topluma katılma veya toplumun bir parçası olarak kabul edilmeyi yansıtan sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtı olarak” şeklinde tanımlayabiliriz. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki sosyal dışlanmanın ortak bir tanımı yapılamamaktadır. Sosyal dışlanma kavramı döneme, bölgelere ve sosyo-ekonomik yapıya göre farklılık göstermektedir. Sosyal dışlanmanın bu yüzden oluştuğu toplum ve dönemin sınırları içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ekonomik yetersizlik, sosyal ilişkilerin yetersizliği, sosyal ilişkilerin bozulması, sosyal korumadan yoksunluk, kurumsal ilişkilerden dışlanma, yoksulluk, işsizlik, toplumun çoğunluğu karşılaştırıldığında farklı bir dil konuşmak, farklı bir etnik kökene veya dine mensup olmak gibi nedenler sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında etkilidir (Tartanoğlu, 2014: 271). Örneğin; sosyal dışlanma noktasında Victor Hugo’nun yazdığı Sefiller (Les Misérables) romanının uyarlaması filmde (Tom Hooper-2012) eski bir hükümlü olan Jean Valjean cezasını çekse ve mahkûmiyeti sona erse de, eline verilen bir belge ile maalesef iş bulamamıştır. Yine Jean Valjean toplumda ayrımcılığa maruz kalmış ve bu durum sosyal dışlanmaya neden olmuştur.

1.2.4. Yoksulluk

Yoksulluk genel anlamıyla beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını yeterince karşılayamama ve bunun sonucu asgari hayat düzeyini devam ettirecek gelirden yoksun bulunma durumudur (Seyyar, 2011: 261).

Yoksulluk tarihin her döneminde ve her toplumda karşımıza çıkabilen bir olgudur. Ama bugün sosyal bir sorun olarak incelediğimiz biçimiyle yoksulluk, XVI. yüzyılda Avrupa’da kapitalizmin ortaya çıkışıyla bağlantılıdır. Avrupa’nın bin yıllık yoksulluk tarihi ile ilgili bir eser ortaya koyan Geremek, XVI. yüzyılda ortaya çıkan “yoksulluk arttırıcı eğilim”e dikkat çekmektedir. Bu eğilime göre tarımın ticarileşmesine bağlı olarak tarımsal yapıların çözülmesiyle, kırsal alanda hayatlarını devam ettiremez hâle gelenlerin şehirlere akın etmeleriyle, ticaret ve imalat sektörlerinde sağlanan istihdamın düzensiz niteliği ilgili unsurlar da yoksulluğa sebebiyet vermiştir.

XVI. yüzyılda yoksullar “işgücü” haline gelmişti. XVIII. yüzyılın sonunda sanayi devrimi ve serbest piyasa ekonomisi koşulları altında İngiltere’de 1834 tarihli Yeni Yoksullar Yasası ile “çalışan yoksul” olgusu reddedilmekteydi. Adam Smith’in de dâhil olduğu XIX. yüzyıl öncesi düşünürlerin kabul ettiği hayatını emeğini sunarak çalışan bir insanın elde ettiği gelirin, işlerin düzensizliği veya ücretin düşüklüğü yüzünden temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayacağı gerçeği, XIX. yüzyıl liberalleri tarafından reddedilmiştir. Yine XIX. yüzyıl liberal düşünürleri sadakanın bir bireysel hayırseverlik alanında olduğunu ve devletin bu alana karışmaması gerektiğini savunuyordu. Yoksulların, sadece hapisane benzeri kurumlara kapatılması ve ölümden beter bir hayatı kabullendikleri ölçüde yardım alabilmeleri öngörülmüştü (Buğra, 2016: 27).

Gelir dağılımının adaletsizliği de yoksulluğa sebebiyet verebilmektedir. Gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmak ve yoksullukla mücadele birbirleriyle uyumlu olması gereken politika uygulamalarını gerektirmektedir (Canbey Özgüler, 2014: 375).

1.2.5. Göç

Göç, çoğunlukla kişilerin bir yerden diğerine zorunlu veya gönüllü olarak gerçekleşen geçici, mevsimlik veya kalıcı hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Ünlütürk Ulutaş ve Kumaş, 2014: 274). Göçler, ülke içerisinde yer değiştirme hareketini içerirse eğer iç göç, bir ülkeden diğer bir ülkeye uzun süreli kalma amacıyla yer değiştirme hareketinin gerçekleştirilmesiyle dış göç olarak iki şekilde gerçekleşmektedir (Yüksel, 2014: 104).

Dış göç aynı zamanda uluslararası göç olarak da ifade edilmektedir. Uluslararası göç kişilerin tehlikede olan hayatlarını kurtarmak ya da daha iyi hayat koşullarında yaşamak için başka bir ülkeye gidilmesi olayıdır (Yüksel Oktay ve Söner, 2016: 684).

Bireylerin ücret karşılığı emeklerini sunmak üzere sınırları aşması anlamını içeren uluslararası emek göçü her ne kadar sosyal politikaların bileşenleri arasında görece olarak yakın bir zamanda katılsa da, göç tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Ülkeden çıkış veya ülkeye giriş özelliklerine göre göçmenler, düzenli düzensiz, geçici veya kalıcı statüsünde kategorileştirilmektedir. Göçün sınırları genişledikçe ve göç akımları düzensizleştikçe, göçün kontrol edilmesi ve göçün neden olduğu sorunları çözüme kavuşturmak güçleşmektedir. Çoğu ülkede göçmen işgücünün temel refah hizmetlerine erişimi ve insana yakışır iş koşullarında istihdamı mümkün olmamaktadır. Uluslararası göçün neden olduğu sorun ve sonuçlar, insanlar arasında adalet ve eşitlik gözetilerek çözümlenmesi gereken hususlardır. Bu hususların uluslararası alanda çözümlenmesi ise yine uluslararası ciddi bir işbirliğini gerektirmektedir. BM, ILO, Avrupa Konseyi ve AB gibi uluslararası

örgütler gözetiminde göç konusuna yönelik uluslararası sözleşmeler, kararlar, öneriler oluşturulsa da ülkeler tarafından en az imzalanan belgeler olmaktadır. Yine göç veren ve göç alan ülkelere yönelik olarak sosyal politika oluşturma süreci yavaş ve tartışmalı bir şekilde ilerlemektedir. Günümüzde ise gerek küreselleşme gerekse iç savaş içerisinde olan ülke haklarının diğer ülkelere göç etmesi sonucu, göçe yönelik olarak sosyal politika düzenlemelerine her zamankinden daha çok gereksinim duyulmaktadır (Ünlütürk Ulutaş ve Kumaş, 2014: 298).

1.2.6. Ücret ve gelir dağılımı

Ücret geniş anlamında “*insan emeğinin bedeli*”, genel anlamda ise “*işletmelerin kâr ve zararı ile ilişkili olmayan, işveren tarafından emek sahibine üretilen malın satışı beklenmeden ödenen ve miktarı önceden belirlenmiş gelir*” olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal politika disiplini diğer sosyal bilimlerin aksine ücretin, ekonomik ve hukuki özellikleri ile değil, aynı zamanda taşıdığı “*insani değer*” önemine dikkat çekmektedir. Yine sosyal politika ücreti verim ve ihtiyaca olmak üzere iki şekilde incelemektedir. Verim göre ücret, ekonomik bir anlam taşımakta olup, insanın yaptığı işin değerine göre ücret almasını ifade etmektedir. İhtiyaca göre ücret ise, sosyal bir anlam çerçevesinde sadece çalışanı değil aynı zamanda bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sayısına göre değişen miktarlarda ödenen aile tazminatları ile asgari ücreti de kapsamaktadır (Işığışık, 2014: 161).

Ücret, emeğini sunarak çalışan insanların çoğu durumda tek gelir kaynağını teşkil etmektedir. Yine ücret, bir ülkede işgücünün büyük bir kısmının satın alma gücünü ifade etmektedir. Bu nedenle sanayileşme sonrası ülkelerde ücretler, işçilerin ve sendikaların en çok önem verdiği konuların başında gelmektedir. Ayrıca ücret sadece çalışanlar için önemli olmamakla beraber toplumun genel iktisadî açısından da önemlidir. Girişimcilerin ve kendi hesabına çalışanların ücretlerinin öz emeklerine karşılık gelen faiz, getirim (rant) ve kârâ yönelik gelirler de hesaba katılırsa, bu durumda ücretin millî gelirdeki payı %75’i bulacaktır (Zaim, 1997: 195).

Gelir dağılımı ise, “*bir ülkede belli bir dönemde elde edilen gelirin bireyler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasındaki bölüşümü*”nü ifade etmektedir (Yüksel, 2014: 304). Gelirin âdil dağıtılmasındaki amaç ise bireyler, sosyal sınıflar veya gruplar arasındaki eşitsizlikleri asgarî düzeye indirgemektir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik, belirli bir orandaki nüfusun, millî gelirden aldığı pay ile aynı oranda başka bir nüfusun millî gelirden aldığı pay arasındaki farklılığı işaret etmektedir.

Yine bir toplumda kamusal sosyal hizmetlerin ve yardımların düzeyi, sosyal kurumların ve politikaların etkinliği, emek piyasalarının yapısı, üretim vasıtalarının mülkiyeti ve miras hakkı, iktisadî gelişmişlik düzeyi gibi birçok etken gelir dağılımının değişik şekillerde oluşmasına neden olmaktadır (Seyyar, 2011: 104).

Gelir dağılımı tarihin her sürecinde önemli bir konu olmuştur. Milli gelirin artması kadar; tüketici birimler arasında dağılımı ve bu dağılımın büyük eşitsizlikleri de içermesi gelir dağılımı konusunu daha da önemli bir hâle getirmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin küreselleşme ile beraber biçim değiştirerek farklı yoksulluk biçimlerini ortaya çıkardığı

günümüzde gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmak ve yoksullukla mücadele birbirleriyle uyumlu olması gereken sosyal politika uygulamalarını gerektirmektedir (Canbey Özgüler, 2014: 375).

1.3. Sosyal Politika Biliminin Tarihçesi

1.3.1. İlk çağlardan XVII. yüzyıla sosyal politika

Sosyal politikanın bilim olarak nitelik kazanması belirtildiği gibi sanayi devrimi sonrası söz konusu olmuştur. Ancak sosyopolitik uygulamalar en eski tarih çağlarına kadar uzatılabilmektedir.

Modern anlamda ‘sosyal politika’ kavramı ise, devlet bakımından kaçınılmaz bir asli görev, bireyler için ise kanuni ve tüm kişilere yönelik bir hak sayılmaktadır. Bu nedenle bu nitelikleri tam olarak taşımayan söz konusu uygulamalar için ‘sosyal politika’ tanımlaması yerine, ‘dayanışma veya yardımlaşma’ nitelikli, ‘sosyopolitik’ esaslı ‘presosyal uygulamalar/politikalar’ kavramının kullanılmasının daha uygun olduğu görülmektedir.

Tarihin bilinen en eski dönemlerinden XVIII. yüzyıl ve XIX. yüzyılın sonunda bugünkü sosyal politika anlayışına ulaşana dek geçen süreçte çeşitli ülkelerde değişik özellikler göstererek, kişiler, kurum ve kuruluşlar, yerel yönetimler veya devlet tarafından sağlanan dayanışma, yardımlaşma ve diğer faaliyetler, sosyopolitik nitelikli presosyal politikalar olarak nitelendirilebilirler. Fakat bu uygulamalar genellikle sistemli ve de bütün bireyleri kapsayan, hukuka dayalı birer hak niteliği taşımadıklarından dolayı günümüzdeki anlamda bir sosyal politika veya sosyal güvenlik uygulaması olmadığı gibi, yönetimlerin bu yönde bir fikirleri, istekleri, eğilimleri, gelenekleri ve de zorunlulukları yoktur (Sargutan, 2006: 18).

Sosyal politikanın bir bilim haline gelmesi her ne kadar sanayi devriminden sonraki döneme denk geliyorsa da kökeni insanlık tarihi kadar eskidir. Sosyal sorunlar ve bu sorunları çözmeye yönelik politikalar her zaman var olmuştur. Tarihsel süreçte sosyal sorunlar her zaman değişim geçirmektedir. Sanayi devrimi öncesinde ortaya çıkan sorunlar mevcut sistemin kısır döngüsü içerisinde çözülebiliyordu. Ancak sanayi devrimiyle başlayan süreç ve sonrası devletin sosyal sorunlara müdahalesini zorunlu hale getirmiştir. Ancak sosyal sorunlara yönelik olan devlet müdahaleciliği ülkeden ülkeye değiştiği gibi, tarihsel süreçte de değişiklik göstermektedir (Şenkal, 2017: 22).

İnsanlar, küçüklü büyüklü topluluklar halinde yaşamaya başladıkları bilinmeyen çağlardan itibaren, örgütlü bir toplum düzeni kurdukları zamana kadar, kendilerinin ve yakın aile bireylerinin hayatlarını koruyup, devam ettirecek yolları kişisel gayretleriyle bulup uygulamaya çalışmışlardır.

MÖ. 3000 yıllarında yazının kullanımı ile başlayan tarih çağlarında, daha çok din ve yardımseverlik duygularının yol açtığı dar alanlı ve dar amaçlı yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinin olduğu bilinmektedir. Aynı dönemde insan topluluklarının artık ‘toplum’ diye nitelendirilecek bir yapıya ulaştıklarını, küçüklü büyüklü otorite alanlarının sınırlarını teşkil ettiği ‘devlet’lerin ve hatta imparatorluk gibi geniş ve karmaşık yapıları örgütlerin ve otoritelerin kurulduğunu görmekteyiz.

Devlet tarafından yerine getirilen fakirlerin gözetilmesi, açların doyurulması, salgın hastalıkların ve kitlesel kötü etkilerinin giderilmesi, doğal afetler karşısında yardımlar yapılması, tapınak, hastane, şehir düzenlemesi gibi daha genel çalışmalar, yol yapımında çalıştırmak gibi işsizlere gelir imkânı sağlanması, yeni kazanılan topraklara yoksulların yerleştirilmesi, kıtlık zamanları yiyecek yardımı yapılması, muhtaç duruma düşen asker ve devlet görevlisi ile benzerlerine gelir bağlanması, ülke içi düzen ve asayişin temini gibi uygulamalar da bu kapsamda kabul edilebilmektedir. Nadir olarak, muhtaç durumdaki insanlara daha geniş yardımlar ileten ve düşük gelirli yurttaşlara yiyecek, giyecek gibi mal yardımı yapan daha yaygın ve sistemli uygulamalara rastlamak da mümkündür. Bazı durumlarda ise uygulamalar dini ve sosyal amaçlı olmaktan çok, toplum düzeninin sağlanması için yapılmaktaydı.

Daha önceden de belirtildiği gibi devletlerin savaşlarda kazandıkları ganimetler devlet refahına katkı sağlamaktaydı. Devlet ayrıca bu ganimet veya gelirin belli bir kısmını yardım kurumlarına da aktarabiliyordu. Devletin vakfı denebilecek bu kurumlardan fakir, muhtaç, hasta, sakat, kimsesiz, köle, esir, mahkûm ve yetkililerin belirlediği diğer yardıma muhtaç insanlar yararlanırlardı.

Yine devlet ve şehir yönetimleri hastalık, kaza ve ölüm hallerinde gerekli harcamaların yapılabilmesi için ‘sandık’ adı verilen ve gelirleri toplanan zorunlu veya isteğe bağlı vergi, bağış, aidat gibi kaynaklardan elde edilen sistemler geliştirdikleri de görülmektedir. Şehir yöneticileri önderliğinde kurulan yardım örgütlerinin başında hastaneler, yaşlı bakım evleri, aş evleri ve yuvalar gelmektedir. Kimi zaman bu yöneticilerin bilhassa dilencilik, serkeşlik ve sefaletin önlenmesi ve yardımların düzenlenmesi için yönetmelik benzeri metinler hazırladıkları da görülmektedir (Sargutan, 2006: 20).

Tarihsel olarak, bilinen ilk toplum düzeni Köleci toplum düzenidir. Bu toplum yapısını özgür insanlar ve köleler oluşturmaktadır. Ekonomisi tarıma dayanan ilk çağların toplumlarında, beden gücü ile çalışmak ve bir şeyler üretmek özgür insanlar için onur kırıcı bir uğraş olarak görülmekteydi. Bu toplum yapısında, üretim bağımlı statüde çalışan geniş bir köleler ve tutsaklar grubu tarafından gerçekleştirilmekte ve azınlığı oluşturan vatandaşlar ise, kamu yönetimi, politika, sanat, felsefe ve savaş işleriyle uğraşan ayrıcalıklı bir sınıfa belirmektedir. Yine bu düzende kölelerin hiçbir hakkı yoktu. Efendilerini ve işlerini seçme ve değiştirme özgürlükleri bile olmayan köleler, efendileri tarafından bir mal gibi alınıp, satılabiliyorlardı. Köleci toplum düzeninde ayrıca üretim güçleri, üretim ilişkilerini değiştirecek ölçüde gelişmemişti. Yani üretimde emeğin yerini alabilecek bir başka güç, teknoloji ve enerji yoktu. Bundan dolayıdır ki, üretim ilişkilerini değiştirecek ölçüde, üretim güçlerinin ilerlemesi, gelişmesi söz konusu değildi (Güven, 2013: 38).

Avrupa refah devletlerinin gelişimi, Roma İmparatorluğu’nun gerileme döneminden sonradır. Avrupa’da refah ideolojisinin başlangıcı X. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu dönemde sosyal politikaya kaynak teşkil edilecek örneklere az da olsa rastlanmaktaydı. 858 yılında Rheimler başpiskoposu Hincmar’ın yoksullar için devreye soktuğu sosyal program bu noktada önemli bir aşamadır. Programın amacı, yoksulları ve diğer korunmaya muhtaç kişileri koruma altına alan hastanelere maddi ve personel desteği

sağlamaktı. Bunlar hasta ya da bakıma muhtaç kişilerden oluşmaktaydı. Bu dönemde sosyal politika alanı daha çok kişisel sorunları içermekteydi. Avrupa’da hemen her tarafta yoksulluk hat safhadaydı. Ayrıca Roma İmparatorluğu’nun çöküşü ile birlikte İstanbul’da 50.000 kişilik bir yoksulu miras bırakmıştır. Yoksulluğun nedeni ise günümüzdekiyle benzer şekildedir. Bunlar işsizlik, hastalık ve sakatlık (özellikle cüzzam), geçim sıkıntısı ve aile desteğinin yokluğuydu. MS. 500’lü yıllara kadar olan dönemde, 41 konsey yoksullara ve yardıma muhtaç olanlara yiyecek ve giyecek temin etmekteydi. Kiliseden önce gelen bu sistem, manastırların ilk bin yılın sonuna doğru arttığı sıralarda yurtların ya da hastanelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Şenkal, 2017: 23). Bunlarla birlikte; işsizlik riskine karşı ilk önlemlerin Avrupa ülkelerinde alındığını bilmekteyiz. Lonca Sistemi içerisinde oluşturulan yardım/yardımlaşma sandıkları paralelinde, sendikaların üyeleri için oluşturdukları ve modern işsizlik sigortası sistemleriyle kıyaslandığında; sınırlı ve tamamen gönüllü yapıda kurulan yardım sandıklarına dayandığı bilinmektedir (Işığışık, 2014: 67).

Loncalar ise kentsel alanlarda, ortaçağın statü düzeninde aynı meslek ya da zanaat dalında çalışan ustaların kurdukları ve egemen oldukları örgütlerdir. Ustanın yanında çalışan kalfa ve çıraklar, onunla aynı çalışma ve yaşam koşullarını paylaşmaktadır. Lonca düzeninde, emek ve sermaye keskin biçimde bir birinden ayrılmamış olup, ortak bir üretimde bütünleşmiştir. Ayrıca, sermaye de anonimleşmemiştir. Üretim henüz küçük atölye düzeyinde kaldığından, sermaye anonimleşmediğinden ve işbölümü gelişmediğinden, çağdaş işçi sınıfı henüz ortaya çıkmamıştır (Güven, 2013: 39).

1536’da çıkarılan yasa, Tudor dönemi yoksulluk yasalarının başlangıcı kabul edilir. Bu yasada üç önemli esas yer almaktadır. Çalışmak isteyenlere iş bulunacak; dilenmek doğru değildir ve dilenciler herkesin önünde cezalandırılacaktır. Kilise yönetsel bölgesi bu görevin ifasından sorumlu olacak ve denetlemeyi sağlayacak yetkili mercii olacaktır. Bu örnekten de anlaşılabileceği gibi kilisenin sosyal yardımları yürütücü ve denetleyici bir rolü olduğunu söyleyebiliriz (Yaman, 2007: 16).

Bugün hala hükmünü sürdüren bu ideoloji, iki ana sosyal organizasyon türüyle şekillenmektedir. Bunlardan birisi kilise, diğeri ise devlettir. Ortaçağda geleneksel düşüncüyü savunanlar, yoksulların korunmasının dünyevileştirilmesine karşı çıkmışlar ve de bu sorunun kilisenin denetimine bırakılması gerektiğini savunmuşlardır. Bundan dolayıdır ki o dönemde kilisenin güç ve nüfuzu oldukça fazlaydı. Manastır, barınma sorununu kontrol altına almıştı; eğitim, sağlık, barınma ve sosyal güvenlik bir bütün olarak ele alınmaktaydı. Yahudi ve Hristiyan toplumlarında da dini esaslı yardımlar önemli olmuştur. İslam dininde olduğu gibi okul, hastane, eczane, kütüphane, ibadethane, yolcu evi, düşkünler evi, çocuk yurdu, aş evi, hamam gibi pek çok müessese kurulmuş, insanlara yardım edilmiştir. Bütün dinler ve tarikatlarda da benzeri hizmetler görülmektedir. Budizm, Hinduizm, Taoizm, Şintoizm, Şamanizm, totemizm gibi diğer inançların mensupları da aynı tür yardımlaşma geleneği ve kurumları geliştirmişlerdir (Sargutan, 2006: 21).

Avrupa’da bireysel haklar erken bir tarihten itibaren olmasına rağmen yoksulluk oldukça yaygındı (Şenkal, 2017: 24). Genellikle, eğer Avrupalıların refahları yerindeyse epeyce

geniş ailelere bakabilmişlerdir. Yoksulların aileleri ise daha küçüktür. Bazı yerlerde ailenin sınırlandırılması için zaten kullanılmakta olan kürtaj ve bebek öldürme gibi yöntemlerden başkalarının da kullanıldığına dair sağlam kanıtlar bulunmaktadır (Roberts, 2011: 554).

Tarihin eski dönemlerinde; küçük yerleşim merkezlerinde yaşayan, kalabalık aileler ve tarıma dayalı ekonomi yapısı ve ilişkileri, insanların güven ihtiyaçlarının geleneksel dayanışma ve mahalli destekler çerçevesinde karşılanabilmesine olanak sağlamıştır. Anne, baba, kardeş onların yetmediği durumlarda ailenin diğer üyeleri ve akrabalar, onların da yetmediği yerde komşular, mahalli, hayırsever insanlar bir ölçüye kadar bile olsa toplum birlik ve dayanışmasının duygusal zenginliği içerisinde birbirlerinin güvencesi olmuşlardır. Aile içerisinde tüketilen sınırlı mal ve hizmetlerin büyük bölümünün ev ekonomisi içerisinde yaratıldığı, açık pazar ve para ekonomisine dayalı olmayan ekonomik yapının da bu güvencenin yeterli ve geçerli olabileceği bir ortam ortamın oluşmasında kuşkusuz büyük bir payı vardır. Ayrıca esnaf ve zanaatkarlar, esnaf örgütlerinin (Zaviye ve Loncalar) çatısı altında orta, “Teavün” sandıkları ile, Teamülü hukuk kuralları çerçevesinde korunmaya çalışılmaktaydı. Yardımlar daha çok dini kural ve geleneklere dayalıydı. İslâm dininden kaynaklanan zekât, fitre, adak, kurban, kefare, sadaka gibi isteğe bağlı yardım ve hayırlar ile kiliselerin yönettiği çalışmalar bunlara örnek olabilecektir. Yine bir tür sosyal yardım kurumu olarak kabul edilmesi gereken vakıflar da, özel olarak korunması gereken gruplar (sakatlar, dullar, yetimler, yoksullar vb.) noktasında faaliyetler göstererek bu noktada önemli bir boşluğu doldurmuşlardır (Erkul vd., 1987: 132).

XII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla değin loncalar, her ülkede değişerek varlıklarını sürdürdüler. Fakat sanayi devriminin teknik üstünlüğünün getirdiği rekabete dayanamayarak, öğreti ve ideolojisine uymayarak her ülkede hızla çöktüler (Talas, 1992: 24). Ortaçağın statü düzenini oluşturan loncalar, hukuksal olarak 1789 Fransız Devrimiyle ve ekonomik olarak da Endüstri Devrimiyle yıkılmış ve tarihteki işlevini tamamlamıştır. Fransız Devrimiyle, herkesin istediği mesleği ve işi yürütebileceği yeni bir toplumsal düzene geçiş sağlanmıştır. Öteki Avrupa ülkelerinde de loncalar peş peşe kaldırılmış ve herkese mesleğini ve işini seçme ve yürütme özgürlüğü tanınmıştır (Güven, 2013: 39).

Ahilik teşkilatı da orta çağ Türk ve İslam dünyasında görülen bir mesleki(esnaf-zanaatkâr), sosyal yardımlaşma örgütüdür. Aynı zamanda yarı dini-tasavvufi bir yönü de vardır. Batının şövalyelik geleneği bu örgütlere çok benzer. Herkese yardıma hazır olmak, zayıfları korumak, kardeşlik, iyi ahlaklılık, sevgi, kendini yetiştirme gibi çok dikkat çekici temel yönleri vardır. Kanuna ve Fütüvvetname denilen özel kurallar topluluğuna göre faaliyet gösterirlerdi. Ahilik, Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde, Anadolu’da olağanüstü düzenli ve etkili bir çalışma gösterdikten sonra gücünü kaybetmeye başlamış ve XV. yüzyıldan yerini merkezi otoritenin emrindeki Lonca örgütlenmeleri almaya başlamıştır. Loncalar da yine orta sandığı veya teavün sandığı denilen ortak kasada toplanan gelirden, mensuplarına yardımlar yapıldı. Mensupları

dışında kalan muhtaç kişilere de imkânlar dâhilinde yardımlar yapıldı (Sargutan, 2006: 21).

Yine Türk ve İslam ülkelerinde yoğun, diğer ülkelerde de görülen bir yardım (hayır) kuruluşu tipi vakıflardır. Hastalık dolayısıyla, güç ve kazançtan âciz kalanların, giydirilip, yedirilip, içirilmesine, tedavilerinin sağlanmasına, sermaye bulamayanlara para verilmesine, fakirlerden ölenlerin defnedilmesine, borcunu ödeyemeyenlerin borçlarını ödemesine, fakir kızların çeyizlerine, köy ve mahallelerin yol, kaldırım, kuyu, su yolu gibi yerlerin tamirlerine sarf olunmak üzere tesis olan vakıflar bir çok noktada sosyal politikalar kaynaklık etmişlerdir (Uğur, 2013: 52).

1.3.2. XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla sosyal politika

Avrupa'nın birçok ülkesinde yaşanan sefalet karşısında derin bir endişe yaşanmaktaydı. Endişenin esas nedeni yoksulların bakımını Hristiyan Yardım Derneği'nden alarak yavaş yavaş devletin himayesine dönüştüren, sosyal yozlaşmaya yönelikti. 1601 yılında İngiltere'de sosyal bir çatışmaya yol açan bu endişe, manastır sisteminin çöküşünden beri vardı. 1601'de kabul edilen Yoksul Yasası, XVII. yüzyılda yoksullara yapılan yardımın temel çerçevesini oluşturuyordu. Yardımlar çocuk, yaşlı ve hasta olanlarla sınırlandırılmıştır (Şenkal, 2017: 25). 1601 yılında çıkarılan yasa ile yasa çalışmayı temel alarak üç ana yardım biçimini esas almıştır. Buna göre her parish, kendi bölgesinde çalışabilir durumda olan kimselere iş bulmak, yaşlı ve sakatlar için yoksul evleri işletmek, bakımsız kalmış çocukların çıraklık eğitimlerini üstlenmekten sorumluydu. Burada parish'den kasıt kilisedir. Daha önce de değinildiği gibi kiliseler toplumda sadece din noktasında çalışmalar yapmamış, birçok sosyal sorun noktasında görevler yürütmüştür. Burada yoksullar hak edenler ve hak etmeyenler şeklinde iki kategoriye ayrılmaktadır:

- Güçsüz\âciz yoksullar, düşkünler evi (almshouses) veya yardım evleri dışında verilen yardımlar (outdoor reliefs) aracılığı ile yardım edilen, çalışamayacak durumda olan hasta ve yaşlı kimseler.
- İkinci grup çalışabilir âcizler (paupers) ve çalışabilir durumda olan fakat çalışmayanlar olarak kategorize edilmekteydi.

Bu davranış biçimlerinin yanlış olduğunun gerçeğinin farkına varana kadar cezalandırılacaklardı. Yine 1601 tarihli Yoksul Yasası'ndan sonra 1662'de çıkartılan yerleşim/ikamet yasası yoksulların başka bir parish'e göç etmelerini tamamen kısıtlayan bir uygulamaydı (Akyüz, 2008: 59). Daha önce kilise olarak kullanılan parish burada mahalle, papazın dini bölgesi anlamlarında kullanılmıştır. İki yasa arasında elli yıllık bir zaman farkı olsa da burada yoksulluğu kontrol altında tutmak için bölgeler arası yoksul insanların yer değişimine izin verilmediği görülebilmektedir. Elbette ki o dönemin şartları açısından bakıldığında göç olayının yoksullukla mücadele noktasında sıkıntı yaratacağı oldukça aşîkârdır.

İnsan emeğine dair büyük değişimler, sanayi devrimi adı verilen olayla başlamaktadır. Talas'a göre en sade ifadeyle sanayi devrimi, *“zanaat ve basit aletlerle donatılmış tezgâh ve atölye üretiminin yerine yeni buluşların oluşturduğu teknik ve makinelerle donatılmış fabrika üretiminin geçmesi, başka bir deyişle yeni enerji kaynağı buhar gücünün harekete*

geçirdiği makinenin insan, yel, su ve hayvan gibi öğelerden kaynaklanan doğal enerjinin yerini almasıdır” (Talas, 1992: 22).

James Watt’ın 1768 yılında buhar makinesini icat etmesiyle sembol hale gelen sanayileşme süreci, toplumsal, siyasi ve ekonomik gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. El emeğinin makineleşmesi ya da “üretimde insanın makineyle, el tezgahlarının üretim ve sanayiyle, hayvan gücünün mekanik enerjiyle ikame edilmesi” olarak da tanımlanabilecek sanayileşmenin, toplumsal hayata kattığı en önemli değer teknoloji ve teknolojik yenilik anlayışı olmuştur (Yüksel, 2014: 28).

İlk sanayi devrimi İngiltere’de ve kendiliğinden oluşmuştur. Yani devrim bir hükümet yardımı olmadan gerçekleşmiştir (Deane, 2003: 2). Sanayi devriminin İngiltere’de başlamasının sebepleri arasında Anayasal Monarşinin hak ve özgürlüklere saygı göstermesi, iç rekabeti önleyici düzenlemelerin kaldırılmış bulunması, borsa ve bankacılık sektörlerinin güçlü olması, ülkede zengin demir ve kömür madenlerinin varlığı, gelişmiş bir dokumacılık sektörünün olması, en büyük sömürge imparatorluğuna ve çok güçlü bir donanmaya sahip olması, taşımacılığı kolaylaştıran güçlü ticaret filosuna sahip bulunması, ülke içinde su kanalı, demiryolu ve karayolu ağlarının varlığı gibi nedenler sayılabilmektedir (Sargutan, 2006: 48).

Elbette ki bu nedenler sanayi devriminin neden İngiltere’de başladığını açıklar niteliktedir. Ancak İngiltere dışındaki coğrafyada da sanayi devriminin başlangıcına yönelik olarak itici olaylar söz konusudur. Özellikle Avrupa’da meydana gelen hızlı nüfus artışı bu noktada önemlidir. 1500 ve 1600 yılları arasında Londra’nın nüfusu 40.000’den 200.000’e, Paris’inki 100.000’den 220.000’e, Lizbon’unki 30.000’den 100.000’e Palermo ve Roma’nınki ise 55.000’den 105.000’e çıkmıştı (Buğra, 2016: 34). 1800 yılında Londra’da yaklaşık 900 bin, Paris’te yaklaşık 600 bin ve Berlin’de yaklaşık 170 bin kişi yaşıyordu (Roberts, 2011: 706).

Sanayi devrimi XVII. yüzyılın ikinci yarısında önce İngiltere’de başlamış ve öteki Avrupa ülkelerine de yayılarak tüm XVIII. yüzyıl boyunca sürmüştür. Bu dönemde. makinanın ve buhar gücünün üretime eklenmesi sonucunda, büyük fabrika sanayisi doğmuştur. Yeni buluşlarla, çağdaş sanayi tekniği olağanüstü bir hızla gelişmiş ve her yeni teknoloji eskisini çok kısa bir sürede geçersiz kılmıştır. Makinalar çoğalmış, işbölümü gelişmiş ve sınaî üretim hızla artmıştır. Makinalı üretim, bu devrimi yaşayan ülkelerde ekonominin üretme gücünü o zamana değin görülmemiş ölçüde arttırmıştır. Kısacası üretimde makinacılık çağı başlamıştır (Güven, 2013: 40).

İlk kez İngiltere’de başlayan makineli üretim ile o zamana dek kişisel beceriye dayalı dokuma üretimi bir dokuma endüstrisine dönüşmüştür. Makineli üretim aynı zamanda üretim ilişkisinde de büyük değişiklikler getirmiştir. Genelde aynı kişide toplanan emek ve sermaye endüstrileşme ile birbirlerinden ayrılmıştır. Aynı kişilerde toplanan emek ve sermaye ile işbölümüne dayalı bir üretim süreci ortaya çıkmış, kitle üretimine geçişmiş ve en başta çalışma ilişkilerinde olmak üzere büyük toplumsal değişimlere ve büyük sosyal ve toplumsal sorunlar yaşanmıştır (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 8). Ayrıca sanayileşmenin özellikle birkaç alanda yarattığı değişimler sosyal politikanın oluşumunu doğrudan etkilemiştir (Bozkır Serdar, 2014: 13).

İngiltere’de maden ocaklarını basan suyun tahliye sorununa çözüm bulmak için Thomas Savery, 1698’de ilk buhar makinasını (buhar pompasını) icat etmiştir. Bunu Newcomen’in, 1712’de atmosferik buhar makinasını buluşu izlemiştir (Günay, 2002: 11). 1763 yılında James Watt’ın buhar gücü ile çalışan makinesinden sonra, 1780’li yıllardan itibaren, geleneksel üretim biçimlerinden çok daha hızlı, ucuz ve çok sayıda üretim yapmaya imkân veren teknolojik gelişmeler görülmeye başlanmıştır (Sargutan, 2006: 48). 1765 ile 1780 yılları arasında, yani yüzyıl dönümünden bir kuşak önce, dokuma endüstrisi teknik alandaki en önemli izahları yapmıştır. 1769 ile 1780 yılları arasında Ark Wright pamuk eğirme makinesini yapıp geliştirmiştir. İngiliz rahip Cartewight mekanik dokuma tezgahını icat etmiştir (Yüksel, 2014: 28). 1776 yılında Adam Smith’in, “Milletlerin Serveti” adlı eseri ekonomi bilimi noktasında, 1789’daki Fransız Devrimi ise, politik anlamda yaşanacak olan gelişmeler açısından önemli dönüm noktaları olmuştur (Bayraç, 2003: 45). 1807 yılında Fullton buhar gücünü gemilere uyarlamıştır; 1825’te buhar gücü lokomotifte kullanılmıştır. 1844’te Morse telgrafı geliştirdi, 1876 yılında ise A. Graham Bell telefonu icat etmiştir. Su kanalları, demiryolları ve köprüler hızlı bir süreçte inşa edilmiştir, tarım makineleri icat edilmiş, suni gübre geliştirilmiş, pancar şekeri gibi yeni tarımsal ürünler ortaya çıkmıştır.

Sanayi/Endüstri Devrimi adı verilen bu döneme devrim nitelemesinin kullanılmasına yol açan özellikler

- Kapital birikimin oluşması ve ekonomide kapitalist yararlarının öne çıkması,
- İnsan ve hayvan adale gücü yerine su ve kömür gücüyle çalışan makinelerin geliştirilmesi,
- Başta kömür ve demir olmak üzere madenlerin daha ucuz, kolay ve bol üretilmesi
- Daha kolay, bol ve ucuz üretim yapabilen fabrika düzeninin başarılı gelişimi olarak sıralanabilir (Sargutan, 2006: 48).

Üretim güçlerindeki bu sürekli gelişmelerin, fabrika sanayindeki kitlesel üretimi olanaklı kılabilmesi için, toplumsal düzeyde iki önemli dönüşüme gerek vardı:

-Bunlardan ilki, yeni üretimin gerekli kıldığı büyük fabrikaların işçi gereksinimlerinin karşılanabilmesi için, toprağa bağlı serflik düzeninin kaldırılması ve böylelikle –özgür işçilerin- ortaya çıkması zorunluluğuydu.

-İkinci olarak ise, üretimi kısıtlayan lonca düzeninin tasfiye edilerek, bu tasfiye sonucunda açıkta kalan usta ve kalfaların, fabrikaların ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü karşılamak üzere buralarda istihdam edilmelerinin sağlanmasıydı (Güven, 2013: 41).

Sanayi devrimi, tarım toplumlarında köklü dönüşümler ortaya çıkmasını sağlayarak, yeni bir toplumsal yapının şekillenmesinde en temel unsur olmuştur. Sanayileşme sürecinin özellikle ilk dönemlerinde geçmişe ait yapılar ortadan kalkarken, yeni düzende toplumsal kaos, anarşi ve istikrarsızlık yükselmiştir.

Sanayi devriminin anlaşılması açısından dönemselleştirilmesi önemlidir. Farklı dönemselleştirme örneklerine rastlanılsa da Freyer’in İngiltere’yi merkezinde ortaya koyduğu teknik gelişme süreci, sanayileşmenin aşamalarının anlaşılması açısından bir çerçeve sunmaktadır.

- ❖ **Dokuma Endüstrisi Dalgası:** Sanayi devrimi bu dalga ile başlamıştır. 1765-1780 yılları arasında, dokuma endüstrisi alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır.
- ❖ **Demir Çelik Dalgası:** Bu dalga 1800 yılında başlamıştır. Demir başta makine imalatı olmak üzere her alanda önemli bir madde haline gelmiştir.
- ❖ **Ulaştırma Dalgası:** Ulaştırma dalgası, endüstriyel ürünlerin uzak mesafelere taşınmasını kolaylaştırmıştır. İlk gemiler 1820’li yıllarda sefere konulmuş; ilk trenler ise 1830’lu yıllardan itibaren çalışmaya başlamıştır.
- ❖ **Kimya Çağı:** 1850’li yıllarda kimya alanında gelişmeler yaşanmıştır. Liebig’in bulduğu suni gübreleme yöntemi akla dayalı tarımın doğuşuna yol açmıştır.
- ❖ **Elektrik Endüstrisi Dalgası:** Telefon ve telgraf, 1830-1840 yılları arasında icat edilmiş ve kuvvetli akım tekniğiyle birlikte bir endüstri olarak XIX. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Elektrik sayesinde taşıma ve ulaştırma dönüşüm geçirmiştir.
- ❖ **Benzin Motoru Çağı:** 1889 yılında Paris’te ilk otomobil sergisi açılmıştır. 1903 yılında ise “Henry Ford Motor Fabrikası” kurulmuştur.

1800-1900 yılları ortaya çıkan büyük teknik değişimler, sistem ve yapı farklılaşmasına neden olmuştur. Bu durum “canlı”nın yerine “makine”nin geçmesi ile sağlanmıştır (Bozkır Serdar, 2014: 13).

Tablo 2. Genel Hatlarıyla Sanayi Devriminin Sonuçları

Sanayi devrimi sonrası köylerden kentlere yoğun göçler yaşanmıştır. Bu göçler kentleşme ve konut problemini de beraberinde getirmiştir.
İşgören sınıfına atfen “emek”, işveren sınıfına atfen ise “sermaye” kavramları ön plana çıkmıştır.
Ekonomik ilişkiler ağı yoğunlaşmıştır.
Üretimin artmasıyla uzun dönemli “sürdürülebilir gelişme ve kalkınma” kavramları ön plana çıkmıştır.
Sürecin başlarında her ne kadar çalışma şartları kötü olsa da sanayi devrimiyle birlikte Batı dünyasının zenginliği büyük ölçüde artmıştır.
Ticaretin uluslararası düzeyde gelişmesi küreselleşme kavramını ön plana çıkarmıştır. Bu durum zengin ve fakir arasındaki uçurumu arttırmış ve toplumsal bütünleşme yok olma eğilimine girmiştir.
Sanayi devriminin en temel özelliği artan makineleşme ve teknolojiye paralel olarak ortaya çıkan proleter yani işçi sınıfıdır.
Nüfusta ciddi artışlar meydana gelmiştir.
Çalışma kavramının tanımında değişiklikler meydana gelmiş, insanlık fabrika, ücret, sosyal politika, sosyal güvenlik, işçi sendikaları, sendika gibi sosyal politika unsurlarını tanımaya başlamıştır.
Toplumların ekonomik, sosyal, siyasal ve hatta kültürel dokularında köklü değişimlere neden olan sanayi devrimi, ekonomik serbestleşme düzenini beraberinde getirmiş, dünya ticaretinin serbestleşmesine paralel olarak, üretim ya da tüketimin ön planda olduğu kapitalist anlayış, çok uluslu şirketler ortaya çıkmıştır.

Özellikle sanayi devrimiyle birlikte seri üretime geçilmesine paralel olarak yeni pazarlar arama ve üretilen malların pazarlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu durum üretilen malların pazarlanması için demiryolu gibi ulaşım ağlarının gelişmesine imkân sağlamıştır.

Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler (Laizzez Faire, Laizzez Passer) şeklinde ifade edilen liberalizmin düşünsel ve yapısal temelleri atılmış, sermaye birikimi ve serbest piyasa ekonomisi ivme kazanmıştır.

Kaynak: Yüksel, 2014: 30.

Sosyal politikanın ortaya çıkması da yine sanayileşme sürecinde toplumsal ve çalışma yaşamında meydana gelen ve giderek artan eşitsizliklerin, düzensizliklerin ve çatışmaların bir araya, dengeye getirilmesi ve bu süreçte korunmaya destek olan kesimleri koruma çabası oluşturmaktadır. Sosyal politika disiplini, sanayileşme sürecinde zayıflayan, güçsüzleşen kesimlere sistematik ve kurumsal olarak destek verme çabaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Sanayi toplumundan önce değinildiği gibi sosyal politika uygulamaları olarak adlandırılabilir örneklerle rastlanılsa da, kurumsallaşmış ve kanunlarla desteklenmiş çabalar sanayi sürecinde yaşanan gelişmelerle birlikte sosyal politika disiplini kimlik kazanmıştır (Zencirkıran, 2014: 7).

1.3.3. XIX. yüzyılda sosyal politika

İşçi sınıfının doğumuna yol açan sanayileşmenin ilk yılları, her toplumda, uzun çalışma saatleri, çok yetersiz ücretler, sağlık ve güvenliğe aykırı çalışma koşulları gibi son derece sağlıksız bir çalışma yaşamı doğurmuştur. Bu yıllarda 16-20 saat çalışmak, sefalet ücreti denilebilecek ücretler almak ve çok sayıda iş arayanının bulunduğu bir ortamda her an işten atılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmak, her çalışanı bekleyen ortak çalışma koşulları olmuştur (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 8).

1835 yılında Dr. Gunêp, *“işçi için yaşamak ölmeyecek kadar bir geçim sağlayabilmektir”* sözü ile XVIII. yüzyılın sonlarında ve XIX. yüzyılın başlarındaki ücret düzeylerinin son derece yetersizliğini gözler önüne sermektedir (Akbaş, 2009: 20). Yine bu yetersiz ücret düzeyleri de kadın, çocuk noktasında daha yetersiz olmakta, erkeklere ödenen ücretten daha az ücrete kadın ve çocukların çalışması söz konusu olmaktadır.

Sanayi devrimi içinde ücretlerin, işçiler için “ölmeyecek kadar bir geçim sağlayacak” düzeydeki “sefalet ücretlerini” içermesinin ve emeğin aşırı derecede sömürülmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır:

- Sanayi devrimi, liberal doktrinin egemen olduğu bir ortamda gerçekleşmiştir. Liberal düşünceye göre emek de diğer üretim faktörleri gibi pazarda serbestçe alınıp satılan ve de fiyatı arz ve talebine göre oluşan ticari bir mal-meta- gibi görülmektedir.
- Yine sanayi devrimi içinde, ücretlerin düşük olmasının nedenlerinden birisi de, devletin henüz müdahaleci devlet niteliğine erişmemiş olmasıdır. Ekonomik açıdan güçlü olan sermaye sınıfı karşısında, bağımlı çalışanları koruyucu düzenlemeler yönelmemiş bulunmasıdır.
- Yeni teknik buluşların, emeğin sömürsünü hızlandıracak biçimde üretime koşulmasıdır. Fabrika sahipleri, rekabet güçlerini koruyabilmek için bu hızlı değer

kaybının yükünü işçilere yükleyerek, emeğin sefalet ücretlerinde çalıştırılması pahasına, yeni üretim tekniklerini uygulamaya koyabiliyorlardı. Yine sermaye sahipleri bu nedene dayanarak emeğin aşırı sömürülmesine haklılık kazandırmaya çalışıyorlardı.

- Son olarak ise yine bu dönemde yaşanan yaygın işsizlik olgusunun yanında, kadın ve çocukların fabrikalarda çalışmaya başlamaları da, emeğin düşük ücretlerle çalıştırılması olayına katkıda bulunmuştur.

Özet olarak, aşırı kârlar peşinde koşan fabrika sahipleriyle, sefalet ücretlerinde çalışmak zorunda bırakılan işçiler bu dönemin ana özelliğini göstermektedirler (Güven, 2013: 46). Yine bu dönemde sosyal politika işçilerin sorunlarını giderme noktasında çabalamış ve bu yönde uygulamalar söz konusu olmuştur.

XIX. yüzyılda şehirleşme pek çok insan tarafından istenilmeyen ve sağlıksız bulunan bir durumdadır. Bu durum en büyük neden ise elbette yeni büyük şehirlerin pek çoğunun merkezindeki şartların zor ve de fakirler için korkunç olmasıdır.

East End of London olarak adlandırılan ve ortaçağda surlarla çevrili Londra şehrinin doğusunda ve Thames Nehri'nin kuzeyinde kalan bölgede XIX. yüzyılda yoksul halk yaşamaktaydı. 1844 yılında, genç bir Alman iş adamı olan Friedrich Engels, Manchester'lı yoksulların içinde bulunduğu korkunç şartları gözler önüne serrebilmek için yüzyılın en etkili kitaplarından biri olan *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* isimli kitabı yazmıştır ama çok sayıda İngiliz yazar da benzer konuları yazmak için istekli olmamışlardır. Fransa'da "tehlikeli sınıflar" (Parisli yoksulları bu şekilde nitelendiriyorlardı) olgusu yüzyılın ilk yarısında yönetimlerin zihnini meşgul etmiştir ve sefalet 1789 ve 1871 yılları arasında art arda devrimci ayaklanmaların çıkmasına neden olmuştur. Yine, Parisli yoksulları niteleyen "tehlikeli sınıflar" gibi Londra'daki işçi sınıfına verilen "cockney" adı da göstermektedir ki toplumlarda oluşan işçi sınıfına, yoksullara yönelik bir sosyal dışlanma da söz konusudur ve de bu sınıflara yönelik olarak yeni isimlendirmeler göze çarpmaktadır (Roberts, 2011: 707).

XIX. yüzyıl Avrupa sanayi kentlerinin hemen hepsinde benzer olumsuzluklar söz konusuydu. Daha önce de değinildiği gibi işçiler oldukça olumsuz koşullar altında ve düşük ücretlerle çalışmaktaydı. Yine ücretlerdeki bu düşük düzey, işçi bir ailenin en asgari düzeyde yaşamını sürdürebilmesi için sadece erkeklerin değil kadın hatta çoğu zaman çocukların çalışmasını da zorunlu kılmaktaydı. Bu durum başta İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda ve Kuzey İtalya olmak üzere ilk sanayileşen bölgelerin hemen hepsinde geçerliydi (Kunduracı, 2013: 56). Yine sanayi devrimi döneminde erkekler ve kadınlar, eski tip cemaatlerine oranla daha tahsillidir ve sanayileşmenin doğurduğu imkânları elde etme noktasında sabırsızdır. Fakat sermaye sahipleri işçileri aynı zamanda çok çalıştırmaya karardır. İster işçi, ister idareci olsun, iş ve cemiyet hayatında sayısız nizam kurallara uymak zorundadır (Kerr vd., 2011: 3).

Yoksulluk, sefalet ve aşırı nüfus artışı ile bağlantılı gelişen kitlesel konut sorunu, sanayileşmiş ülke ve bölgelerde büyük sosyal sorunlar olarak karşımıza çıkmıştır (Kunduracı, 2013: 56). Barınma, sosyal problemler ve sosyal politika alanında önemli bir yer tutmaktadır. Zenginlik, yoksunluk, statü, ayrımcılık, sosyal dışlanma ve toplumsal

bütünleşme kavramları, kişilerin nerede yaşadıkları ve nerede barındıkları ile ilintilidir (Murie, 2011: 452).

Sanayi devrimi ve ona eşlik eden liberal ekonomi anlayışı, varlıklı sermaye sınıfını tek yönlü olarak daha da varsıllaştırırken, işçi sınıfının giderek daha da yoksullaşmasına neden olmuştur. Sosyal farklılıkları ve de sınıf çelişkilerini arttırmıştır. İleri teknolojinin ve sanayinin getirdiği büyük servet artışları ve zenginlik, tümüyle varlıklı sınıfların elinde kalmıştır. Böylelikle, sanayi devrimiyle ortaya çıkan emek-sermaye arasındaki ilişki ya da çelişkiler, çıkar çatışmaları, çözülmesi gereken bir büyük sorunu- sosyal sorunu- doğurmuştur. Buradaki “sosyal” ibaresi, toplumsal yapı içerisindeki sınıflar arası ilişkiler, sınıf hareketleri, sınıf çelişkileri ve de sınıf savaşimleri niteliği taşımaktadır. Yine sosyal politika bilimi, sanayi devrimini yaşayan ve iki ayrı sınıfa bölünen kapitalist toplumlarda ortaya çıkan –sosyal sorunları- çözmek ve emekle sermaye arasındaki çelişkileri ve mücadeleleri hafifletmek amacı güden bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır (Güven, 2013: 45).

1850-1914 dönemi genellikle İkinci sanayi devrimi olarak bilinmektedir. İkinci devrim, sonraki buluşlar ve bilimdeki sıçrama ile ilgilidir. Seri üretimin gelişimine imkân veren makineler geliştirildi. Kısa bir zaman sonra Henry Ford daha büyük piyasalara hitap eden, seri üretimle ürettiği ucuz arabaları satarak motor endüstrisinde bir devrimin yaşanmasına neden olmuştur (Şenkal, 2017:29). Seri imalatın birinci prensibi, “ İşin, işçiye getirilmesidir. İşçinin işe götürülmesi değil,” diye belirten Ford, bu amacına yürüyen montaj bandı sayesinde ulaşmıştır. Ne var ki, bu fikir Henry Ford doğmadan çok önce ortaya atılmıştır. 1738’li yıllarda, Oliver Evans adındaki Amerikalı değirmenci, ilkel bir montaj bandı geliştirmiştir. Birbirine zincirlenen kovalardan oluşan bu hat, buğdayı öğütmekten başlaması ile birlikte hattın öbür ucunda çuvallara doldurulması ve ağzı bağlanmış un haline getirerek sona ermesi kurgusuna dayanmaktaydı (Pollard, 1996: 31).

Yine Sargutan’a göre 1870-1914 arasındaki dönem İkinci sanayi devrimi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde

- Bilimsel araştırma ve geliştirmeler, laboratuvarlar, teknolojik buluşlar yaygınlaşmıştır.
- Elektrik, benzin ve dizel enerjileri kullanıma girmiştir.
- Çelik, alüminyum, sentetik maddeler, patlayıcılar yaygınlaşmıştır.
- Üretimde Montaj Hattı kullanılarak verim artırılmıştır.
- Yeni ve hızlı kitle taşımacılığı geliştirilmiştir.
- Dünya ekonomisi emperyalist baskılar sonucunda uluslararası ticarete sınırlamalar azalmış, uluslar arası ve çok uluslu şirketler kurulmuş, dünyada ekonomik güç dengeleri değişerek ABD ve Japonya birer büyük güç olurken, İngiltere ve Almanya karşısında gerilemiştir.

XIX. Yüzyıldaki gelişmelerle sömürgecilik emperyalist bir nitelik kazanmış, emperyal imparatorluklar kurma amacına yönelinmiştir.

Sömürgeleri en fazla olan İngiltere, Hollanda, İspanya ve Portekiz birbiri ve diğer ülkelerle rekabet ortamına girerek, ham madde ve pazar için sömürgelere yönelmişler;

silahlı güçler işgal etmeye dayalı eski sömürgecilik yerine ülkelerin ekonomik ve siyasal yapılarını etkileyerek amaca ulaşma hedeflenmiştir. Fransa, Japonya, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri de bu yarışa katılmıştır. Bu tırmanma I. Dünya Savaşı'na yol açan temel sebeplerden biri olmuştur. XX. yüzyılda uluslararası Milletler Cemiyeti tarafından da kabul edilen manda yönetimi bir başka emperyalizm aracı olarak kullanılmış, diğer ülkeler sömürgecilik ve emperyalizm alanında gerilerken, ABD emperyalizmi hızla yayılmıştır (Sargutan, 2006: 49).

Yine sanayi devrimi ve etkilerini Cahit Talas şu şekilde özetlemektedir: “Sanayi devrimi kavramını “makinecilik çağı” olarak nitelendiren Talas, iş bölümünün gittikçe gelişmesi ve üretimin artması bakımından Adam Smith’in ısrarla üzerinde durduğu yeni bir etken olarak ortaya koyulmuştur. Bir malı üretmek için, belirli işlerin belirlenmiş süreler içerisinde yapılması zorunluluğu, işçilerin çalışma koşullarını sıkı bir disiplin içerisinde alarak, onları çoğu zaman robotlaştırarak bir bütünün çarkları durumuna getirmiştir. Makinelerin çoğalması ve yeni buluşlar ortaya çıkması ile ve bunların hızla yenilenmesi zorunluluğu bir yandan sermayeye duyulan gereksinimi arttırırken, bir yandan da sermayenin gücünü doğurmuştur. Bu durum ise emeğin, sermaye tarafından sömürülmesi durumunu doğurmuştur. XVII. ve XIX. yüzyıllar ise, emeğin sömürülmesi olayına tanıklık etmiştir. Bu durum ise kaçınılmaz olarak tepkilere yol açmış, işçiler bilinçlendikçe ve bir sınıf olgusunu kavradıkça, sömürülmelerini önlemek, hak ve menfaatlerini koruyup geliştirebilmek için örgütlenme yollarını aramaya başlamışlar ve sendikalar ile birlikte sendikacılık hareketlerini meydana getirmişlerdir” (Yüksel, 2014: 29).

Yine XIX. yüzyılın başlarında sosyal politika önlemlerinin uluslararası düzeyde oluşturulması düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ulusal düzeyde alınan sosyal politika önlemlerinin devletler arasında yaratmaya başladığı “rekabet eşitsizliği” uluslararası düzeyde önlemler alınması düşüncelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bazı sanayiciler, bilim adamları, politikacılar ve farklı meslek grubundaki kişiler uluslararası sosyal politikanın oluşturulmasına önderlik etmiş, özel bazı topluluk veya örgütlerin, liberal ekonomik politikayı benimseyen devletlerin, sendikaların girişimleri ise daha sonraki tarihlerde gündeme gelmiştir. Ayrıca ilk olarak “uluslararası çalışma mevzuatı (uluslararası ve uluslararası düzeyde geçerli olan hukuki belgeler bütünü)” oluşturma düşüncesi ortaya çıkmış ve bu fikri uluslararası çalışma mevzuatı oluşturulmasından ve uygulanmasından sorumlu uluslararası bir örgütün kurulması düşüncesi izlemiştir (Tokol, 2013: 5).

Bu düşünce temel alınarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1919 yılında (I. Dünya Savaşı sonrası) Versailles Antlaşması'nın XIII. kısmı uyarınca kurulmuştur (Hidalgo Weber, 2015: 17). Bugün yüzüncü yılına yaklaşan ILO, 1946 yılında Birleşmiş Milletler'in ilk uzmanlaşmış kuruluşu olarak öne çıkmaktadır. ILO'nun evrensel görüşü, ülkeler arasında sosyal adaletin ve barışın, emeğin insani koşulları doğrultusunda elde edileceğidir. Bu görüşün bir başka ifadesi ise İnsana Yakışır İş gündemidir. Aslında ILO'nun sosyal politika alanında çalışmalarını yürüttüğünü belirtmek hiç de yanlış olmayacaktır.

Uluslararası çalışma standartlarının ana konu alanları, ILO'nun sekiz temel çalışma standardını oluşturmaktadır. Bunlar, örgütlenme özgürlüğü ve örgütlenme hakkı, zorla çalıştırmanın kaldırılması, en az çalışma yaşı ve çocuk işçiliğinin etkili bir biçimde ortadan kaldırılması, işyerinde ayrımcılığın yasaklanması ve eşit değerde iş karşılığında kadın ve erkeğin eşit ücret alması yönündeki esaslar olarak ifade edilebilir (Sengenberger, 2013: 9).

XIX. yüzyılda işsizliğin ve yoksulluğun artmasıyla birlikte devletin ekonomiye müdahalesini savunan görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşü savunanlar, işsizliğin azaltılmasında devletin ekonomiye doğrudan müdahalesinin bu sorunun çözümü noktasında etkili olacağı düşüncesindedirler. Müdahaleci görüşü savunanların başında ise Fransız Leonard Simon de Sismondi gelmektedir. Ayrıca Sismondi, yine bu görüşün ve sosyal politika biliminin kurucusu sayılmaktadır. Yine Sismondi, Almanya'da "devlet sosyalizmi" veya "kürsü sosyalizmi" olarak anılan müdahaleci görüşlere önderlik etmiştir.

Fransız Radikal Parti başkanı Léon Bourgeois 1895'te Solidarisme (Dayanışmacılık) olarak isimlendirdiği görüşünde toplumda insanların dayanışma içinde olması gerektiği; devletin, sosyal sigorta ve çalışma şartları dâhil düzenlemeler yapmasını ve işçi-işveren dayanışma içerisinde olması gerektiğini belirtmektedir.

1917 Rus Devriminden sonra Sovyetler Birliğinde uygulanmaya başlanan 'otoriter düzenleyici' rejimin politikaları, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelerden de büyük ilgi görmüştür. Hükümetler bu yönde bazı uygulamalar başlatmışlardır.

I. Dünya Savaşı sonrası artan sosyo-ekonomik yıkım (başta işsizlik ve yoksulluk olmak üzere) ve kargaşa sonrası çözüm arayışları yoğunlaşmıştır. 1929 yılında patlak veren ve Büyük Buhran olarak nitelendirilen ekonomik çöküntü, John Maynard Keynes'in 1920-1940 yılları arasında, "devletin ekonomik ve sosyal hayatı, otoriter olmayan müdahalelerle düzenlemesi" şeklinde düşüncelerinin II. Dünya Savaşı öncesinde savaş etkilerinin hissedilmeye başlandığı dönemlere kadar yaygın olarak tartışıldığı ve kısmen de uygulamaya konulduğu görülmektedir (Sargutan, 2006: 64).

1940 ve 1950'li yıllar Keynezyen refah devleti modeli olarak nitelendirilir. II. Dünya Savaşı sonrası bu dönemde *laissez faire* ile ters düşen bir sosyal politika anlayışı hâkimdir. Ancak 1960'lı yıllarda sanayileşmiş ülkelerde bir taraftan işsizlik diğer taraftan ise enflasyon hızı artmaya başlamış, başta ABD olmak üzere birçok ülkede bu sorunları eskiden uyguladıkları politikalarla çözemedikleri gibi daha da şiddetlendirmiştir. 1950 ve 60'lı yıllar boyunca devlet ekonomiye müdahalelerde bulunarak sorunları giderebilmiştir. Bu dönemde ülkelerin genelinde gerçekleşen yüksek işsizlik oranları gelecekte ortaya çıkacak daha yüksek işsizlik oranlarına tercih edilmekteydi.

Bu dönemde yine diğer bir gelişme ABD'nin Büyük Buhran sonrası uygulamaya soktuğu New Deal uygulamaları olmuştur. Avrupa'da da yine ABD gibi devletin ekonomik hayata müdahalesi artmıştır.

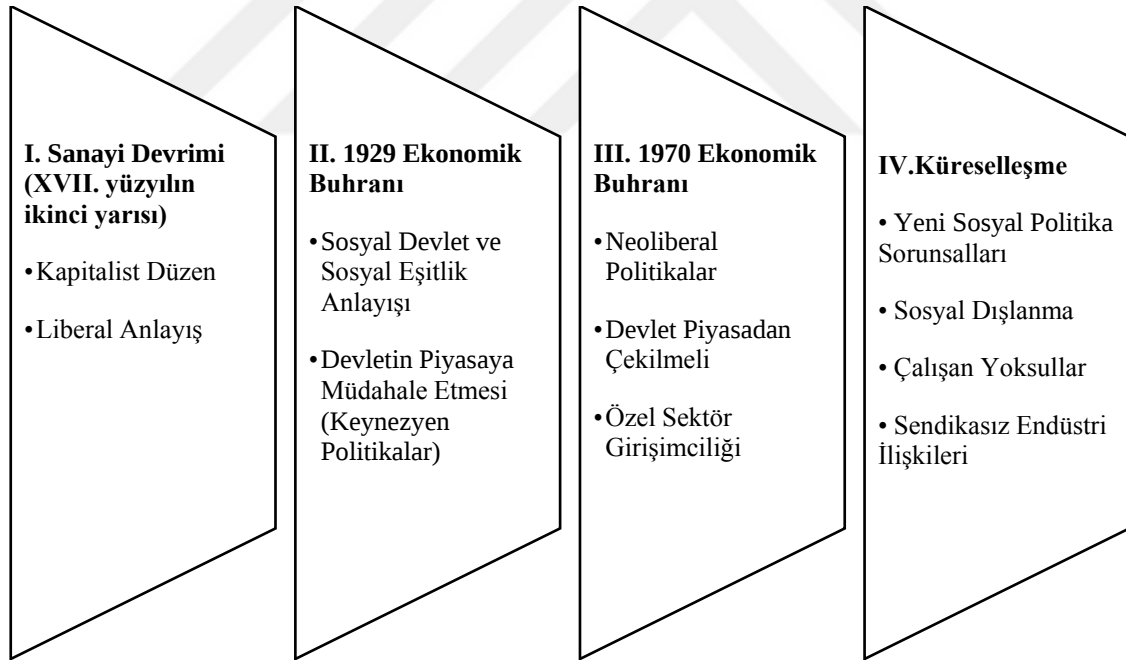
II. Dünya Savaşı'ndan işsizlikle birlikte yoksulluğun da arttığı ve bu iki sosyal sorunun az gelişmiş ülkelere kaydığı görülmektedir. Bu durumun iki temel nedeni söz konusudur:

-İlk olarak *Gelişme İktisadının* ortaya çıkışı,

-İkinci nedeni ise 1944'te Bretton Woods toplantısından sonra kurulan Dünya Bankası'dır. Dünya Bankası'nın kurulması yoksulluğa ve sosyal politikaya ilişkin bakış açısını değiştirmiştir. 1970'lerde Dünya Bankası ve ILO yoksulların beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimlerini karşılamayı amaçlayan *Temel İhtiyaçlar Yaklaşımını* ortaya atmıştır (Şenkal, 2017: 34).

Temel ihtiyaçlara dayalı kalkınma stratejisi, yaklaşık olarak 1970'li yılların ortalarında ILO'nun "Dünya İstihdam Programı" başlıklı çalışmasından ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, istihdamın yanı sıra, bireyleri ve beşeri ihtiyaçları kalkınma stratejilerinin merkezine yeniden yerleştirmiştir. İstihdam kavramı, BM ve IMF gibi başka küresel örgütlerin de sürekli olarak gündemlerinde bulunmuştur. Ancak ILO'nun diğer örgütlerden farklı bir bakış açısı söz konusudur. ILO istihdam meselesini kalkınmakta olan ülkelerin ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmiştir. Bu dönemde, istihdam yaratmanın kendisinin bir sonuç olmadığı ve aslında bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına hizmet ettiği açık olarak anlaşılmıştır (Sarıpek, 2017: 56).

Şekil 3. Sosyal Politikanın Tarihi Seyri

Kaynak: Yüksel, 2014: 12.

Şekil 3'te de görüldüğü gibi sosyal politika tarihin ilk çağlarından itibaren presosyal uygulamalar/politikalar olmasına rağmen sanayi devrimi ile tarih noktasında kesişmesi birçok kaynakta rastlanılan bir durumdur. Şöyle ifade edersek sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan işçi sınıfının sorunlarına yönelik çözümler üretmesi noktasında ortaya konan politikalar bütünüdür. Daha önce de belirtildiği gibi sanayi devrimine eşlik eden liberal

anlayış varlıklı olan sermaye sınıfını daha da zenginleştirirken, işçi sınıfının da giderek daha da yoksullaşmasına yol açarak, sosyal farklılıkları ve sınıf çelişkilerini de arttırmıştır (Güven, 2013: 44).

1929 Ekonomik Buhranı ile birlikte ise devletler mümkün mertebe büyük boyutlara ulaşan bütçelerle ekonomiye müdahale etmek zorunda kalmışlar ve de bu noktada sosyal devlet ve sosyal adalet kavramları literatüre girmiştir (Konukman, 2010: 185). Keynezyen politikalar çerçevesinde devletin piyasaya müdahale etmesi anlayışı 1970 ekonomik buhranına kadar gündemdeki yerini korumuş, 1970'ten sonra devlet yeniden piyasadan çekilmeli anlayışı baskın duruma gelmiş ve de serbest piyasa-özel sektör girişimciliğini savunan neoliberal politikalar devreye sokulmuştur (Yüksel, 2014: 13).

Küreselleşme sürecinde uygulanan yapısal uyum programları, çalışan yoksulları, işçi hareketlerini, toplumsal hareketleri derinden etkilemiştir. Dünya genelinde 1980 sonrasında sendikacılık oranlarında ciddi düşüşler meydana gelmiştir. Bu dönem boyunca emeğin toplumsal alandaki gücünü önemli ölçüde kaybetmiştir. Sendikaların ise, küreselleşmeyle serbest kalan güçlere verdiği kuvvetli tepkiler olsa da bunların çok sınırlı kaldığını belirtmek gerekmektedir (Özaydın, 2008: 170).

Sosyal politikanın tarihi süreci ile kapitalizmin yine tarihi süreci ise benzerlik göstermektedir. Liberal anlayış, Keynezyen politikalar ve neoliberal politikalar ilk bakışta iki tabloda da gözümüze çarpan dönemler olacaktır.

I. Sanayi devrimi (XVII. yüzyılın ikinci yarısı)nde yer alan “kapitalist düzen” kavramına değinecek olursak eğer iktidar sahipleri değişse de, kapitalin/üretim araçlarının sahibi olan yeni veya eski kapitalistlerin, idari yapıda ve devlet yönetiminde etkili bir yönlendirici güç haline gelmeleri veya iktidar olma olguları “kapitalizm” olarak adlandırılabilir.

Max Weber ve Werner Sombart gibi sosyoekonomist yazarlara göre kapitalist yaklaşımlar tarihin başlangıç zamanından bu yana hemen her ortamda güç ve etki etmiştir.

Max Weber'e göre kapitalizm ilk çağlara kadar uzanır ve bu dönemdeki pratiklerine ‘ilkel kapitalizm’ ismi verilebilir.

Ortaçağ'daki kapitalizmin biçimi aristokratların ekonomik, sosyal ve siyasal alanlardaki hâkimiyetleriyle doğru orantılı olarak ‘aristokratik kapitalizm’ olarak isimlendirilebilir.

Sermayenin aristokratlardan burjuvalara doğru el değiştirdiği dönemde ise, Yeniçağ'daki uygulamaya ‘burjuva kapitalizmi’ ismi verilebilir. Söz konusu dönemde Rönesans ve Reform hareketleri etkilidir. Zenginliği ve zengin insanları yüce durumune getiren ve öven Puritanizm isimli bir Hristiyan mezhebi görülmektedir.

Werner Sombart'a göre, iktisat görüşü olarak önceleri Merkantilizmin daha sonra ise Fیزیokrasinin etkili olduğu XVI. yüzyıl öncesinden XVIII. yüzyıl öncelerine kadar olan süreç ‘erken kapitalizm’ dönemidir. Sermayenin burjuvalar yerine tüccarların elinde toplandığı bu döneme ‘ticari kapitalizm’ ismi verilmektedir.

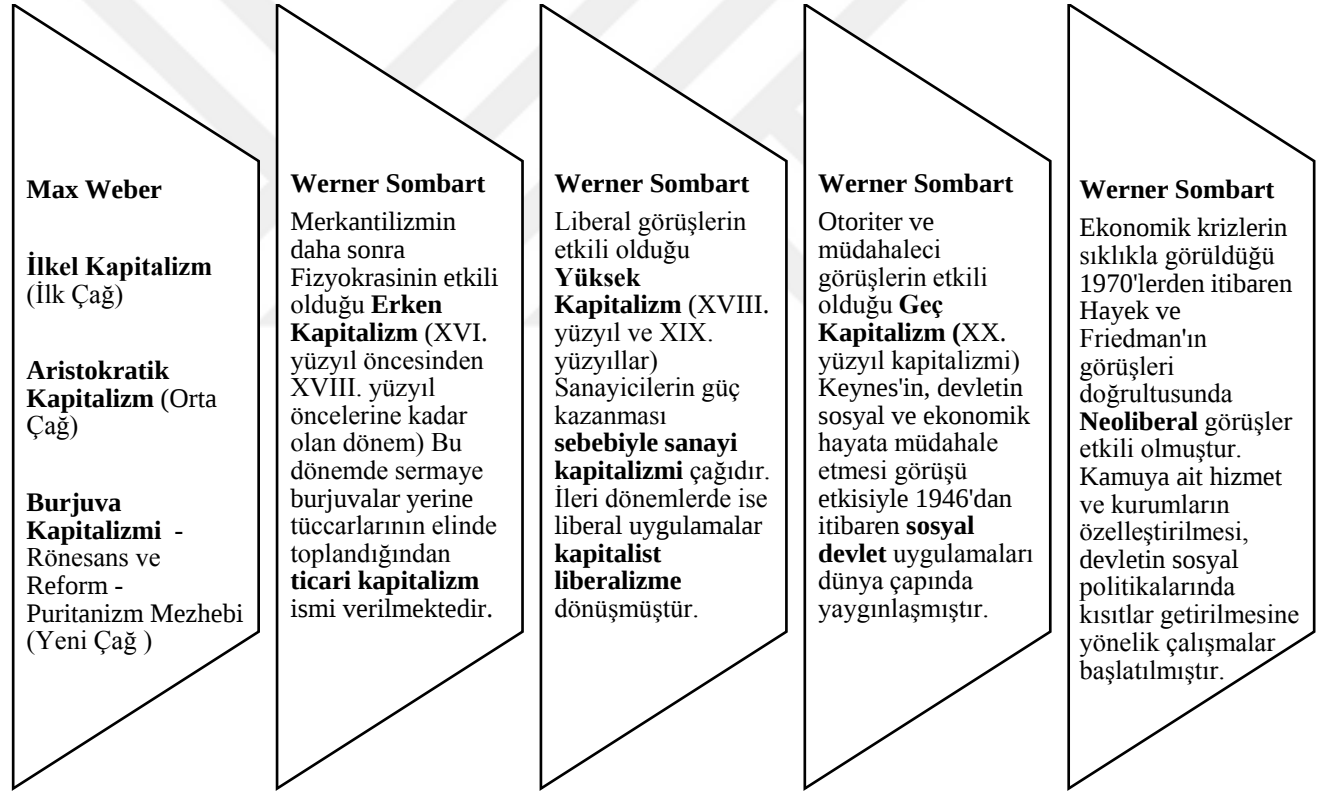
Liberal iktisat görüşlerinin etkili olduğu ve Werner Sombart'ın ‘yüksek kapitalizm’ olarak isimlendirdiği XVIII. ve XIX. yüzyıllar, sanayicilerin güç kazanması nedeniyle ‘sanayi kapitalizmi’ çağıdır. Bu çağın ileri dönemlerinde liberal uygulamaların ‘kapitalist liberalizm’e dönüştüğü görülmektedir.

Otoriter ve müdahaleci iktisadi görüşlerinin etkili olduğu ‘geç kapitalizm’ olarak isimlendirilen XX. yüzyıl kapitalizmi ‘finansal kapitalizm’ dönemidir.

Kapitalizmin hâkimiyetine karşı çıkan fikirlerin etkisi 1917’li yıllardan sonra olmuştur. Özellikle iktisatçı John Maynard Keynes’in 1929’dan beri açıkca dile getirdiği devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmesi görüşünün de etkisiyle 1946 yılında sona eren II. Dünya Savaşı sonrası sosyal devlet uygulamaları, liberal ve kapitalist görüşlerin karşıtı sosyal uygulamalar dünya çapında yaygınlaşmıştır.

Ekonomik krizlerin sıklıkla görüldüğü 1970’lerden itibaren Friedrich August von Hayek ve Milton Friedman’ın görüşleri paralelinde liberal düşünce bazı sosyal içeriklerle birleştirilerek Neoliberal: Yeni liberal görüşler etkili olmaya başlamıştır. Bu görüşe göre devletin ekonomik ve sosyal alanda etkinliklerinin azaltılması, kişilerin pek çok alanda kendi sorunlarını yine kendi ekonomik gücüyle çözmesi, kamuya ait hizmet ve kurumların özelleştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır (Sargutan, 2006: 42).

Şekil 4. Tarih Sürecinde Kapitalizmin Dönemleri

Kaynak: Sargutan, 2006: 42.

1.4. Sosyal Politika Biliminin Gelişmesi

Sosyal politikanın ulusal boyutu her dönem devletlerin siyasi hâkimiyet alanları ile sınırlı kalmıştır. Bir ülkenin alacağı sosyal politika önlemleri, önlemlerin içeriği ve kapsamı ne olursa olsun sadece o ülkenin ulusal sınırları içerisinde geçerliliğini korumaktadır (Tokol, 2013: 2). Elbette durum bu şekildeyken her ülkenin sosyal politika noktasında kaydettiği aşamalar da değişkenlik gösterecektir.

Devletin çalışma yaşama müdahale etmesiyle başlayan dar anlamdaki sosyal politika önlem ve uygulamaları geline süreçle birlikte uygulamaların alanını genişlettiği gibi içeriğini de zenginleşmiştir. İçerik ve kapsam olarak gelişen sosyal politika uygulamalarının bu gelişiminde, sanayileşmiş ülkelerin geçirmiş olduğu evrimin büyük bir yeri vardır. Bu nedenle sosyal politika uygulamalarının gelişimi sürecini önce bu gelişimde yer alan unsurlar sonra da gelişimin boyutları olarak incelenecektir (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 16).

1.4.1. Sosyal politikanın gelişiminde rol oynayan etmenler

1.4.1.1. Ekonomik büyüme

Sosyal politika uygulamalarının gelişmesinde kuşkusuz gelişen ekonomilerin payı vardır. Batı ekonomileri sanayileşme yıllarından başlayarak büyük bir ekonomik gelişme göstermişlerdir. Yine bilinmektedir ki, Avrupa ekonomisi ve Avrupa ticaretinin ayrıca en etkileyici gelişmesi olarak XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan deniz aşırı ticarettir. 1500’den önce gözle gözlemlenir hâle gelmiş olan ekonomik faaliyetin Akdeniz’den Kuzey Avrupa’ya kaymış olmasının bir parçasıdır ve gelecekteki dünya ekonomisinin sınırları da ilk kez görünür hale gelmiştir (Roberts, 2011: 559).

Reformcu Henry George’un, 1879’da yayımlanan “Gelişme ve Yoksulluk” (Progress and Poverty) başlıklı yazısında emekten tasarruf sağlayan buluşların, emekçinin sıkıntısını hafifleteceğini ve sosyo-ekonomik durumunu geliştireceğini gözlemlemiştir. Buna göre refah artışı sağlamaya yönelik olarak kullanılan gücün muazzam artışının, reel sefaleti yok edeceği tahmin edilmekteydi (Şenkal, 2017: 15).

Sanayi devrimi sonrası endüstriyel üretimde görülen büyük artış, dünya ticaretinin gelişmesi ve sürekli yenilenen teknoloji Batı ekonomilerine büyük bir kalkınma hızı kazandırmıştır. Özellikle XX. yüzyılın başlarından bu yana dek endüstrileşmiş ülkelerin çoğunda ulusal üretimin artış hızı her on yılda %10’u geçmiştir. Simon Kuznets’in 1959 yılında yayınladığı “Economic Growth” (Ekonomik Büyüme) adlı eserinde ekonomik büyümeyle ilgili önemli bilgiler aktarmaktadır (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 16). Yine Kuznets, gelir türüne göre dağılımın tüm yönleriyle ilgili veriler ve aynı zamanda uzun vadeli bir süreçte eğilimler noktasında da bilgiler aktarmaktadır (Kuznets, 1959: 7).

Tablo 3’de görüldüğü üzere Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın yıllar arasında artış oranlarının yüzdesi genellikle %2 seviyesinde olmuştur. Ancak 1913-1924 yılları arasında artış oranı olan %-0.1 oranı için bir parantez açmak gerekirse eğer tarihler noktasında dikkat edilirse eğer bu dönemin I. Dünya Savaşı dönemini kapsadığını söyleyebiliriz. Savaş sonrası dönemde ise %2.2’lik bir oranla yine ekonomik anlamda bir gelişme gösterilmiştir. Aynı şekilde yine 1937–1951 yılları arasında genel eğilim olan %2’nin biraz altında %1.8’lik bir yüzde söz konusudur. Burada söz konusu yıllar yine bir dünya savaşını yani II. Dünya Savaşı yıllarını kapsamaktadır. Elbette, II. Dünya Savaşı yıllarındaki oran, I. Dünya Savaşı yılları yüzdesi kadar düşük olmamıştır.

Savaş dönemleri dışında ise belirtilen üzere %2’lik ortalama bir yüzde söz konusu olmuştur. GSYH yüzdesi ile kişi başına düşen GSYH oranı ise genellikle aynı paraleldedir. Ayrıca bu yüzdelik oranlarda, toplam üretimin ve kişi başına üretimin

artmasının payı oldukça büyüktür. Toplam üretimin artması sonucu, ulusal gelirden artacak bu da GSYH'ya yansıtılacak ve tabii olarak kişi başına düşen milli hasılda artışlar yaşanacaktır. Ayrıca yine toplam üretimin buna bağlı olarak da ulusal gelirin artması sonrası toplumun refah seviyesi yükselecektir. Refah seviyesi yükselen toplumda ise yaşam düzeyi yükselecek ve bireylerin kişisel gelişimlerine verilen önem artacaktır.

Tablo 3. Birleşik Krallık, İngiltere ve Kuzey İrlanda'da, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Artışı (1856-1973)

Yıllar	Birleşik Krallık		İngiltere ve Kuzey İrlanda	
	GSYH	Kişi başına düşen GSYH	GSYH	Kişi başına düşen GSYH
1856–1873	%2.2	%1.3	%2.4	%1.2
1873–1913	%1.8	%0.9	%2.0	%0.9
1913–1924	%-0.1	%0.3	%-0.1	%0.3
1924–1937	%2.2	%1.0	%2.2	%1.0
1937–1951	%1.8	%1.0	%1.8	%1.0
1951–1973	%2.8	%2.4	%2.8	%2.4
1856–1973	%1.9	%1.2	%2.0	%1.2

Kaynak: Matthews vd., 1982: 22.

Refah seviyesi ve ulusal gelirin yanında emek verimliliği de giderek önemi artan bir konuma gelmiştir. Bundan ötürü insan kaynağına yapılan yatırımlar artmış olup, devlet bu tür yatırımlara yönelmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 16).

Tablo 4. Belirli Ülkelerde Ulaşılan Gelir Düzeyleri ve Geçmişteki Gelişme Hızları

20. yüzyıldan bu yana 10 yıllık ortalama
değişme hızları

Karşılaştırılan Ülkeler	Kişi Başına Düşen Gelir (Dolar) (1952-1954)	Nüfus	Kişi Başına Üretim	Toplam Üretim
Birleşik Amerika	1.870	17.4	20.3	41.2

Kanada	1.310	18.3	19.3	41.3
İsviçre	1.010	7.7	15.3	24.4
İsveç	950	6.6	27.6	36.0
İngiltere	780	8.0	12.5	21.5
Danimarka	750	10.9	16.7	29.4
Norveç	740	8.2	23.4	33.5
Fransa	740	1.3	13.8	15.3
Almanya	510	10.1	15.1	27.4
Hollanda	500	14.3	9.0	24.6
Rusya	500	13.4	15.4	31.0
İrlanda	410	3.5	16.8	12.8
İtalya	310	6.9	10.4	18.0
Japonya	190	12.7	26.3	42.3

Kaynak: Koray ve Topçuoğlu, 1987: 17.

Toplumsal düzenin, ancak –sosyal soruna- çözümler bulunarak sağlanabileceği bunun içinde bireylere tanınan temel hak ve özgürlüklerin dışında ekonomik ve toplumsal, hak ve özgürlüklerin de sağlanması gerektiği görüşü önem kazanmıştır (Güven, 2013: 81). Artık devlet *laissez faire* anlayışını terk ederek, başta eğitim, sağlık, sosyal güvenlik olmak üzere çeşitli alanlardaki kamu hizmetlerini artırarak bireyin kişisel gelişimini ve yaşam düzeyini yükseltecek yatırımlara gitmektedir (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 17).

Tablo 5. 18 OECD Ülkesinde Sosyal Refah Harcamalarının Ulusal Gelir İçindeki Yeri (%)

	Eğitim		Gelir Aktarımı		Sağlık		Top. Refah Hr.	
Ülkeler	1960 Başları	1970 Ortaları	1960	1970	1960	1970	1960	1970
Avustralya	2.4	3.8	4.7	4.0	2.5	5.0	9.6	12.8
Avusturya	2.6	4.0	14.1	15.3	2.9	3.7	19.6	23.0
Belçika	3.8	4.9	11.7	14.1	3.1	4.2	18.6	23.2

Kanada	3.5	6.5	5.4	7.3	2.5	5.1	11.4	18.9
Danimarka	4.0	7.0	6.5	9.9	3.7	6.5	14.2	23.4
Finlandiya	4.8	5.6	6.7	9.9	2.5	5.5	14.0	21.0
Fransa	2.1	3.2	11.8	12.4	3.7	5.3	17.0	20.9
Batı Almanya	2.1	3.0	11.9	12.4	2.5	5.2	16.5	20.6
Yunanistan	1.7	2.3	6.0	7.1	1.8	2.3	9.5	11.7
İrlanda	3.0	4.9	5.3	6.4	2.8	5.4	11.1	16.7
İtalya	3.2	4.0	7.5	10.4	2.9	5.2	13.6	19.6
Japonya	3.0	2.6	2.1	2.8	1.9	3.5	7.0	8.9
Hollanda	2.8	5.9	8.6	19.1	2.8	5.1	14.2	29.1
Yeni Zelanda	2.8	4.4	7.6	6.5	3.3	4.2	13.7	15.1
Norveç	4.1	4.9	5.1	9.8	2.5	5.3	11.7	20.0
İsveç	4.0	5.9	6.0	9.3	3.6	6.7	13.6	21.9
İngiltere	3.7	4.4	4.4	7.7	3.2	4.6	12.6	16.7
Birleşik Amerika	3.6	5.3	5.5	7.4	1.2	3.0	10.3	15.7
OECD	3.2	4.9	7.3	9.5	2.7	4.9	13.2	18.8

Kaynak: Mach, 1979: 137.

Tablo 5’den de anlaşılacağı üzere 1960 ve 1970’lerde sosyal refah harcamaları diğer ülkelere oranla yüksek olan Danimarka, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İsveç, Fransa, Batı Almanya gibi ülkelerdir. Burada önemli olan nokta daha önce de belirtildiği üzere devletlerin artan sosyal risklere karşı yapmış oldukları harcamaların artmasıdır. Sanayi devrimi öncesinde de var olan sosyal riskler sanayileşme süreci sonrası artmış ve yelpazesi de genişlemiştir. Burada OECD kavramına değinmek gerekirse eğer, OECD’nin açılımı Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’tür. 1960’da kurulan OECD, 1961’de "kalkınma" sözcüğünü içerecek şekilde yeniden isimlendirilen bir uluslararası örgüttür. OECD, isminden de anlaşılacağı üzere üye ülkelerinin ekonomik açıdan kalkınmasını amaç edinmekte ve kalkınma amacıyla üyeler arasında işbirliğinden faydalanılmaktadır. OECD, üyeleri noktasında bağlayıcı nitelikte kararlar alabilir veya üyelerine bağlayıcı olmayan tavsiye niteliğinde öneriler sunabilmektedir (George vd., 2000: 489).

Devletlerin Keynesyen politikalar sonrası ekonomiye doğrudan müdahaleleri neticesinde sosyal sorunlar noktasında da görev ve sorumluluk almak zorunda kalmışlardır. Yine gelişmeleri durma noktasına gelen veya yavaşlayan gelişmiş ülkelerde çeşitli sorunların

ortaya çıkması da kaçınılmaz olmuştur. Örneğin büyümenin ve yatırımların durmasında olduğu kadar, işsizlik sorununun ortaya çıkmasında da önemli bir neden olarak yüksek ücretler ve sosyal yardımlar gösterilmektedir. Çözüm olarak da ücret artışlarının durması ve sosyal harcamaların kısıtlanması önerilmektedir. Ancak sosyal refah toplumu olarak belirli yerlere ulaşmış ve çoğulcu bir toplum yapısını yansıtan gelişmiş ülkelerde, sosyal politika uygulamalarında büyük bir kısıtlama ve değişiklik yapılması pek beklenen bir sonuç olmamaktadır. Belki ekonomik büyümenin yavaşlaması sosyal politika uygulamalarının bir süre için gelişmesini durdurucu bir rol oynayacaktır; ancak zaman içinde sosyal politikanın gelişmesini sürdüreceğini belirtmek gerekecektir (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 20).

1.4.1.2. Ücretli çalışanlar toplumu

Sanayi devrimi ortaya çıkarmış olduğu yeniçağın işçileri, emek gücünü satarak günü gününe yaşayan, tek geliri ücret olan, işverenin tek yanlı saptadığı çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalan yersel ve mesleki hareketliliği çok sınırlı olan, görünüşte özgür olan ancak gerçekte ekonomik açıdan işverene büyük ölçüde bağlı olan ve bu statüsünü değiştirme gücü çok sınırlı bulunan, toplumun en geniş sınıfını oluşturmaktadır (Güven, 2013: 44).

Sanayileşme ve ekonomik gelişmelere paralel olarak, aktif nüfus ve işgücü içinde ücretli çalışanların sayısı giderek artmaktadır ve sanayileşmiş toplumlar birer ücretliler toplumuna dönüşmüştür. Sanayileşmiş ülkelerin birçoğunda aktif nüfusun yaklaşık olarak %90'ının sanayi ve hizmet kesiminde çalışan ücretlilerden oluşmaktadır (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 20).

Ücretlilerle ilgili sorunları ve ücretlilerin toplumdan beklentilerini toplumun temel politikası durumuna getirmektedir. Çalışanların satın alma güçlerinin ekonomik dalgalanmalar karşısında korunması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, artan ulusal gelirden daha hakça paylaşıma gidilmesi gibi konular sosyal politikanın başlıca ilgi alanları olmuştur (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 21). Ayrıca emeğine karşılık ücret elde eden insanlar için kazanılan bu ücret tek gelir kaynağıdır. Satın alma gücü bu noktada ücretler ile alakalıdır. Çünkü ücretler yükseldikçe, ücret karşılığı çalışan insanların satın alma gücü artacaktır. Aksi durumda ise azalacaktır. Dünyadaki ekonomik krizlerin çoğu, üretimin toplum içinde veya dışında yeteri kadar tüketim imkânı bulunmadığından dolayı ücretler çok önemli bir gelir olma özelliğini taşımaktadır (Zaim, 1997: 196).

Tablo 6. İngiltere’de Faal Nüfusun Sektörler İtibariyle Dağılımı (%) (1801-1980)

Çalışma Alanı	1801	1951	1966	1980
Tarım	35	5	3.1	2.5
Sanayi	29	57	46.6	39
Hizmetler	36	38	49.6	58.5

Kaynak: Kozak, 2012: 66.

Ücretle çalışanların sayısındaki bu artış onları ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan önemli bir güç durumuna getirmiştir. İngiltere'de sanayi devriminden sonra yeni bir sosyal sınıflaşma sürecinin gittikçe kendini göstermesi ve işçi sınıfının genel nüfus içerisindeki payının da daha önce belirtildiği gibi giderek yükselmesi, sendikalaşma hareketini hızlandıran, sendikaların gücünü ve işçi sınıfının siyasi etkinliğini artıran en önemli faktör olmuştur (Kozak, 2012: 66).

İngiltere'de sendikalar XVIII. yüzyılda kurulmuş; bu ülkeyi ABD ve diğer Avrupa ülkeleri izlemiştir. Bu doğrultuda İngiltere'de 1824, ABD'de 1842, Almanya'da 1869 ve Fransa'da 1884 yıllarında sendikaların bir kısıtlama olmaksızın kurulmalarına imkân sağlayan kanunlar çıkarılmıştır (Tokol, 2014: 77). İngiltere'de her ne kadar sendikaların kurulmasına uygun zemin hazırlanmaya çalışılsa da 1871 yılında işçi meslek teşekküllerinin varlıklarının bir kanunla kabulüne kadar (Trade Union Act), bu kanunların pek de etkili olmadıkları görülmektedir. Ancak bu tarihten sonra İngiliz sendikacılığı kurulan yasal temel üzerinde köklü bir gelişme gösterebilmiştir. İngiltere'dekine benzer bir gelişmenin aynı yüzyıl içinde yasal ortamın sağlanmasını izleyerek Almanya, Fransa gibi diğer sanayileşmiş ülkelerde de yerleşerek, büyük bir hızla geliştiği görülmektedir (Erkul vd., 1987: 150).

Sendikalar çalışanlarının ortak hak ve çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuş olup, üyelerinin dili, dini, kökenleri, siyasi görüşleri gibi kriterlere bakmaksızın herkesi eşit olarak kabul eden kitle örgütlenmeleridir (Yüksel, 2014: 46). Ücretli çalışanların sendikalar içinde örgütlenmeleri sanayileşme paralelinde artmış olsa da, sendikalaşma oranları ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin bu oran ABD'de %20-22 ve Fransa'da %20-25 gibi düşük yüzdelerde iken, F. Almanya'da %35, İngiltere ve İtalya'da yaklaşık %50-55 ve İsveç'te %85'i bulmuştur (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 22).

Uluslararası pek çok antlaşma, sözleşme ve bildiri, sendikal hakları savunan maddeler içermektedir. 1948 yılı tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 23. Maddesi, 1950 tarihli Avrupa Konseyi Avrupa İnsan Hakları (Roma) Sözleşmesi'nin 11. Maddesi ve ILO'nun 1948 tarihli 87 sayılı sözleşmesi sendikal faaliyet haklarını kabul eden uluslararası belgeler olma niteliğini taşımaktadırlar (Sargutan, 2006: 164).

Özellikle sanayi devrimi sonrası sayıları artan ve de güçlü örgütler aracılığıyla toplumsal konumlarını güçlendiren çalışanların sosyal politika uygulamalarını kendilerinden yana değiştirmelerine de olanak sağlanmıştır. Bu durumla birlikte sosyal politika uygulamaları daha geniş bir kapsama genişlemiştir. Ancak ne kadar da geniş bir yelpazeye ulaşırsa ulaşılsın çalışanların ve onların sorunları sosyal politika disiplinin temel konusu olmayı sürdürmektedir. Hiçbir devletten %90'ına varan, güçlü bir örgütlenme yapısı ve çoğulcu demokrasi anlayışı içinde seslerini etkin biçimde duyurma olanağına sahip bu nitelikte bir sınıfın sorunlarına ilgisiz kalması beklenemeyecektir. Aksine çalışan kesimin büyümesi, çalışma ilişkilerinde devletin müdahalesini attırmakta ve sosyal politika alanındaki önlemler bütünüünün çoğalıp gelişmesine yol açmaktadır (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 23).

1.4.2. Sosyal politika uygulamalarının gelişimi

Sosyal politika disiplini daha önce de belirtildiği üzere Sanayi Devrimi'ni yaşayan Batı Avrupa ülkelerinde XVIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan ve amaç bakımından işçi sınıfının sorunlarını (sosyal sorun) çözmeye yönelik politikaları içermiştir (Güven, 2013: 13). Günümüzde ise sosyal politika ulusal ve uluslararası tüm değişikliklerden etkilenerek; toplumsal bütünlüğü güçlendirmeye yönelik her türlü önlem ve uygulamayı içermektedir (Bozkır Serdar, 2014: 6). Sosyal politika uygulamalarının gelişimi başlığı altında ise, sosyal politika disiplinin kapsamının genişlemesi ve sosyal politika uygulamalarının gelişmesi olarak iki kategoride ele alınacaktır (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 23).

1.4.2.1. Sosyal politika biliminin kapsamının genişlemesi

Sosyal politika bilindiği üzere XVIII. yüzyılın sonundan itibaren doğup gelişmiş, ilk zamanlar darca, sınırlı bir anlam içerisinde kalmış ve oluşmuştur (Talas, 1992: 16). Amaç olarak önceleri sanayileşme ve kentleşme nedeniyle ortaya çıkan tehlikelere (iş kazaları), yoksulluk, işsizlik, hastalık veya yaşlılığa karşı işçileri korumayı amaçlamış sosyal politika disiplininin hedef kitlesi zaman içerisinde değişime uğramıştır. Sosyal politika disiplini, değişime uğrayan süreç içerisinde toplumun bütün sınıf ve zümrelerini kapsayacak şekilde yine bu sınıf ve zümreler arasındaki çelişki ve mücadeleleri ortadan kaldırmayı amaç edinmiştir (Şenkal, 2017: 21).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerle, devlet tarafından alınan sosyal politika önlemleri çok yönlülük ve çeşitlilik kazanmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde, birey ve toplumsal grupların sorunları ve gereksinimlerinin giderek farklılaşması, çok yönlü ve çeşitli sosyal politika düzenlemelerinin ve uygulamalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca küreselleşme ve neo-liberal politikalar sosyal politika alanında ve anlayışında köklü değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur (Tokol, 2013: 2).

Sosyal politikanın konusunu oluşturan sorunların temel olarak dört alanda yer aldıklarını söyleyebiliriz. Bunlar: yoksulluk, sosyal dışlanma; yaygın eğitim; hastalık, yaşlılık, işsizlik gibi durumlarda bireyi desteklemeye yönelik sosyal güvenlik önlemleri ve çalışma hayatının düzenlenmesi olarak da tanımlanabilir (Buğra ve Keyder, 2015: 9).

Genişleyen ve gelişen sosyal politika anlayışı insan ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilidir. Ayrıca yine konut düzenlemeleri yapmak ve sağlık hizmetleri genişleyen yelpaze de sosyal politikanın çalışma alanına girmektedir. Öyle ki insanların ihtiyaçları çevresel sonuçlar doğurur ve bu sonuçlar çoğu zaman gelecek nesilleri de etkileyebilmektedir (Cahill, 2002: 2).

Önceden de değinildiği gibi toplumsal sorunlar sosyal politikanın kapsamına girmiştir. Ancak toplumsal sorun kapsamını biraz daha genişletecek olursak eğer bu noktada C. Wright Mills'in bir sözü ile açıklayacak olursak, bir kişi işsiz olduğu için ihtiyaçlarını karşılayamadığından zor durumda olabilir, ama yalnızca yaygın işsizlik toplumsal bir

sorunu teşkil etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere bireysel ihtiyaç ve sorunlar ile toplumsal sorunlar arasında bir ayrım gözetmemiz gerekmektedir (Manning, 2011: 49).

Kapsamı genişleyen sosyal politika disiplini, yoksulluk, sosyal dışlanma, refahın dağılımı, göçmenler, mülteciler, engelliler, yaşlılar, gençler, çocuklar yani toplumun tüm kesimlerini ve yaygın sosyal sorunları içermektedir. Ayrıca ilerleyen süreçte sosyal politika alanının genişlemesini toplumsal riskler noktasında da açıklamakta fayda vardır.

Risk kavramını Johnson dört risk kategorisiyle açıklamıştır. Kısaca bu kategorilere bakacak olursak eğer, ilk olarak sağlıkla ilgili riskler söz konusudur. 1900 yılına kadar 1000 çocuktan 150'si bir yaşlarını doldurmadan hayatlarını kaybetmekteydi. Büyüyen sanayi kent ve kasabalarında yaşayanların zamansız ölümleri de çok büyük bir riskti. Bu nedenle sağlık alanında iyileştirilmeler yapılması gerekti ve de bu yönden sosyal harcamalar söz konusu olmuştur.

İkinci olarak ise yaşam döngüsüne dair riskler noktasında Johnson, bakım gerektiren birden fazla çocukları olan ailelerin daha kırılgan olmasını, yaşlıların azalan fiziksel güçlerinin ve emek piyasasından zorla el çekilmelerinin sonucu olarak yoksullaşmalarını vurgulamaktadır. Bu noktada elbette yine sağlık ve sosyal güvenlik alanında harcamalar yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Üçüncü nokta ise ekonomik ve mesleki risklerdir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında, erkek işçilerin ortalama %4,5'i işsizdi, birçok zanaat ve sanayi kolundaki işçiler rastgele işe alınmaktaydı ve gündelik ücretlendiriliyorlardı. Bu tür istihdam düzensizlikleri, hanede asıl ücret kazanan kişi hastalandığında, sakatlandığında ya da öldüğü zaman evin mali durumunda çok önemli etkiler doğurmaktaydı. Yine bu riskler sonucunda da devletin sosyal güvenlik noktasında çalışmalar yapmasını zorunlu kılmıştır.

Son olarak risk kategorisinde ise çevresel riskler söz konusudur. Bu kategori her türlü kazadan, sanayi kirliliğine ve daha büyük ölçekteki çevresel tehlikeleri içeren genel bir yelpazeyi kapsamaktadır. Örneğin iklim değişiminin ortaya çıkardığı tehlikeler de bu kategoride yer alan risklerdendir. İşyerindeki tehlikelere en açık olanların sosyal ölçeğin en altına yakın kesimler olduğuna dair bir gözlem de mevcuttur. Bu bulgu XIX. yüzyılın tarihsel olgularına da bütünüyle uymaktadır. Örneğin 1869 ve 1919 yılları arasında kömür madenlerinde yapılan bir inceleme, her altı saatte bir madencinin öldüğünü, her iki saatte bir madencinin ciddi bir biçimde yaralandığını ve her iki ya da üç dakika da bir kötü şekilde yaralandığını göstermektedir ki bu durumlar da çalışma şartları ve ortamları noktasında gerekli önlem ve düzenlemelerin alınması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Gladstone, 2011: 39).

Görülmektedir ki sosyal politika bilimi, başlangıçta çalışanları koruyucu müdahaleler noktasında çalışmalar yaparken; koruyucu müdahalelerin anlamının genişlemesiyle beraber toplumun tüm bireylerini kapsayacak bir genişliğe ulaşmıştır diyebiliriz. Bu geniş yelpaze devletin uyguladığı vergi ve ücret politikalarından sosyal yardımlara, eğitim ve sağlık politikalarından, çocuk yuvaları ve huzurevlerine kadar birçok önlem, uygulama ve hizmet yer almaktadır. Sosyal politika disiplinin genişleyen kapsamı noktasında da

belirtecek olursak eğer, yöneleceği birey ve gruplar, toplumca korunması gereken daha güçsüz birey ve gruplar olacaktır (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 24).

1.4.2.2. Sosyal politika uygulamalarının gelişmesi

İngiltere’de sanayileşmeden önce bazı sosyal önlemlerin varlığı söz konusudur. XIV. yüzyılda ‘Fakirlik Kanunu’ çıkartılarak, devletin fakirlere devamlı yardımlar yapması sağlanmıştır. Yine kanun kapsamında genel vergilerden sosyal yardım fonları, işsizler için çalışma merkezleri, düşkünler için yurtlar kurulmuş, kimsesiz çocuklar varlıklı ailelerce evlat edinilmişti (Sargutan, 2006: 83). 1601 yılında çıkan kanun ise kiliseyi, yönetsel bölgesinde yoksullara yardımla ilgili idari birim olarak görevlendirmiştir. Keten, kendir otu ve pamuk gibi bazı ürünler çalışabilecek durumdaki yoksullara iş imkânı sağlanılacaktır ve de çalışabilecek durumda iken çalışmayı reddeden yoksullar “İslah Evi” (House of Correction)’ne gönderilecektirler veya hapse atılacaklardır (Yaman, 2007: 18). 1576, 1589 ve 1601 tarihlerinde çıkartılan Yoksul Yasaları sosyal politikalar noktasında atılan adımları oluşturmuşlardır. Eski Yoksul Yasaları işsiz ve işgöremez yetişkinlere, Zanaatkârlar Yönetmeliği ise çalışanlara yönelik düzenlemeleri kapsamaktaydı. Eski Yoksul Yasaları, yardım faaliyetini yerel ölçekte düzenliyordu: Her kilise, kendi yetki alanındaki (parish) gücü kuvveti yerinde mülksüzleri çalıştırmak, bir yoksul evi işletmek, öksüz ve bakıma muhtaç çocukların çıraklık eğitimini üstlenmek, yaşlıların ve bedensel özürlülerin bakımını yapmak ve cenazelerini kaldırmakla yükümlüydü. Bu faaliyetlerin masrafları kiliseye aitti. Masraflar yerel ve zorunlu vergilerden karşılanmaktaydı (Güngör ve Özügurlu, 1997: 3).

1552 tarihinde çıkarılan yasayla vergi vermek istemeyen kişiler parish (kilisenin, papazın dini bölgesi)’te yetkili din adamına şikayet ediliyor ve papaz tarafından vergisini vermeye zorlanıyordu. Bu yasa ile birlikte ilk defa yoksul yardımına zorunlu katılımın sağlandığını belirtebiliriz. Tüm bu süreç, XVI. yüzyılın sonundan itibaren yoksulluk sorununun kilisenin sorumluluğundan alarak, devletin kapsamına girdiğinin yani devletin yasalar yoluyla yoksulluk sorununa müdahale ettiğinin açık bir göstergesidir (Kovancı, 2003: 23).

1802 yılında dokuma sanayisinde çalışan çocuklara yönelik olarak ise, ‘Çırakların Sağlık ve Maneviyatı Hakkında Kanun’ çıkarılmıştır. Zengin bir iş adamı olan Robert Owen ve başka işverenlerin çıkarılmasında öncü oldukları bu kanunla çocukların günde 12 saatten fazla çalışması önlenmekteydi, sürekli olarak işveren yanında kalan çocuklar için yatakhaneler kurulmakta, çocuklara okuma-yazma öğretilmesi ve yılda bir kat elbise verilmesi sağlanmaktaydı. Yine Owen’in çabaları ile başka kanunlar da çıkarılmıştı. Söz konusu kanunlar ile çocukların işe başlama yaşları 7’den 10’a yükseltilmiş, çocukların işe girmeden önce sağlık kontrolü ile bedeni ve fikri çalışma kabiliyetinin sınanması uygulamaya konulmuştur (Sargutan, 2006: 83).

İngiltere’de ilk sosyal politika önlemi 1802 yılında, tekstil sanayinde çalıştırılan çocuk işçilerin çalışma koşullarını düzenleyen yasayla başlamıştır. Yine bu yasayla çocuk işçilerin çalışma süreleri 12 saatle sınırlandırılmış ve gece çalışmaları da yasaklanmıştır. 1824 yılında ise işçi sendikalarını yasal statüye ve güvencelere kavuşturan Sendikalar

Yasası çıkartılmıştır. 1833’de çıkarılan bir yasayla ise iş müfettişliği kurumu resmi bir yapıya kavuşmuş ve devlete bağlı bir iş teftişi örgütü kurulmuştur (Güven, 2013: 86).

1795-1834 yılları arasında yürürlükte olan Speenhamland sistemi ise tahıl fiyatlarına göre düzenlenen bir ölçüte göre, hem ücretleri hem de geliri olmayan yoksullara asgari geçim yardımı yapılmasını; ücret geliri olan emekçilerin ücretlerinin de desteklenmesini öngörüyordu. Aile fertlerinin yardım kapsamına alınması ile de aile, yoksul yardımlarının temel birimi haline geliyordu. Bu sistemle yoksullar kazançlarından bağımsız olarak belirli bir asgari gelir sağlamış olacaktı. Ancak bu sistemde yardımı ücrete tercih ettirerek ve emekçileri yardım aldıkları parishlere bağlı kılarak ulusal düzeyde bir emek piyasasının tesis edilememesine, bağımsız küçük çiftçiyi (yeoman) mülksüzleştirip emekçiler safına katarak açık işsizliğe, tarımda verimliliği düşürerek gizli işsizliğe ve aile yardımı uğruna erken yaşlarda evlenip çok çocuk sahibi olmayı özendirerek nüfus artışına neden olmuştur (Güngör ve Özügurlu, 1997: 6).

Ayrıca İngiltere’de, 1874 tarihli yasa ile çalışma yaşı 10’a daha sonra da 14’e çıkartılmıştır. Bu gelişmeleri 1911 yılındaki ulusal sigorta yasası daha sonra da dul, yetim ve yaşlılık sigortası yasaları izlemiştir.

1937 ve 1948 tarihli Fabrikalar Hakkındaki Yasalarla, 18 yaşından küçük tüm çocuklar için sağlık denetiminden geçme ve bedensel ve düşünsel yönlerden çalışmaya elverişli olup olmadıklarını saptama zorunluluğu getirilmiştir. Kadınların ve 16-18 yaş arasındaki çocukların çalışma süreleri haftalık 48 saatle sınırlandırılmıştır (Güven, 2013: 86).

Günümüzde geçerli olan sosyal politika görüşlerini etkileyen İngiliz iktisatçı ve sosyologu Sir William Henry Beveridge genellikle Britanya’daki refah devletinin mimarı olarak anılmaktadır (Blakemore ve Griggs, 2007: 13). Beveridge, 1941 yılında, İngiliz hükümetince kurulan ve amacı, ülkede yapılan sosyal sorunlara yönelik harcamaların çoğu zaman beklenen sonucu vermemesinin sebeplerini araştırmak ve gerekli tedbirler ile temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik sosyal politikaların ana temellerini belirlemek olan bir komisyonun başkanlığına getirilmiştir. Yine 1942 William Beveridge’in *Sosyal Sigorta ve Benzer Hizmetler* isimli raporu savaş sonrası refah hizmetlerine yönelik ayrıntılı bir rapor ortaya koymuştur (Glasby, 2011: 461). Komisyon çalışmaları sonucunda, Aralık 1943’de ‘Social Insurance and Allied Services: Sosyal sigorta ve İlgili Hizmetler’ adlı bir rapor yayınlanmıştır. Sonraları Beveridge Planı (Beveridge Report) diye anılan bu raporda, yoksulluğun sebepleri ve buna karşı alınacak tedbirler konusunda tespit ve öneriler ileri sürülmektedir (Sargutan, 2006: 84).

Beveridge yine raporunda, kapsamlı bir sosyal güvenlik reformuna ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Ayrıca Beveridge, savaştan önce Britanya toplumunun altını oyan “Beş Devasa Toplumsal Kötülük”ü belirlemiştir. Bunlar ise; cehalet, hastalık, aylıklık, muhtaçlık ve sefalettir. Raporda belirtilen bu kötülükleri Britanya toplumundan temizlemenin bütün toplumun ve yurttaşların çıkarına olduğunu ve bütün yurttaşları temsil eden organ olan devletin bu yönde adımlar atma göreviyle yükümlü olduğunu ileri sürülmekteydi.

Savaşı takip eden yıllarda belirtilen beş devasa toplumsal kötülük ile mücadele etmek üzere devlet tarafından kapsamlı hizmetler getirilmiştir:

- Cehaletle mücadele etmek için, 15 (daha sonra 16) yaşına kadar ücretsiz eğitim;
- Hastalıkla mücadele etmek için, kullanım noktasında ücretsiz bir ulusal sağlık hizmeti (NHS);
- Aylaklıkla mücadele etmek için, tam istihdam sağlamaya yönelik devlet taahhüdü;
- Muhtaçlık ile mücadele etmek için, bütün yurttaşlara kiralık toplu konutlar;
- Sefalet ile mücadele etmek için, ihtiyaç duyan herkese ulusal sigorta yardımları.

Bu adımlar yurttaşlar için temel devlet hizmetlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyuyordu ve devlet sorumluluğunun –ve devlet harcamalarının- kayda değer ölçüde genişlemesi sonucunu doğurmuştur (Alcock, 2011: 20).

Tablo 7. Beveridge’nin Devleri ve Birleşik Krallık’ta Refah Hizmetleri

<u>Beveridge’nin Devleri/Sosyal Sorunlar</u>	<u>Hükümetin Sorumlulukları/Hizmetleri</u>
❖ Muhtaçlık ❖ Hastalık ❖ Cehalet ❖ Sefalet ❖ Aylaklık	❖ Sosyal güvenlik ❖ Ulusal Sağlık Hizmetleri(NHS) ❖ Eğitim ve yaşam boyu öğrenim ❖ Barınma ve Yenileme ❖ İstihdam ve serbest/boş zaman

Kaynak: Glasby, 2011: 462.

Güncel sosyal güvenlik sisteminin kökleri yine 1940’ların başında yayınlanan Beveridge Raporu’na dayanmaktadır. Beveridge yaklaşımının temelinde ise kişilerin çeşitli risklerle karşılaşabilecek olmaları dolayısıyla yaşam standartlarında keskin düşüşlerin yaşanması düşüncesi yer almaktadır. Bunlar işsizlik riskini, sakat kalma ile çalışamamayı, emekliliğini ya da ailede gelir getiren kişinin kaybını kapsamaktadır. Örneğin dulluk gibi bazı riskler daha nadir görülmektedir ve ekonomik şartlar ile görece daha az ilintili olarak ortaya çıkmaktadır. Emeklilik gibi diğer riskler ise daha yaygın ve daha öngörülebilir şekilde belirtilmektedir (McKay ve Rowlingson, 2011: 406).

İsviçre, İngiltere’den sonra sanayileşen ve sosyal politika uygulamalarıyla öne çıkan ikinci ülkedir. Federal yapıya kavuşmadan önce, kantonlarda çocuk ve kadınların çalışma şartları düzeltilmiştir. Daha sonra bütün işçileri kapsayan bir alanda işçilerin ücret, çalışma şartları ve iş süreleri iyileştirilmiştir (Sargutan, 2006: 85). Çalışanların çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik koruyucu hükümlerin böylece zaman içinde alanını ve boyutlarını geliştirmesi yanında birçok uygulamayla da sosyal politika uygulama alanını geliştirmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1987: 25). Yine İsviçre’de 1946’da emekli aylıkları düzenlemesi sosyal güvenlik ve sosyal politika alanında önemli adımlardır.

Fransa’da çalışma yaşamını düzenleyen ilk yasa 1841 yılında parlamentodan geçmiş ve bu yasayla 16 yaşından küçük çocukların sağlığa zararlı ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları yasaklanmıştır. 1874 tarihli yasa ile 12 yaşından küçük çocukların fabrikalarda çalışması

yasaklanmış ve çalışma süreleri en çok on iki saat ile sınırlandırılmıştır. Aynı yasa yine çocuk ve kadınların yer altında çalışmalarına izin vermemekteydi.

1884 yılında ise Fransa’da işçilere sendika kurma hakkı tanıyan yasa kabul edilmiştir. İngiltere’ye kıyasla Fransa’daki bu gecikmede, ülkedeki sanayileşmenin daha zayıf ve gecikerek başlamasının rolü mevcuttur (Güven, 2013: 87). Yine sanayi yanında daha gelişmiş bir tarım sektörünün varlığı, Fransa’da sosyal politikaların uygulamaya koyulmasını geciktirmiştir (Sargutan, 2006: 85). 1895 ve 1898 tarihli yasalar ile Fransa’da iş kazası güvencelere bağlanmıştır. Özellikle 1900’ü izleyen 10 yıllık dönemde, peş peşe işçi sağlığı ve güvenliğine, haftalık tatile ve yaşlılık sigortasına dair yasalar düzenlenmiştir. Nihayet, II. Dünya Savaşı’nın bitimini izleyen yılda kabul edilen Anayasa’da da ekonomik ve toplumsal hakları düzenleyen geniş sosyal politika ilkelerine yer verilmiştir (Güven, 2013: 87).

Almanya’da 1794 yılında çıkarılan yasa ile dilencilerin kaldırılmasını ve devlet yardımı sağlanmasını düzenlemiştir. 1845 tarihinde meslek ve sanat tüzüğü çıkartılarak çalışma şartları düzenlenmiştir. Aynı yıl çocuk ve kadınlarla ilgili olarak çalışma hayatına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Ciddi anlamda sosyal politika uygulamaları Şansölye (Başbakan) Prens Otto von Bismarck tarafından 1883-1891 yılları arasında dünyada ilk hastalık, iş kazası, malullük ve yaşlılık sigortalarının kurulmasıyla başlamıştır. Daha önce sosyal politika noktasında çalışmalarından bahsedilen Beveridge gibi Bismarck da sosyal politika uygulamalarının öncülerindendir. Prim gelirlerine dayalı sosyal sigorta uygulamaları ‘Bismarck Modeli’ olarak adlandırılmaktadır (Sargutan, 2006: 86). Sigorta görüşü gelir kaybının riskine karşı sigortalı çalışanlara odaklanmaktadır. Bismarck sisteminin özü, çalışma esasına dayalı sosyal sigorta sistemine dayanmasıdır. Bireyler bir işi yapmaları halinde sosyal hukuk bakımından güvence kapsamına alınmaktadırlar. Sistemin finansmanı yararlananların ödedikleri sigorta primleriyle karşılanmaktadır (Şenkal, 2017: 239).

Tarihsel gelişimi içerisinde sosyal güvenlik uygulamalarında ikinci önemli aşamayı ise Amerika Birleşik Devletleri başkanı Roosevelt tarafından geliştirilen 1935 sayılı Sosyal Güvenlik Yasası oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik kanunu sosyal politikanın da gereği olarak toplumsal anlamda sorun teşkil edilebilecek birçok konuya çözüm mahiyetindedir ve ABD tarihinde sosyal güvenlik noktasında atılan ilk kapsamlı adımdır. Kanun, yaşlılık yardımından emeklilik maaşına, işsizlik sigortasından halk sağlığı uygulamalarına, emeklilik maaşından genel destek hizmetlerine varıncaya dek geniş bir yelpazeyi içermektedir (Yüksel, 2014: 85).

Tablo 8. ABD Sosyal Güvenlik Sistemi’nin İçeriği (Başlıkları)

Madde I. Eyaletlere Yaşlılık Yardımı Ödeneği (1974 yılında Sosyal Sigortalar kapsamına alınmıştır.)
Madde II. Yaşlılık, Malullük ve Kaza Yardımı
Madde III. Eyaletlere İşsizlik Yardımı Ödeneği
Madde IV. Eyaletlere Çocuk Ödeneği Yardımı (1996 yılında ihtiyacı olan ailelere yönelik geçici yardım)

şekline dönüşmüştür.)

Madde V. Eyaletlere Anne ve Çocuk Ödeneği

Madde VI. Halk Sağlığı Uygulamaları

Madde VII. Sosyal Güvenlik Kanununun yöntemiyle ilgili düzenleme

Madde VIII. İstihdam Vergiler

Madde IX. İstihdam vergileriyle ilgili olarak çok yönlü düzenlemeler

Madde X. Görme özürllülere yönelik adımlar (Sosyal sigortalar kapsamına alınmıştır.)

Madde XI. Genel Sigortalılık hali

Madde XII. İşsizlik fonu ödemelerinde meydana gelen ilerlemeler

Madde XIII. II. Dünya Savaşı gazilerine yapılan ödemeler

Madde XIV. Geçici süreliğine veya sürekli olarak engellilere yapılan yardımlar (Sosyal sigortalar kapsamına alınmıştır.)

Madde XVI. Yaşlı, görme engelli ve malüllere ek sigorta gelirleri

Madde XVII. Akıl hastalarına yönelik olarak yapılan sigorta yardımları

Madde XVIII. Yaşlı ve malüller için sağlık sigortası (Medicare/Sağlık Sigortası)

Madde XIX. Eyaletlere tıbbi destek yardımları (Medicaid)

Madde XX. Eyaletlerde sosyal hizmetlere yönelik olarak ayrılan fonlar

Madde XXI. Çocuk sağlık sigortası programları

Kaynak: Barusch, 2009: 108.

Modern sosyal güvenlik sistemlerinin tarihi gelişimlerine bakacak olursak eğer ilk olarak 1880 Bismarck dönemi Almanya'sını belirtmemiz gerekecektir. Sosyal güvenliğin tarihsel oluşum sürecinde ikinci temel aşamayı ise ABD'de Başkan Roosevelt tarafından yürürlüğe konulan 1935 tarihli Sosyal Güvenlik Yasası oluşturmaktadır. Üçüncü aşama ise, sosyal güvenlik düşüncesinde çağdaş anlamda yenileşmenin öncüsü olarak kabul edilen 1942 tarihli ünlü Beveridge Raporu temsil etmektedir (Güzel, 2005: 63).

Rusya'da yaşanan sosyal politika noktasında gelişmelere göz atacak olursak eğer, 1917 yılında Çarlık Rusya'sının kurulmasından sonra kurulan otoriter-mutlak eşitlikçi komünist ideolojili devlet yapısında dünyanın dikkatini çeken ve sosyal yapısı bakımından örnek alınan köklü değişiklikler söz konusu olmuştur. Çalışma şartları iyileştirilirken, diğer yandan teşebbüs hürriyeti, ücret anlaşması, iş seçimi, sendika, grev, toplu iş sözleşmesi gibi haklar yasaklanmıştır. 1990'larda ise bu otoriter ve katı rejim başarısız olarak yıkılmıştır (Sargutan, 2006: 86).

BÖLÜM 2. SİNEMA VE TOPLUM İLİŞKİSİ

XIX. yüzyılın sonuna doğru, neredeyse aynı zamanda iki yeni makine gün ışığına çıkmıştır: Lumière kardeşlerin sinematografisi ve uçaklar. Her iki teknoloji de hareket olanağı sağlamaktaydı ve farklı mekânlar arasında hareketi mümkün kılmaktaydı (Diken ve Laustsen, 2016: 19).

Sinema da diğer sanatlar gibi toplumsal yapının bir ürünüdür. Bu toplumsal yapıya bağlı olarak gelişir ve değişmektedir. Sinema da diğer sanatsal ürünler gibi toplumun ekonomik alt yapısından etkilenmektedir.

XIX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve VII. Sanat olarak adlandırılan sinema, ilk zamanlarından günümüze milyarlarca kişiye ulaşmış ve bu alanda çok sayıda kalıcı eser üretilmiştir (Ormanlı, 2014: 86).

Herhangi bir kültürel yapıt (eser) kendisini çevreleyen ekonomik, toplumsal, siyasal ve tarihsel koşullardan bağımsız olarak düşünülenemez (Güçhan, 1993: 52). Sinemada belirli konular işlendikten sonra yerlerini yeni konular almaktadır. Tarih öncesi dönemlerin analizleri yapılırken mağara duvarlarındaki yazılar, şekiller, figürler ve bunlar gibileri, kurganlardaki kalıntılar ve kilim dokumalarındaki işlemeler kanıt olarak kullanılmışsa içinde bulunan dönemin tarihi de yazılırken sinemanın bir belge türü olarak dikkate alınması gerekmektedir (Demir ve Çencen, 2015: 17).

Sinema ile toplumsallığın ilişkisini sanallaştırmaya ya da edimselleştirmeye, simgesel unsurun ya da imgenin “gerçekliğe” dayalı çift yönlü bir ilişki olarak görmek gerekmektedir. Bu anlamda sinema bizlere toplumsalın aşkın bir çözümlemesini sunmaktadır. Bu, yalnızca edimsel “toplumsal olgularla” değil, ampirik alanı aşan sanal kendiliklerle de ilgilenen bir çözümlemedir. Bu noktalardan sinema, toplumsal teşhise değerli bir katkıda bulunur, bulunabilir. Bunlara bağlı olarak, toplumsal teori de dünyayı farklı, daha duygulanımsal ve daha yoğun bir şekilde kaydetmenin bir yolu olarak sinema aracılığıyla sanal ile ilişki kurma olanağına da sahiptir (Diken ve Laustsen, 2016: 23).

Sanat eserleri içinde bulunduğu toplumsal ve politik düşüncelere göre değerlendirilmektedir. Toplumbilimine dayanan sanat incelemelerinde büyük kısmında amaç sanat eserini anlamak ve değerlendirmek değil, onlar aracılığıyla başka alanlarda bilgi sahibi olmaktır. Sanatın toplumu yansıttığı ilkesinden hareketle sanat eserlerinin toplumun hayatına, adetlerine, kurumlarına ve diğer değer yargılarına gösterge olması açısından birer belge olarak yararlanılmaktadır (Güçhan, 1993: 64). Sinema da sanatın bir dalı olmakla beraber sinema eserleri de sanat eserlerinin değerlendirildiği gibi değerlendirilmektedir.

Belge olarak film, tarihten çok antropolojide; Fransa, İtalya ya da Rusya’dan ziyade Anglosakson ülkelerde galip gelmiştir. Günümüzde ise videonun belgesel hizmet edecek şekilde araçsallaştırılması, yani şimdiki zamanın Tarih’inin video yoluyla yazılması olmuştur. Anılara ve sözlü delillere başvuran, filme alınmış araştırmalar çokça mevcuttur. Böylelikle filmler, gayri resmî ve çoğu kez kurumlarımızın saklı anılarından başka bir şey olmayan yazılı arşivlerin bazılarına bahsedilmiş bir karşı-tarihin oluşmasına da katkıda

bulunmaktadır. Aynı zamanda resmî Tarih'in karşısında da etkin bir rol oynayan film, bir bilinçlilik halinde payı olduğu sürece, Tarih'in temsilcisi konumunu almaktadır.

Öte yandan filmlerin birer belge olarak kullanılması önemli bir olaydır. Henüz 1962 yılında, Leiser'in *Mein Kampf* [Kavgam] belgeseli, Almanya'da ebeveynlerin, çocukları ve gençler tarafından kınanmalarına sebep olmuştur. 1973 yılında ise *Le chagrin et la pitié* [Keder ve Acıma], Fransa'da vicdan üzerinde aynı şiddetli etkiyi yaratmıştır (Ferro, 2017: 13).

Sinemada tarihin her döneminin işlendiği, araştırıldığı düşüncesindeki Jean Claude Carrier ise şöyle aktarmaktadır: “*Geçmiş, sinemanın kendi alanı içindedir; geçmiş yeniden ortaya çıkarmaktadır, kumaşlarından giysilerine kadar insanların jestlerinden dillerine kadar her şeyi yeniden ortaya çıkarmaktadır. Vikingleri Afrika'ya, Marslıları Babil'e götürebilir.*” Ama, sözü edilen geçmiş sadece anıştıran mekân düzenlemeleri, tarihi kostümler, savaşı çağrıştıran sahte kavgamalar, on binlerce kişileri simgeleyen figüran kalabalığı, atlar, develer, filler, aslanlar, at arabaları, silahlar ile yaratılan günümüze kadar gelen bu film türü görüntüsü, düşünce-bilme sürecinin halkalarını kopartarak “tarihi anlama ve değerlendirme”nin üzerini örtmektedir (Makal, 2014: 16).

Sanatı ve özelde sinema sanatını toplumsal yaşamın tüm maddi-manevi değerler üreten bütününe içerisinden ayırmak olanaksızdır. Görüldüğü üzere sinemayı içerisinde yer aldığı toplumdan ayrı olarak düşünmek yanlış olacaktır. Sinema ile toplumsal yapı arasındaki bu ilişkinin, neredeyse koşt gibi görünmesi garip bir rastlantı değildir. Nitekim sinema, içinden çıktığı toplumun ve kültürün bir yansımasıdır; toplumsal yapının değer öğeleri ile etkileşerek değişmektedir. Dolayısıyla sinema-toplum ilişkilerindeki yakın birlikteliği gösteren örneklerden biri de, filmlerin içerikleri ile paralel giden toplumsal değişimler olmaktadır. Başka bir deyişle, film içeriklerinin değişmesi toplumun geniş bir kesiminin değer yargıları, inançları, bakış açılarının da değişmesini göstermektedir. Bu nedenlerle sinema üzerine yapılan araştırmaların çıkış noktası, sinemanın toplumun yaşam tarzının ve kültürünün biçimlenmesinde etkili olduğu ve bu aracın toplumu yansıttığı görüşü olmuştur (Erdemir, 2012: 222).

Hiç şüphesiz, sinema bugün toplumsal farklılıklara dair bilgilerin yayılması açısından en önemli alanlardan birisidir. Deleuze'un söylediği gibi “kitlelerin çağdaş sanatı” olan birçok insan tarafından izlenen ve hararetle tartışılan sinema muazzam bir denkleştiricidir. Gerçekten de filmler toplumsal konulara popüler bir giriş haline geldikçe ve görsellik kadar şiirsellik açısından da cesaret gösterdikçe, toplumsal teori de sinema ile eleştirel bir ilişki kurmaktan kaçınamayacaktır (Diken ve Laustsen, 2016: 24).

2.1. Sinema Biliminin Doğuşu ve Gelişimi

Sinema, kökenlerini bildiğimiz kadarıyla kendinden daha eski sanatların hepsinden farklılık göstermektedir. Sinemanın kökenini ve gerçeklik ile seyirlik biçimindeki iki yönlü dürtüsünü araştırmak için Antik döneme kadar inceleme yapmaya ya da Yunan filozoflarının sözlerini uzun uzadıya düşünmeye gerek yoktur. Sadece, ikisi de fabrikatör çocuğu olan, Fransız sinemasının ve bugün bildiğimiz haliyle sinemanın temelini birlikte atan iki Fransız'ın kariyer ve çalışmalarına bakmamız yeterli olacaktır. Bu iki Fransız

Louis Lumi re ve George M li s'dir. Lumi re 1890'lı yıllarda başlıca mucit ve bilim adamlarının çalışmalarına başvurarak sinematograf adını verdiği kendi aygıtını tamamlamıştır (Armes, 2011: 22).

Sinemanın kökeninde yer alan görüntünün retinada iz bırakması tahminen X. yüzyılın sonundan beri bilinmekteydi (Betton, 1989: 5). Sinema, herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla bölümlere bölerek bunların resimlerini kaydetme, sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde perde üzerine yansıtarak hareketi yeniden canlandırma faaliyetine verilen isimdir (Uğurlu, 1992: 137).

Terminolojik olarak sinema, Yunanca kinematos (devinim) ve graphain (yazmak) sözcüklerinden türeyen sinematografi sözcüğünün kısaltılmış h lidir. Türkçe literatürün büyük kısmında sinemanın tarihi Lumi re kardeşler ile başlatılsa da uluslararası literatürde sinemanın kökeninin daha eskilere dayandığı gözlenmektedir. Bu kapsamda genel anlamda sinemanın tarihi gelişiminin 6 aşamadan gerçekleştiği ifade edilecektir. Altı aşama işe şöyledir:

- I. Aristo'nun iğne deliği kamerası olarak isimlendirdiği (pinhole camera) ekipman yardımıyla insanın görme eylemini nasıl gerçekleştiği üzerine yaptığı araştırmalar,
- II. İbn Haytam'ın karanlık oda (camera obscura)  zerine yaptığı çalışmalar ve fotoğrafçılığın temellerinin atılması,
- III. Eadweard Muybridge ve Etienne Jules Marey'in duran ve hareket eden hayvanlar ve insanlar üzerine yaptıkları bilimler  alışmalar,
- IV. Edgar Degas, Claude Monet ve Fransız Empresyonist Okulu ressamlarının 1870 yılında yaptıkları analitik resimler,
- V. Edison'un kinetoscop adlı cihazı icadı
- VI. Lumi re kardeşlerin sinematograf adlı cihazı icadı (Yüksel, 2017: 7).

Kameranın bilinen tarihsel başlangıcı M . IV. yüzyıl'da Aristo'nun doğal olarak meydana gelmiş iğne deliği kameralar (pinhole camera) ve ışık üzerine yaptığı gözlemleri dile getirmelerine kadar dayanmaktadır. Holland'ın yaptığı araştırmalar doğrultusunda, M . V. yüzyıl'da, Mohist filozof Mo Jing eski  in'de bir iğne deliği aracılığı ile oluşturulan ters bir görüntünün etkisinden söz etmiştir (Alpay, 2015: 2).

1896 ile 1912 yılları arasında sinema tam anlamıyla ekonomik değere sahip bir sanat olma yönünde evrim geçirmiştir. Bu dönemin sonu, uzun metrajlı filmin ortaya çıkışıdır (Monaco, 2013: 220).

Andre Bazin'in de belirttiği gibi stereoskopun icadı ile insanlar, fotoğraf karelerini birleştirerek hayatın kendisini yeni baştan ortaya çıkarabileceklerini görür görmez, sinemanın zamanın geriye  evrilmezliğini dahi açarak gerçekliği, teknik ve mekaniksek olarak yeniden  retilebileceklerini düşünmeye başlamıştır (Kılınç, 2015: 5).

1928 yılında sessiz film sanatsal açıdan doruk noktasına ulaşmıştır. Birtakım kişilerce bu, onun sanatsal işlevinin sonu olarak değerlendirilse de sinema estetik yolunda hızla ilerlemeye devam etmiştir (Bazin, 2011: 31). Sessiz sinemanın ilk örneklerinde, "mitolojik dünyaya, klasik çağa ve uzaktaki Doğu uygarlıklarına sık sık göndermede bulunulurdu. Sessiz dönemde, tarihi filmler bir tür olarak İtalya dışında, Amerika ve

Fransa örneğinde olduğu gibi endüstri, izleyici ve sinema yazarlarının uzlaşımıyla kabul ettiği “destan”lar arasında yer aldığı saptanmıştır (Makal, 2014: 18).

Bugün sinemanın mucidi olarak görülen ve 28 Aralık 1885’te Paris, 14. Boulevard des Capucines’deki Grand Cafe’nin altında bulunan ‘Indian Room’da ilk ücretli film gösterimini yaparak, sinematografi seyirlik bir eğlence haline getiren Louis Lumière’in kardeşi Augustue ile birlikte çektiği filmler, sinemanın ilk yılları ile ilgili olduğu kadar, yüzyıl dönemecindeki yaşamın, o dönemin modası ve ulaşım yolları gibi tam bir görünümü verir. Lumière kardeşlerin gerçek yaşamı olduğu gibi kaydetme çabaları, farklı bir sinema geleneğinin gelişimine ilham vermiş olsa da, sinemanın önemli bir kitle iletişim aracı haline gelerek eğlence endüstrisine hizmet edişi başka bir Fransız, Georges Méliés ile mümkün olur. Lumière’in sinemanın geleceği ile ilgili sahip olduğu olumsuz fikirlere inat Méliés, 1887’de kurduğu film stüdyosu ile adeta Hollywood’un doğumunu müjdelemiştir. Roy Armes, *“böylesi bir stüdyonun yapılması Méliés’nin gündelik yaşamınkilere değil, kendi kurallarına itaat eden bir dünya inşa etmeye yönelik ilgisini gösterdiğini”* söylerken aslında onun ilham verdiği şeyin meta üretim sürecinin koşullandırdığı sahte gösteri toplumunun sinema aygıtınca yeniden üretimi olduğunu da söylemiş olur (Kılınç, 2015: 6).

Bugün sinemanın doğumu olarak, 1885’i ansak da, o dönemde bunu önemli görmek mümkün değildi. Lumière o dönemde abisi Auguste ile birlikte fotoğrafik malzemeler üreten büyük bir fabrikayı yönettiğinden ve o dönem için bu çok daha önemli olduğundan, Louis Lumière Lyon’da kalmıştır. Sinemanın mühendislik kısmına onun katkısı oldukça küçüktür; yalnızca kameranin örtücü (shutter) hareketi ile fotoğrafik film kuşağının hareketinin senkronize edilme biçimini icat etmiştir.

Her şeyden önce, Lumière sinemayı bir endüstri olarak kurmuştur. Yine sinemayı baştan itibaren hareket halindeki gerçek yaşamı kaydetme biçimi olarak görmesidir, böylelikle onun filmleri sinemada gerçekçiliğin ilk örneklerini teşkil etmiştir

1885 Aralık ayındaki ilk gösterime kadar Lumière yaklaşık elli kısa film yapmıştır. Başlangıçta temel düşünce günlük hayatta olup bitenlerin kaydını yapmaktır. Yaptığı ilk film, Lumière’in Lyon’daki fabrikasından çıkan işçileri gösteriyordu ve karşıdaki bir evin penceresinden çekilmişti. Kapılardan çıkan işçiler görüntülendiklerinden –gerçekte ilk gizli kamera çekiminden– bütünüyle habersizdirler ve film kapatılan kapılar ile sona ermekteydi (Armes, 2011: 23).

Sinema tarihindeki ilk biletli kapalı mekanlı sinema gösterimi Berlin’de yapıldı. Gösteri Skladanowsky kardeşlerin kendi icatları olan biyoskopla yapılmıştı. 1885’in Kasım ayında yapılan bu gösterimde 9 kısa film göstermişlerdi. Sinema tarihçileri her ne kadar Lumière Kardeşler’in aynı Paris’te Salon Indian Du Grand Café’de 28 Aralık’ta yaptıkları gösterimi, sinemanın başlangıcı kabul etseler de Skladanowskylerin çabası da unutulmazdır (Oylum, 2016: 9).

1885’ten 1905’e olan on yıllık süreçte Lumière Kardeşler, Louis’nin icadından dünya çapında yarar sağladılar. Kamera operatörlerini, kendi gösterim programlarını düzenlemek için büyük Avrupa şehirlerine ve bazı Doğu ülkelerine gönderdiler ve bu

temsilciler o ülkelerin tipik sahnelerinin çekimleri ile geri döndüler. Bu yolla Lumière, İspanya’da arenaya giden matadorlardan Londra’nın kalabalık sokaklarında gösteri yapan zenci dansçılara, Saygon’da zorlu bir çalışma içindeki ırgatlardan Roma veya Stockholm’deki resmi geçitlere dek çeşitli konuları işleyen binin üzerinde filmi içeren bir katalog oluşturmuştu. Lumière’in, ölümünden iki yıl önce Fransız sinema müzesi Cinematheque’e bağışladığı film koleksiyonu bugün bizlere büyüleyici tarihsel bir kaynak olarak hizmet etmektedir. Bu filmler, atın yerini henüz motorlu taşıtın almamış olduğu, bir insanın işi ve toplumdaki yerinin giydiği kıyafetlerden anlaşıldığı XX. yüzyılın ilk günlerindeki yaşamın gerçek ritmine dair fotoğraflardan ve kitaplardan öğrenebilmiş olduklarımıza katkıda bulunmuşlardır (Armes, 2011: 25).

İngiltere’de sinema, sessiz dönemde çok şanslı başlasa da, devamında, dünya devleriyle yarışacak gücü bulamayacaktır. Neredeyse 1905 yılından itibaren Amerika, İtalya, Fransa ve Almanya’da farklı tekniklerle gelişen sinema endüstrisi, İngiliz sinemasını tuhaf biçimde kendi içine kapalı, yerel bir sektör haline getirir. İngiliz yapımcılar, film yapımının niceliğinden çok niteliği üzerinde duruyordu. Buna rağmen, sahneleme, oyunculuk ve kurgu tekniği, Alman ve Rusların çok gerisindedir. İngiliz sineması, bir süre sonra niteliğin yanında niceliğin de önemli olduğunu kavrar ve pazardaki payını hem arttırmak hem de devamlı kılmak adına seri film üretimine başlar. Ancak bu tip filmler, çok popüler olsalar dahi, Amerikalılarla yarışamayacak düzeydedir.

1910’lu yıllarda Roma’yla aynı düzeyde geniş bir epik sinema izleyicisinin bulunduğu diğer bir kent Paris’ti. Paris’teki dünyanın en büyük sinema salonuna sahip Gaumont Palace’da gösterilen filmler oldukça uzun yapımlardı ve birçoğu en az iki saat sürüyordu. Lumière Kardeşlerin “sinemada ticari bir gelecek görmemeleri” üzerine, Pathé kardeşlerin devreye girmiş; onlarında 1904-1911 yılları arasında film üretiminde dünya lideri olmalarının ardından bu kez Gaumont ismini duyurmaya başlamıştı. Zaten Gaumont şirketi, 1907 yılında dünyanın en büyük film stüdyosuna sahipti. 1914 yılından itibaren devasa bir ekonomik güç haline geldi ve son derece “lüks” sinema salonlarına sahip olmasıyla adından hep söz ettirmeye başlamıştır (Akbulut, 2012: 55).

Birinci Dünya Savaşının bitiminden itibaren, İngiliz sinema endüstrisi Hollywood karşısında kan kaybetmeye başlar. 1914 yılında, İngiltere’de gösterilen filmlerin yüzde yirmi beşi İngiliz yapıymıken; 1926’da bu rakam yüzde beşe kadar düşmüştür. Bu durum, ulusal sinemayı yok olmaktan koruyacak yasal bir düzenlemeyi de beraberinde getirmiştir. 1927’de çıkarılan sinema yasasında (Quota Act) filmlere bazı kotalar getirilir. Amerikan yapımı film ithalatı geniş oranda engellenir ve yerli film üretme şartı konur. Bu durum, İngiliz sinema sektöründe yüzeysel bir iyileşme sağlasa da, uzun vadede bazı olumsuzlukları da beraberinde getirecektir. Öncelikle, birçok şirket yüksek bütçeli filmlerinin yapımını iptal eder ve salt yasanın gereğini tatmin etmek için düşük bütçeli, kalitesiz film üretimine soyunur. Kota nedeniyle çabucak çekilen bu filmlere “quota quickies” adı veriliyordu ve tek amaç yasal zorunluluğu yerine getirmektir. Ancak, sesli filmin gelişi, İngiliz sineması için beklenmedik bir şans da beraberinde getirmiştir. İngilizce konuşmayan ülke yapımlarında karakterlerin zorlama ve çoğu zaman anlaşılmayan, bozuk İngilizcesi, İngiliz filmlerinin pazar elde etmesi için büyük

avantajdı. Buna karşın, İngilizlerin İngilizceyi aristokratik düzeyde katı kurallarıyla konuşmaları (en azından senaryolarda), daha rahat ve grameri önemsemeyen ama yine de herkes tarafından anlaşılır bir İngilizce kullanan Amerikan sinemasını yükseltecekti (Akbulut, 2012: 11).

1913'ten 1927'ye kadar olan dönem sessiz sinema dönemini içermektedir (Monaco, 2013: 220). 1913 yılına gelindiğinde Avrupa sineması yeni bir zirveye ulaşır ve İtalyan sineması epik yapımlarla isminden söz ettirmeye başlamıştır. Elde edilen başarılar devamında, İtalyan sineması bir süre sonra tam anlamıyla bir endüstriye dönüşür ve sanayiciler de sinemaya yatırım yapmaya başlarlar. Sinemacılarla halk arasında ilginç bir bütünleşme yaşanmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşının ardından yaşanan ekonomik kriz, İtalyan sinemasını da vurmuş, ses getirecek filmlerin sayısını azaltmıştır. 1922-1943 arası dönem faşist rejimin tohumlarının atıldığı bir dönem olur. Mussolini'nin iktidara gelişi, İtalyan sinemasının kaderini yavaş yavaş değiştirecektir. Ama bu değişim, Hitler iktidarıyla değişen Alman sinemasının kaderi kadar kötü olmayacaktır (Akbulut, 2012: 28).

Sinemada kabaca her on yılda bir değişir gözükmemektedir. 1910'lu yıllar uzun metrajlı filmleri, 1920'ler sesi, 1930'lar rengi ve 1950'li yıllar geniş ekranı ortaya çıkarmıştır. Her ne kadar 1940'lı yıllarda yeni teknik aygıtlar ortaya çıkmasa da (belki de savaş buna engel oldu) gerçekçi film yapımının yeni yöntemleri geliştirilmiştir (Armes, 2011: 97).

1928-1932 arasında dünya sineması geçiş dönemini yaşamıştır. Bu dönem bizim için estetik açıdan ilginç değilse de, sinema bu dönemde ekonomik ve teknolojik açıdan önemli bir aşama olarak ortaya çıkmaktadır. 1932'den 1946'ya kadarki dönem Hollywood'un "Altın Çağ"ıydı; bu süre zarfında filmler çok büyük ekonomik başarılar elde etmiştir. II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında sinema, televizyonun meydan okumasıyla karşı karşıya kalmıştır. 1947 ile 1959 arasındaki yıllar, artan bir enternasyonalizme tekabül eden bu yanıtla karakterize olmuştur. Ekonomik açıdan değilse de, estetik açıdan Hollywood artık hâkim güç değildi.

1960'lı yılların hemen başında Fransa'da Yeni Dalga'nın ortaya çıkmıştı. Teknolojik yenilikler, filmin ekonomisine yeni yaklaşım ve sinemanın politik ve toplumsal değerinin yeni anlamı Doğu Avrupa, Latin Amerika, Afrika, Asya, ve hatta Birleşik Amerika ve Batı Avrupa'da bir çok "Yeni Dalgacılık"ın ortaya çıkmasına yol açmıştır.

1980, dünya sinema tarihinde "Yeni Dalga" döneminin sonunu ve postmodern sinema diyebileceğimiz bir değerinin başlangıcını belirtmek için yerinde bir tarihtir. Şimdi içinde yaşadığımız dönemde filmler, televizyonun bütün biçimlerine egemen olduğu farklı eğlence ve iletişim araçlarının parçası olarak görülür. Radyo, uydu ve kablolu televizyon kadar farklı baskı tiplerini, diskleri, video bantları ve işitsel kayıtları içeren grubun üyesi olarak sinema, artık ekonomik piston görevini eskiden olduğu gibi günümüzde de yapamaz. Filmler hala diğer iletişim biçimleri için prestijli modeller olarak iş görüyorlar ama sinema bu genel bağlam içinde anlaşılmalıdır. Sinema salonlarına yönelik uzun metraj film yapımı, bu iletişim sisteminin birçok yönünden sadece birisi olacaktır (Monaco, 2013: 221).

Tablo 9. 1930-2005 Yılları Arası Dönem Sinema Filmleri ve Dönemin Genel Yapısı İlişkisi

DÖNEM	GENEL YAPI	İŞLETME YÖNETİMİ ALANINDAKİ TEMEL DEĞİŞİMLER	DÖNEM FİLMLERİNİN ANA TEMALARI
1930-1945	Büyük buhran, artan işsizlik ve suç oranı, işçi hareketleri, Avrupa’da ırkçılığın yükselişi ve İkinci Dünya Şavaşı.	Hawthorne araştırmaları	Sanayileşme sıkıntıları, büyük kentlere göç, yabancılaşma, işsizlik.
1945-1960	Savaş sonrası sosyalizmin yükselişi, liberal ülkelerde sosyal devletin uygulamaya konması. Tüm dünyayı saran kalkınma hareketi.	Neoklasik döneme geçiş.	İdealizm, adalet, milliyetçilik, bireysel inisiyatif, gurur, kahramanlık.
1960-1980	Toplumsal refah, insan hakları, demokrasi, bireysel özgürlük ve barış kavramlarının öne çıkışı.	Stratejik yönetim yaklaşımı, pazarlama politikalarında değişim, markaya ve imaja verilen önem.	Savaş karşıtlığı, özgürlük, güç çatışmaları, medya, mafyalaşma.
1980-2005	Sosyalizmin ve sosyal devletin çöküşü, Neoliberal politikaların uygulamaya konması, şirketlerin uluslararasılaşması ve devletlerden daha güçlü hâle gelmesi.	Teknoloji ile değişen örgüt yapısı, üretimin üçüncü dünya ülkelerine kaydırılması, sosyal sorumluluk, örgütsel bağlılık kavramlarının öne çıkması	Beyaz yakalıların yabancılaşması, tüketim toplumu ve konformizm eleştirileri, Amerikan rüyası eleştirileri, medya eleştirileri.

Kaynak: Doğan ve Özdemirci, 2007: 34.

Son olarak sinemanın tarihsel gelişiminde önemi olan olay ve kişileri, kronolojik bir düzende yer vermek, günümüze kadar ki olan süreci bizlere gösterecektir.

1826 – Nicéphore Niépce, tarihte bilinen ilk fotoğrafı yayınladı: *Le Gras’da Pencereden Bir Manzara*.

1872 – Eadweard Muybridge, hareket halindeki bir atın seri fotoğraflarını çekti. Fotoğraflara sırayla ve kesintisiz şekilde bakınca, ilkel bir sinema havası algılanıyordu.

1886 – İngiliz sinemasının öncüsü William Friese-Greene, bir film kamerası ve projektör üzerinde çalışmaya başladı.

1888 – Mucit Louis Aimé Augustin, İngiltere’deki Leeds Köprüsünde, trafik akışının kısa filmini çekti. Bu film, muhtemelen, çekilen ve halka gösterılan ilk film; ancak Lumière Kardeşlerin sinemasından çok uzaktı. Georges Eastman ilk taşınabilir fotoğraf makinesini üretti ve Kodak adı altında markalaştırdı.

1890 – William Kennedy Laurie Dickson, arkadaşı Edison’un talimatlarıyla, ilk modern kamera sayılan “kinetograf”ı icat etti.

1894 – Thomas Edison *Fred Ott’s Sneeze* (Fred Ott’un Hapşırığı) adlı filmini çekti. İlk kinetoskop salonu New York’ta açıldı.

1895 - Lumière Kardeşler ilk film gösterimlerini gerçekleştirdi.

1898 – Alice Guy, kronofon sistemiyle, ilkel denebilecek kalitedeki ilk sesli filmi Fransa’da çekti. Japonya ilk filmini çekti.

1906 – İtalya’nın ilk kadın yönetmeni Elvira Notari, filmlerini çekmeye başladı.

1908 – Amerika’da “nickeleodeon” adı verilen sekiz binin üzerinde sinema salonu vardı.

1909 – 35 mm. uluslararası sinemasal film ölçütü oldu.

1910 – Thomas Edison sesli film cihazı olan Kinetofon’u tanıttı. ABD’nin ilk yapım şirketi olan, William Foster’a ait “Foster Photoplay Company” Chicago’da kuruldu.

1914 – Cecil B. DeMille, uzun metrajlı ilk Hollywood filmini çekti: *The Squaw Man*. Charlie Chaplin’in ilk “avare” karakteri ekranda görüldü. Fuat Uzkınay ilk Türk filmini çekti: *Ayestefanos’ta Bir Rus Abidesinin Yıkılışı*.

1915 – D. W. Griffith’in *Bir Ulusun Doğuşu* adlı filmi gösterime girdi.

1920 – Charlie Chaplin, Douglas Fairbanks ve D. W. Griffith “United Artists” şirketini kurdular.

1926 – İlk renkli film çekildi: *The Black Pirate*.

1927 – İlk sesli film çekildi: *The Jazz Singer*.

1928 – Tamamı sesli ilk film *New York Işıkları* gösterime girdi.

1929 – King Vidor ilk dublajlı filmi çekti: *Hallelujah!* Dziga Vertov’un çektiği *Kameralı Adam*, Sovyet montaj tekniğinin ilk örneğini oluşturdu.

1936 – Dünyanın en büyük film arşivlerinden biri olan “Cinémathèque Française” kuruldu.

1938 – Sinema Sihirbazı Georges Méliés öldü.

1940 – John Ford, Steinbeck’in romanından uyarlanma *Gazap Üzümleri* (*The Grapes of Wrath*) adlı filmi çekti.

1951 – İlk renkli televizyon ile tanışıldı.

1956 – Video kaset, televizyon yayınları için kullanılmaya başlandı.

1967 – Sony firması ucuz, siyah-beyaz, amatör video kamera üretti: PortaPak.

1994 – Dream-Works film şirketi kuruldu. *Forrest Gump* filmi büyük başarı elde etti.

2000 – Film endüstrisi altı büyük şirket tarafından kontrol edilmeye başlandı: Disney, NBC Universal, Time Warner, Sony, Fox, Viacom (Akbulut, 2012: 163).

2.2. Sinema Biliminin Gücü

Filmlerin genel anlamda sinemanın, toplumda edindiği konumdan dolayı gücü geliyor şeklinde bir ifade kullansak yanlış olmayacaktır. Kuşkusuz, kişileri ve olayları ilgilendiren şeyleri filme alan kameralar, XIX. yüzyılın sonlarından beri mevcuttur. Kamera tarafından yakalanan ilk siyasal olaylardan biri 1907’de, kadınların oy hakkını savunan bir kadının Ascot yarışları sırasında kendini kralın atının önüne atarak intiharıydı. Kamera, rastlantı eseri mi oradaydı? Filmin siyasal amaçlar için kullanımına gelince, bunun en başına kadar gidilebilir:

1901’de Şanghay İngilizleri, Boxer’ların terör eylemini kamera karşısında yeniden canlandırdı. Buradan açıkça çıakırılması gereken sonuç, Majestelerinin saygın bir yurttaşının bu insanlara güvenmeyeceğidir.

Bu tür propaganda filmleri 1914-1918 savaşı ile orduların sinematografik birimlerinin teşviki yoluyla artmıştır. Yine de kameranın birincil görevi, gerçekliği, özellikle de düşmanın silahlanmasını kaydetmek olmuştur. Bu amaçla, örneğin, Almanlar siperlere otomatik kameralar yerleştirmişlerdir. Bu kameralardan bazıları Fransız ya da İngiliz askerlerin mitralyözlerle parçalanmasının akıldan çıkmayacak görüntülerini kaydetmiştir (Ferro, 2017: 47). Belirtilen bu örneklerden de yola çıkarak insanların düşünce ve davranışlarını etkilemek amacıyla sinemanın kullanıldığını görmekteyiz. Bu da sinemanın bir güç olduğunu kanıtlar niteliktedir. Gerek politika, gerekse toplumsal diğer alanlarda sinemanın gücü keşfedilmiş ve bu gücünden faydalanılmıştır.

300 sayfalık bir roman, en azından 1 hafta kadar okunma süresine gereksinim duyarken, bir salonda toplanan yüzlerce kişiye, 90 dakikada öykü aktarabilmek sinema diline özgü bir durumdur. Filmdeki diyalogların tercüme edilmesi halinde, diğer ülkelerdeki kitlelere kısa sürede ulaşılabilen ve bunun için izleyicinin sadece sinema koltuklarında oturup perdeye bakması yeterli olabilmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse sinema, tüketimi zahmetsiz, iletimi kolay bir anlatım aracı olmuştur. Bu gelişmeler sonunda toplumların etkilenip, özendirilebileceğinin, onlara öznel bilgi aktarılabilceğinin keşfedilmesi uzun sürmemiştir (Buyan, 2007: 215).

Diğer sanat dallarında olduğu gibi, sinema sanatında da yönetsel konuları işleyen binlerce yapıt bulunmaktadır. “İnsan doğası gereği siyasaldır” diyen Aristoteles ile benzer kanaatları taşıyan Augusto Boal’a göre, insanın bütün faaliyetleri siyasaldır ve insanın bu anlayışına hizmet eden yazınsal oyunlar ve sinema yapıtları gibi araçları da bu faaliyetler kapsamında değerlendirmek mümkündür. Boal’a göre, yazınsal oyunları ve sinema yapıtlarını yönetsel düşünceden ayırmaya çalışanlar okuyucuyu veya izleyiciyi yanıltmaya çalışmaktadır ki bu da siyasal bir tutumdur. Bu yapıtlar, tarih boyunca etkili bir silah olarak kullanılmıştır. Burada sözü geçen silah kavramı elbette ki sinemanın

gücünü ifade etmektedir. Bu nedenledir ki egemen sınıflar, bu yapıtları sürekli olarak elde tutmaya ve bir hükmetme aracı olarak kullanmaya çabalamışlardır.

Hauser, tiyatro ve sinemanın kökeni olarak kabul edilen antik dönem yazınsal oyunlarını, günümüzdeki eşdeğerleri olan tiyatro ve sinema yapıtlarıyla karşılaştırmalı olarak yorumlamıştır. Hauser'e göre, antik dönemlerde halk adına fakat soyluluğun ruhuyla yürütülen bir yönetim biçimi söz konusudur. Günümüze yansıyan tek ilerleme ise soy aristokrasisinin yerini para aristokrasisinin, klan devletin yerini sermaye sınıfının egemenliğinde olan bir rantiyer devletinin almasıdır. Tragedya oyuncularını gerçekte devletin burslu elemanları ve levazımcısı durumundaydılar. Devlet onlara sahneledikleri oyunlar karşılığında para öder, ancak doğal olarak devlet politikasına ve yöneten sınıfların çıkarına karşı duran eserlerin sahnelenmesine izin vermezdi. Tragedyalar açık bir şekilde taraflıydı ve zaten taraflı değilmiş gibi de yapmazlardı. Antik dönem yazınsal oyunlarının günümüzdeki muadilleri olan tiyatro ve sinema yapıtları incelendiğinde yöneten sınıfların çıkarına hizmet edecek her türlü tedbirin üstü kapalı olarak veya açıkça sergilenmekte olduğu görülmektedir. En bilinen örnek olarak ise, mevcut sistemin savunuculuğuna soyunan Hollywood filmlerinde bu hususun ne şekilde gözetildiğini yinelemek malumun ilanından başka bir şey olmayacaktır (Keskin, 2015: 15).

1547'de 17 yaşında Rus Çarı olan IV. Ivan'ı (Ivan Vasileviç) konu edinen, Korkunç Ivan'ı çeken Eisenstein'in Stalinci siyasi üst erk ile kavgası ve üç bölüm tasarladığı filmin ikinci bölümünün (1946) yine Stalin'in kararı ile gösteriminin engellenmesi, belgesel filmleriyle tanınan Joris Ivens'in Hollanda'nın sömürgeciliğe yeniden dönüşünü eleştiren *Endonezya Çağrısı* belgeselini yaptığı için pasaportuna Hollanda hükümetince yedi yıl süreyle el konması başkaca örneklerdir. Ivens, *Endonezya Çağrısı* filmi örneğinde bu tür çalışmaların ne denli etkili olduğunu şöyle aktarmaktadır:

Endonezya Çağrısı'nı çekerken yapılan haksızlığı gördüm. Gemilerin Avustralya'da nasıl bloke edildiğini, Endonezya'ya giderek oradaki genç cumhuriyeti yıkıp yok etmelerini engellemek için sendikaların nasıl bir dayanışma kurarak silahlarıyla gemileri orada tuttuklarını gördüm(...) Film Avustralya'da resmi rakamlar ve sansürün saldırısına uğradı. Sinemalarda gösterilmesi bu nedenle olanak dışıydı. Gizlice insanlara gösteriliyordu film. Tanıdığım bir pilot 16mm'lik bir kopyayı gizlice Singapur'a götürdü, oradan bir yelkenliyle Sumatra üzerinden Java'ya ulaştı. Daha sonra köylerde aylarca, halka gizlice oynatıldı. Endonezya ve Hollanda savaşında doğrudan savaşın içinde çekilmiş bir film. Bu filmle birlikte, binlerce insan Endonezya Halk Ordusu'na kazandırıldı. Ben ise bunu ancak beş yıl sonra öğrendim. Demek ki, bu tür çalışmaların ne denli etkin olduğu ortaya çıkıyor...(Makal, 2014: 22).

Ivens'in aktardıkları da bizlere sinemanın nasıl etkileri ve gücü hakkında ipuçları vermektedir. Bir film uyuyan bir toplumu uyandırabilir ve yine bir film bir insanın hatta binlerce insanın hayatını etkilemektedir şeklinde bir çıkarımda bulunmamız yanlış olmayacaktır. Tarih boyunca filmlerin ve genelinde sinemanın gücü bilinir bir olgudur. Bu güç noktasında zarara uğrayacak kesimler ise, yine bu gücü bastırma noktasında sansür aracı ile kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı yılları ve sonrası, birçok ülkeye silah kadar kameranın da gücünü kanıtlamıştı. Sinema salonlarında yoğun olarak izlenen haber filmleri (newsreel), cepheye silah taşıyan kamyonların yanında kamera taşıyan araçları da göstermekteydi.

Amerika’da Griffith’in çektiği *Bir Ulusun Doğuşu*, her ne kadar propaganda amacıyla yapılmamış olsa da, ırkçı Ku Klux Klan örgütünün elinde sempatican ve üye toplama adına müthiş bir silaha dönüşmüştü. Rusya’da yaşanan 1917 Ekim Devrimi, tüm dünyaya sesini sinema aracılığıyla da duyurmaya soyunmuştu ve belki de en etkili silahı yedinci sanat olacaktı. Almanya, sonradan Hitler’in elinde canavara dönüşecek dev yapım şirketi UFA’yı kurmuş (1917); İtalya otuzlu yıllarda muazzam bir sinema şehri (Cinecitta) yaratarak (1937) Mussolini’nin eline koca bir propaganda oyuncağı vermişti (Akbulut, 2012: 113).

İngiliz polisinin Kuzey İrlanda’daki acımasız yöntemlerini anlatan *Gizli Dosya* (Hidden Agend, 1990) filminden sonra İngilizlerce neredeyse vatana ihanetle suçlanan yönetmen Ken Loach’a kadar etki ve yasaklama örnekleri çoğaltılabilir.

Filmin gücü üzerine daha yeni örneklerden biri, ABD’nin Irak saldırısı öncesi, George Bush ve diğer üst düzey yöneticilere Beyaz Saray’da danışmanlarınca, Irak’ta olabilecek direnişi anlama ya da kavramaları için Gillo Pontecorvo’nun *Cezayir Savaşı*’nın gösterilmesidir (Makal, 2014: 24).

Filmin sahip olduğu geniş bir alan mevcuttur, fakat zamanın bütün kullanımlarının ortak bir noktası vardır. Bu, sinemanın neyi gösterirse gösterebilir, onu şimdiki zamanda oluyor gibi göstermesidir. Filmde, dildeki zaman bildiren fiiller yoktur; geçmiş ya da gelecek zaman kipi bulunmaz. Eğer film 1900’de geçen olayları gösterecekse, bizi alır o yıla götürür ve olayları oldukları sırada bize gösterir. Bir olay gerçekleştiğinde kendimizi orada hissetmemizi sağlaması, bu biçimde de bizi dâhil etme yeteneği sinemanın gücünün bir sırrıdır (Armes, 2011: 230).

Bir toplumun yöneticileri sinemanın üstlenebileceği rolün farkına vardıklarında, onu kendilerine mal etmeyi, kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı denediler; buradaki farklılıklar ideolojilerde değil, bilinçlilik düzeyinde konumlanır; zira Batı’dan Doğu’ya bütün yöneticiler aynı tutumu benimsemişlerdir (Ferro, 2017: 17).

Yine sinema, var olduğu ilk yıllardan itibaren ideolojik bir silah olarak kitlelere yön vermesi bağlamında hem önemsenmiştir; hem de bu amaçla kullanılmıştır.

“Sinemanın temsil sanatlarından biri olmadığı, insanı doğrudan doğada, çevresinde, ortamlarında düşüncelerinin akışı içinde hareket halinde bir varlık olarak resmedebildiği, doğayı bizzat seyircinin beynine iletecek bir cihaza –imaj-kadraj-montaj—sahip olduğu, bu sayede yalnızca ‘düşünebilir’ olmakla kalmayan, ‘düşünmeye zorlayan’ bir içeriğe doğrudan ifade kazandırabileceği fikri, sinemanın ilk dönemlerinde bu işi ciddiye alan sinema adamlarını, Gance’ı, Eisenstein’i, Vertov’u sürekli olarak ziyaret etmiş bir düşüncedir.

Ulus Baker’in sinemanın anlatım ve anlam yaratma gücüyle ilgili olarak söyledikleri, sinemanın etki ve etkileme alanının ne denli geniş olabileceği ile ilgili net bilgiler vermektedir (Kılıçatan, 2015: 53).

2.3. Sinema Bilimi ve Toplumsal Etkileşim

Sinema, içinden çıktığı toplumun ve kültürün yansımasıdır; toplumsal yapının değer öğeleri ile etkileşerek değişmektedir. Sinema-toplum ilişkilerindeki yakın birlikteliği gösteren örneklerden birisi de, filmlerin içerikleri ile paralel giden toplumsal değişimler

olmaktadır. Film içeriklerinin değişmesi, toplumun geniş bir kesiminin değer yargıları, inançları, bakış açılarının da değişmesini göstermektedir. Bunlardan da hareketle sinema üzerine yapılan araştırmaların çıkış noktası, sinemanın toplumun yaşam tarzının ve kültürünün biçimlendirilmesinde etkili olduğu ve bu aracın toplumu yansıttığı görüşünün ortaya çıkması olmuştur (Erdemir, 2012: 222).

Sinema toplumsal yapının çeşitli boyutlarda irdelendiği temsiller ortaya koymaktadır (Deniz ve Akmeşe, 2015: 87). Filmler aracılığıyla sinema sanatı, toplumu yansıtmaktadır. Filmlerde toplumsal yapının irdelenmesi noktasında kültürel değerler, toplumun sosyal yaşantısı, toplumsal değişim ve dönüşümler inceleme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir toplumun her alanında yaşanan değişim ve dönüşümler sinemada karşılığını bulmaktadır. Toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal alan olmak üzere pek çok alanda gerçekleşen dönüşüm ve değişimler sinemayı doğrudan etkilemiştir (Yılmaz ve Adıgüzel, 2017: 241).

Sinema da diğer sanatlar gibi toplumsal yapının ürünüdür. Yine sinemanın ürünleri olan filmler toplumların tüketimi için üretilmektedir. Bu ürünleri yüksek bütçeli yapım şirketleri de hazırlasa aslında bu ürünlerin hitap ettiği kesim olarak aslen orta ve düşük gelir düzeyine sahip olan toplumun geneli için üretilmektedir (Demir ve Çencen, 2015: 15).

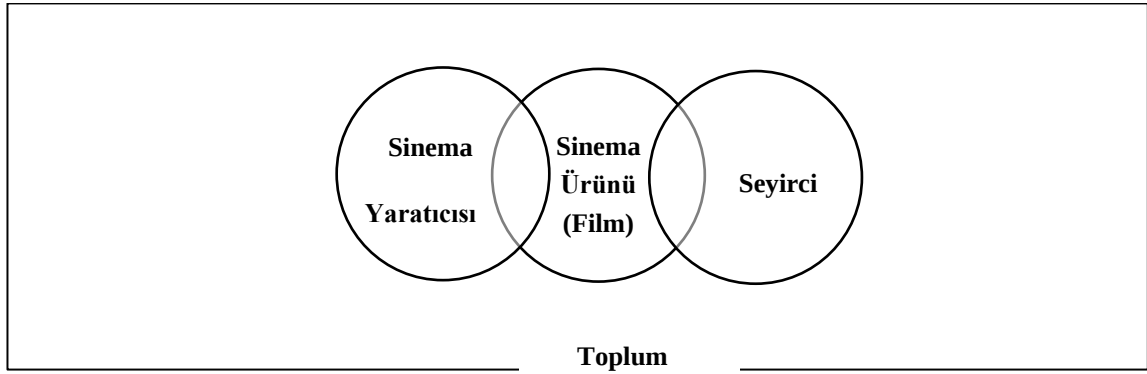
Şekil 4’den de anlaşıldığı üzere sinema üreticileri, sinema ürünleri yani filmler ve seyircinin yer aldığı ortam ise toplumdur. Sinema üreticileri toplumdan ise aynı paralellikte etkilenmektedir. Yani ortaya çıkan ürün olan filmlerin toplumdan etkilenmesi ve toplum hakkında ipuçları vermesi kaçınılmazdır. Yine sinema ürünlerinin tüketicileri olan seyirciler ise kendilerine sunulan bu ürünlerde kendilerinden ve yaşadıkları toplumdan izler bulacaktır.

Tiyatrodan romana, mimariden sinemaya toplumsal yapıyla, tarihsel koşullarla ya da çok daha kuşatıcı bir biçimde söylersek zamanın ruhuyla hemhâl olmamış bir sanat eseri bulmak neredeyse imkânsızdır. Sinema belki de zamanın ruhunu yansıtan en etkili araçtır (Kılınç, 2015: 9).

Sinema, en azından çok etkili olduğu ülkelerde, kültürel olarak neyin hoş görülebilir/izin verilebilir olduğunun tanımlanmasında büyük ölçüde yardım etmektedir. Sinema toplumun ortak deneyimidir. Sinemanın rol ve modelleri psikolojik olarak öylesine güçlüdür ki, model yaratmayan rolleri toplumun tek tek üyelerinin anlaması bile çok zordur. Halk hikâyeleri gibi filmler de tabuları ifade etmekte ve bunların ortadan kalkmasına yardım etmektedir (Monaco, 2013: 253).

Bir filmde bahsederken toplumdan, toplumdan bahsederken de bir filmde bahsedebiliriz. Sinema anlatısı içinde yapısal bir gerçeklik olduğunu varsayarak filmin karmaşık, çoğu zaman muğlak, çoklu ve değişken anlamlarını kodlamaya, film aracılığıyla toplumsalı anlamaya çalışırız (Diken ve Laustsen, 2016:35).

Şekil 5. Sinema-Toplum İlişkisinin Temel Öğeleri

Kaynak: Güçhan, 1993: 52.

Filmler üretildikleri toplumun bir ürünü olarak toplumu “iyi” ya da “kötü” nasıl yansıttıklarını, ilettikleri noktaları, toplumbiliminde “içerik analizi” olarak bilinen geniş bir alandır. Bu konudaki ilk çalışmalardan biri S. Kracauer’ın (1947) *From Caligari to Hitler* adlı çalışmasıdır. Kracauer’ın savı, Hitler iktidara gelmeden önce Almanya’da var olan faşist eğilimlerin, o devrin birçok filmlerinde simgelendiği üzerinedir (Güçhan, 1993: 65). Belirtilen tüm bu bilgilere daha somut olarak yaklaşma noktasında örnek verecek olursak eğer; Biberman’ın *Toprağın Tuzu* filmi, bir yandan tarihin resmî görüşünü sorgulayan, yerli maden işçilerinin ve eşlerinin davranışlarını çözümleyerek, topluma aşağıdan yaklaşan, tanıklara ve o tanıkların belleklerine çağrı yapan bir filmidir. Ancak öte yandan, erkekler eşleri tarafından hayat verilen bir harekete karşı çıkarken, işçilerin büyük şirketlerle, yerlilerin Amerikalı patronlarıyla mücadele ettiği bir grevin örnek niteliğini taşıyan modelini yeniden kuran bir filmidir (Ferro, 2017: 159).

Yine yeni ulaşım ve iletişim biçimleri de –bunların arasında sinema da vardır- insanların kendi çevrelerini toplumsal olarak yaşantılama şekillerini değiştirmiş ve önceden yabancı olan kültürlerden etkilenmesine neden olmuştur (Armes, 2011: 189).

Ticari bir etkinlik olarak doğan sinema, sanayi devriminin yarattığı kentlerde yoksul işçilerinin eğlence aracı olarak gelişmeye başlamış, öykü anlatma yeteneğini kazanmasıyla birlikte toplumsal hayatın içinde önemli bir kültür ögesine dönüşmüştür. Hareketli görüntünün gerçeğe olan benzerliği kitlelerin sinemaya olan ilgisini arttırmış, sinemanın öykü anlatma yeteneği ise yarattığı kurmaca dünya ile insanlara hiç yaşatmadığı (belki de hiç yaşayamayacağı) yeni deneyimler yaşayabilme imkânı sunmuştur.

Kitle iletişim araçlarının geniş etki alanı içerisinde sinema, inşa ettiği toplumsal değerlerin, anlamların taşıyıcısı ve üreticisidir. Sinemada egemen olan temsil biçimleri, topluma hâkim olan değerlerin, anlamların taşıyıcısı olduğu gibi aynı zamanda da yeniden üreticisidir (Koca, 2015: 74).

Ayrıca filmlerin toplumsallaştırma bakımından önemli bir özelliği ise, sinemanın kendisinin sosyal olguları ve düşünceleri, gerçek manaları ile duyguları aktarabilecek bir nitelikte olmasıdır (Birkök, 2008: 3). Bir film sahnesinde yer alan dönemin sosyal kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilkelerini anlamamız oldukça kolay olacaktır. Herhangi bir

ders kitabında, bu sosyal kural ve yerleşmiş ilkelere yer verilirse eğer aktarma noktasında sinema kadar etkili olmayacaktır. Sinemanın bu özelliği birçok işlevinden de önemlidir.

Sinema ürünü olan film içerisinde yaşanan dönem ve uygarlığın ahlâkını, toplumsal yaşam kategorilerini (anlaşma/uzlaşma kategorileri: kutsal ve kutsal olmayan tabular, değerler, bireylerarası otorite ilişkileri, roller vb.) seyirciye zorunlu olarak yansıtacaktır. Bu yansıtma öykü düzeyinde kendini elbette ki ortaya çıkacaktır (Güçhan, 1993: 55).

Sinema anlatıları, seyirciye, ortak bir “biz” kültürünü oluşturan referans çerçevesi sunmaktadır. Sinemaya gitmek sadece zaman geçirmek değil aynı zamanda da toplumsal anlamda bir sosyalleşme, bir araya gelme olanağı sunmaktadır (Akbulut, 2014: 6). Burada seyirciler gerek açık bir mekânda gerekse kapalı bir salonda bir toplumsal yapı meydana getirmektedir. Bu yapı izlenilen filmin aktardığı değer, olgu ve düşüncelerden etkilenmesi ise kaçınılmaz olacaktır. Tarihte bu noktada birçok örnekte söz konusu olmuştur.

Walter Benjamin “Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilbildiği Çağda Sanat Yapıtı” adlı yazısında şöyle belirtmektedir:

Şöyle denebilir genelleştirmek istenirse: Yeniden üretim tekniği yeniden üretileni geleneğin egemenlik alanından koparıp almakta, onun biricik varlığının yerine toplu (kitlese) bir var olmayı geçirmektedir. Aynı teknik, izleyiciye -bu izleyici hangi konumda olursa olsun- gitme olanağını yeniden üretilene kadar kazandırarak, onu güncel kılmaktadır. Bu iki süreç ... geleneğin kendisinin temelden sarsılması sonucuna yol açmaktadır. Sözü edilen süreçler günümüzün kitle hareketleriyle çok yoğun bir bağlam içinde olup film bu süreçlerin en güçlü yardımcısı konumundadır. Filmin toplumsal açıdan taşıdığı önemi en önemli yönüyle bile ve özellikle bu yönden, sözü edilen yıkıcı, arındırıcı yönü yani kültürel mirasın tasfiyesi göz önünde tutulmaksızın düşünmek olanaksızdır.

Benjamin’in yazdıkları biraz muğlak ama vurguladığı noktalar filmin (ya da mekanik olarak yeniden üretilen sanatların) toplumdaki işlevini anlamaya temel teşkil etmiştir. Sinema ile daha eski sanatlar arasındaki fark, diyor Benjamin, yeni sanatın kitlese üretebilirliği, çok daha fazla insana ulaşabilmesidir (Monaco, 2013: 249).

Bütün filmler, önceden belirli bir izleyici kitlesi için tasarlanmış yapıtlardır. Bu yönüyle filmler, üretildikleri toplumun beklentilerine, ihtiyaçlarına cevap verebilecek, yeni ihtiyaçlar yaratacak, korkuları, kaygıları giderecek, beklenti ve arzuları tatmin edecek ve en önemlisi toplumsal hayatın yarattığı çelişkileri normalleştirerek ortak fikirlerin oluşmasını sağlayan, egemen ideolojiyi meşrulaştıran araçlardır. Bu durum filmlerin üretildiği tarihsel süreç içerisinde şekillenen toplumsal yapının dinamikliğinin bir sonucu olarak film içeriklerine egemen olan konular ve bu konular etrafında şekillenen ilişkiler, filmlerin üretildikleri dönemin seyircisini de biçimlendiren toplumsal koşullara bakarak yorumlanabilir. Değişen toplumsal koşullar filmlerin içerik ve söylemlerinde de yeni koşullara uygun dönüşümlere neden olur. Örneğin, Ryan ve Kellner, Hollywood sinemasının 1967’den 1987’ye kadar olan döneminin önceki dönemden çok farklı olduğunu savunur. “Bu dönemin filmleri Amerikan kültürünün gündelik dokusunu oluşturan ve radikal olasılıkları bağrında taşıyan belirgin bir kaygı, arzu ve gereksinimleri, genellikle farkında olmadan resmeder.” (Koca, 2015: 75).

2.4. İşçi Sınıfının Beyazperdeye Yansıması

İşçilerin gerçekliğini konu alan filmler, kısacası işçi filmleri, işçilerin yaşamlarına ayna tutarak, unuttukları tarihleri ve değerleri yeniden anımsatma işlevlerini yüklenirler. Bu nedenle işçilerin kültürel bir dönüşüm yaşamalarını sağlamak amacıyla en etkili iletişim araçlarından birisi olan sinema kullanılmaktadır. Çünkü sinemanın sınıf mücadelesi içinde kullanımı, sınıfsal bilincin gelişimi açısından önemli olanaklar sağlamaktadır (Erdemir, 2011: 228).

Tom Zaniello, dünya çapındaki işçi filmleri üzerine yazdığı tarihsel ve kültürel rehberinde, emek kavramına adanmış, değerli bir metin kaleme almıştır. Zaniello'nun Çalışan Cesetler'inin merkezinde, kitabında yer verdiği 350 emek temelli filme dair yaptığı gruplandırmayı kavramsallaştırdığı beş kriter bulunmaktadır: (1) sendika ve işçi örgütlenmeleri ile ilgili filmler; (2) emek tarihi ile ilgili filmler; (3) ekonomik faktörün belirgin olduğu, işçi sınıfının hayatına dair filmler; (4) örgütlü işgücüyle yakın bağlantısı bulunan politik hareketlerle ilgili filmler; (5) patronun ya da yönetimin gözünden, yukarıdan aşağı bir bakış açısına dayanarak üretime ya da emek ve sermaye arasındaki mücadeleye dayanan filmler.

Üçüncü kategoride Zaniello, bazı işçi filmlerini “ekonomik faktörün belirgin olduğu” filmler olarak açıklamıştır. XIX. yüzyılın sonundan itibaren dünya genelindeki işçi sınıfı açısından, tekelci kapitalizmin işçi eylemlerini kontrol etmesi, refahın ve kazanılmış hakların yaygın bir biçimde tedricen azaltılması şeklinde azaltılması şeklinde yorumlanabilmektedir. Erken dönem sinemada gözlemlediğimiz iş atölyeleri ve işçiler bizlere, işçilerin kendi sınıf mücadelelerini inkâr ettiklerini göstermektedir. Burada işçilerin atölyeleri (fabrikalar, tersaneler, dökümhaneler), modern kapitalist kentlerin can damarları olarak değil de, kentsel mekânlara dair rastgele seçilmiş örnekler olarak karşımıza çıkmıştır. Aynı şekilde, bu hareketli mekânlara hayat verenin aslında işgücü olduğu vurgusu da yoktur. Zaniello emeğe ilişkin bu konumlandırmaya itiraz etmektedir. Ardından da, “patronun ya da yönetimin gözünden, yukarıdan aşağı bir bakış açısında dayanarak” ele alınan emek ve sermaye arasındaki mücadeleyi, işçi filmleri rehberinde yer verdiği tüm filmler için bir kriter olarak konumlandırmıştır. Bu ‘yukarıdan aşağı’ bakış açısı erken sinema döneminde, (diğer örneklerin beraberinde) özellikle *Gün Batımından Şafağa* (*From Dusk to Dawn*, 1913) ve *Buğday Spekülasyonu* (*A Corner in Wheat*, 1910) adlı filmlerde belirgin bir biçimde kullanılmıştır.

David E. James ile Rick Berg'ün *Saklı Müessese*'si, sınıf farklılıkları ve iş gücünün şaşırtıcı direncinin sinema tarihi boyunca resmedildiğini doğrulamaktadır. Zaniello, James ve Berg'in sınıf kavramı kuramsallaştırmalarının önemine rağmen, üçü de kapitalizmin aşamalarından (1910'lu yıllardan 1990'lara kadar) yola çıkmaktadır.

İşçilerin filmlere farklı biçimde yansıyan temsilleri noktasında *İşçiler Fabrikayı Terk Ediyor* / *The Workers Leaving the Factory* [1985], *Neşeli Ayakkabı Satıcısı* / *The Gay Shoe Clerk* [1903], *Gömlek Şarkısı* / *The Song of Shirt* [1909] ve *Buğday Spekülasyonu* [1910] isimli filmler hem gelip geçici akılsızca davranış biçimlerini hem de sosyoekonomik yabancılaşmanın iç karartan filmlerini büyük bir beceriyle ortaya

koymaktadır. Bu filmler ayrıca tekelleri kapitalizme ilişkin endüstriyel alanda daha sert eleştirilere de işaret etmektedir. Ross'un daha açık ve net ifadesiyle:

Sinemacılar [çoğu açıdan], dönemin yakıcı konularının üstüne gitmekten yana bir korku yaşamıyordu ve bunların pek azı patronlar ve işçiler arasında süregelen savaşlar kadar tehlikeli bir biçimde yanmıyordu. XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında tekel ve tröstlerin yükselişine, emekçiler ve sol hareketler tarafından grev dalgaları ve örgütlenme faaliyetleri ile karşılık verildi. Sendika üyelerinde büyük artış kaydedildi: 1897'de 447 bin olan üye sayısı 1904'te 2,1 milyon, 1917'de ise 3,5 milyona yükseldi.

Yani erken dönem sinema, tekelleri kapitalizmi tarihsel olarak tespit etme ve sinemada sahnelenen, yüzyıl dönümünün emeğine özgü yeni bir yabancılaşmayı ortaya çıkarabilme konusunda iddia üretebilmiştir. Salt mesleki tatminsizliğin ötesine geçerek endüstriyelleşmenin getirdiği ruhsal, toplumsal ve fiziksel umutsuzluğa karşı ulaşmıştır. Modern Zamanlar / Modern Times [1936] insan gücü ile yerine getirilen işlerin bunaltıcı yanını oluşturan dertleri görselleştirebilme anlamında, kahramanlarına ve işçi sınıfına bir ilk örnek olarak katkı sağlamıştır. Ancak sinema tarihinde onu önceleyen örnekler de vardır (Wagner, 2015: 62).

İşçiler, sinema tarihinin sıklıkla unutulmuş geniş bir kemsini teşkil etmektedir. Sessiz sinema döneminden günümüz dijitalleşmiş sinema kuşağına kadar ki sürecin tarihi şemasını çıkarabilirsek de, geçtiğimiz yüzyıl içinde bu ilişki ağı içerisinde gerçekleşen her bir değişiklik sözde kalmıştır. Aslında, işçi sineması kategorisini oluşturmak için çeşitli adımlar atıldıysa da bunların çoğu böyle bir kategoriye azımsayan ve rağbet görece bir kategori olmadığını düşünen adımlardı. Bunun nedeni ise, işçilerin ezilmesine dair yorumların ya da zor şartlar altında elde edilen işçi dayanışmasının, filmlerde yeniden yaratılışının konu olarak ağır gelmesidir. Yine, farklı bölgesel, ulusal, uluslararası ve küresel düzlemlerdeki işçi sınıfı toplulukları üzerinden işçilere ilişkin karşılaştırmaların henüz tamamlanmamış olması da nedenlerden birisidir (Wagner, 2015: 48).

Sinema işçi mücadelesine bir kitle iletişim aracı olarak, işçinin bilinç ve hayal dünyasının oluşmasında etkili olabilir. Zira işçinin kendiliğinden oluşan bilincinin sınıf bilincine dönüşmesinin çeşitli zorlukları söz konusudur. Bu zorlukların aşılmasında sinema yardımcı rol oynayabilir. Buradaki yardımcı niteliğinin kastı ise sınıf bilincinin oluşumu ya da sınıf dışı bilinç biçimlerinin sınıfsal bilinç biçimlerine dönüşmesi esas olarak gerçek hayatın değişimi, işçinin (işçilerin) bir sınıf olarak kendi hayatlarına müdahalesiyle ilgili bir sorunsaldır.

Bu müdahale belki “gerçeği görme” ile başlayabilir ancak “görme eylemi” esaslı bir bilinç değişimi için yeterli olmayacaktır. Zira görmenin değişik biçimleri vardır ve bunu belirleyen egemen olan sınıfın hegemonyasıdır. Bu bağlamda eğer “gerçeği görme” beraberinde “gerçek hayata müdahale” olarak işlevlenmezse kolaylıkla egemen sınıf tarafından bertaraf edilebilir ve hatta tersine çevrilebilir.

Bu anlamıyla bilinçlenme faaliyeti; işçilerin sendikal örgütlenme mücadelesinden başlayarak işyerindeki sorunlara müdahale, işçi sınıfı içerisinde sosyal dayanışma, yaşadığı alanda aile içinde ve dışında sınıf kimliğiyle yer alma ve en önemlisi işveren

sınıfının, işçi sınıfını sömürü düzeninin değiştirilmesine yönelik olarak gerçek bilinç dönüşümüne ve yeni bir insanın inşasına katkı sunabilecektir (Sertlek, 2015: 242).

Sinemanın görevlerinden biri de gündelik yaşamı tüm karmaşası ile filmlere yansıtmaktır. Yönetimlerin aldıkları kararları ve çıkardıkları yasaların, yapılan ekonomik düzenlemelerin sınıfları nasıl etkilediğini yine filmler aracılığıyla görebiliriz.

Sinemacılar, içinde yaşadıkları toplumun tüm çalkantılarını filmlerine aktarırlar. Tarih boyunca yaşanan altüst oluşlar sinemanın çalışma alanında yer alan konulardır. Spartaküs'den bu yana köleliğe karşı yürütülen savaşlar, ayaklanmalar ve devrimler birçok filme konu olmuştur. Proletaryanın tarih sahnesine çıkışıyla birlikte grevler, lokavtlar ve sendikalar da sinemaya yansımıştır. Sovyet sineması bu alanda öncülük etmiş, Sergey Ayzenştayn'ın yönetmenliğini yaptığı *Grev* ve *Ekim* filmleri tüm dünya için örnek teşkil etmiştir. Charlie Chaplin, *Modern Zamanlar*'da fabrika yaşamını güldürüye dönüştürmektedir. Amerikalı yönetmen Griffith, *Hoşgörüsüzlük*'ün bir bölümünde direnen işçilere ateş açan polislerin meydan savaşını görüntülemiştir. Pudovkin *Kaçak*'ta liman işçilerinin sorunlarına değinmiştir. Elia Kazan *Rıhtımlar Üstünde* adlı filminde işçilerin sendika sorununa yer vermiştir. Herbert Biberman, *Toprağın Tuzu*'nda bir grevin öyküsünü anlatmaktadır. İtalya'da De Sica, sokaklara afiş asarken bisikleti çalınan bir işçinin öyküsünü belgesel olarak anlatmaktadır. Steinbeck'in romanı *Gazap Üzümleri*, John Ford tarafından sinemaya uyarlanmıştır ve bu filmle tarım işçilerinin yaşamları dile getirilmektedir. Kazimier Kutz, filmlerinde işçi sınıfına ağırlık vermiş, *Tacın İncisi* adlı filmle başyapıtını ortaya koymuştur. İtalyan Elio Petri, bir fabrikadaki yaşamı *İşçi Sınıfı Cennete Gider* adlı filmle perdeye aktarmıştır.

Yine Emile Zola'nın aynı isimdeki romanı olan *Germinal*, Claude Berri tarafından başarılı bir şekilde sinemaya uyarlanmıştır. İspanyol yapımı *Güneşli Pazartesiler*'de işsizler başroldedir. İngiliz yönetmen Ken Loach, çektiği filmlerde işçi sınıfının sorunlarına yer vermiştir (Soner, 2015: 210). Amerikalı yönetmen Martin Ritt ise *Norma Rae* adlı filminde, sendikalaşma sürecinde işçilerin yaşadığı sıkıntıları bir tekstil fabrikası işçileri üzerinden anlatmaktadır.

BÖLÜM 3. SOSYAL POLİTİKAYA DUYULAN İHTİYACIN SİNEMA ÖRNEĞİ İLE ANLATILMASI

Sanayileşme sürecinde hem toplumsal alanda, hem de çalışma hayatında ortaya çıkan eşitsizlik, kötü çalışma koşulları, sömürü, yabancılaşma, insani boyutun göz ardı edilmesini ortaya koyan ve bu durumu sert şekilde eleştiren sanat eserleri, durumu resmetme açısından son derece önemli işlev görmüşlerdir (Zencirkıran, 2014: 23).

Sanayileşme yeni ritimleri kabul ettirdiği gibi emekçiyi de işe yeni yöntemlerle bağlıyordu. Bunu değerlendirirken, geçmişe karşı duygusal davranmaktan kaçınmak zor ama önemliydi. Fabrika işçilerinin bu monoton, kişisel ilgiyi dışarıda bırakan, başkasının kârı için çalışma duygusunu veren iş programının farkına varmaları, yok olan zanaatçı dünyası için pişmanlık duydukları ya da bu durumu işçinin ürüne yabancılaşması olarak değerlendirdikleri retoriklerini ilk başta doğrulardı. Ortaçağ köylüsünün de yaşamı monotondu ve büyük bir bölümü başkasının kârı için çalışmaktaydı. Bir demircinin çalışma düzeni de daha az zahmetli değildi çünkü bir işveren tarafından, gündeğümü ve günbatımıyla ya da ticari durgunluk ve ilerlemeyle değil, kuraklık ya da fırtınayla belirleniyordu. Yeni düzen insanların hayatlarını kazanma yöntemlerini devrimsel bir dönüşüme uğratmış olmasına rağmen sonuçlarını daha önce yaşananlarla kıyaslayarak değerlendirebiliriz. Sanayileşmenin ilk dönemlerinde sürekli olarak yaşanan kötülöklere açık bir örnek olarak çocuğun emeğinin kötüye kullanılması verilebilir. Ahlakları köleliğin kaldırılması ve bunun getirdiği heyecanla oluşmuş yeni İngiliz kuşağı dini eğitimin öneminin ayrıca bu eğitimle gençler arasına girebilecek herhangi bir şeyin de farkındaydı ve çocuklar konusunda daha önceki nesillerin olmadığı kadar hassas olmaya çalışıyordu.

Bu gelişmeler dikkatleri çocukların fabrikalarda çok kötü koşullarda çalıştırılmalarının çalışma modellerindeki dönüşümün bir parçası olduğu gerçeğinden başka yönlere çeken sorunun (ilk olarak Birleşik Krallık’da) farkına varılmasını sağladı. Çocuk emeğinin kullanılması yeni bir şey değildi. Çocuklar Avrupa’da yüzyıllardır domuz çobanı, kuş kovucu, başak toplayıcı, kâhya, çöpçü, fahişe olarak ve çeşitli ağır işlerde çalışmışlardı (ve Avrupa dışındaki bazı ölkelerde hâlâ çalışmaktadırlar). Hugo’nun önemli romanı *Les Misérables*(Sefiller)’daki korumasız çocukların başlarına gelenler sanayi öncesi toplumdaki yaşamların resmidir. 1998 yılında ise Bille August, *Les Misérable*’i sinema filmine uyarlamış ve o dönemde yaşanan gelişmeleri bir film aracılığıyla yansıtmıştır. Sanayileşmenin getirdiği fark, sömürölerin düzenli hale gelmesi ve fabrikaların kurumsal biçimlerinin getirdiği yeni sayılabilecek sert koşullardı. Tarım toplumunda çocukların çalışması daha kuvvetsiz olmaları yüzünden yetişkinlerden açıkça farklı olmasına rağmen makinelerde çocuk emeğinin yetişkinlerinkiyle rekabet edebileceği çok sayıda iş vardı. Emek piyasasındaki aşırı yoğunluk ebeveynlere, çocuklarını aile bütçelerine katkı sağlamaları için mümkün olduğu kadar çabuk, bazen beş ya da altı yaşlarında fabrikaya göndermeleri konusunda karşı konulmaz bir baskı yaratıyordu. Bu durumun sonuçları kurbanları için korkunç olmakla kalmadı, çocuğun toplumla ilişkisini kökten değıştirdi ve ailenin yapısı bozuldu. Bu tarihin en korkunç “duygusuz faaliyetler”inden biriydi (Roberts, 2011: 709).

Sanayi devrimi sonrası işçilerin gittikçe büyük bir siyasi güç haline gelmeleri kaygı uyandırmıştır. Bu kaygılar, sinemanın ilk yıllarından itibaren korku ve bilimkurgu filmlerinde kendisini göstermiştir. Whale'in 1931'de çektiği Frankenstein filminde sınıfsal değinmeler vardır. Dikkat çekilecek nokta ise Whale'in filmindeki Dr. Frankenstein'in yaratığına giydirdiği işçi giysileridir. Yaratık, güçlü kasları, iriyarı bedeniyle tam bir işçi görünümündedir (Demir, 2011: 56).

Yine Emile Zola'nın aynı adı taşıyan romanından uyarlanan *Germinal*, kömür madenlerinde ölümle yaşam arasında gidip gelen işçileri konu alıyordu. Albert Capellani'nin yönettiği 1913 yapımı bu filmi, on yıl önce, Ferdinand Zecca da çekmişti. Aynı film, elli yıl sonra Yves Allegret tarafından; seksen yıl sonraysa Claude Berri tarafından tekrar tekrar çekilmeye devam edecekti (Akbulut, 2012: 55). *Germinal*, içerdiği pek çok sahne ile o dönemki sosyal yaşamı, işçilerin yaşayışını ve kömür madenlerindeki sistemi gözler önüne sermektedir. Maheuler ailesinin kızları Catherine'nin zor çalışma şartlarına sahip olan kömür madeninde çalışmak zorunda kalması ve kendisinin dışında kardeşlerinin de yine burada çalışması filmde göze çarpan sahnelerdendir. Ayrıca kömür madeninde çalışan tek kadın Catherine değildir, Mouquette de yine madende çalışan bir kadındır (Zola, 2015: 27). Çocuk ve kadınların, kendilerine uygun da olmasa zor şartlarda çalışmak zorunda kalması aslında o dönem Fransa'sında oldukça sık rastlanan bir durumdu. Çünkü ailelerin geçinebilmesi, en azından zorunlu ihtiyaçlarını karşılaması tek kişinin çalışmasının yeterli olmamaktaydı. Sadece Fransa'da değil başta İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde de durum bu şekildeydi.

Sanayileşmenin temelinde yer alan İngiltere savaş döneminde en fazla kadın işçiyi çalıştıran ülke olarak ön plana çıkmıştır. İngiltere'de bulunan Ford fabrikasında yaşanmış gerçek bir olaydan esinlenerek perdeye aktarılan "Made In Dagenham" filminde ise 187 kadın işçinin hak arama mücadelesi konu alınmaktadır. Emeklerinin görünür kılınması adına direnen bu kadın işçiler "eşit işe, eşit ücret" sloganının yasalaşmasının mimarı olarak da tarihe geçmişlerdir. 1968 yılında İngiltere'de yaşanan bu olayları temsil eden "Made In Dagenham" filmi göstergebilimsel çözümleme yöntemi ile analiz edilmiştir. Göstergebilim, anlatı yapısını oluşturan küçük yapı taşlarını tespit edebilmek için filmi bileşenlerine ayırmaktadır (Göker, 2015: 463).

Ancak kadınların ve çocukların fiziki yeterlilikleri zor şartlar altında çalışmaya çoğu zaman yeterli değildi. George Orwell'in, *Paris ve Londra'da Beş Parasız* adlı romanında yer alan ifadeler ise bu durumu destekler niteliktedir.

...Otelimin yakınlarındaki bistroda çalışan kız tam bir yıl sabah yediden gece on ikiye kadar mesai yapmış, sadece yemek yemek için oturmuştu. Hatırlıyorum da, bir keresinde onu dansa davet etmişim ve bana gülmüş, aylardır sokağın köşesinden öteye adım atmadığını söylemişti. Veremdi, benim Paris'ten ayrıldığım sıralarda öldü...(Orwell, 2017:131).

Orwell'in bu eserinde köleliğin hiçbir zaman, modern zamanlarda bile ortadan kalkmadığı, sadece görünüm değiştirdiği anlatılmaktadır. Bu değişim kendini işçilerin emeğinin sömürülmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. İşte tam bu noktada toplumlarda sosyal politikalara ihtiyaç duyulmuş, dezavantajlı gruplar olarak nitelendirilen yoksullar,

göçmenler, yaşlılar, kadınlar, engelliler ve çocukları kapsayıcı düzenlemeler yapılması zorunluluk hâline gelmiştir.

Yönetmenliğini John Stephenson'un üstlendiği ABD yapımı *Hayvan Çiftliği* (Animal Farm) adlı sinema filmi, yine George Orwell'in aynı adlı romanından uyarlanmıştır. Sinemaya uyarlanan kitabında Orwell, yönetici karakterini değişik hayvanların davranışları ile sembolize etmiştir. "Çalışmanın erdemi" görünümü altında emeğin sömürüldüğü bir yönetim sisteminde, bu sistemin savunuculuğunu üstlenerek sürdürülebilirliğini sağlamaya çalışan yönetici zümresine; demagoji yapan, kendi kusurlarını allayıp pullayarak birer hünermiş gibi gösteren, statükocu, teslimiyetçi, imtiyazlı olmak gibi olumsuz benzetme ve nitelendirmeler yapılmıştır. Üst düzey yöneticilerin ayrıcalıklı konumları, "bütün insanlar eşittir ama bazı insanlar öbürlerinden daha eşittir" sözü ile sıkça eleştirilmiştir (Keskin, 2015: 16).

Sanayi devrimi sonrası yaşanan toplumsal gelişmeleri yansıtan filmlerde gözümüze genelde işçi sınıfının yaşamlarında ve çalışma şartlarındaki zorluklara rağmen, diğer tarafta işçilerin üretimlerinden kazanımları harcayan sermaye sınıfı yer almaktadır. İşçi sınıfı içerisinde yine eşitsizlikler söz konusudur. Örnek vermek gerekirse eğer, kadın ve çocuk işçilerin, erkek işçilerle aynı mesaide yer almalarına rağmen aynı ücreti almamaları eşitsizlik noktasında sadece bir örnektir.

Sinema eserlerinde sadece yönetmen ve oyuncular özelinde değil, işlenen konu başlıkları altında da bir sınıflandırmaya giderek analiz yapabilmek mümkündür. Örneğin kırsal yaşantı ve buradaki egemen güçlerin (ağalar, zenginler, kamu görevlileri vb.) neden oldukları yönetim sorunları, şehirlerde yerel/merkezi yönetimlerin neden olduğu sorunlar veya sağladığı imkânlar kamu kurumları ile özel işletmelerdeki çalışma ve yaşam koşulları, tarihi filmlerde canlandırılan yöneticilerin uygulamaları gibi kategorilere ayrıldığında, her kategoride yüzlerce sinema eseri yer aldığı görülecektir. Dolayısıyla "Sosyal Politikaya Duyulan İhtiyacın Sinema Örneği İle Anlatılması" başlıklı bu bölümde, sinema ürünleri olan filmler aracılığıyla toplumlarda gerek duyulan sosyal politikalara dair bir bakış açısı sunulmuştur. Bu bakış açısı ise yine sinema özelinde filmler ile örnekler yardımıyla açıklanacaktır.

3.1. Amaç ve Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa'sı kapsamında toplumda sosyal politika uygulamalarına duyulan ihtiyaçlar ele alınmıştır. Özellikle sosyal politika disiplinin ortaya çıkışındaki nedenler olarak toplumda çalışma hayatı, sosyal ve ekonomik hayata yönelik sorunlar dönemi anlatan sinema filmleri aracılığıyla irdelenecektir. Bölümde çalışmanın amacından hareketle filmin konusu, öyküsü, mekân seçimi, karakter tiplmesi, filmin çözülmesi ve betimsel analiz yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaca yönelik olarak XIX. yüzyıl ABD ve Avrupası'nı bizlere yansıtan Metropolis, Modern Zamanlar, Gazap Üzümleri, Oliver Twist, Suffragette, Sefiller ve Germinal filmleri incelenmiştir. Ayrıca betimsel analizinin yanında yorumlar da dâhil edilmiştir.

Dar ve geniş anlamıyla sosyal politika disiplininin ilgi alanına giren konular, ulusal ve uluslararası sinemada filmler aracılığıyla beyaz perdeye aktarılmakta; geniş halk

kitlelerinin sosyal sorunlara duyarlılıkları arttırılmaya çalışılmaktadır. Sinema filmleri sosyal sorunlara duyarlılığı arttırmakla kalmayıp aynı zamanda sorunların çözümüne ilişkin bir bakış açısı da sunmaktadır. Sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi noktasında yeni bir disiplin olarak karşımıza çıkan sosyal politika için sinema büyük bir fırsattır.

Sosyal politika disiplininin dar ve geniş anlamları itibariyle sinemayla ilişkisi birkaç somut film üzerinden daha kolay anlatılabilecektir. Buradan hareketle XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa'sında sosyal politika biliminin ortaya çıkışındaki ihtiyaç, geçmişte beyaz perdeye aktarılan birkaç uluslararası film üzerinden somut bir biçimde ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yine bu filmler aracılığıyla sosyal politika-sinema ilişkisi de irdelenmiştir. Sosyal politikalara duyulan ihtiyacın soyut teorilerle açıklanması yerine bu dönemlere ait söz konusu filmler ile anlamsal düzeyde sosyal politikayla ilişkisi, ilgilendikleri dezavantajlı kesimler ve sosyal sorunların çözümü noktasında bakış açıları saptanmaya çalışılmıştır.

Tablo 10. Sosyal Politika-Sinema İlişkisi Çerçevesinde Analizi Yapılan Filmler

YIL	NİTELİĞİ	YAPITIN ADI	ÇEKİLDİĞİ ÜLKE	YÖNETMEN	SOSYAL POLİTİKA İLİŞKİSİ	İLGİLENDİĞİ DEZAVANTAJLI KESİM	SORUNUN ÇÖZÜMÜ
1927	Uluslararası	Metropolis	Almanya	Fritz Lang	Dar	İşçi	Hukuk
1936	Uluslararası	Modern Zamanlar	ABD	Charlie Chaplin	Dar	İşçi	Sendika
1940	Uluslararası	Gazap Üzümleri	ABD	John Ford	Dar/Geniş	İşçi/Göçmen	Sosyalizm
2005	Uluslararası	Oliver Twist	Çekya	Roman Polanski	Geniş	Çocuklar, işçiliğe zorlanan çocuklar	Hukuk
2015	Uluslararası	Suffragette	İngiltere	Sarah Gavron	Geniş	Kadınlar	Hukuk
2012	Uluslararası	Sefiller	İngiltere	Tom Hooper	Geniş	Eski hükümlüler, yoksullar	Sosyalizm
1993	Uluslararası	Germinal	Fransa	Claude Berri	Dar	İşçi	Sendika

Kaynak: Yüksel, 2017: 50.

3.2. Metropolis Filmi

Metropolis, Alman sinema tarihinde en çok seyredilen ve tartışılan çalışmalardan birisi olmuştur (Telotte, 2016: 42). Fritz Lang'ın 1927 yılı yapımı olarak, gala gecesinde 4.189

metre uzunluğunda gösterilen *Metropolis*; anlaşılamayan, kısasıya eleştirilen ve kimseyi memnun etmeyen bir yapımdı. İki buçuk saatlik uzunluğu ABD kopyasında bir saat kırk beş dakikaya düşürüldü. Toplamda 3.100 metreye düşmüştü. Almanya içinde genel gösterime giren kopyası ise 3.241 metreydi. Filmin bir yıl içinde üç farklı kopyası oluşmuştu. 1980 yılına kadar Almanya’da genel gösterime giren kopyası ana kopya olarak gösteriliyordu. Filmin, Amerika’da, İngiltere’de ve savaş sonrası Moskova’ya götürülmüş olarak farklı uzunluklarda bilinen üç farklı kopyası vardı. Münih Film Müzesi’nde müdürlük yapmış olan Enno Patalas, daha önce birçok filmi yaptığı gibi *Metropolis* filmini de yeniden bir araya getirip kurgulayacağını duyurdu. Bu çalışma, uzun yıllar sürecek emekten sonra 1987’de gösterime hazır hale geldi. Bu kopya Münih Versiyonu olarak adlandırılmıştı. Başka bir müdahale ise filmi sesli hale getiren Moroder Versiyonu’dur. 1984’te Cannes Film Festivali’nde film, dönemin pop tınılarını da içine alacak şekilde yeniden kurgulanmıştı. Son olarak ise 2008’de mucize eseri Arjantin’de mevcut kopyalardan daha uzun ve hiçbir yerde bulunamayan sahnelerin de olduğu bir kopyaya ulaşıldı. Bu kopyadaki eksik sahneler, Almanya’da oluşturulan bir ekibe teslim edilerek günümüzde dolaşımda olan 2010’da Berlin Film Festivali’nde gösterimi yapılan son ve en kapsamlı *Metropolis* kopyasının ortaya çıkmasını sağladı (Oylum, 2016: 136).

Dışarvurumcu Alman sinemasının en büyük yönetmenlerinden Fritz Lang’ın başyapıtı *Metropolis* filmi olarak gösterilmektedir. Fritz Lang, çekimlerine 1925’te başladığı ve 1927’de tamamladığı *Metropolis* filmini baştan sona bilim-kurgu havasında ve fütürist bir konseptte çekmiştir. Ayrıca film renk açısından siyah beyaz film kategorisinde yer almaktadır. (Akbulut, 2012: 99).

Metropolis’de dikkat çekilen sanayi toplumu ve ona yönelik eleştiriler gözümüze çarpmaktadır. Eğer eleştirilere kulak verilmezse işçilerin, işverene karşı ayaklanma sürecine gireceği de filmde anlatılmıştır. Burada sözü edilen ayaklanma, işverenler açısından asla istenmeyecek bir son olacaktır. Bu nedenle ayaklanmaya varmayacak yani işçi-işveren arasındaki uzlaşmayı sağlayacak ve bu uzlaşmanın artmasını sağlayacak mekanizmalara ihtiyaç duyulması zorunlu olmuştur. Aksi takdirde fabrika düzeni aksayacak ve bu durum tüm üretim hattını etkileyecektir.

Yine dikkat çeken noktalardan birisi de işçilerin işlerine yabancılaşmasıdır. İşçilerin çalışmasından elde edilen kazanç sayesinde zenginler sınıfı kendilerine ait bir dünya oluştururken, işçiler yerin derinliklerinde hayatlarını sürdürmek zorundadırlar.

Yeraltı fabrikasına düzenli sıralar halinde inen robotlaşmış işçilerin asansörlere ilerleyiş görüntüleri, Alan Parker’ın bir Pink Floyd başeseri “The Wall” filminde gençleri robotlarla özdeşleştirdiği sahneye ilham verdiği gibi, günümüzde bile sıkça kullanılan acımasız kapitalist düzeni simgeleyen bir imge haline gelmiştir (Ferhat, 2013: 125).

3.2.1. Metropolis filmi özeti

Alman sinemasının en pahalı yapımlarından birisi olan film, gösterildiği dönemin en büyük sanat olaylarından birisi olmuştur. *Metropolis*, sanayileşme sonrası sermaye sahiplerinin yaşadığı modern kenti ütopya olarak yansıtırken bizlere geleceğin şehrini tasvir etmektedir.

Resim 1. Metropolis Filminde Geleceğin Şehri

Kaynak: Tong, 2005: 49.

Filmin ilk sahnesinde büyük makinelerin çalışması ve işçilerin vardiya değişikliği (filimde schicht olarak vardiya değişimi ifade edilmiştir) yer almaktadır. Vardiya değişimi saatlerin belli bir zamanı göstermesi ile başlamaktadır. İşçiler demir parmaklıkların yukarı doğru açılması ile değişime başlamaktadır. Hapishaneyi anımsatan bir görüntü vardır ve tüm işçiler tekdüze giyinmiştir. Vardiyasına başlayacak olan işçiler ise asansöre binmektedir.

Resim 2. Metropolis Filminde Vardiya Değişimi ve İşçiler Şehri

Kaynak: Lang, 1927.

Asansör aşağı doğru yol alırken “Yeryüzünün derinlerinde işçiler şehri uzanır” (Tief unter der Erde lag die Stadt der Arbeiter) şeklinde bir yazı yer almaktadır. Sahneden sonra yer alan yazı da ise, “İşçiler şehri yüzeyden ne kadar derinde ise bir o kadar da yukarıda derslikleri, kütüphaneleri, amfileri ve stadyumları ile “Evlatlar Kulübü” yükseliyordu.

Filme işçiler yerin altında çalışıp yine yerin altında kendileri için oluşturulmuş işçi gettolarında yaşamaktadırlar. Yerin üstünde ise işçilerin bu üretiminden edindikleri kazanımları keyifle harcayan zenginler sınıfı yaşamlarını sürdürüyordur. *Metropolis*’in seçkinlerinin evlatları işçilerin yerin altındaki yaşamlarının resmedilmesinden hemen sonra olimpiyatlar için hazırlık koşuları yaparken gösterilir. Metropolis’in efendisi Joh

Federsen'in oğlu Freder, yapılan koşuda birinciliği kazandıktan sonra egzotik bahçelerin içinde genç kadınlar arasında mutlulukla eğleniyordur. Ansızın bir dolu yoksul işçi çocuklarıyla bahçeye gelen kadına kapılan Freder, onun peşine takılıp yerin metrelerce altındaki işçilerin dünyasıyla tanışır.

Tekrar yukarı çıkıp babasına Jon Federsen'e sorar:

- Senin mükemmel şehrin, baba ve sen, şehrin beyni ve hepimiz şehrin ışıkları altında ve elleri ile bu şehri inşa eden insanlar, baba neredeler? Nereye aitler? Derinlere mi? Babasının sorusunu onaylaması üzerine yeni bir soru daha yöneltir:

- Ya o derindekiler sana karşı ayaklanırsa?

Burada dikkat çekilen noktalar ise işçilerin içinde bulundukları durum ve koşullardan dolayı ayaklanma ihtimallerinin olduğu ve işçilerin, Jon Federsen'in zenginlikler dünyasını inşa ederken, onların oluşturdukları bu dünyada yer almamalarının oğlu Freder tarafından eleştirilmiş olmasıdır.

Freder, babasına işçiler şehrinin zorluğundan bahsetse de babası bu dünyanın kuralının onların altta, kendilerininse üstte yaşaması olduğunu oğluna anlatmaya çalışır. Freder babasından ümidi kesince işçilerin dünyasıyla daha yakından ilgilenir. Gördüğü kadını ararken yeni bir dünya keşfetmiştir. Sonunda Maria'ı bulur. Maria işçilerin manevi önderi konumundadır. Maria'nın işçilere olan önermesi filmin de temel dayanağıdır. "Başla eller arasındaki aracı yürek olmalı". Bu buluşmayı izleyen Metropolis'in efendisi Federsen, Maria'yı esir alıp onun benzeri bir robotu işçilerin arasına yerleştirir. Böylece onları kendi sonlarına götürecek bir yıkıma yönlendirecektir. Robot Maria'nın yönlendirmesiyle kendi üretim araçlarını yıkan işçiler, yaşam alanlarının da sular altında kalmasına neden olurlar.

Sonunda gerçek Maria kurtulur. İşçiler ve yöneticiler uzlaşırlar. Filmin temel yaklaşımı olan "Başla eller arasındaki aracı yürek olmalı" fikri filmin nihai sonu olur (Oylum, 2016: 135). Filmin önermesi olan "Başla eller arasındaki aracı yürek olmalı" fikri diğer kaynaklarda da farklı şekillerde yer almaktadır: "Eller ile aklın arabulucusu kalp olmalıdır" ya da "Beyin ile el arasındaki aracı yürek olmalıdır". Ancak görülecektir ki diğer ifadelerde aynı anlamı ifade etmektedir. Buradaki baş (baba), eller (işçiler), yürek (oğul) olarak verilmiştir ve oğlun iyi yürekli arabuluculuğu, baş ile kollar arasındaki uyuşmazlığı çözmüştür (Akbulut, 2012: 86).

3.2.2. Metropolis filmi betimsel analizi

Metropolis, toplumun mekanik çağda verdiği yaşam mücadelesini konu almıştır ve bireylerin, makineleşen dünyadaki varoluşunu sinemaya yansıtmıştır (Boyar, 2016: 162).

Zengin-Yoksul Ayrımı

Fritz Lang'ın *Metropolis*'inde zenginlerin ihtiyaçlarını tatmin etmek için neredeyse kölelik sınırında yaşamaya mahkûm edilen yoksulların ve hükmedenlerin anlatıldığı film, aslında gelecekteki uygarlığın erken bir tanımı gibidir. Sayısız efektin ve devasa dekorların kullandığı yapımda, adaletin olmadığı karamsar bir uygarlık portresi çizilir ve

bu portre, yirminci yüzyılın değişik dönemlerinde çok sayıda yönetmenin tekrar edeceği motif olmuştur (Akbulut, 2012: 100).

Ayrıca filmde işçiler ve bedenleri de makine metaforuna göre biçimlenmiştir. Metropolis enerjisini yer altındaki makinelerden, açıkçası makineleşmiş işçilerin kinetik enerjilerinden almaktadır. Filmin sonlarına doğru ayaklanan işçiler, makine-kentin arızalanan parçalarıdır (Akgün Yüksekli, 2013: 63).

Kapitalist Fabrika Sanayii

Kapitalist fabrika sanayi, işçinin ne kadar çalışıp üretimde bulunacağını denetlemek ve yönetmekle, işçinin yerini kapitalistin alması sonucudur. Daha çok üretip, daha çok yatırım yapma endişesi, sermaye sahiplerinin işçilere karşı çok cimri davranmalarına ve işçilerin korkunç yoksulluk koşullarına itilmelerine neden olmuştur. Üretimin artırılması baskın bir amaç olduğunda ise, işletmelerde insan faktörü ikinci plâna atılarak ihmal edilmiş ve işçileri yönetimi elinde tutan grupların karşısında güçsüz ve korumasız şekilde kalmışlardır (Güven, 2013: 202).

Metropolis filminde işçiler bir koyun sürüsü gibi kalabalıklar halinde hareket etmektedir ayrıca işçiler kolay etkilenmekte ve kandırılmaları ise kısa sürmektedir.

İşveren-İşçi Arasındaki Uzlaşma

Eller belirtildiği gibi işçileri temsil ederken; akıl ise işveren, sermaye sınıfıdır. Burada önemli olan uzlaşmayı sağlayacak arabulucu ise sosyal politiklardır. Sosyal politikalar daha önce de değinildiği gibi sermaye sahibi ve işçiler arasındaki dengeyi ve uzlaşmayı sağlama noktasında aracıdır. Film de bu açıdan aracı rolünü Jon Fredersen'in oğlu, Freder temsil etmektedir. Freder, işçilerin de daha iyi şartlarda çalışması ve hayatlarını daha iyi koşullarda devam ettirmesini istemektedir. Sosyal politikanın başlıca amaçları da bunlardır.

Yine *Metropolis* filminde şehirde dikey konumda inşa edilmiş en az 4 mahalle dikkat çekmektedir. Yukarı şehir, çok yüksek binalardan ve bu binaları kesen kara ve demiryollarından; trafik sistemlerinden ve hava araçlarının konabileceği tepe düzlüklerinden oluşur. En üstteyse taç şeklinde bir yapı dikkat çekmektedir. Bu birçok kattan oluşan yeni Babil Kulesidir. Erich Kettelhut, yaptığı ilk çizimlerde en ortada bir ortaçağ katedraline yer vermiştir. Aynı çizime ait ikinci krokide, aynı yeri bu kez modern gökdelenler çevreler ve katedralin yerini Babil Kulesi almıştır. Kulenin en üst katı yıldız şeklinde olup, havaalanı hizmeti verecek şekildedir. Bunların dışında, yukarı şehrin bir bölümü bağımsız bir bölge olarak tasarlanmıştır. Bu çizimden de anlaşılacağı üzere insanların inancının yerini zenginlerin hırsları almıştır. İşçiler, zenginlerin dünyasının refahı üzerine çalışmaktadır.

Daha aşağılarda, sadece merdivenlerle ve dar geçitlerle ulaşılan eski yeraltı gömütleri bulunmaktadır. Bu gömütlerin tam ortasında bir tür kutsal mahzen dikkat çekmektedir. Filme ait yapılar kapalı ve sıkışık bir dünyayı ifade etmez. Bu yapılar yeni bir mimari biçim şeklinde görülmektedir. Bunlar şimdiye dek hiç uygulanmamış, uygulanması düşünülmemiş fantastik ve hayali bir mimarının eskizleridir (Akbulut, 2012: 103). Metropolis filmi makine-insan-devlet ilişkisini irdeleyen bir yapıdır. Metropolis,

modern düşünceleri temelinde geleceğin kentini tasvir etmiştir. Yeryüzünde yer alan büyük gökdelenler, geniş aydınlık ve ferah mekânlar sanayileşmenin güzel yüzünü gösterirken yeraltında karanlık, ana güç kaynağının (makine) bulunduğu bölümde işçiler makineleşmiş hareketleriyle sanayileşmenin çirkin yüzünü sergilerler. Sanayileşme sonrası toplumdaki gerilimli ilişkinin yansıtıldığı filmde sermaye sahiplerinin yaşadığı modern kent ütopya olarak yansıtırken makineleşmiş ezilen işçilerin çalıştığı yeraltı, insanların hayatını tehdit eden korkunç bir yerdir (Tong, 2005: 49).

Resim 3. Eller ile Aklın Uzlaşması

Kaynak: Lang, 1927.

İşçilerin Ruh ve Beden Sağlığı

Metropolis filminden de görüldüğü üzere mekanik üretim sisteminin uygulandığı Batı'nın sanayi toplumlarında, ileri teknolojinin gerektirdiği yoğun bir çalışma temposu içinde çalışan işçilerde bıkkınlık, tek düzelik ve güçsüzlük gibi olumsuz belirtilere yaygın bir biçimde rastlanmaktadır. Filmde Freder, işçilerin çalıştığı ortamı ve işçiler şehrini gördüğünde ise durum onu şaşırtmıştır. İşçiler çünkü hiçbir şeye tepki vermeden sadece çalışmaktadır. Yine işçilerin ruh hallerinde bıkkınlık filmde göze çarpmaktadır (Güven, 2013: 207).

Metropolis filminde sanayi devriminin multi-makineleşme vadeden yapısı; Birinci Dünya Savaşı ve o yıllarda özellikle Almanya'da çok etkin olan mimari sanat akımının ortak etkilerini görmemiz mümkündür. XXI. yüzyılın ilk çeyreğini yaşayan bir dünyada varolabilecek en büyük evi ya da apartmanı kendi içinde yüz kat büyüttüğünüzde, günümüzün devasa gökdelenlerini elde edersiniz. Metropolis filmi bu anlamda sinemanın vaat ettiği geleceğin bir ön gösterimi olarak düşünülebilecektir (Akbulut, 2012: 88).

3.3. Modern Zamanlar Filmi

Toplumların sanayileşme sürecinde çalışma hayatında ortaya çıkan eşitsizlik, kötü çalışma koşulları, sömürü, insanı boyutun göz ardı edilmesi ve bu durumu çok sert şekilde eleştiren sinema ürünleri toplumları resmetme açısından son derece önemli işlev görmüşlerdir.

Bu alanda en önemli sinema ürünlerinden birisi daha ise “Charlie Chaplin”ın hem yönettiği hem de başrolünü üstlendiği *Modern Zamanlar* (1936) filmidir. Filmin bir bölümünü oluşturan fabrikadaki çalışma düzeni, hareketli montaj hattının yansımasıdır. Filmde Chaplin, fabrikada bütün iş süresince tek görevi önündeki hareketli montaj hattından geçen ürünlerdeki vidayı sıkmak olan bir işçiyi, Şarlo’yu canlandırmaktadır.

Film, 1936 yapımıdır. Yönetmenliğini ise daha önce belirtildiği gibi Charlie Chaplin yapmıştır (Stewart, 1976: 303). *Modern Zamanlar* filmi süre açısından 89 dakikadır. Film renk açısından siyah beyaz film formatındadır. *Modern Zamanlar* filminde, Charlie Chaplin'in makine çağına yönelik eleştirisi söz konusudur (Tolich, 1992: 344).

3.3.1. Modern Zamanlar filmi özeti

Filmin başlangıcında “*Modern Zamanlar*, endüstri ve bireysel teşebbüsün hikâyesidir”. cümlesi yer almaktadır. Filmin ilk sahnesinde ise insanlar alt geçitten yukarı çıkarken, koyun sürülerine benzetilmektedir. Bu benzetme insanların alt geçitten yukarı çıkarken görüntüsünün verilmesinden hemen sonra koyun sürülerinin geçişlerini gösteren bir sahnenin yer alması ile olmuştur.

Resim 4. Koyun Sürüsüyle İşlerine Gitmekte Olan İnsan Kalabalığı Arasındaki İlişki: ‘Zoo’ Kimlik

Kaynak: Öztürk, 2013: 172.

Sonraki sahnede ise işçilerin, Başkan Elektro Çelik Anonim Şirketi fabrikasına gelişleri yer almaktadır. Başkan ise kameralar sayesinde fabrikanın tüm bölümlerini takip edebilmektedir ve az çalıştığını düşündüğü bölümün hızını bir işçiye emir vererek yükseltmektedir.

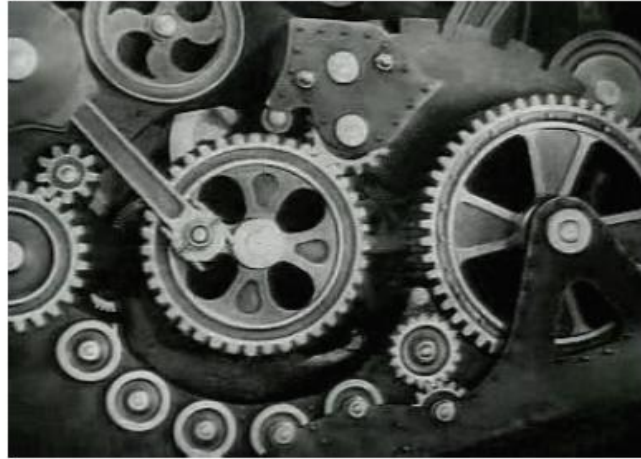
Şarlo ise vidaları sıkmakla görevlidir. Her bölümde işçilerden sorumlu ustabaşılar vardır. Başkan, bölümlerin hızlarından sorumlu işçinin duvarındaki kameradan bağlanarak “*İşçi! 5. bölüm, daha da hızlandır*”. şeklinde emir vermiştir. Şarlo ise o sırada moladadır. İşçiler mola yaparken bile yerlerine mola esnasında çalışacak mola elamanları geçmektedir. Mola giriş çıkışları, işe geliş çıkışları hep kartlar ile kontrol altındadır. Şarlo molasında tuvalette sigara içerken başkan duvarda belirir ve “Sallanmayı bırak da işinin başına dön!” diye emir vermiştir. Şarlo ise hemen işinin başına dönmüştür.

Bir sonraki sahnede ise başkanın ofisine satış ekibi girer ve Bay J. Willacomb Bellows’un icadı olan, işçiler çalışırken onları otomatik olarak besleyen Bellows Besleme

Makinesi'nin tanıtımını yaparlar. Satış ekibi “Yemek için durmayın. Rakiplerinizin önünde olun. Bellows Beslenme Makinesi yemek molasını ortadan kaldıracak, üretiminizi arttırıp, giderinizi azaltacak” şeklinde konuşarak garantisini vererek başkana, makinenin sunumunu yapmışlardır. Öğle yemeği zamanı Bellows Besleme Makinesini işçilerin üzerinde denemeye karar verirler. Başkan makineyi deneyecek olan işçi olarak Şarlo'yu seçmiştir. Makineyi deneme sürecinde bozulur ve başkan işlerine yaramayacaklarını ve makinenin kullanışlı olmadığını belirterek satış ekibine cevabı belirtir.

Sonraki sahnede ise başkan yine 5. bölümün hızının yükseltilmesini sorumlu işçiye emreder. Şarlo da, 5. Bölümde çalışıyordu. Bölümün hızının arttırılmasına dayanamayan Şarlo sinir krizi geçirir ve çıldırır. Kendisini makinenin, fabrikanın demir çarkları arasına atmıştır. Bu sahne ayrıca filmin en hafızada kalan sahnelerinden birisidir. Dişlilerin arasına sıkışan Şarlo bu şekilde makinenin çarkları arasında yol almaktadır. Şarlo'nun sinir krizinin tedavi edilmesi için onu hastaneye götürürler. Sinir krizi tedavi edilir ancak Şarlo işini kaybetmiştir.

Resim 5. Makinenin Bir Uzantısı ve Nesnesi Hâline Gelen Makine-İnsan

Kaynak: Öztürk, 2013: 173.

Hastaneden çıktığı sırada bir kamyonun arkasından düşen bayrağı gören Şarlo bayrağı eline alarak kamyonu yetiştirmeye çalışır. Tam o esnada işçiler ellerinde birlik olmalarını belirten “Ya özgürlük, ya ölüm, birleşin” yazan pankartları taşıırken, Şarlo eyleme denk gelmiştir ve elinde komünizmi temsil eden kırmızı bayrağı tuttuğu için hapse atılır. Şarlo hapisanedeyken firar etmeye çalışan mahkûmları engeller ve şerif Couler'i ve şerif yardımcılarını kurtarır.

Sonraki sahnede ise “sokak çocuğu, aç gezmeyi reddeder, rıhtımda yaşayan bir çocuk” şeklinde yazı belirir. Bu sokak kızının ismi Gamin'dir, anneleri ölmüştür ve kız kardeşleri vardır. Babaları ise işsizdir.

Şarlo hapisanedeyken ise işsizlik belası toplumu derinden sarsmaktadır.

Bir sonraki sahnede ise sokak kızı olan Gamin ve kardeşlerini, sokaktadır. O esnada silah sesi duyulmuştur. Hemen sesin geldiği yere koşarlar, babaları vurulmuştur. Kanunlara göre öksüzlerin sorumluluğu Ulusal Çocuk Bürosu'ndadır. Gamin'in iki kız kardeşinin

işlemleri yapılır ve kızları götürürler. Gamin'in işlemlerinin de yapıldığı sırada Gamin kaçmıştır.

Şarlo ise halinden memnun şekilde hapishanededir ve gazete okumaktadır. Gazetede ise göze manşet çarpmaktadır. Manşette ise “Grev ve Ayaklanma!” ve “Ekmek kuyrukları, asi kalabalığın hücumuna uğradı.” şeklinde haberler yer almaktadır.

O esnada ise şerif Couler radyo dinlemektedir. Radyoda ise bir haber geçmektedir. Bu habere göre şehir hapishanesinden kaçışı önleyen mahkûma af çıkmıştır. Şerif Couler ise 7 numarayı çağırarak iyi haberi verecektir. 7 numara Şarlo'dur. Şerif, Şarlo'ya artık özgür bir adam olduğunu söyler. Şarlo ise biraz daha kalıp kalamayacağını sormuştur. Çünkü Şarlo hapishanede mutludur. Şerif Couler ise Şarlo'ya bir mektup verir ve ona bu mektubun iş bulmasında yardımcı olacağını söylemiştir. Mektupta ise şu cümleler yer almaktadır:

İlgili kişiye,

Kart sahibi dürüst ve güvenilir bir kişidir. Kendisine bir iş verilirse minnetkâr kalırız.

Şarlo daha sonra bir tersanede mektup sayesinde işe girer. Kendisinden takoz bulmasını isterler. Şarlo ise yapımına devam edilen geminin altındaki takozu alır ve gemi denize doğru kayar ve sonrasında batar.

Gamin ise yalnız kalmıştır ve açtır. Fırına ekmek indiren arabadan bir somun ekmek çalmıştır. O esnada Gamin'in hırsızlık yaptığını gören bir kadın durumu fırıncıya iletir. Gamin ekmekle birlikte kaçarken Şarlo ile çarpışır. O sırada şerif yardımcıları hırsızlık yaotığı için Gamin'i tutuklayacaktırlar. Şarlo ise kız çalmadı ben çaldım şeklinde konuşarak suçu üstlenir. Fırıncıya durumu ihbar eden kadın ise hırsızın Şarlo olmadığını, kızın yani Gamin'in hırsızlık yaptığını belirtir.

Şarlo ise o esnada karnını doymuştur ve yemeklerin ücretini şerif yardımcılarının birisinin ödemesini istemiştir. Bu duruma sinirlenen şerif yardımcısı da Şarlo'yu hapishane aracına bindirir. Hapishane aracı yol alırken Gamin'de aynı araca bindirilir. Şarlo ve Gamin araçta karşılaşmıştır. Araç yoldayken bir başka araca çarpma durumuna gelir ve çarpmamak için hamle yapmıştır. Bu hamle sonucu araçtan Şarlo, Gamin ve şerif yardımcısı düşmüştür. Şerif yardımcısı olay sonucu baygındır ve Gamin ve Şarlo oradan beraber kaçmıştır. Daha sonra ikisi de çimlere oturmuştur. O esnada Şarlo, Gamin'e nerede yaşadığını sorar. Gamin ise bir yer olmadığını, neresi olursa şeklinde cevap verir. Daha sonraki sahnede ise Gamin ve Şarlo yolda yürürken mağazada kaza olduğunu görmüşlerdir. Gece bekçisi bacağını kırmıştır. Mağazanın sahibine Şarlo, şerifin verdiği mektubu gösterir. Mağaza sahibi ise işi Şarlo'ya vermiştir.

Şarlo'nun mağazadaki ilk gecesinde ise hırsızlar mağazaya girmiştir. Hırsızlardan birisi Şarlo'nun çelik fabrikasındaki iş arkadaşı Koca Bill'dir. Koca Bill, Şarlo'yu tanımıştır ve Şarlo'ya hırsız olmadıklarını, sadece aç olduklarını söylemiştir. Koca Bill ve yanındakiler mağazada hırsızlık yapmamıştır. Şarlo ise satış tezgâhlarının birinin üstünde uyuyakalmıştır. Bunun satış sorumlularından birisi fark eder ve mağaza sahibi, şerif yardımcılarını ile gelmiştir. Şarlo'yu yeniden hapishaneye götürürler. On gün sonra Şarlo

hapishaneden çıkmıştır. Bu süreçte Gamin kalacakları bir yer bulmuştur. Ev çok eskidir ancak artık kalacak yerleri vardır.

Şarlo ve Gamin bu evde kahvaltı yaparken Şarlo gazetede fabrikaların yeniden açılacağını, Jetson fabrikasının o sabah işçi alacağını okumuştur. Bu haber üzerine hemen fabrikaya yol almıştır.

Teknisyen ve yeni yardımcısı, uzun zamandır boş duran makineleri tamir için işe koyulurlar. Teknisyenin yeni yardımcısı ise Şarlo'dur. Şarlo ve teknisyen çalışırken bir süre sonra bir işçi gelir ve işi bırakmaları gerektiğini, grevde olduklarını söyler. Şarlo fabrikadan ayrılırken şerif yardımcıları oradadır. Şarlo ise yanlışlıkla bir ucunda taş olan tahtaya basmıştır ve taş şerif yardımcılarının birisinin başına isabet etmiştir. Şerif yardımcıları Şarlo'yu hapishaneye götürmüştür ve iki hafta sonra serbest bırakacaklardır.

İki haftalık süreçte ise Gamin bir restaurantta dansçı olarak işe başlamıştır. Aynı restaurantta Şarlo'da hem garsonluk yapmak hem de şarkı söylemek için işe alınır. Aynı zamanda ise Ulusal Çocuk Bürosu'nda sokak kızını yani Gamin'i aramak için ilan hazırlamıştır. İlanda ise Gamin'in aranma nedeni olarak ise serserilik ve büro memurlarından kaçma şeklinde ibareler yer almaktadır.

Şarlo ve Gamin, restaurantta çalışmaya başlamıştır. Çalıştıkları bir akşam Ulusal Çocuk Bürosu memurları da oradadır ve Gamin sahneye çıkar çıkmaz onu yakalarlar. Şarlo ise bunun üzerine Gamin'i memurların elinden alarak, kendisiyle birlikte kaçırmayı başarmıştır. Gün ağardığında ise Şarlo ve Gamin yeşilliklerin üstünde oturuyordur.

Gamin Şarlo'ya dönerek sorar:

- Çabalamanın ne faydası var?

Şarlo ise Gamin'e:

- Neşelen biraz. Asla ölümden bahsetme. Başaracağız!

der ve beraber yürümektedirler. Bu filmin son sahnesidir.

3.3.2. Modern Zamanlar filmi betimsel analizi

1936 yapımı Modern Zamanlar'da Charles Chaplin artan sanayileşmeyi, sanayi üretiminin insanı sürekli gözlenen, azarlanan, makinelerin dişlisi haline getiren mekanizmasını güldürüyle ama kökten bir biçimde eleştirmektedir. Tuvalet molasında bile izin alması gereken, ancak orada bile izlenen, insani hiçbir anı ve ilişkisi kalmayan işçi bir süre sonra makinenin dişlileri arasına giriyor ve mekanizmayı işlemez hale getirip işten atılıyor (Güler, 2009: 172).

Filmin ilk sahnesinde “*Modern Zamanlar*”, endüstri ve bireysel teşebbüsün hikâyesidir ifadesi yer almaktadır. Film, sanayi toplumuna ve fabrika düzenine yönelik son derece çarpıcı eleştirilerde bulunmakta ve önemli saptamalara imkân vermektedir (Zencirkıran, 2014: 23). Yine filmin bir sahnesinden Chaplin fabrikada çarkların içine sıkışmıştır ancak çarkların içine Chaplin sıkışsa da aslında o iş gücünü temsil etmektedir. Film bu noktada çarkların içine sıkışarak sömürge haline getirilmiş iş gücüne eleştiridir Buna göre;

- Filmin başlangıcında ağıla koşan koyun sürüsü görüntüsü yer almaktadır. Hemen arkasından da metrodan çıkan insanların görüntüsü verilmiştir. Burada insanlar koyun sürüsüne benzetilmiştir. Bir başka ayrıntı ise koyun sürüsündeki bir tek kara koyuna yer verilmesidir. Bu görüntü her kuralın bir istisnası olduğunu göstermektedir (Orhan, 2010: 140).
- İşler standartlaştırılmış, basitleştirilmiş ve çok küçük parçalara ayrılmıştır. Aşırı işbölümü ve standartlaştırma yeteneğe olan ihtiyacı ortaya kaldırmıştır. Fabrika düzeninde sorun çıkaran bir işçinin işten kovulup yerine yenisinin alınması, eğitilmesi ve işe başlamasının hiçbir maliyeti bulunmamaktadır. Film örneğinde tek işi vida sıkamak olan Chaplin'in işten kovulup yeni bir işçinin işe başlaması çok kısa bir sürede gerçekleşmektedir. Bu iş düzeni işyerinde yönetimin mutlak hâkimiyetini öne çıkarmaktadır. İşçi yönetim karşısında son derece zayıf konumdadır. İkamesi ise son derece kolaydır (Zencirkıran, 2014: 23).
- Her grubun başında bir ustabaşı yer almakta, işçilerin üzerinde yoğun bir denetim uygulanmaktadır. İşçilerin, yönetim tarafından belirlenen çalışma düzenine sorgulamadan uymaları istenmektedir. İşçi, iş süreçlerinde kişisizleştirilmektedir.
- Chaplin lavaboda olduğu sahnede duvara birden başkan yansımıştır. Yönetici/Başkan, Chaplin'e yönelik olarak "Sallanmayı bırak da işinin başına dön" şeklinde konuşmaktadır. Bu sahneden de yola çıkarak yine bu şekilde birçok sahneden çıkarılacak sonuç ise şudur: Fabrikanın farklı yerlerine konulan kameralarla işçilerin her hareketi izlenmekte ve iş başında insani olan bütün duygular kontrol altına alınmaktadır. Kameralar; gözetlendiğini bilen işçilerin yönetimin isteklerini içselleştirilmesine yol açmaktadır. İktidar, artık işçinin kendi içindedir. İş sürecinde insani duygulara, şakalaşmalara, sosyal ilişkilere yer verilmemektedir.
- Ayrıca yöneticinin işçileri kamera sistemi ile gözetlemesi ve işini aksatan olursa hemen müdahale etmesi bizlere George Orwell'in 1984 kitabında yer alan "Big Brother"ı çağrıştıran bir sistemdir (Orwell, 2015: 27). "Big Brother"ı çağrıştıran yönetici/başkan, bir görüntü aracılığıyla bütün "işletmesini" kontrol etmektedir. Bu sisteme "Panoptican" ismi verilmektedir. Filmde, ekonomik iktidar işçileri, Panoptikondaki gözetleyici gibi izlemektedir. Aynı zamanda talimatlarını sürekli ekrandan aktarmaktadır. Ekran kapalı olduğunda dahi işçiler izlenildiklerini farkındadırlar (Öztürk, 2013: 136).
- İşçinin zaman ve hareket etütleri ile bir gün içerisinde yapabileceği üretimin belirlenmesi, sadece o işi sürekli tekrarlayarak yapması, mekanikleşmesi işçinin psikolojik olarak yıpranmasını da beraberinde getirmektedir. Filmde Chaplin'in fabrika sonrası adresi akıl hastanesi olmuştur.
- Yine çarpıcı sahnelerden birisi ise başkanın ofisine satış ekibi girer ve Bay J. Willacomb Bellow'un icadı olan işçiler çalışırken onları otomatik olarak besleyen Bellows Besleme Makinesi'nin tanıtımını yaparlar. Sloganları ise şöyledir:

"Yemek için durmayın. Rakiplerinizin önünde olun. Bellows Besleme Makinesi yemek molasını ortadan kaldıracak, üretiminizi arttırıp, giderinizi azaltacak." Bu sahneden de

yola çıkacak olursak eğer rakiplerin önüne geçmek için çalışmalı ve zaman kaybedilmemelidir. Yemek molası bile bir zaman kaybı olarak nitelendirilmektedir.

Chaplin tesadüfen karşılaştığı bir sokak gösterisinde eline tutuşturulan kırmızı bayraktan dolayı gösterinin elebaşlarından biri olduğu zannedilir ve tutuklanır. Hapishaneye gönderilir. Burada firarı engellediği gerekçesiyle serbest bırakılarak ödüllendirilir (Öztürk, 2013: 155). Ayrıca Chaplin, hapishaneden tahliye olduktan sonra sürekli hapishaneye girmeye çalışmaktadır. Gerek yetim kızın çaldığı ekmeğin suçunu üstlenmeye çalışması, gerekse polislere kendini tutuklatmaya çalışması, işsizliğin olduğu dönemde hapishanede olursa aç kalmayacağını düşünmesinden kaynaklıdır. Yani işsizliğin ve yoksulluğun yaygın olduğu toplumda, hapishaneye girmek insanın aç kalmayacağı açısından istenen bir gelişme olmaktadır.

Yabancılaşma

Modern Zamanlar filminde, bütün bir iş sürecinde aynı işi yapan işçinin ürettiği ürünle olan bağı kopmakta, yaptığı işe yabancılaşmaktadır. Ürün ile üreten arasında ortak bağ kalmamaktadır. Bu da işçinin yaptığı işe yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Yabancılaşma, işin kendi içinde bir amaç olmak yerine öncelikle başkalarının amaçlarına hizmet eden bir araç olarak düşünüldüğü ortamlarda gelişmektedir. Bunun sonucunda ise amaçsız olarak yapılan iş, işçi için tüm anlamını yitirecektir. Tüm bunlar ise işçinin kendisini güçsüz hissetmesine, yaptığı işi anlamsız bulmasına ve işine, işletmesine karşı yabancılaşmasına yol açacaktır (Güven, 2013: 201).

Modern Zamanlar filminde de görüldüğü üzere Chaplin'in çalışmasındaki sorumluluğu sadece vidayı sıkmaktır. Vida sıkma işini sürekli tekrarlayarak yapması ve işçinin mekanikleşmesini eleştiren Chaplin, bu durumu trajikomik bir şekilde akıl hastanesi sahnesi ile sonlandırarak yapmaktadır.

Resim 6. Montaj Bandında Sahte-Fail

Kaynak: Öztürk, 2013: 173.

Resim 7. Montaj Bandındaki Hareketin İnsan-Özneyi, İnsan Nesneye İndirgemesi

Kaynak: Öztürk, 2013: 173.

Taylorizm

Taylorizm, işçiye olabildiğince küçük parçalara ayrılmış iş verilmesini öngören, çalışanın kişiliğini hiçe sayan ve sürekli olarak bir başka işçi ile ikamesi olanaklı olan ve sorumluluk, kişilik gerektirmeyen işlerde çalışma zorunluluğunu yükleyen bir iş örgütlenmesini içermektedir. Yine *Modern Zamanlar*'da Chaplin'in işinin sadece vida sıkması olması Taylorizm'e örnek olan aynı zamanda eleştirilen bir durum olmuştur.

Modern Zamanlar filminde de görüldüğü üzere taylorizmde işletmelerin toplumsal ya da insancıl yönü ihmal edilerek, “emredici önderlik”, “otoriter denetim ve gözetim” ve “hiyerarşik yapı” gibi özelliklerle belirlenen biçimsel yönleri vurgulanmıştır. Başkan işyerinde belirli yerlere yerleştirilen kameralar sayesinde otoriter denetim ve gözetimi sağlamıştır. Bu biçimde olan işyerlerinde, işçilere yakın iş çevrelerini düzenleme ve denetlemede söz hakkı tanınmamıştır (Güven, 2013: 203).

Modern Zamanlar filmi, çalışanların montaj hattına dayalı bir üretimde yönetim merkezli politikaların korunmasız bir nesnesi haline gelmesini çarpıcı bir şekilde vurgulayan, çalışanların iş, ekonomik, sosyal haklarına yönelik sosyal politika önlemlerinin alınmasının ne kadar önemli bir ihtiyaç olduğunu son derece çarpıcı bir görsellik ve başarılı bir sinema diliyle anlatan, çok sayıda akılda kalıcı sahneye ve oyunculuk performansına sahip, sinema tarihinin en iz bırakan filmlerinden biridir (Zencirkıran, 2014: 24). Chaplin, *Modern Zamanlar* filminde çalışma yaşamı ve toplumsal sorunlara eleştiriler getirmiştir. Halk sağlığı ve işçi sağlığının öğretilmesinde sinemanın en iyi araçlardan biri olduğu da bu filmle daha da anlaşılmıştır (Mandıracıoğlu vd., 2011: 44).

Charlie Chaplin'in başrolde oynadığı ve yine yönetmenliğini üstlendiği *Modern Zamanlar* filmi ABD'de 1929 Ekonomik Krizi'nin derinden hissedildiği bir dönemde buhranın etkisindeki ülkede çalışma ilişkilerinin işveren lehine dönüşmesi, emeğin kendine, ürettiği nesneye ve işyerine yabancılaşması kinayeli bir dille anlatılmış, kapitalist ve modernist sistem eleştirisi yapılmıştır.

Fordizm

Filmin bütününde Henry Ford'un geliştirdiği “kayan bant” sistemi üzerine temellendirilmiş fordizm eleştirilmektedir. Çalışanları fabrikanın dört duvarı içine hapsederek en temel hak ve hürriyetler arasında kabul edilen çalışma ve kazanma özgürlüklerini elinden alan fordizm, bir taraftan kitlesel üreten diğer taraftan kitlesel tüketen bir toplum oluşturma gayreti içerisinde olmuştur. Bu amaç için daha fazla ve daha hızlı üretim anlayışına ve üretim araçlarına ihtiyaç vardır. Fordizme göre bu durum, ancak çalışanların ürettikleri nesnenin etrafında dönmesi yerine üretilen nesnelerin kayan bir bant yardımıyla çalışanların etrafında dönmesi ile mümkün olacaktır. Böylece kitlesel üretim gerçekleşmiş olacak, zaman kayıpları en alt düzeye indirilecek ancak bunlara karşın çalışma yaşamında çok çalışmaktan ve mekanik işleri yapmaktan insanlığını kaybetmiş, robotlaşan ve makineleşen insan yığınları oluşturacaktır. İşbölümü ve mekanik işler ekseninde gelişen fordizm, çalışma yaşamının sorunlarını incelemesi nedeniyle sosyal politikanın dar anlamıyla ilişkilendirilebilir.

Ayrıca filmde sadece sorunları tespit eden bir bakış açısı yerine sorunlara çözüm üreten bir bakış açısı da söz konusudur. Nitekim Şarlo (filmdeki Chaplin karakteri), sevgilisinin ümitsizliğine ve karşın ona “Ayağa kalk! Asla pes etme! Beraber olacağız.” Şeklinde söylemleriyle destek olmaktadır. Burada Şarlo, “beraber” kelimesi ile bir bakıma işçi sınıfının içinde bulunduğu durumdan örgütlenme ve sendikalaşma mücadelesi ile kurtulabileceği mesajını vermektedir (Yüksel, 2017: 53).

3.4. Gazap Üzümleri filmi

Steinbeck'in ünlü klasiği “Gazap Üzümleri” edebiyat-sinema alanında en gerçekçi uyarlamalardan biri olarak kabul edilir (Masdar, 2011: 12). “Gazap Üzümleri”in (The Grapes of Wrath), basımından (1939) bir yıl sonra (1940) John Ford tarafından aynı adla sinemaya uyarlanmıştır (Oktuğ Zengin ve Zengin, 2013: 121). Film, 129 dakikadır. Amerikan edebiyatının önemli isimlerinden biri olan J. Steinbeck, “Gazap Üzümleri” adlı eserinde 1900’lü yıllar Amerika’sında geniş bir ailenin tarımdan kopup kente göç etme sürecinde yaşadıklarını anlatmaktadır. Süreç, sanayi toplumunun ilk döneminde Avrupa’da yaşanan manzara ile çok benzer özellikler içermektedir (Zencirkıran, 2014: 24-25). Film, Büyük Buhran dönemi yaşanan kurak bir senenin sonunda ürün alamayan, bankaya olan borçlarını ödeyemeyerek tarlalarına el konan ve Oklahoma’dan California’ya göç etmek zorunda kalan bir ailenin dramı anlatan kitabın sinema uyarlamasıdır. İşsizlik, göç, açlık, adaletsizlik, sanayileşme ve değişen toplum yapısı filmde değinilen belli başlı konular arasındadır (Doğan ve Özdemirci, 2007: 20).

1939’larda yayımlanan John Steinbeck’in “Gazap Üzümleri” (The Grapes of Wrath) adlı romanı, 1930’ların yoksulluğunu tasvir etmektedir (Yılmazok, 2014: 17). Romanın film uyarlaması tarım işçilerinin içinde bulunduğu olumsuz çalışma ve yaşama koşullarını bizlere kamera aracılığıyla göstermektedir (Makal, 2008: 19).

3.4.1. Gazap Üzümleri filmi özeti

Dört senesini hapisanede geçiren Tom Joad eve dönüş yolunda eski vaiz Casy ile karşılaşır. Beraber eve gittiklerinde evde kimsenin olmadığını görürler. Evde Muley’i

görür. Muley, Tom'a iki hafta önce ailesinin John Amca'ya gittiklerini söyler. Ancak orada da fazla kalamayacağını ekler, John Amca'ya evi boşaltma emri gelmiştir.

Tüm bunların nedeni ise rüzgârdır. Rüzgârın esmesi ve toprağı mahvetmesidir. Bir gün bir adam gelmiştir ve rüzgârın toprağı yaptıklarından sonra kiracı sisteminin işe yaramaz hale geldiğini söyler. Bir adam ve bir traktörün ise bu işlerin altından kolaylıkla geleceğini belirtir. Ayrıca sadece o kişiye maaş ödemeleri gerektiğini söyler. Gelen adam toprakların Shawnee Tarım ve Hayvancılık isimli şirketin olduğunu belirtir ve çiftçilerin evlerini terk etmek zorunda olduğunu söyler.

Muley, Tom'a 50 yıldır yerlerinde yaşayan çiftçilerin evlerinden kovuldukları ve her bir traktör için on, on beş ailenin evlerini terk etmek zorunda kaldıklarını söyler.

Resim 8. Tom ile Muley'in Karşılaşması

Kaynak: Yılmazok, 2014: 19.

Yola çıktıklarında ise birçok sorunla karşı karşıya kalırlar. Büyükbabaları yolda ölür. Tom, cenazeyi defnetme sırasında hükümetin ölümlerle canlılarla ilgilendiğinden daha çok ilgilendiğini söyler.

Geçici kamplardan birisinde aile dinlenirken, kampta konaklayanlardan birisi el ilanlarda 800 kişinin lazım olduğunu ancak ilanın 5000 tane basıldığını anlatır. Ve ilan için belki 2000 veya 3000 kişinin batıya gittiğini söyler. 2000, 3000 kişinin 800 kişilik iş aradığını ve bunun mantıklı olup olmadığını sorar.

Yola devam ederlerken bir başka geçici kampa giderler. Oraya ulaştıklarından sonra bir adam o döneme göre lüks bir arabayla gelir. Kamptaki kişilere çalışmayı isteyip, istemediklerini sorar. Tovarıs ilçesinde, meyve zamanı gelmiştir ve toplayıcı gerekmektedir. Kamptaki insanlar ise ne kadar ödeyeceklerini sorduklarında ise lüks arabalı adam ücretin belli olmadığını 30 sent sanırım şeklinde karşılık verir. Kamptakilerden birisi ise, adama sözleşmeye bakıp bakmadığını sorar. Adam ise gelire bağlı olduğunu daha fazla da olabileceği ya da daha az olabileceğini söyler. Yine kamptan başka bir adam, gelen adama kendilerine sözleşme iznini göstermesi ve bir anlaşma koşuluyla çalışabileceğini söyler. Nerede, ne zaman ve ne kadar ödeyeceğini

içeren sözleşmeyi imzalarsa gelebileceklerini belirtir. Lüks arabalı adam ise işini bildiği gibi yapacağını iş olduğunu, istemezlerse oturabileceklerini söyler. Kamptaki bir başkası ise bu yalanlara iki kez inandığını söyler ve ekler; Diyelim 1000 adam lazım oraya 5000 kişi toplayacak ve saatine 15 sent ödeyecek ve aç olduğunuz için kabul etmek zorunda kalacaksınız. Adam istiyorsa, ne kadar ödeyeceklerini kâğıda yazmasını ister. İznini sorun, izni yoksa adam kiralayamaz şeklinde konuşur. Lüks arabalı adam ise bu adama yönelik olarak kışkırtıcı demiştir. Tam o esnada adam ile beraber arabada olan şerif yardımcısı kışkırtıcı olarak söylenen adamı arabaya bindirmek ister ve olay çıkar. Kışkırtıcı denilen adam kaçarken, Tom Joad şerif yardımcısına çelme takar ve onu düşürür, sonra o da kaçır. Hemen sonra olay yerine şerif ve yanındakiler gelir. Daha sonra Tom tekrardan kampa geldiğinde ise şehirden birilerinin kampı yakacaklarını ve ayrılmalrı gerektiğini söyler.

Kamptan ayrıldıktan sonra güneye doğru giderler; yollarını ellerinde sopalar olan şehirli, güneyli insanlar keser. Tom arabadan iner ve kalabalığa doğru yürür. Kalabalıktan bir adam Tom'a, zaten buradakiler için bile iş olmadığını, geri dönüp kuzeye gitmelerini pamuk olunca geri gelmelerini söyler.

Yine yolda patlayan lastiklerini değiştirirken yolda arabalı bir adam durur ve 65 km ileride Pixley tarafında şeftali toplayıcılığı işi olduğunu söyler. Keene çiftliğine giderek, kendilerini Spencer'ın yolladığını söylemelerini belirtir. Keene çiftliğinde grev vardır, Joadlar çiftliğe girerken, grevde olan işçilerden birisi grev kırıcı (iş bırakan işçilere gözdağı vermek için dışarıdan getirilen işçiler) diye bağırır. Joadlar grev olduğunu bilmemektedir. Ayrıca polislerde grevin kırılması için çiftlikteki otoritelerle işbirliği içerisinde.

Resim 9. Keene Çiftliği Grevi ve Grev Kırıcıların Temini Noktasında Yerel Otoritelerin İşbirliği

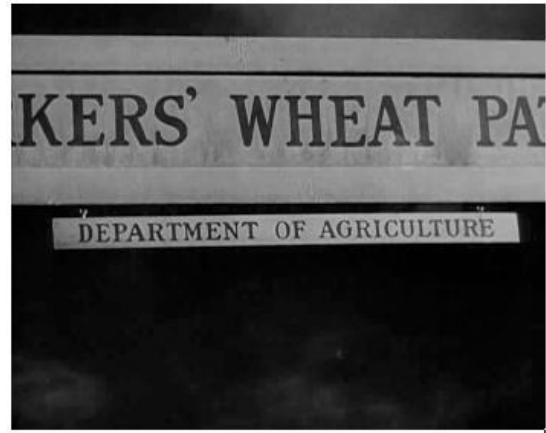
Kaynak: Ford, 1940.

Tom daha sonra Keene çiftliğinde grev yapanlar ile karşılaşmıştır. Grev yapan işçiler ise Tom'a onlara beş sent ödeyeceğiz dedikten sonra kalabalık oldukları için çiftlikteki adamların iki buçuk sente ücreti düşürdüğünü söylerler; çocuğun varsa, o parayla karnını bile doyuramayacağını ve bu yüzden kabul etmediklerini söyler. O yüzden işçileri kovup grev kırıcılara beş sent ödediklerini belirtir. Ancak işçiler de gidince, grev bastırılınca grev kırıcılara, iki buçuk sent ödeyeceklerini söyler. Bu parayla, hayatta kalacak kadar

yemek bile satın alamayacağını söyler. Eğer grev kırıcılarda greve katılırsa şeftaliler olgun olduğundan dolayı, iki gün grevden sonra işçilere beş, hatta yedi sent bile ödenebileceğini söylerler.

Bir zaman sonra yeni gelen işçilere(grev kırıcılara) iki buçuk sent ödeyecekleri belirtilir. Bu parayla yemek bile satın alamayacaklarını söylenildiğinde ise çiftlik otoriteleri işinize gelirse, güneyden 200 adam geldiğini ve hepsinin bu işi alacağını söyler. Joad ailesi yine yola çıkmıştır. Yol üzerinde *Çiftlik İşçileri Buğday Kampı*na gelirler. Bu geçici kamp Tarım Bakanlığına bağlıdır. Kamp geçici diğer kamplara göre oldukça iyi bir seviyededir.

Resim 10. Uzun Mesafeden Yakın Çekim Tarım Bakanlığı'na bağlı Çiftlik İşçileri Buğday Kampı (Farmworkers Wheat Patch Camp)

Kaynak: Yılmazok, 2014: 19.

Filmin son sahnesinde ise Tom, ailesinden ayrılmak zorunda kalır. Annesiyle son olarak konuşurlar. Annesi, Tom'a senden nasıl haber alacağım şeklinde bir soru sorduğunda ise Tom şöyle cevap verecektir:

“Bir adamın binlerce hektar toprağı var. Ama 100.000lerce çiftçi açlar. Ve insanlar kendi yetiştirdiklerini yiyip, kendi inşa ettiği yerlerde yaşayınca orada olacağım” (Ford, 1940).

3.4.2. Gazap Üzümleri filmi betimsel analizi

1920'lerin sonunda ABD'de küçük tarım mülkiyeti ve yarıcılık düzeni sona ermiştir. Kurak geçen dönemin sonunda küçük çiftçiler bankalara olan kredi borcunu ödeyemezler ve mülkleri bankaların eline geçmiştir. Mülkleri ellerinden alınan küçük çiftçiler artık büyük şirket çiftliklerinde çok düşük ücretlerle işçi olarak çalışmak zorunda kalmıştır. Joad ailesi de sadece bunlardan biridir. Aile, Oklahoma'dan California'ya her şeyleri bir kamyonun üstünde ümit ve tereddütler içerisinde yola koyulurlar. Ancak yeni üretim ve hayat düzeninde aile her geçen gün dağılıp, dökülerek, parçalanışa doğru gider. Ülkenin her yanından California'ya binlerce el ilanıyla dökülen yüz binerle birlikte onlarda artık fırtınanın önünde savrulurken giderler. El ilanlarında sekiz yüz kişiye ihtiyacın duyulduğu belirtilirken, el ilanından binlercesi bastırılmıştır. Bu da insanların aslında aslı olmayan umutlarla yollara çıkmasına neden olmaktadır. Filmde ayrıca sendikalaşma çabaları da dile getirilmiştir (Akbiyık, 2008: 233).

Sanayi toplumunda çalışmayı anlatan en iyi örneklerden birisi olan Gazap Üzümleri bizlere toplumda yer alan işgücünün çerçevesini çizmektedir. Toplumda pek çok kişinin tek gelir kaynağının emeği olduğu düşünülürse uzun süreli işsizliğin birey ve ailesi üzerinde yaratacağı parasal sıkıntı önemli boyutlara ulaşacaktır (Biçerli, 2016: 428).

İşsizlik

İşsizlik, toplumda bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Joad ailesi ise çalışmak ve geçimlerini daha rahat sürdürebilmek için yer değiştirmek yani göç etmeye karar vermişlerdir. Bazen kişiler istemediği halde göç etmek durumunda kalmaktadırlar. Gazap Üzümleri filminde ise Joad ailesi geçimlerini sağlamak için çalışmak zorundadır ve bulundukları Oklahoma eyaletinde iş bulmaları imkânsızdır. İstihdamdaki sorunlar, işsizlik, ücretlerdeki düşüş toplumun sosyal sorunlarının başında gelmektedir.

Sosyal Bir Sorun Olarak Göç

Gazap Üzümleri filmi özelinde Joad ailesi geçimlerini sağlamak için göç etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü yaşadıkları yer olan Oklahoma eyaletinde iş bulmaları imkânsızdır. İstihdamdaki sorunlar, işsizlik, ücretlerdeki düşüş toplumda göze çarpan sorunların başında gelmektedir. Kişiler ise bu sorunların çözümünü göç etmekte bulmaktadır; çünkü ellerine geçen ilanda California eyaletinde iş bulabilecekleri yazmaktadır. Bu nedenle bir umut dahi olsa iş umudu, bir aileyi yollara düşürecek kadar etkilidir. Ancak göç yolculuğu sanıldığı kadar kolay olmamıştır. Ancak film dönemin toplumunu oldukça ayrıntılı tasvir etmektedir. Öyle ki iş bulma umuduyla yollara düşen sadece Joad ailesi değildir. Joadlar gibi birçok aile, ellerinden mülkleri alındıktan sonra bulundukları yerde istihdam anlamında sorunlar olduğu için çareyi göç etmekte bulmuştur. Bu aileler yol üzerinde geçici kamplarda konaklama sağlayarak yollarına devam etmektedirler. Geçici kamplar iş bulma umuduyla yola düşen aileler ile doludur. Bazen ise geçici kamplara çiftliklerde toplayıcılık gibi işlerde çalışması için işçi bulma noktasında çiftlik sahiplerinin görevlendirdiği kişiler gelmektedir. Bu kişiler ise işçilere ne zaman, nerede ve ne kadar ödeyecekleri belli olmayan, sözleşmeleri yapılmayan bir çalışma ortamı sunmaktadır. Hâliyle işçilerin hiçbir güvencesi söz konusu değildir.

İşçilerin Grev Kararı Alması

Ayrıca çiftliklerde çalışan işçilerin ücretleri, çiftlik sahiplerinin kararına bırakılmıştır. Çiftlik sahipleri işçilerin ücretini istedikleri zaman düşürebilmektedir. Ancak bu düşüş zaten kıt kanaat geçinen işçileri açlığa sürüklemektedir. İşçiler ise ücretlerdeki düşüş karşısında birlik olup, greve gitseler de; çiftlik sahipleri, yerel güvenlik güçleri ile beraber grev yapan işçileri işten çıkararak, yerlerine grev kırıcıları yerleştirir. Yani işçilerin sefalet düzeyinde yaşamaları kaçınılmazdır. Ya çalışmayıp bunun sonucunda aç kalacaklar ya da çalışıp kazandıkları miktar ile karınları yarı tok bir şekilde doyacaktır. İşçilerin ücretlerinin biraz daha iyi bir seviyede olması için çabaları ise boşa çıkmaktadır. Yani işçilere seçim hakkı kalmamakta, zaten göçmen binlerce işçi olduğundan işçiler çok kolay bir şekilde işe alınıp, çıkarılmaktadır. İşçileri koruyacak hiçbir mekanizma yoktur. Yerel güvenlik güçleri ise sermaye sahipleri ile birlikte hareket etmektedir. Bu noktada dezavantajlı sınıf olan işçileri koruyacak düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç

noktasında ise sosyal politika disiplini rol almaktadır. İşçileri, sermaye sahiplerine karşı koruyan sosyal politikalar, bu iki sınıf arasında köprü vazifesi görmektedir. *Gazap Üzümleri* filminde toplumun işçilere yönelik koruyucu hak ve düzenlemelere ihtiyaç duyduğu ortaya konulan bir gerçektir.

Yabancılaşma

Filmin son sahnesinde Tom'un söylediklerinden de anlaşılacağı üzere insanlar ürettiklerini elde edemez yani satın alamaz. Bu işçinin ürüne yabancılaşmasıdır. İşçi emeğinin ücretini kendi ürettiği, fakat karşısına başkasının metası olarak çıkan ürünleri satın almak için harcamaktadır. Yine gelir dağılımındaki eşitsizlik filmde eleştirilmektedir. Bir adamın binlerce hektar toprağı olup, binlerce çiftçinin aç olması durumu en açık şekilde özetlemektedir. Ayrıca çiftçilerin işleyip, yetiştirebilecekleri mahsulleri olan toprakları varken traktörlerin üretilmesiyle artık tarım sektöründe çiftçilere daha az ihtiyaç duyulmuştur. Bunların sonucunda da çiftçiler artık birer işsizler ordusunu oluşturmuştur. Ayrıca iş bulma kanalları oldukça kısıtlıdır. Az sayıda işçi aranmasına rağmen basılan el ilanları bunun beklide üç, dört katıdır. Yine iş bulmak için yollara düşen aileler için konaklama sağlanacak yerler oldukça yetersizdir. Tüm bu değinilen noktalar başta işsizlik, yoksulluk gibi sosyal sorunların toplumlarda artması soncu sosyal politikalar gereksinim duyulması bir zorunluluk hâline gelmiştir.

3.5. Oliver Twist Filmi

Charles Dickens'ın 1838'de yayımlanan ikinci romanı olan Oliver Twist'in film uyarlaması olan 2005 yapımı Roman Polanski yönetmenliğindeki Oliver Twist filmi XIX. yüzyıl İngiltere'sinde sanayi devrimi sonrası toplumun görüntüsünü bizlere sunmaktadır. Film iki saat on dakika süreli olup, renkli film kategorisine girmektedir.

3.5.1. Oliver Twist filmi konusu

Oliver Twist yetimdir. Yetimhanede doğmuştur ve yine orada yaşamaya devam etmek zorundadır. Yetimhanede Oliver gibi belki de yüzlerce çocuk vardır. Çocukların kaldıkları yerler ise bir yatakhane den daha çok yan yana dizilmiş tahta sandıklardır. Filmin başlarındaki bir sahnede de çocukların uyuduğı odada Tom isimli bir çocuk ileri geri yürüyerek ses çıkarmaktadır ve bu sestten dolayı diğer çocuklar uyumakta zorluk çekmektedir. Diğer çocuklar Tom'a ses yapmaması gerektiğini ve uyuyamadıklarını söylediklerinde ise Tom ise aç olduğundan ve yan tarafında yatan çocuğı yemekten korktuğunu söyler. Yan tarafta yatan çocuk ise Oliver'dır ve bunu duyunca o da korkarak üstündeki örtüyü yüzüne doğru çekmiştir.

Bu sahneden de anlaşılacağı üzere çocuklara yetimhanede yeteri kadar yemek verilmemektedir. Oysaki yetimhanedeki çocuklar yerel otoritelerin himayesindedir. Bir başka sahnede ise çocuklar yemek yedikten sonra Tom'un elindeki ipleri çekmektedirler. En kısa ipi ise Oliver çekmiştir. Kısa ipi çekmenin anlamı ise yemek sonrası biraz daha yemek istemektir. Bu yetimhanedeki çocuklar için bir cesaret örneğidir. Karnının doymaması ve yeniden biraz daha yemek istemek çocuklar için korkulacak bir durumdur. Yetimhanedeki tüm çocuklar yemek yerken Oliver yemeğinin bittiğini ve biraz daha yemek istediğini yemekhanedekilere söyler.

Herkes şok gözlerle izlemiştir. Yemekhanedeki görevliler bu durumu yetimhanedeki yöneticilere söyler. Onlar ise oldukça şaşkın bir halde daha mı fazla istediğini ve onun idam edilmesi gerek şeklinde karşılık verirler. Bu karşılığı verirken ise yemek masasındadırlar. Masa da ise yok yoktur.

Resim 11. Yetimhanedeki Çocukların ve Yöneticilerin Yemek Masaları

Kaynak: Polanski, 2005.

Oliver, Bay Sowerbery'in yanına evlatlık olarak verilir. Oliver'ı teslim etmeye gelen Bay Bumble, Bay Sowerbery'e yetimhanedeki tüm çocuklara kendisinin isim koyduğunu Oliver Twist'e de kendisinin isim koyduğunu belirtmektedir. Bayan Sowerbery, görevli kadına Oliver'a yemesi için köpeğe verilen artıkları vermesi gerektiğini söyler. Ertesi gün kapıyı Noah Claypole çalar. Kapının vurulmasından uyanan Oliver kapıyı açar. Noah, Oliver'a kendisinin emrinde olduğunu söyler. Bay Sowerbery'In, Oliver'ı evlatlık almasının nedeni ise onu çırak olarak çalıştırmak istemesidir. Bay Sowerbery, tabut yapımı işiyle uğraşmaktadır. Ayrıca cenaze törenlerinde yer almaktadır. Bay Sowerbery, bir süre sonra Oliver'ın yüzündeki hüznü ifadeyi cenazelerde Oliver'ı yascı olarak değerlendirmek istemiştir.

Resim 12. Bay Sowerbery Tarafından Oliver'ın Çalıştırılması (Çocuk Emeği)

Kaynak: Polanski, 2005.

Bir başka gün Noah ve Oliver kahvaltı yaparken Noah, Oliver'ın annesinin kötü biri olduğunu söyleyerek onu kışkırtır. Kavga ederler. Noah yardım etmesi için Bayan Charlotte'ye bağırır. Bayan Charlotte ve Bayan Sowerbery ikisini de ayırır ve Oliver'ı kömürlüğe hapseder. Oliver kitliken Noah, Bay Bumble'ı çağırır. Eve gelen Bay

Bumble, kömürlüğe kitli olan Oliver'a onu tanıyıp tanımadığını sorar. Oliver tanıdığını söyler. Ona daha sonra ondan korkup korkmadığını sorar. Oliver ise korkmadığını söyler. Bay Bumble ise Bayan Sowerbery'e onu fazla beslemişsiniz, et ile beslemişsiniz diyerek korkmamasının nedeninin bu olduğunu söyler. Eğer çorbayla beslemeye devam etseydiniz, bu asla gerçekleşmezdi şeklinde konuşur. Bay Sowerbery gelir. Geldiğinde Oliver'ı kömürlükten çıkarırlar. O esnada Bayan Sowerbery'de Oliver'ın annesinin hakkında Noah ne söylediye daha kötüsünü hak ettiğini söyler. Bunun üzerine Oliver, Bayan Sowerbery'e yalancı der. Bunu duyan Bayan Sowerbery, Bay Sowerbery'e Oliver'ı cezalandırması gerektiğini söyler. Bay Sowerbery ise bunların üzerine Oliver'a asasıyla vurmuştur. Olan bu olaylar sonrası Oliver evden kaçır ve Londra'ya doğru yürümeye başlar.

Londra'ya doğru yola çıkan Oliver birkaç gün sonra yoldayken yorgunluktan ve açlıktan düşüp bayılır. Bir yaşlı kadın bayıldığını görmüştür. Hemen evine alıp biraz yemek verir. Ertesi gün Oliver yoluna devam eder.

Londra'ya yedi günün sonunda yürüyerek ulaşmıştır. Londra'da Jack Dawkins ile karşılaşır. Ona Artful Dodger (yetenekli hilekar) dediklerini söyler. Ve pazardan çaldıklarıyla Oliver'ın karnını doyurur. Daha sonra onu kalacak bir yere götürür. Burada birçok çocuk vardır. Hepsisi hırsızlık yapmaktadır. Bunun için Fagin tarafından yetiştirilmişlerdir. Fagin çocukların başındadır ve onları hırsız olarak zorla çalıştırmaktadır. Dodger ve Charley bu çocuklardan sadece ikisidir. Oliver daha sonra Charley ve Dodger ile dışarıdadır. Oliver hırsızlık yapacaklarını bilmemektedir. Charley ve Dodger kitapçının önündeki bir adamın mendili çalarlar.

Resim 13. Fagin'in Çıracak Çocuk Hırsızları, Bay Brownlow'un Mendilini Çalarken

Kaynak: Polanski, 2005.

Ama herkes hırsızın Oliver olduğunu düşünür ve peşine düşerler. Oliver yakalanır. Daha sonra Oliver'ı hâkimin karşısına çıkarırlar. Hâkimin karşısında Oliver yorgunluktan ve açlıktan yere düşüp bayılmıştır. Hâkim numara yaptığını düşünüp tam Oliver'ı cezaya çarptırdığı sırada kitapçının sahibi gelir ve suçlunun Oliver olmadığını söyler. Mendili çalanların iki çocuk olduğunu ve onları gördüğünü söyler. Oliver aklanmıştır. Mendili çalınan Bay Brownlow, Oliver'ı da Pentonville'deki evine götürür.

Diğer taraftan Fagin, Oliver'ın onlar hakkında polise konuşacağından korkmaktadır. O sırada Bill isimli bir başka hırsız eve gelmiştir. Bill orta yaşlı biridir ve çocuklardan birisi değildir. Bill, Fagin'e artık işinin bittiğini ve zamanında geldiğini söyler. Fagin ise Bill'e işler sarpa sararsa onun için daha kötü olacağını söyler. Daha sonra aralarından Nancy'i Oliver hakkında bilgi almak için görevlendirirler. Nancy bunu istememektedir. Nancy de Fagin'in hırsızlığa zorlayıp bu konuda yetiştirdiği çocuklardan biridir ve artık büyük genç bir kadın olmuştur. Bill ile birlikte yaşayan Nancy istese de istemese de Fagin ile de görüşmektedir. Nancy çaresizce Oliver hakkında bilgi almak için dava yerine gider. Oradaki kişilerden Oliver'ın Pentonville'de kalan beyefendi tarafından götürüldüğünü öğrenir.

Bay Brownlow, Oliver'ın iyi birisi olduğuna inanır. Brownlow'un bir arkadaşı ise Jamaika'da efendisini öldüren bir adamdan bahseder ve ona asla güvenmemesi gerektiğini söyler. Brownlow ise Oliver'a çok güvenmektedir ve bunu Oliver'ın kendisini de söylemiştir.

Oliver eski yırtık ve kirli kıyafetlerini yakar. Eski kaldığı yerlerdeki gibi köpek artıklarıyla da beslenmiyordur artık ve en önemlisi kötü muamele görmüyordur.

Bir başka sahnede ise kitapçının çırağı Bay Brownlow'a istediği kitapları getirmiştir. Oliver bunları Bay Brownlow'a verir. Bay Brownlow ise geri gönderilecek olan kitaplar olduğunu ve onları kitapçının çırağına vermesi gerektiğini söyler. Çırak ise çoktan uzaklaşmıştır. Oliver, Bay Brownlow'a kitapları onun teslim edebileceğini söyler. Brownlow'un arkadaşı da Oliver'a güvenip güvenmeme noktasında bunun bir fırsat olduğunu söyler. Brownlow, Oliver'a kitapçıya borcu olan ödeme çekini de vermiştir. Arkadaşı ise Brownlow'a, Oliver'a güvenmekle hata yaptığını ve geri dönmeyeceğini söyler.

Kitapçıya giderken yolda ise Nancy ile karşılaşır. Nancy kalabalıkta bağırarak ablası olduğunu ve Oliver'ın evden kaçıp gittiğini söyler. Oliver ise yetim olduğunu söylese de kimse ona inanmaz. Nancy, Bill ile birlikte Oliver'ı yine Fagin'in yanına götürürler. Orada çocuklar güzel ve temiz giyinimli olan Oliver ile dalga geçerler. Oliver, Fagin'in elinden kaçmaya çalışsa da yakalanır ve onu evde bir yere hapsederler.

Fagin bir süre sonra Oliver'ı Nancy ile birlikte Bill'e gönderir. Daha sonra Bill'de, Oliver ile Toby ismindeki bir tanıdığına gider. Toby ve Bill, Oliver'ı Bay Brownlow'un evine hırsızlık yapmaları için götürür. Daha sonra Oliver'ı kapıyı açması için zorlarlar. O istemese de ellerinde silah vardır ve silahı kullanmaktan çekinmeyecekleri şeklinde tehdit ederler. Bay Brownlow bu esnada çıkan sesleri duyar. Oliver evin dışarıdaki küçük penceresinden içeri girmiştir ve kapıyı açmaya çalışmaktadır. Tam kapıyı açtığı sırada Bill içeri girer. O esnada Bay Brownlow bunları görür ve elinde silah vardır. Silahını ateşler. O sıra Bill de silahını ateşlemiştir. İki ateş arasında kalan Oliver kolundan yaralanır. Bill ve Toby apar topar Oliver'ı da alıp evden kaçır. Bay Brownlow arkalarından koşa da yetişemez. Toby daha sonra Oliver'ı yine Fagin'in yanına götürür.

Fagin ve Bill, Oliver yürümeye başlayıncaya kadar zaman vererek, yürümeye başladığı anda onu Londra dışında bir yere götürerek bir nehirde boğacaktır. Bu konuşmayı

dinleyen Nancy, Oliver hakkında konuşmak ve duyduklarını anlatmak için bir fırsatını bularak Bay Brownlow'un evine gider. Ancak Bay Brownlow evde değildir. Nancy, Bay Brownlow'a haber bırakır ve pazar gecesi ya da sonraki geceler Londra köprüsünde buluşmaya gelmesini ister.

Fagin ise Nancy'nin hareketlerinden oldukça şüphelenmiştir. Fagin, Dodger'a Nancy'i takip etmesini istediğini söyler ve bu konuda anlaşılır. Fagin, Nancy'in konuşmaması gereken kişilerle konuştuğunu düşünmektedir.

O gece Nancy, Bay Brownlow ile görüşür. Nancy, Bay Brownlow'a Oliver'in Spitalfields'de Fagin'in elinde olduğunu söyler. Bu kadarını bilmesinin yeterli olacağını ve polisler bu gece ihbarda bulunması gerektiğini söyler. Sonrası belki de geç olacaktır.

Dodger, Nancy'in Bay Brownlow ile konuşmasını ve söyledikleri takip ederken duymuştur. Hemen durumu Fagin'e anlatmaya gider. Fagin'in yanında Bill de vardır. Durumu o da öğrenir. Nancy'in yanına gider ve onu öldürür. Nancy'i ve çocuklar Toby'in evine sığınır. Daha sonra Bill de buraya gelir. Polisler Bill'in olduğu evi tespit ederler. Bill ise kaçmak için Oliver'ı rehin almıştır. Kaçarken bir kancaya ip geçirir ve bir duvardan diğer duvara geçecektir. Ancak karşı tarafa Oliver'ı geçirdikten sonra ip boğazına dolanır ve Bill asılı kalarak ölür. Fagin'de idam cezasına çarptırılır. Oliver Twist ise Bay Brownlow ile yaşayacaktır (Polanski, 2005).

3.5.2. Oliver Twist filmi betimsel analizi

Yoksulluk ve Gelir Dağılımının Adaletsizliği

Oliver Twist, bulunduğu toplumda yaygın bir yoksullukla Londra'ya göç etmiştir. Ancak Londra'da da bir taraftan insanların zenginlikleri varken diğer taraftan yoksul kesim de yer almaktaydı. Anlaşılacağı üzere gelir dağılımı oldukça eşitsizdir. Nüfus hareketliliğinin olduğu bölgelerde göç alan ve veren yerlerde ekonomik bir dengesizlik yaşanmaktadır (Acar, 2015: 49). Londra şehrindeki gelir dağılımı eşitsizliğine bu açıdan da bakılabilir. Dönemin göç alan ve bu yolla her geçen gün yabancıların sayısının arttığı iki kent olan Londra ve Paris sosyal hayattaki değişimlerin sanayileşme sonucu çok hızlı yaşandığı başlıca iki şehirdir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda sözü edilen bu kentlerde kentlerde dış görünüşler sosyal konumun kesin göstergeleri olarak kabul edilmektedir (Bıçkı, 2004, parag. 4). Oliver Twist filminde de bunu görmekteyiz. Bay Brownlow bahçesi olan ve iki katlı bir evde otururken; Fagin ve çocuklar farelerin cirit attığı sokakları olan bir dairede iki odada belki de onlarca kişi kalmaktadır. Aynı durum Bill ve Toby için de geçerlidir. Onların evleri de oldukça kötü bir hâldedir. Londra sokakları, harabe evleri ve binaları; ihmal edilme, çürüme, yoksulluk ve / veya suç ve kafa karışıklığı yaratan bir labirentin kalitesi ile karakterize edilir (Kennedy, 2013: 24).

Ayrıca yine filmde göze çarpan detaylardan birisi de pazar yerlerinin insanların sosyal bir ortamı olmasıdır. Ancak belirtildiği üzere çocukların burada hırsızlık yapması da toplumdaki yoksulluk sonucu belki de bu duruma itilmesidir. Filmde Nancy ile Bay Brownlow'un Londra Köprüsü'nde bulunduğu sahnede Nancy Bill'in ismini isteyen Bay Brownlow'a *onun suçu yok o kötü bir hayat geçirdi, onun suçu değil* tarzında konuşmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Londra'da hırsızların belki de bir kısmı

aslında isteyerek değil ama mecbur kaldıkları için, karınlarını doyurmak için hırsızlık yaptığı sonucu çıkabilir. Açık ve sefalet insanları ve çocukları hırsızlığa itmiştir. Hırsızlıktan örnek verildi çünkü film hırsızların hayatına dokunmuştur. Ancak mecbur kalsalar bile asılacaklarından korkmaktadırlar. Bundan dolayı da polislerden çekinmektedirler. Fagin de film boyunca asılacağından korkmuş ve bu nedenle Oliver'ın polislere bir takım şeyler anlatacağından çekinmiştir. Ancak yine de sonu idam olmuştur.

Çocuk İşçiliği

Sanayileşmenin ortaya çıkardığı olumsuzluklardan birisi de çocukların istihdam edilmesidir. Çocuk işçiler kendi kapasitelerinin çok üstünde çalışmaktaydılar. Yoksul insanlar çocuklarını zengin kişilere satmaktaydı ve bu kişiler çocukları ağır koşullarda çalıştırarak onlar üzerinden para kazanmaktaydı. Oliver, yetimhanede doğmuş bir yetimdir. Oliver yetimhanede kaldığı süreç boyunca, açlıkla ve ağır işlerle karşı karşıya kalan çocuklardan sadece birisidir. Örnek verecek olursak eğer, filmde İngiltere'de baca süpürücüsü olarak çalıştırılan çocuklar söz konusudur. Filmin bir sahnesinde baca temizliği işini yapan biri, yetimhaneden bir çocuk almak ister. Kendisine baca temizliği konusunda çıraklık yapacaktır. Bu çocuk Oliver'dır. Çocuklar, evlerin veya fabrikaların bacaları içine sarkıtılarak, bacalar temizlettirilir. Oliver ağlayarak baca temizliyicisiyle gitmek istemediğini söyleyince yetimhanedeki görevliler onu göndermekten vazgeçer. Oliver'ın, Dodger'ın yüzünden hırsızlar çetesi ile kalması dönem içinde çocukların hırsız olarak çalıştırıldığına kanıt olarak gösterilebilir.

Fagin'in çocuklardan oluşan hırsızlar çetesi, usta-çırak sistemi üzerine işlemektedir. Oliver, en yeni ve en az eğitilmiş üye olarak, Dodger ve Charley ile birlikte hırsızlığa çıkmaktadır. Bu arada çocuklarla çalışan Fagin onlara yönelik hırsızlığı öğrenmeleri için uygulamalar yapmaktadır. Cep toplama oyunları yoluyla Charley ve Dodger, Fagin'in istediği şeyleri yaparlar. Ancak Oliver bunların hepsinin birer oyun olduğunu düşünmektedir. Hırsızlık ile yüzleşmesi ise kitapçının önünde kitaplara bakarken Dodger ve Charley tarafından Bay Brownlow'un mendilinin çalınmasıyla olacaktır (Patten, 1969: 213).

Çocuk suçluluğu tarihin birçok döneminde karşımıza çıkan bir toplumsal sorundur. Aile denetiminden ve gözetiminden yoksun çocuklar maalesef çevre koşulları tarafından suça itilmektedir. Sanayi toplum yapısına dayalı düzende bu çocuklar sadece suça itilmekle kalmayıp aynı zamanda cinsel istismara da maruz kalmaktadırlar (Güzel, 2014: 164).

Sanayileşme ve Kente Etkileri

XIX. yüzyılda İngiltere yeni sanayileşmiştir. İngiltere'nin en büyük şehirlerinin başında gelen Londra ise bu durumdan olumlu ve olumsuz birçok şekilde etkilenmiştir. Sanayileşme ile birlikte yoğun göç alan şehir birçok açıdan sosyal sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. *Oliver Twist* filmi ile açıklamaya çalıştığımız gelir dağılımının eşitsiz dağılımı, küçük yaşta çocukların zorla çalıştırılması, çocukların çalışmaya uygun olmayan ortamlarda çalışması, çocukların suça teşvik edilmesi ve zorlanması gibi birçok sosyal sorun dönemin çözülmesi gereken büyük sorunlarıdır. Yine yetimhanedeki çocukların yeterince iyi şartlarda yetiştirilmemesi ve yetkililer tarafından uygun

koşulların sağlanmaması da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal politika bunlar gibi sorunların çözümünde başrol oynamaktadır. Sosyal politika alanında çocukların dezavantajlı grupta yer alması bu açıdan oldukça anlamlıdır. Yine film boyunca göze çarpan açlık ve yoksulluk sosyal politika alanını en temel çalışma kısmını oluşturmaktadır. Çünkü açlık ve yoksulluk sadece Londra’da değil toplumlarda en büyük sosyal sorunlardan birisidir. Sosyal politika tüm bu sorunlara çözüm noktasında aktif ve pasif görevler üstlenmektedir.

3.6. Suffragette Filmi

XIX. yüzyıl İngiltere'sinde kadınlara oy hakkını savunan bir grup kadının öyküsünü anlatan “Suffragette”(kadınların seçme hakkını savunan kadın) filmi ya da Türkçe adıyla “Diren” filmi Sarah Gavron yönetmenliğinde, 2015 senesinde çekilmiştir. Film süresi ise bir saat kırk altı dakikadır (Tureng Dictionary and Translation, 2018).

Film ana teması olan seçme ve seçilme hakkının dışında kadınların sosyal yaşamdaki sorunlarını gözler önüne sermiştir. Kadınların evlerinde, işyerlerinde, sokaklarda yaşadığı fiziksel ve psikolojik şiddet, ücret eşitsizliği, bir annenin çocukları üzerinde hakkı iddia edememesi filmde diyaloglara oldukça net ve etkili diyaloglar ile yerleştirilmiştir.

3.6.1. Suffragette filmi konusu

Film, Londra’da geçmektedir. Filmin ilk sahnesinde bir adamın seslendirdiği şu cümleler yer almaktadır: “Kadınlar; sakın bir mizaca veya siyasal ilişkileri muhakeme edebilecek akli dengeye sahip değildirler. Kadınların oy kullanmasına izin verirsek, sosyal yapımız bozulur. Kadınlar; babaları, ağabeyleri ve kocaları tarafından gayet iyi temsil ediliyor. Oy hakkı verildiği anda, önüne geçmek imkânsız olacak. Kadınlar; parlamento üyesi, bakan, hâkim olmayı talep edecektir.”. Bu söylenenler sanki bir adamın topluluk önünde konuşması gibidir. Ama ne adam ne de kalabalık sahnede yer almaktadır. Kalabalık ise “Evet! Evet!” haykırılarıyla konuşmacı adamın konuşmasını sık sık bölmektedir.

Daha sonraki sahnede ise filmin amacını özetler nitelikte cümleler yer almaktadır:

Kadınlar yıllarca, eşitlik ve oy hakkı için barış içinde kampanyalar yürüttüler. Argümanları görmezden gelindi. Karşılığında oy hakkı savunucusu Emmeline Pankhurst sivil itaatsizlik ile ulusal kampanya çağrısı yaptı. Bu çalışan bir grup kadının mücadeleye katılış hikâyesidir.

Maud’a, Bay Taylor bir paket verir. Batı Yakasına, saat 6’da yetişmesini istemiştir. Maud ise teslimattakilerin alması gerekirdi dese de bir şey değişmez. Batı Yakasına vardığında ise, bir mağaza vitrinine gözü takılmıştır. Tam o sırada gözünün takıldığı vitrine bakarken, kadınlara oy hakkı diye bağırان kadınlar Maud’un baktığı vitrin dâhil olmak üzere hepsini taşlar ve camları yere indirirler. Ortalık birden karışmıştır ve Maud korkarak paketi teslim etmeden evine geri dönmüştür. Paketi onun yerine eşi Sonny sabah teslim edecektir.

Bay Taylor, Violet isminde bir çalışan kadını işe geç kaldığı için azarladığı esnada Maud konuyu değiştirerek Taylor’un ilgisini çeker ve Taylor kadını azarlamayı bırakır. Sonra

Violet pazartesi ve perşembe günleri Ellyn'in eczanesinde toplandıklarını, ilgisini çekerse kendisinin de gelebileceğini söyler.

Daha sonra işçilerin çamaşırhanedeki mesaipleri bitip dışarı çıktıklarında ise daha sonra vekilin eşi Bayan Haughton olduğunu öğreneceğimiz bir kadın konuşma yapmaktadır:

“Çocuklarımız üzerinde tüm yasal haklara, erkekler sahip. Ekonomik varlığımızı erkekler kontrol ediyor. Tapularımız erkeklere ait. Ve başbakan Asquith tüm ülkede çalışan kadınların ifadelerini bir oturumda dinlemeyi kabul etti. Kadınların erkeklerle eşit emek verdiğini, dolayısıyla oy hakkının da eşit olmaları gerektiğini gösterme şansımız var” diye konuşur.

Kendisini dinleyen kalabalıktan bir adam ise “Hayatında hiç çalışmadın ki!” diye seslenir. Bayan Haughton ise devam eder. “Öne çıkıp sesimizi yükseltme vaktiniz geldi. Avam Kamarası'na ifadesini vermesi için çamaşırhaneden birini seçeceğim. İfadeleriniz, Maliye Bakanı Bay Lloyd George tarafından dinlenecek”.

Maud ile Violet konuşmayı dinledikten sonra yollarına devam ederler. Kadın Maud'a ifade verip vermeyeceğini sorar. Maud ise Bay Taylor'un iyi bir işveren olduğunu belirtir. Violet ise ona göre öyle olduğunu söyler ve ekler:

“13 yaşımdan beri çamaşırçıyım. Kızım Maggie daha 12 yaşında buralara düştü. Kadınlar olarak hayatımızın en zor anları bunlar. ...Elimizden ne geliyorsa, her halükarda yapacağız”...

Bir sonraki sahnede ise Sonny, Maud'a maaşını alıp almadığını sorar. Maud ise bir zarfta Sonny'e uzatır. Sonra Sonny'e bugün Bayan Haughton'u görüp görmediğini sorar ve ekler; bazı kadınların parlamentoya gitmesini istedi. Maaşımızın artması gerektiğini düşünüyor şeklinde konuşur. Sonny ise, Bayan Haughton için “Yine tepeden bakıyor” diyerek cevap verir.

Ertesi gün Maud oğlu George'yi muayene ettirmek için Bayan Ellyn eczanesine gider. Orayı ayrıca Violet'in açtığı bahisten de merak etmiştir. O günde oy hakkı savunucusu kadınların Bayan Ellyn'in eczanesinde toplantı günüdür. Kadınlar eczaneye girerken ve çıkarken takip edilmekte ayrıca polisler tarafından da gizlice fotoğrafları çekilmektedir. Maud'un da oğlu George ile eczaneden çıkarken fotoğrafları çekilmiştir. Ancak kimse bu durumun farkına varamamıştır.

Çamaşırhaneye çalışmaya geri dönen Maud çamaşır tahtalarından 14 tane eksik olduğunu söylemek için Bay Taylor'un odasına girer ve çalışanlardan ufak bir kızı taciz ettiğini görür. Ellerindeki evraklar yere düşer ve odadan aniden çıkar. Taylor ise çıkan sesler üzerine ve Maud'un da odaya girdiğini görünce endişeye kapılıp kızı bırakır. Daha sonra anlayacağımız üzere tacize uğrayan küçük kız Violet'in kızı Maggie'nin ta kendisidir.

Bay Taylor, daha sonraki sahnede Violet'e Bay Lloyd George'a ifade vereceğini duyduğunu söyler. Violet'in, Bay Taylor'a cevabı ise yarın şeklinde olmuştur. Bay Taylor ise “Oy vermeyi bize bırakın, Bayan Violet Miller. Bizde size mesaipleri bırakırız.” şeklinde alaycı bir şekilde yaklaşmıştır. Violet ise Bay Taylor'a haftalık mesaisini doldurduğunu, salı ve perşembe de fazla mesai yaptığını belirtir. Violet tam o sırada

amaşırlıhaneden çıkarken ise Maud seslenir ve yarın onunla gideceğini ve konuşmasını dinleyeceğini söyler.

Ertesi gün Violet yüzü morluklar ve darp izleri ile gelir. Bayan Haughton ise Violet'in bu şekilde ifade veremeyeceğini, Lloyd George'nin söylediklerini bertaraf edeceğini söyler. Bayan Haughton ve Violet, Maud'a ifade vermesi için baskı yapar. İfade yazılıdır ve bu nedenle sadece okuyacaktır. Ve Maud Lloyd'un karşısına çıkar...

Lloyd George:

- Sizde mi Bayan Violet Miller gibi Bethnal Green'deki Glass House amaşırlıhanesinde çalışıyorsunuz?

Maud:

- İsmim Maud Watts. Ve Glass House amaşırlıhanesinde doğdum.

Lloyd George:

- Anneniz de mi orada çalışıyordu?

Maud:

- 14 yaşından beri. Uyursam beni sırtına veya bakır fiıların arasına bağlardı. Çünkü bebekli her kadın bunu yapardı.

Lloyd George: (şaşkın bir halde)

- İşvereniniz buna izin mi veriyordu?

Maud:

- İşe olabildiğince erken dönmemizi isterdi.

Lloyd George:

- Kim isterdi?

Maud:

- Bay Taylor.

Lloyd George:

- Anneniz hala orada çalışıyor mu?

Maud:

- Ben 4 yaşındayken vefat etti. Babamı ise tanımıyorum.

Lloyd George:

- Bay Taylor'a ne zamandan beri çalışıyorsun?

Maud:

- 7 yaşına kadar yarı-zamanlı, 12 yaşına kadar tam-zamanlı çalıştım. 17 yaşında ise baş temizleyici oldum. 20 yaşında ise işçi başı oldum.

Lloyd George:

- Böyle bir mevkii için çok genç değil misin?

Maud:

- amaşırlılık kadınlara kısa bir yaşam biçmektedir.

Lloyd George:

- Neden peki?

Maud:

- Ağrılarınız, öksürüğünüz tutar. Parmaklarınız çarpılır. Bacakta irinli yaralar, yanıklar... Gaz yüzünden başınız ağrır. Geçen yıl bir kız zehirlenmişti. Tekrar çalışamadı. Ciğerleri mahvoldu.

Maaşı sorulduğunda ise Maud:

- Haftada 13 şilin alıyorum. Erkekler ise 19 şilin almaktadır. Ayrıca kadınlar erkeklere göre üçte bir daha fazla mesai yapmaktadır. Çoğu teslimat günü dışarıda çalışıyor. Yani en azından açık havadalar.

Lloyd George:

- Oy hakkı sizin için ne ifade ediyor?

Maud:

- Oy hakkımızın olacağını hiç düşünmedim.

Lloyd George:

- O halde niye buradasın?

Maud:

- Belki bu hak bize tanınır diye düşündüm. Bu hayatı yaşamanın başka bir yolu olmalı dedim.

İfadeden sonra Lloyd George ifadeye cevapların iletileceği, yasayı değiştirmenin, oy kullanma hakkının da değişimini zoraki kılabileceğini söyler.

Aradan geçen bir zaman sonra Lloyd George -açıklamasını merakla bekleyen yüzlerce kadının önünde- başbakanın tüm ifadeleri incelediğini, itinalı görüşmelerden sonra bazı parlamento üyeleri kadınların amacına çok sempati duysalar da kadınların oy hakkı yasasını değiştirmeyi destekleyecek kanıtın bulunmadığına karar verilmiştir şeklinde bir açıklama yapar. Memurlar bu karar sonucu huzursuzlaşan kadın kalabalığını bastırmak için kadınlarını darp ederler ve birçoğunu gözaltına alırlar. Maud, Violet, Bayan Ellyn de gözaltına alınır ve daha sonra hapse atılırlar. Maud oy hakkı savunucu olmadığını söylese de bir şey değişmez. Oysaki sadece verdiği ifadenin cevabını merak etmiştir.

Resim 14. Maud Watts'ın, Lloyd George'a İfadesi

Kaynak: Gavron, 2015.

Hapisten bir gün sonunda çıkınca Maud eşi Sonny'e kızları olsaydı adının ne olacağını sorar. Sonny ise Margaret yani annesinin ismini koyacağını söyler. Maud nasıl bir hayatı olurdu şeklinde bir soru yönelttiğinde ise Sonny "*seninkiyle aynı*" şeklinde bir cevap verir.

Kadınlar için oy hakkı savunucusu olan ve 50 yıldır bu konuda çalışmalar yapan Bayan Pankhurst konuşmaktadır. Polisler de onu yakalamak için tetiktedirler. Maud, Violet, Ellyn ise konuşmayı dinlemek için alandadırlar.

Bayan Pankhurst:

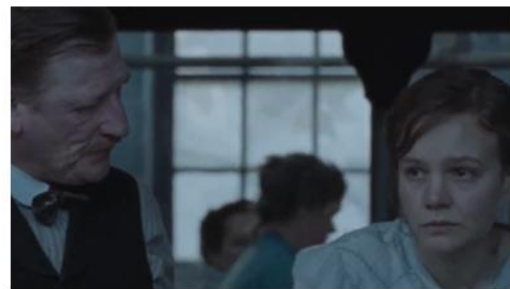
...Dünyaya gözlerini açan her küçük kızın, ağabeyleriyle eşit şansa sahip olacağı zamanlar için savaştıklarını söyler. Kaderlerini belirlemek için, biz kadınların sahip olduğu gücü asla hafife almayın...

Tam o sırada polis baskın yapmıştır. Maud, Violet ve Ellyn yine yakalanmıştır. Polisler Maud'u eve bıraktığında ise eşi Sonny ile kapıda tartışır ve Sonny onu eve almaz.

Polisler ise Bayan Pankhurst'un konuşmasını izleyen kadınların resimlerini basına sızdırmıştır. Maud, çamaşırlaneye geldiğinde ise kadınlar gözlerini ondan ayırmamaktadır. Bay Taylor, çamaşırlaneye gelen Maud'a gazetede kendileri hakkında çıkan haberi gösterir o sırada tacizlere artık dayanamayan Maud, Bay Taylor'un eline ütü bastırır ve çeker gider. (Maggie'nin yaşlarında Maud'da, Bay Taylor'un tacizlerine maruz kalmış ve bu mağduriyet yıllarca sürmüştür).

Eve Sonny tarafından alınmayan Maud, oğlu George'u görmek için gider ve Sonny'e George'un kendine ait olduğunu söyler. Sonny ise kanuna göre kendisinin olduğunu ve kime ait olduğuna kendisinin karar vereceğini söyler. Çünkü yasalar böyledir. Maud ise karardır. Eğer yasalar oğlunu göremezsin diyorsa yasaları değiştirmek için savaşıacaktır.

Resim 15. Maud Watts'ın Çamaşırlanede İşten Ayrılması Yönündeki Psikolojik Baskı

Kaynak: Gavron, 2015.

Bir zaman sonra oğlunun doğum gününü kutlamak için eve gittiğinde ise tam o esnada Sonny'in, George'u bir aileye evlatlık verdiğini görür. Engel olmaya çalışsa da hiçbir işe yaramaz. Kadının hiçbir söz hakkı yoktur.

Artık kaybedecek hiçbir şeyi kalmayan Maud'da artık oy hakkı savunucusudur. Çünkü oy hakkıyla birlikte çoğu hakkın alınacağına inanmaktadır. Buna çocuklar üstünde hak iddia etmekte dâhil...

Filmin son sahnesinde ise toplumun dikkatini çekmeye çalışan kadınlar, kralında atının yarışacağı ve kralın izleyeceği bir at yarışından haberdar olurlar. Kral orada olacaktır ve bu yüzden tüm gözler orada olacaktır. Maud ve Emily de yarışın olacağı alana giderler. Emily de oy hakkı savunucularından bir kadındır. (Bu nedenle ve eylemleri neticesinde birçok kez hapiste de yatmıştır.) Emily yarış devam ederken bir anda yarış pistine girer ve atın çarpması sonucu hayatını kaybeder. Amacı tam kralın karşısında ve fotoğraf kameraları önünde dikkat çekmektir.

Resim 16. Emily'in Basının Dikkatini Çekmek İçin Kendisini Feda Etmesi

Kaynak: Gavron, 2015.

Olayın şokunu atlatamayan Maud, çamaşırvhaneye gider ve Bay Taylor'un tacizine uğrayan Maggie(Violet'in kızı)'yi alarak Bayan Haughton'a götürür ve orada, evinde kendisine iş vermesini sağlar. Maggie'yi bıraktıktan sonra da oradan ayrılır.

Emily'in ölümü tüm gazetelerde haber olur ve cenazesine binlerce insan katılır.

Emily Wilding Davison'un ölümü tüm dünyada duyuldu. Kadın hakları mücadelesine olan ilgi, dünya çapında arttı. Bu mücadele, binden fazla Britanyalı kadının hapsine yol açtı. İlerleyen yıllarda ise, 1918'de 30 yaşın üzerindeki bazı kadınlara oy hakkı tanındı. 1925 yılında bir kadın, çocukları üzerinde hak iddia edebildi. 1928 yılında, kadınlar da erkeklerle aynı oy hakkına sahip oldu (Gavron, 2015).

3.6.2. Suffragette filmi betimsel analizi

XIX. yüzyıl İngiltere'sinde bir toplumsal alan araştırması, sanayileşmenin yoğun etkisinin görüldüğü Londra'nın doğusunda yaşayan işçi aileleri üzerinde Charles Booth tarafından yapılmıştır. Araştırma 1889'da yayımlanmıştır. Life and Labour of the People in London (Londra Halkının Yaşamı ve İş) adlı çalışmasında Booth'un elde ettiği verilere göre, sonuçların en çarpıcı kısmını yoksulluk nedeni olarak istihdam alanındaki meseleleri meydana getirmektedir. Sıradan (adi) iş, düzensiz iş, düşük ücretler ve küçük kârlar, fakir işçi ailelerinin en baştaki yoksulluk nedeni olarak belirlenmiştir. Ancak meselenin ucu, İngiltere'deki sanayileşme ve yarattığı yaşam şartlarına kadar uzanmaktadır (Üskent, 2006: 42).

Kadın-Erkek Eşitsizliği

XIX. yüzyıl İngiltere'sini anlatan Sarah Gavron yapımı Suffragette filmi kadın-erkek arasındaki eşitsizliği çok çarpıcı şekilde bizlere sunmaktadır. Daha filmin ilk sahnelerinde kadınların siyasal ilişkileri muhakeme edebilecek akli dengeye sahip olmadıkları itham edilmektedir. Bu toplumdaki erkekler başta olmak üzere büyük bir kesimin düşüncelerinin seslenişiydi.

Kadınların siyasal alanlar gibi birçok alanda hiçbir hakkı söz konusu değildir. Öyle ki çocukları üzerinde hiçbir söz haklarının olmaması da bu alanlardan en çarpıcı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonny'in, George'u Maud'a hiçbir bilgi vermeden ve görüşünü almadan bir aileye evlatlık vermesi de filmin en can alıcı sahnelerinden birisidir.

“Cinsiyet kavramı” kadın veya erkek olmanın biyolojik yönünü ifade ederken, toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek kimliklerine yüklenen toplumsal anlamı ifade etmektedir. Suffragette filminde de görüldüğü üzere kadınlar, kocalarının sözlerinin dışında hareketlerde bulunamazlar ve onlar dışında bir şey düşünmeye, ifade etmeye hakları yoktur.

Yine aile ve toplumda kadın ve erkek emeğinin cinsiyete dayalı olarak erkek lehine farklılaşması kadın emeğini görünmez kılmakta ve oldukça karmaşık sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir (Ertuğrul Yılmaz, 2014: 304).

İşyerinde Ayrımcılık ve Çocuk İşçiliği

Maud'un, Lloyd George'a verdiği ifade ise XIX. yüzyıl İngiltere'sinde kadınların çalışma ilişkilerindeki yerini gösteren bir örnek olmuştur. Çocuk yaşlarda ve çok zor şartlarda kadınlar çalışma hayatına adım atmaktadırlar. İşe başlama yaşları 12-13 arasında değişmektedir. Çünkü çocuklar çalışmazsa ailelerin geçimi sıkıntıya düşecek, zaten yoksulluk ile açlık arasındaki yaşamları daha kötü bir şekilde devam edecektir. Maalesef bu durum da çocukların çalışma hayatına girmesini zorunlu kılmaktaydı.

Ayrıca kadınlar erkeklere göre daha fazla çalışmalarına rağmen erkeklerden daha az maaş almaktadır. Kadın-erkek arasındaki eşitsizlik sadece sosyal hayatta değil çalışma yaşamında da kendini göstermektedir. Çalışma şartlarındaki zorluklar işçilerin hastalanmasına, zehirlenmesine ve hayatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır. Kadınlar zor olan çalışma şartlarında tacize de maruz kalmakta ve maalesef ki ses çıkaramamaktadır. Yine taciz ya da işvereni şikâyet noktasında da değerlendirecek bir mercii söz konusu değildir.

Suffragette filminde kadınlar ise oy hakkı sahibi olduklarında toplumdaki diğer eşitsizliklerinde aynı anda giderileceği inancını taşımaktadırlar. Bu inanç üzerine kadınlar kendilerini feda etmekten de kaçınmamaktadırlar. Öyle ki tutuklanmak, hapisanede yatmak ve Emily'in yaptığı gibi kendini feda etmek hepsi bu inanç uğruna yapılmıştır. Çünkü toplumda hiçbir değer görmeyen kadınlar aynı koşullarda kızlarının yaşamasını asla istememektedirler ve bu koşulların değişmesi için çabalamışlardır.

Sanayi devrimi sonrası kadınların ve çocukların çalışma hayatı girmesi ve yine zor şartlarda çalışmaları sosyal politikaları zorunlu hale getirmektedir. Kadın ve çocukların uzun saatler çalışması sonucu hasta olmaları ve hatta çalışma koşulları sonucu hayatlarını kaybetmeleri kaçınılmaz olmuştur. Toplumda en büyük sosyal sorunlardan biri kadın ve çocukların yaşamını yitirmeleri olmuş ve bu noktada sorunu çözmek zorunluluk olmuştur.

Kadın-erkek arasındaki eşitsizlik ücretlere de yansımıştır. Öyle ki erkek ile kadın aynı emeği sunmasına karşın(hatta kadınlar erkeklerden daha fazla emek sunmasına rağmen) aldıkları ücretler eşit olmamakta; erkekler daha fazla ücret almaktadırlar. Sosyal politikalar işverene karşı işçiyi korurken; erkek işçi ve kadın işçi arasındaki eşitsizlikte dezavantajlı grupta olan kadınları koruyacaktır ve aynı emeğe aynı ücret politikası söz konusu olacaktır.

Kadın ve çocukların sosyal politikalar içerisinde dezavantajlı gruplar içerisinde yer alması da onlara özel düzenleme yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Gerek çalışma yaşamı, gerek sosyal ve siyasal yaşam noktasında düzenlemeler yapılmıştır. Erkeklerin sahip olduğu pek çok hak ve özgürlüğe kadınlar seneler sonra kavuşabilmiştir. Bu noktada sosyal politikaların önemi oldukça çarpıcıdır. Toplumdaki sosyal sorunların tespiti ve çözümü noktasında sosyal politikalar büyük roller üstlenmiştir.

3.7. Sefiller (Les Misérables) Filmi

Tom Hooper'ın yönetmenliğini yaptığı film 1815 Fransa'sını bizlere aktarmaktadır. İki saat otuz sekiz dakika olan film formatı renklidir. 2012 yılı yapımı olan film, müzikal film kategorisinde yer almaktadır.

3.7.1. Sefiller (Les Misérables) filmi konusu

Filmin ilk sahnesinde mahkûmlar bir gemiyi halatlarla çekmektedir. Daha sonra bir görevli, mahkûma yönelik olarak 24601 numaralı olana, zamanının dolduğunu ve şartlı tahliye edileceğini söyler. Bu ne demek diye sorduğunda ise, 24601, artık özgür olduğunu söylemiştir. Görevli ise hayır önünde duran bu süreçte bu utanç belgesini göreceğini ve belgede kendisinin tehlikeli bir adam olduğu konusunda uyarılar yazdığını belirterek, 24601'e bir belge uzatır. 24601 ise çaldığının sadece bir somun ekmek olduğunu ve ölüm döşeğindeki yeğeni için yaptığını, o zamanlar açlıktan kıvrandıklarını söyler. Görevli ise kanunun manasını bilmezsen eğer yine açlıktan kıvranacağını belirtir. 24601 ise geçen 19 yılın manasını biliyorum ben kanunun kölesi şeklinde konuşur. Görevli, 24601'e cezasının 5 yıl olduğunu, kalanının da kaçmaya çalıştığı için yattığını ifade eder. 24601 bu sırada benim adım 24601 değil Jean Valjean demiştir. Görevli de o sırada benim adım Javert bu ismi sakın unutma şeklinde karşılık vermiştir.

Yola çıkan Valjean karşılaştığı insanlardan iş olup olmadığını sorar. Evraklarını isteyen insanlar ise hemen sonrasında iş olmadığını ifade ederler. Ayrıca Valjean şartlı tahliye olduğu için rapor vermediği takdirde derhal tutuklanacaktır. 30 gün içerisinde de Pontalliers'de olması gerekmektedir. Konaklamak ya da çalışmak için gittiği her yerde evraklar yüzünden herkes onu kovmaktadır. Çok yorgundur ve uyumak için bir yere sığındığındaysa ise Digne piskoposu kendisini bulur ve kendisini içeri alır. Hep beraber yemek yerler ve Valjean karnını doyurur. Yine yatacak yer ayarlamasında da piskopos

yardımcı olur. Jean Valjean ise herkes uyuduktan sonra gümüş yemek takımlarını çalar ve kaçır. Polis tarafından yakalanır. Valjean'ı geri piskoposun yanına getirdiklerinde ise piskopos, polisler Jean Valjean'a gümüş yemek takımlarını kendisinin verdiğini hatta iki gümüş şamdanı da almayı unutmuş olduğunu söyler. Bu olay Valjean'ı oldukça şaşırtır. Piskopos doğruyu söylese Jean Valjean yine kürek mahkûmluğuna dönecektir. Valjean, piskoposun bu davranışı sonrasında hayatında yeni bir başlangıç yapmaya karar verir. Digne kasabasından ayrılır.

Sekiz yıl sonra 1823 – Montreuil

Kadınlar fabrikada çalışmaktadır. Gün sonu işlerini tamamlayan kadınlar, yine fabrikada çalışan kadınlardan birisi olan Fantine'nin elindeki kağıdı merak ederler ve alırlar. Daha sonra herkesin içinde sesli bir şekilde okurlar:

Sevgili Fantine, daha fazla para göndermen gerek. Çocuğun doktora görünmesi lazım. Kaybedecek zaman yok...

Kadınlar hemen Fantine'yi ustabaşına şikâyet ederler. Ortalık karışmıştır. Fabrikanın sahibi Mösyö Madeiline bu karışıklığın ortasında gelir ve ustabaşına sorunu çözmesi için emir verir. Fantine ise küçük bir kızı olduğunu, babasının kendilerini terk edip gittiğini, kızına ise bir hancı ile karısı baktığını ve onlara karşılığında para ödediğini söylemektedir. Fantine'nin evli olmaması, kızının olması nedeniyle fabrikadaki diğer kadınlar onu dışlamış ve ustabaşı da kendisini işten kovmuştur.

Resim 17. Jean Valjean'ın Hayatında Yeni Bir Başlangıç Yapması – Sekiz Yıl Sonra Mösyö Madeiline

Kaynak: Hooper, 2012.

Mösyö Madeiline hem fabrikanın sahibi hem de Belediye Reisidir. Müfettiş Javert ise kasabaya atanmıştır. Belediye Reisi'nin yanına fabrikaya konuşmaya gelir. Kendisinin emirlerine hazır olduğunu ilettiği anda birinin at arabasının altında kaldığı haberi Mösyö Madeiline'ye ve Javert'e ulaşır. Mösyö Madeiline koşarak arabayı kaldırır ve altındaki adamı kurtarır. Javert ise bu durumdan çok etkilenir. Çünkü arabayı kaldırmak çok

zordur. Olay sonrasında Javert, Mösyö Madeiline'ye kendisinin bir an eski bir kürek mahkûmu olan Jean Valjean'a benzettiğini söyler. Mösyö Madeiline ise böyle bir laf bitirilmez şeklinde karşılık verince Javert ise haddime değil efendim şeklinde cevaplamıştır.

Diğer taraftan Fantine artık işsizdir. Kızına para göndermek için kolyesini satmaya karar verir. İskeleye gider. Orada kolyesini satmaya çalışırken yaşlı bir kadın para karşılığında saçlarını ister. Fantine yaşlı kadına saçlarını satar. Sonra oradaki diğer kadınlar ise dişleri için para vereceklerini söyleyerek dişlerini sökerler. Fantine ise hiçbir şekilde iş bulamaz. En sonunda hayat kadını olarak para kazanmaya mecbur kalmıştır.

Fantine iskelede kendisini taciz eden bir adamın yüzünü çizer. Müfettiş Javert de olay yerindedir. Javert taciz eden adamı haklı bulmuştur. Fantine tam mahkeme için tutuklanacakken Reis Madeiline gelmiştir. Fantine kendisini tutuklamamaları gerektiğini, ufak kızına kimin bakacağını Javert'e ve Mösyö Madeiline'ye sorar. Fantine ayrıca Reis Madeiline'ye karşı sinirlidir. Çünkü fabrikanın da sahibi olan Belediye Reisi Mösyö Madeiline, ustabaşının Fantine'yi kovmasına müsaade etmiştir. Tüm bunlar yüzünden Fantine, Mösyö Madeiline'yi görünce yüzüne tükürür. Sonra ise tüm bu olayların kendi yüzünden olduğunu düşünen Mösyö Madeiline, Fantine'yi doktora götürür.

Javert ise Mösyö Madeiline'in karşısına çıkarak, kendisinin Jean Valjean olmasından şüphelendiği için kabahatli olduğunu, Jean Valjean'ın yakalandığını söyler. Javert ayrıca Belediye Reisi Mösyö Madeiline'den kendisini cezalandırmasını da istemektedir. Mösyö Madeiline ise Javert'e her hangi bir ceza vermez.

Mösyö Madeiline ise kendisiyle büyük bir ikilem yaşamaktadır. Çünkü gerçekten de Jean Valjean kendisidir. Mahkemeye çıkar ve 24601 olduğunu hâkime söyler. Hâkim ise iyi değilsiniz Mösyö Madeiline şeklinde konuşarak kendisini dışarı çıkarttırır.

Mösyö Madeiline ise yani Jean Valjean vakit kaybetmeden Fantine'nin yanına gelir. Fantine doktor gözetimindedir. Jean Valjean, Fantine'ye kızına kendisinin bakacağını ve hiçbir eksiğinin olmayacağını söylediği an Fantine hayatını kaybetmiştir. Tam o sırada Javert gelmiştir ve Jean Valjean'ı tutuklamaya çalışır. Jean Valjean ise kaçmak zorundadır. Çünkü Fantine'ye kızı Cosette'ye bakacağı noktasında söz vermiştir. Ve Jean Valjean, Javert'in elinden kaçır.

Cosette ise Fantine'nin hancıya para yollamasına rağmen, hancının karısı tarafından çalıştırılmaktadır. Cosette, ormana han için su getirmeye gittiğinde ise Jean Valjean onu bulmuştur. Hana beraber gittiklerinde ise hancı ve karısına para vererek Cosette'yi ellerinden alır.

Cosette ve Jean Valjean beraber yola çıkarlar. Paris'in Kuzey girişinden kente girmek amaçlarıdır. Javert'te kentin tüm giriş ve çıkışlarını tutmuştur. Bunu gören Jean Valjean, Cosette ile yine kaçak yollardan kente girmiştir. Bir manastıra sığınır. Orada Jean Valjean Belediye Reisi'yken at arabasının altından kurtardığı adamla karşılaşır. Cosette bu manastırda dokuz yıl eğitim alacak yine Jean Valjean'da dokuz sene manastırda yaşamını sürdürecektir.

Resim 18. Hancı ve Eşinin Cosette'yi Çalıştırması

Kaynak: Hooper, 2012.

Dokuz yıl sonra – 1832 Paris

Paris'te halk bir lokmaya muhtaçtır. Eşitliğe sadece ölünce erişebileceklerini düşünmektedirler. Halktan bir grup yönetime, krala karşı ayaklanmıştır. Sokaklarda barikatlar kurarlar. Marius'da ayaklananlardan birisidir.

Javert de ayaklanmacıların arasına karışmıştır. Onların içine sızma amacıdır. Ancak ayaklanmacıların arasında kendisinin polis müfettişi olduğunu bilenler vardır ve Javert yakalanmıştır. Jean Valjean de ayaklananların arasına katılmıştır. Amacı ise Cosette'yi emanet edebileceği biri, birbirlerini seven Marius'un başına bir şey gelmemesi ve onu korumak için oradadır.

Jean Valjean esir alınan Javert'i görmüştür. Barikatta ayaklananlardan Javert'in cezasını kendisinin kesmesini istemiştir. Ardından Javert ve Jean Valjean beraber barikattan uzaklaşırlar. Javert'in elleri bağlıdır. Jean Valjean, Javert'in ellerindeki ipleri bıçakla keser ve kendisini serbest bırakır. Havaya bir el silah sıkar. Javert bu olay sonrası kendisini affedemez. Jean Valjean gibi bir suçlunun minneti ile yaşamak, kendisi için zaten ölmekten farkı yoktur. Bu yüzden köprüden aşağı atlar ve intihar eder.

Barikatta direnenlerin neredeyse hepsi polisler tarafından öldürülmüştür. Marius ise ağır yaralanmıştır. Jean Valjean, Marius'un hayatını kurtarmıştır. Marius ile Cosette evlenirler. Daha sonra Marius'ta kendisini kurtaranın Jean Valjean olduğunu öğrenir. Cosette ile Marius, Jean Valjean'ı ziyaret ederler. Bu ziyaret sırasında Jean Valjean manastırdadır. Ziyarette ise Jean Valjean son nefesini mutlu bir şekilde vermiştir (Hooper, 2012).

3.7.2. Sefiller (Les Misérables) filmi betimsel analizi

Yoksulluk

Filmde XIX. yüzyıl Fransa'sında halkın yaşadığı sefalet oldukça çarpıcıdır. İnsanlar açlıktan ve yoksulluktan, suç işlemeye mecbur kalmışlardır. İnsanlar bir iş sahibi olmazsa eğer hayatlarını devam ettiremeyeceklerdir. Çünkü yoksulluğa ve açlığa yönelik olarak toplumda koruyucu bir yapı söz konusu değildir. Toplumdaki fertlerde bu konuda hiçbir

şey yapmamaktadır. Kimsenin kimseye acımadığı ve şefkat göstermediği bir toplum söz konusudur. Yine toplumda affetmek, devlete ihanet etmek ve kanunları hiçe saymak gibi anlaşılmaktadır. Filmde en çarpıcı sahnelerden birisi olan Fantine'nin, Mösyö Madeiline'nin(Jean Valjean) yüzüne tükürmesidir. Aslında orada tükürdüğü Belediye Reis'i Mösyö Madeiline değil, tükürüğü çalışmak zorunda olan gençlerin kötü durumlara maruz kalmalarına çözüm bulamayan devlet yönetiminedir (Özkaya, 2012: 504).

Yoksulluğun, açlığın, sefaletin, gelir dağılımındaki eşitsizliğin ve birçok sosyal sorunun çözümünde sosyal politikalara ihtiyaç duyulmuş ve bundan sonra da ihtiyaç duyulacaktır. Sefiller filminde eski hükümlü birine yönelik karşısına çıkan sorunlar açısından da sosyal politikalar oldukça anlamlıdır. Şöyle ki eski suçlu ve cezasını fazlasıyla tamamlamış biri yine de gerekse iş bulma konusunda ayrımcılığa uğramakta ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır.

Eski Hükümlülere Yönelik Sosyal Dışlanma

Yine toplumun bir suçluyu ıslah etme gibi bir sorunu yoktur. Jean Valjean, bir hayat kadınının kızı ve kaçınılmaz kaderi hayat kadını olmak olan Cosette'yi toplumun elinden alarak, onun bedensel ve ruhsal büyümesini kusursuz bir biçimde tamamlamasını sağlar (Özcan, 2000: 105). Aslında burada devletin yapması gerekenleri, Jean Valjean, Cosette için yapmaktadır. Devletler ise bu gibi toplumsal sorunlar noktasında sosyal politikalara ihtiyaç duymaktadır.

Cosette'nin yine hancı tarafından çalıştırılması da çocuk işçiliğinin toplumda normal karşılandığını ve yaygın olduğunun göstergesidir. Bu konuda yöneticiler de hiçbir adım atmamaktadır. XIX. yüzyılda kadınlar ile birlikte çocuklarda çalışma hayatında maalesef kendilerine yer bulmuşlardır.

Daha önceden de belirtildiği gibi toplumun ya da yönetimlerin suçlu kişileri ıslah etme gibi bir yükümlülüğü yoktur. Suçlu kişilerin sosyal yapıya uyumları toplum için önemli değildir. Zaten onların sosyal dışlanması gerçekleşmiştir. Toplum bırakın suçluyu ıslah ile uğraşsın, Jean Valjean örneğinde olduğu gibi ellerine verdikleri bir kâğıt ile hayata yeni bir başlangıç dâhi yapması engellenmektedir.

Ayrıca yine bilinmektedir ki günümüzde gerek ulusal gerekse uluslararası sosyal politikaların ilke ve kuralları, eski hükümlülerin istihdam edilmelerine yardımcı olarak, onların korunmalarını öngörmektedir. Bu yöndeki politikalar, eski hükümlülerin toplumsal hayata tekrardan adapte olabilmeleri ve karşılaşılabilecekleri sorunlara çözüm olunmasına yardımcı olması açısından oldukça önemlidir (Aytaç, 2014: 423).

3.8. Germinal Filmi

Germinal, XIX. yüzyılda Fransa'da maden ocaklarındaki zorlu çalışma koşullarını ve sermaye sahipleri-emek arasındaki çatışmaları anlatan, sadece Fransız Edebiyatı'nın değil aynı zamanda dünya edebiyatının en önemli yapıtlarından birisi olan ve Emile Zola tarafından kaleme alınan romanın filme uyarlanmış biçimidir. Germinal, terim anlamıyla "tohum" anlamına gelmektedir. Zola'nın bu terimi kullanmasındaki amaç ise bağımlı çalışarak istihdam edilen işçi sınıfının her geçen gün büyümesi ve örgütlü bir güce dönüşmesi noktasında taşıdığını inançtır (Yüksel, 2017: 55).

İki saat kırk dakika olan filmin yönetmenliğini Claude Berri yapmıştır. 1993 yapımı olan film bizlere maden ocakları arasında hayatları geçen işçileri göstermektedir.

3.8.1. Germinal filmi konusu

Etienne Lantier isimli eski bir makinist Voreux kuyusu maden ocağında (adının Bonnemort olduğunu sonradan öğreneceğimiz) yaşlı bir adama maden ocağında iş olup olmadığını sorar. Yaşlı adam ise dün iki kişinin geldiğini ve iş olmadığını söylemiştir. Etienne ise yaşlı adama yakınlarda fabrika olup olmadığını sorar. Yaşlı adam ise fabrika olduğunu ancak, tüm atölyelerin arka arkaya kapandığını belirtir. Herkesi Voton Şekerlemeleri'ne gönderdiklerini de ekler. Garbois Cam İşleri'nde ise maaşları indireceklerinden dolayı grevden söz edildiğini aktarır. Duraksar ve Etienne'ye "Her gün et yemesek de idare ediyor, anlatabiliyor muyum?" der. Daha sonra yaşlı adam adının Bonnemort olduğunu ve anlamının *iyi ölü* olduğunu söyler. Bu ismi kendisini üç kez yaralı halde kuyudan çektikleri için dediklerini belirtir. Etienne kaç yaşından beri madende olduğunu sorduğunda ise Bonnemort sekiz yaşında başladığını ve bugün elli sekiz yaşında olduğunu söyler. O sırada öksürür ve ağzından simsiyah tükürük çıkmıştır. Etienne onun kan olduğunu zannederken, Bonnemort onun kömür olduğunu, beş yıldır ocağa inmemesine rağmen içinin hala kömür dolu olduğunu açıklar. Sonra devam eder Bay Hennebeau bizi gevezelik ederken görmesin gitsek iyi olur dediğindeyse, Etienne buranın sahibi mi kendisi diye sorar. Bonnemort ise müdür olduğunu belirtir. Etienne peki, öyleyse burası kime ait diye sorduğundaysa, Bonnemort duraksar ve bilmiyorum, ait işte birilerine... şeklinde karşılık vermiştir.

Bonnemort eve geldiğinde ise ailesi maden ocağında çalışmak için hazırlanıyordur ve evden çıkarlar. Maden ocağında küçük yaşta çocuklar bile çalışmaktadır. Kadınlarda kendileri için zor şartlarda da olsa madende çalışmaktadır. Bu kadınlardan birisi olan Mouquette, Maheu'ya yine bir kadın olan Fleurance'nin öldüğünü söyler. Onun yerine birinin alınması gerekmektedir. Yoksa iş aksayacaktır. Yerine ise iş aramak için maden çevresinde bekleyen Etienne girer. Bir iş bulmuştur.

Resim 19. Voreux Maden Ocağında Çalışan İşçiler

Kaynak: Berri, 1993.

Madene indiklerinde ise Chaval isminde diğerk bir maden işçisi Fleurance'nin nerede olduğunu ve Etienne'yi kastederek kim bu adam dediğinde ise Maheu, Fleurance'nin öldüğünü yerine Etienne'nin girdiğini söyler. Chaval ise artık kızların ekmeğini erkekler mi yiyor şeklinde cevap verir. Maheu ise bir şey demeden herkesin işlerine dönmesini söylemiştir.

Maheu asırlardır maden ocağında çalışmaktadır. Babası Bonnemort da belirtildiği üzere yine maden ocağında çalışmaktadır. Maheu'nun eşi ise yirmili yaşlarına dek ocakta çalışmış, doğum yapınca ocakta çalışmayı bırakmak zorunda kalmıştır.

Bir başka sahnede mühendis maden ocağını gezerken bir payandanın(destek) durumu hakkında Maheu'ya hesap sorar. Maheu ise mühendise merak etmemesi gerektiğini, sağlam olduğunu söylese de; mühendis nasıl sağlam, bu kaya, basınçtan yıkılmak üzere görmüyor musunuz? Şeklinde karşılık verir ve devam eder. Kafalarınız ezildiğinde sonucuna biz katlanacağız; sonra ne olacak işletme karılarına maaş bağlayacak. Ben sizi tanırım iki vagon daha fazla taşımak için neler yapmazsınız, Maheu ise bu sözler üzerine daha fazla maaş alsaydık daha iyi payanda yapardık. Mühendis ise Maheu'ya bir saatleri olduğunu ve işe koyulmaları gerektiğini söyler. Yine ekler... Kazançlarının payandalara bağlı olduğunu, vagon ücretlerini indirdiğini ve çalışmadığınızda da üçer frank ceza şeklinde konuşmayı sonlandırmıştır.

İşçiler bu durumu kendi aralarında konuştukları zaman ise bugün bile çocuklarının yiyecek bir lokmaları olduğunu söylerler. Vagon başına iki metelik daha az. Ölmekten başka çare yok şeklinde konuşmaktadırlar.

Maheu, Etienne'yi kalacak yer temin etmesi için Rasseneur isimli bir tanıdığının yerine getirir. Yer olup olmadığını sorduktan sonra, payandalar yüzünden kavga ettiklerini, üç frank ceza verdiklerini söyler. Riskin kendilerinde olduğunu ama payanda ile uğraşırlarsa eğer vagonların boş kalacağını belirtir. Rasseneur ise o zaman payanda parası versinler dediğinde ise Maheu, istedikleri de o şekilde cevap verir. Böylelikle vagon parasını keseceklerdir der. Rasseneur fiyatlar inerse ortalık karışır şeklinde konuşur. Maheu ise böyle devam edemeyeceğini, bugünlerde ortalığın karışacağını ve büyük sefaletin olduğunu söylemektedir. Fabrikalar kapanmaktadır ve büyük sefalet söz konusudur.

Etienne, Rasseneur'a ortak arkadaşları olan Pluchart'den bir haberi olup olmadığını sorduğunda ise Londra'da Uluslararası İşçi Örgütü iyi gidiyormuş. Üyeleri gittikçe artıyormuş. Dünya işçileri ilk defa korkmadan ve eşit koşullarda patronları ile savaşılabileceğini aktadığını söylemektedir. Suvarin ise konuşulanlara kulak misafiri olmuştur. Sanki patronlarla konuşursanız maaşınızı arttırırlarmış gibi der ve ekler... Yeryüzü yangında temizlenmeli. Her şeyi kökünden yıkmalı. Bu çürümüş dünyada hiçbir şey kalmazsa, belki o zaman her şey yeniden yeşerebilir şeklinde konuşur. Etienne ise o kadar uzun boylu değil diyerek cevap verir. İşçi tek başına bir hiçtir, birleşince bir güç oluşturur diye devam eder. Biz de Montsou'da bir şube oluşturmamız şeklinde Rasseneur'a konuşur. Yine konuşmasına devam eder. Bu payanda işi kötü sonlanacak. İşletme karar değiştirmezse birlik olup greve gitmeliyiz, mutlaka örgütlenmeliyiz şeklinde konuşmaktadır. İleriye dönük bir yardım sandığı, direnişimize destek olacak; ne kadar paramız olursa, dayanma gücümüz artacaktır der. Rasseneur ise üyelik

ödemelerinin tatsız olduğunu, federasyon için ayda elli kuruş, bölge sendikasına iki frankın da çok olduğunu ve bu parayı vermeyeceklerini söyler. Etienne ise daha adil bir dünya için örgütlenmeleri gerektiğini, birlik olmanın bu yüzden önemli olduğunu belirtir. Suvarin ise dinleğini konuşmaya tekrar dâhil olarak kapitalist bir dünyada maaşların artmasının bir hayal olduğunu söyler. İşçilerin yalnızca kuru ekmeğe ve çocuk yapmaya hakkı vardır şeklinde konuşmaktadır. Boş midelerin dengesi üzerine kurulmuş bir yasadır. Açlık ve sefalet zindanlarında bir ömür mahkûmiyet. Hepsini yıkmak gerek. Evet kargaşa başka bir şey değil. Toprak kanla yıkanıp, yangınla arınmalı şeklinde konuşmasına devam etmiştir. Etienne bu sözlerine karşılık ise asla kan dökülmemeli diyerek karşılık vermiştir.

Maheu, oğlu Zacharie'nin evlenmesiyle evden bir maaş eksilmesine kafayı yormaktadır. Etienne ise o sıralar maden işçileri ile konuşup onları greve giderlerse yardım sandığının işlerine yarayacağı konusunda ikna etmeye çalışmaktadır. Etienne işçilere, her üyenin ayda yirmi kuruş vereceğini ve yirmi kuruşla birikmiş paraları ve yeterli güçleri olacağını söyler. Grevin aylarca sürebileceğini belirtmektedir. Chaval ise bu konuşmalar üzerine "varım!" şeklinde cevap vermektedir.

Maheu ise oğlu Zacharie'nin boşluğunu Etienne ile doldurur. Artık Etienne, Maheu'lar ile yaşamaktadır. Catherine ise annesi Maheude'ye, Chaval'ın kendisiyle yaşamak istediğini söylediğinde ise; annesi Catherine'ye o seni değil, maaşını istiyor şeklinde karşılık vermiştir.

Maheu'nun oğlu Jealin madende göçük altında kalır ve bacakları bunun sonucunda kırılır. Yaşı oldukça küçüktür. Yine bu olayın suçlusu olarak işçiler bulunmuştur. Sağlam yapılmayan payandalar sonucu göçüğün olduğu işletme yönetimi tarafından vurgulanmaktadır.

İşletme vagonların fiyatını düşürür. Ayrıca kömüre olan talep azaldıkça fabrikalar bir bir kapanmaktadır. Yönetim de masrafları bir bir kısmaktadır. Ücretler kısıldıkça işçiler kemer sıkacaktır. Aylardır kömür çukurlara yığılmaktadır. İşçiler grevin belki işi yoluna koyacağını, stok tükendikçe bir kısım madencinin işten çıkarılacağını düşünürler. Gerisinin de daha az ödenerek terbiye edileceğini de kaçınılmaz olacaktır.

Maheu ve diğer işçiler maaş almak üzere gittiğinde ise vagon ücretlerinin düşürüldüğünü, kusurlu payanda için ise ceza kesildiğini görürler.

Genel yazman, Maheu ile görüşür. Babasının emekliliğinin araştırıldığını, elli sekiz yaşında elli yıllık hizmete ayda yüz elli frank emeklilik alacağını söyler. Maheu ise iki yıl sonra bu yüz seksen frank olacaktı şeklinde karşılık verir. Ayrıca yazman, Maheu'ya yardım sandığı işine karışmaması gerektiğini ve pişman olabileceğini söyler.

Maden işçileri ise bu gelişmeler üzerine grev başlatırlar. Maden işçilerinden bir heyet madenin müdürü Hennebeau ile konuşmaya giderler. Maheu sözcü olmuştur. Hennebeau'ya adalet istediklerini, açlıktan sıkıldıklarını, her gün yiyecekleri ekmeklerinin olması gerektiğini söylerler. Yeni ücret düzeninin kabul etmelerinin imkânsız olduğunu, daha iyi para verirlerse işe dört elle sarılacaklarını belirtirler. İyi iş istiyorlarsa eğer iyi para vermeleri gerektiğini iletirler. Vagonların fiyatını indirmeleri ve payandaları ayrı ödemelerinin, işçiler için kaybının çok olacağını son olarak belirtirler.

Müdür Hennebeau ise bu saçmalıkları akıllarına hep Uluslararası İşçi Örgütü'nün soktuğunu söyler. İşletmenin işçiler için bir nimet olduğunu ve bu yıl işçi konutlarına üç yüz bin franktan fazla para harcandığını, emekli aylığı, verilen yakacak ve ilacı es geçtiğini ekler. Etienne ise işletme tasarruf yapmak istiyorsa bunu işçilerin sırtından yapmasın şeklinde karşılık vermiştir. Müdür Hennebeau, Fransa'daki birçok maden işletmesinin iflasın eşiğinde olduğunu ve iflas etmemek için işletmenin rekabete ayak uydurmak zorunda olduğunu söyler. Müdür Hennebeau son olarak ise işçileri grev konusunda uyarır. Bir haftaya kalmaz açlıktan kırılırsınız şeklinde konuşmasını sonlandırmıştır. İşçilerin greve gitmekten başka bir çaresi kalmamıştır.

Resim 20. Voreux Maden Ocağı İşçileri ile Müdür Hennebeau'nun Grev Hakkında Konuşmaları

Kaynak: Berri, 1993.

Voreux'da grev varken, Chaval ve Chaval'ın yanında yaşayan Maheu'nun kızı Catherine Jean Bart'da çalışmaktadır.

Etienne grevdeki işçilere konuşma yapmaktadır. Rekabet geliri indiriyorsa sorumlusu biz değiliz şeklinde konuşmaktadır. Grevdeki tüm işçiler daha sonra Jean Bart'da ki işçilerin de işlerini bırakıp greve katılmaları için Jean Bart'a gitmeye karar verirler.

Bay Deneulin Jean Bart'ın sahibidir ve vagon başına beş kuruşluk zammı veremeyeceğini bunun kendisini mahvedeceğini belirtir. Sizin yaşayabilmeniz için önce benim yaşamam gerekir. Maaşlara yapılacak en ufak zam yıkım olur şeklinde konuşmasını sonlandırır. Daha sonra Chaval grev için insanları ayaklandırır. Fakat Bay Deneulin, Chaval'a ustabaşı olması teklifiyle Chaval grevi bırakıp çalışmaya devam eder. Grevdeki işçiler Chaval'e karşı büyük bir tepki gösterir. Aynı sıralarda Voreux'da ki işçiler, Jean Bart'ı basmıştır. Her yeri yakıp yıkarlar. Çalışan işçileri de ocaktan çıkarıp darp etmişlerdir.

Olaylar sonucu jandarmalar Etienne'yi aramaktadırlar. Maden ocağının müdürü Hennebeau ise ordu desteğini arkasına almıştır ve grevdeki işçiler yerine grev kırıcı olarak Belçika'dan işçi bulmaya gitmiştir. Maheu ise bu durumun duyulmasının ardından yabancıların yerimizi alması beni derinden yaralıyor şeklinde tepkisini vermiştir.

Resim 21. Voreux Maden İşçilerinin, Jean Bart Madenini İstila Etmesi

Kaynak: Berri, 1993.

Grev kırıcı Belçikalı işçiler Voreux’da çalışmaya başlamışlardır. Grevdeki işçiler bunun üzerine Voreux’a gider ve jandarmaların barikadıyla karşılaşır. İçeri girmeye çalışan grevdeki işçilerin isyanını bastıramayan jandarmalar silahlarını ateşlerler. Bir jandarmanın silahından çıkan kurşun Maheu’ya isabet etmiştir. Maheu hayatını orada kaybeder.

Resim 22. Voreux Maden Ocağının Grevdeki İşçilerinin Jandarmayla Karşı Karşıya Kalışı

Kaynak: Berri, 1993.

Aradan iki, üç ay geçmiştir. Olan olaylara rağmen maden ocağının o kadar insanın canını almasına rağmen Catherine ve Etienne ocağa çalışmaya gideceklerdir. Çünkü bu duruma mecbur kalmışlardır. Ailesindeki kişiler açtır.

Ertesi gün Catherine ve Etienne çalışmak için maden ocağına iner. O gün gecesinde ise Suvarin maden ocağına sabotaj düzenlemiştir. Her yer çatlamıştır. Aradan saatler geçince ocağı sular basmış birçok işçi gibi Catherine de hayatını kaybetmiştir.

Evde çalışacak kimsesi kalmayan Maheu’nun eşi Maheude ise ocakta çalışmaya mecbur kalmıştır. Etienne ise olan olaylardan sonra şehri terk eder. Giderken ise Maheu’nun sözünü mırıldanır:

Gerçek adalet, örgütlenerek, sakince olayları gözlemleyerek, sendikalar kurmak ve gün gelip şartlar olgunlaştığında, binlerce tembelen karşısında milyonlarca işçinin gücü eline alması ve sonunda hâkim olması... Adalet bu demektir.

3.8.2. Germinal filmi betimsel analizi

XIX. yüzyıl Fransa'sında yoksulluk, işsizlik, çocuk işçiliği gibi birçok sosyal sorun mevcuttur. Ayrıca çalışanların bir işleri olsa bile yine de aldıkları ücret yetmemektedir. Voreux maden ocağındaki işçilere çalışan yoksullar desek yanlış bir nitelendirme yapmış olmayız. Bu gidişatı engellemek isteyen işçiler grev ile sonuca ulaşacaklarını düşünseler de maalesef sonuç istenilen gibi olmamıştır. Grev boyunca direnen işçiler grev sonunda yaşamlarını yitirme durumuyla karşı karşıya gelmişlerdir (Öztokat, 2004: 165).

İşçilerin Greve Karar Verme Süreci

Germinal filminde Voreux Maden Ocağı işçileri üzerinden işçilerin grev süreci somutlaştırılmıştır. İşçileri greve yönelten şartlar ve durumlar filmin sahnelerinde yer almıştır. Uzun soluklu bir huzursuzluk ve tatminsizlik söz konusudur. İşçilerin maaşları sefalet düzeyindedir ve maden ocağında yapılan her hatada işçilerin maaşlarından kesintiler yapılmaktadır. Filmin sahnelerinden de gördüğümüz üzere grev özünde gerginlik, gerilim içermektedir ve işçiler ve işveren açısından kriz durumudur. Süreçte strese neden olan belirsizlik hâkimdir. Grev toplu bir eylemdir ve kararı işçilerin hepsi oylama yöntemi ile almıştır. Çalışmaya psikolojik olarak da tamamen bir ara verilmiştir. Filmde de görüldüğü üzere grev sonucunda bir tarafın diğerine galip gelmesi söz konusu olsa da genellikle her iki taraf içinde kayıplar verilmiştir. Müdür Hennebeau, yerel kolluk kuvvetlerinin de desteği ile grevden galip çıkan taraf olarak gözüke de işçilerin işleri aksatması, madende üretimin durması gibi kayıpları söz konusudur. İşçiler ise grevden yenik çıkmanın dışında iş sahibi olamamışlar ve yerlerine yeni işçiler alınmış, psikolojik olarak tükenmişlik içerisinde ve bazıları grev direnişinde hayatlarını kaybetmiştir (Kümbül Güler, 2012: 118).

Filmde ayrıca işçilerin greve karar verme ve grev sürecine tanıklık etmekteyiz. İşçiler greve başlarken işlerine tekrar geri dönecekleri düşüncesi hâkimdir. Grevin geçici olması düşünülmektedir. Ancak filmde de görüldüğü ise grev kırıcı işçilerin Belçika'dan getirilmesiyle beraber işçiler tekrar işlerine dönecek bir ortam bulamamıştır. İşçiler ise grev kararı almadan önce, grev sonrasında Müdür Hennebeau'nun ücretlerde artışa gideceği ve işlerine tekrar geri döneceklerini öngörmektedir.

Yoksulluk

Bir ailenin geçinmesi için ise çocukların bile çalışması gerekmektedir. Hatta çoğu zaman çocuklar çalışsa dahi aile geçimini tam anlamıyla sürdüremez. Çocuk ve kadınların çalışması bir tercih sebebi değil zorunluluktur. Eğer çalışmazlarsa açıkla karşılamaları kaçınılmazdır.

XIX. yüzyılda sanayileşmenin etkilerinin en yoğun hissedildiği kentlerden birisi olan Paris'te çalışma şartlarının ağırlığını anlamamızı sağlayacak bir örnek vermemiz gerekirse eğer, "1865 yılında Lorraine'den yeni gelen bir göçmen, eşi ve çocuğu ile Paris'in dış kenarına yakın olan Belleville'de iki küçük oda kiralamış, her sabah beşte

evden çıkarak kent merkezine dört mil yolu sadece bir lokma ekmekle yürümüştür. Burada on dört saat düğme fabrikasında çalıştıktan sonra, kirasının ödemesini yaptıktan sonra cebinde günlük sadece 1 frank kalmıştır (bir kilo ekmek yaklaşık 0.37 franktır). Eve karısının yapması için parça başı iş getirmiş, karısı neredeyse hiçbir şey kazanmadan saatlerce evde çalışmıştır. Zamanın yaygın bir deyişine göre ise; bu dönemde 'emekçi için yaşamak ölmektedir' (Bozkır Serdar, 2014: 18).

Çalışmanın İnsancıllaştırılması Sorunu

Çalışmanın insancıllaştırılması sorunu sosyal politikanın sorunları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu sorun çok eskilere, insancıl olmayan çalışma koşullarının olduğu köleci toplum düzenine kadar gitmektedir. İşçinin yakın iş çevresini denetleme ve düzenleme olanağına kavuşturulması, kendisi ve çalışmasını ilgilendiren kararlara katılarak bu konularda söz sahibi olması, iş çevresinin işçinin sosyal-psikolojik gereksinimlerine yanıt veren duyarlı bir ortama çevrilmesi, çalışmanın insancıllaştırılması sorununun önemli boyutlarını ifade etmektedir (Güven, 2013: 200).

İşverenler ise rekabet ortamında işçilerin masraflarından ne kadar kısılabilsen o kadarını kar mantığıyla hareket etmektedir. Ayrıca işverenler, işçilere sürekli “ben olmazsam sizde olmazsınız” mesajı vermektedir. İşverenler için işçinin yaşamının veya sağlığının bir önemi de yoktur. Önemli olan onların başlarının ağrılamasıdır. Ücretlerde azalmaya giden işverenler, işçilerin nasıl hayatını devam ettireceğini düşünmemektedir. Düşündükleri ise işçilerin kaldığı konutların sağlanması, ilaç masrafları gibi sağladığı olanaklardır. Ancak işçiler temel ihtiyaçlarını bile zar zor karşılamaktadır. Sosyal politikalar işçileri, işverene karşı koruma amacıyla hareket eder. İşveren istediği gibi ücretleri düşürürken onu denetleyecek hiçbir mekanizma yoktur. Sosyal politikalar işte tam da bu noktada devreye girmektedir.

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Avrupa’da kölelik yasaklanmaya ya da engellenmeye çalışılmıştır. İşverenler ise bu durum üzerine ucuz işgücünü farklı yollarla temin etmeye yönelmiştir. Kadınlar ve çocuklar maalesef ucuz işgücü olarak görülmeye başlamış ve işverenler tarafından sömürülmüşlerdir. Bu sömürü ilerleyen yıllarda toplumların vicdanında onarılmaz yaralar açılmasına ve insanlık onuru ile insani değerlerin sorgulanmasına yol açmıştır (Güzel, 2014: 161).

Sanayileşme sürecinde zayıflayan ailesel bağlar, toplumsal bağlar, kentleşme sürecinde artan gelir dağılımındaki eşitsizlikler, suçlar ve genel anlamda tüm eşitsizlikler, fabrikalarda ya da atölyelerde işçi aleyhine gelişen çalışma koşulları, işçi-işveren ilişkisinde işveren yönünde dengenin bozulması, artan işsizlik, yoksulluk ve açlık karşısında savunmasız ve güçsüz kalan bireyleri insan onuruna yakışır bir yaşam için güvence altına almak; işte bu noktada sosyal politikalar anlam kazanmakta ve önemini açığa çıkarmaktadır. Sosyal politikalar, insanı insanın insafına bırakmadan kurumsal ve hukuksal düzenlemelerle korumaktır (Zencirkıran, 2014: 25).

Germinal filmi doğası gereği madencileri ve madencilerin ekmek kavgasını anlatan bir filmidir. Filmde sendikalaşmanın ve grevin önemine vurgu yapılmıştır. Yine film, işçi-

emek sorunsalını bir bütün olarak kavrayarak maden ocağından aileye, sokağa kadar bütün alanları eleştirel tarzda ele alıp bir işçi duruşunu vermeye çalışmıştır.

Madencilik hemen hemen dünyanın bütün ülkelerinde kırsal nüfusun işçileşmesinden oluşur. Topraksız köylüler yerleşim yerlerine en yakın madenleri ekmek teknesi olarak görürler ve madene inerler. Bu nedenle madenciler ve aileleri, köylülerden oluşmaktadır. Nitekim Germinal filminde de bunu görmekteyiz. Maheu, onun babası Bonnemort, çocukları hep madende çalışmaktadır. Maheu'nun eşi ise yirmili yaşlarına dek madene inmiş, çocukları olunca artık madende çalışmamaya başlamıştır. Maalesef ki madencilerin bu durumu, eğitim seviyesinin en düşük olduğu toplumsal kesimlerin başında geldiğini göstermektedir. Öyle ki madenci olmak için bir bilgi birikimine gerek duymamakla beraber ailelerde çocuklarında aile geçimine katkı sağlaması için çalışması durumu sonucu maden işçisi olan çocuklar temel eğitimden de mahrum kalmaktadır.

Sonuç olarak Germinal filmi işçiyi “soyut proleter” olarak değil somut tarihsel gerçekliği içinde yaşayan canlı bir emekçi olarak ele almış, işçilerin madende yaşanan haksızlıklara karşı olan öfkesinin devrimci bir işçinin katkısıyla sınıf bilinçli bir yönelime girdiğini ve bu yönelimin sadece madendeki sendikal mücadeleyi değil sokaktaki, ailedeki ilişkilerini de etkileyip değiştirdiğini ve topyekûn sınıf mücadelesine aktardığını başarılı bir şekilde anlatmıştır (Sertlek, 2015: 246).

SONUÇ

Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan işçi sınıfının süreç içerisinde işverenlere karşı korunmasını içeren sosyal politika anlayışı toplumu oluşturan bireylerin refah, huzur ve yaşamlarını insanca devam ettirmeleri noktasında önemlidir. Sosyal politika disiplini her ne kadar sanayi devrimi sonrası ortaya çıkmış gibi gözükse de, devletlerin tarihi kadar eski olduğu niteliği taşımaktadır. Ancak bir bilim haline gelmesi ise XIX. yüzyıl ile birlikte olmuştur. Sanayi devrimini yaşayan Batı Avrupa ülkelerinde XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan ve işçi sorunlarını çözemeye yönelik sosyal politikanın dar kapsamda nitelendirilmesine neden olmuştur. Ancak sorunların giderilmesi XIX. yüzyılda hiçte kolay olmamıştır. İşçi hareketlerinin uzun soluklu mücadeleleri neticesinde işçilerin korunmasına yönelik politikalar oluşturulmuş, iş güvenliği ve çalışma şartları gibi düzenlemeler yapılmıştır.

İşçi hareketlerinin uzun soluklu bir süreç içermesi de ayrıca işçilerin hayatları pahasına mücadele etmelerine neden olmuş ve birçok işçi bu mücadelede yer alırken hayatını kaybetmiştir. İncelediğimiz filmlerde de mücadele sürecinde hayatlarını kaybedenlere yer verilmiştir. Suffragette filminde son sahnesinde kameraların dikkatini çekmek için Emily'in kendini yarış atlarının önüne atarak hayatını kaybetmesi ve Germinal filminde ise işçilerin grev yaptığı sırada işverenlerle işbirliği içerisinde olan jandarmaların işçilere ateş açması sonucu filmin ana karakterlerinden Maheu'nun yaşamını yitirmesi; işçilerin uzun soluklu mücadelelerinde hayatlarını kaybetmelerine sadece birer örnektirler.

II. Dünya Savaşı sonrası ise gerek öğretilerde gerekse uygulamada sosyal politika kavramında genişleme söz konusu olmuştur. Sosyal politika disiplini işçi sınıfı dışındaki diğer sosyal sınıflara da yönelmiştir. Geniş anlamda sosyal politika, ekonomik olayların sonuçlarının, toplum yaşamı üzerindeki bütün etkilerini konu almaktadır. XIX. yüzyılda başta sanayileşmiş ülkeler olan İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde ekonomik olayların sonuçları toplumları derinden etkilemiştir. Söz konusu sonuçlara örnek verecek olursa eğer, konut problemleri, yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliği, işsizlik, kadın ve çocukların iş yaşamlarında karşılaştıkları zor şartlar, cinsiyet ayrımcılığı bunlardan sadece bir kısmıdır. Ancak bu sonuçlar toplumda sosyal sorunlar olarak yer edinmişlerdir. Tüm bu sosyal sorunlar toplumsal yaşamın büyük bir alanını kapsamaktadır. Geniş anlamda sosyal politika kavramında ise tüm bu sorunlara yönelik olarak, sosyal ve hukuki eşitliği sağlamak, fırsat eşitliğini gerçekleştirmek, sosyal adaleti temin etmek, adaletli bir şekilde gelir dağılımı oluşturmak, sosyal refahı sağlamak, temel ve sosyal yardım hizmetlerini kurumsallaştırmak, işgücünü yetiştirmek, işsizliğe çareler üreterek tam istihdamı sağlamaya çalışmak, çalışma yaşamını ve şartlarını düzenlemek, yerleşme, konut, ulaşım gibi konularda ihtiyaçları gidermek ve toplumu homojenleştirerek bir bütünlüğe kavuşturmak noktasında sosyal politika uygulamaları söz konusudur.

Sosyal sorunların çözüme ulaştırılması açısından ise devletlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Toplumda huzur ve refahın tesis edilmesi için bazı politikaların oluşturulması ise zorunluluk arz etmektedir. Refah ortamı insanın, araç olmaktan çıktığı ve amaç olduğu noktada anlam kazanmaktadır. Toplumda yer alan

insanların çalışarak emeği karşılığında aldığı ücret ile asgari ve temel ihtiyaçlarını karşılaması mümkündür ancak bu durum refah kavramına denk düşmemektedir.

Dünya son iki yüzyıldır sanayi devrimi ve hemen sonrasında ortaya çıkan sorunları tartışmakla geçirmiştir. Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan sosyal politika disiplini ise hâlen önemini korumaktadır. Sosyal politika bilimi ortaya çıktığı dönem itibariyle işçi-işveren arasındaki çatışmayı azaltma temelli uygulamaları içerse de zamanla uygulamalarının kapsamında değişimler ve genişlemeler söz konusu olmuştur. Sosyal politika disiplini ise tedricen bir şekilde gelişim göstermiştir. İlk sosyal politika önlemleri işçi-işveren tarafları arasında korunmasız kesim olan işçiler için alınmıştır.

XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa'sında, yoksulluk ve işsizlik sosyal sorunların başında gelmektedir. Öyle ki yoksulluk ve işsizlik bir tarafta iken diğer tarafta varlıklarına varlık katan bir sınıf vardır. Kadın ve çocukların, fiziksel güçlerinin üzerinde çalışmaları çoğu zaman hayatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır. Toplumların temel taşları olan kadın ve çocukların içerisinde bulunduğu bu çalışma koşulları huzursuzlukların çoğalmasına neden olmuştur. Tüm bu huzursuzlukların giderilmesi noktasında sosyal politikaların doğuşu kaçınılmaz olmuştur. Sosyal politikalar ortaya çıkması itibariyle işçiyi, işverene karşı korurken ilerleyen süreçte kadın, çocuk, yaşlı, eski hükümlü, engelli gibi birçok dezavantajlı grubu kapsayan geniş bir anlamı içermiştir.

Çalışma da XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa'sı konu olan filmler aracılığıyla toplumdaki sorunların tespit edilmiştir. Şöyle ki, yoksulluk, açlık, işsizlik, kadın-erkek eşitsizliği gibi sosyal sorunlar çalışma boyunca incelenen ve dönemi anlatan filmlere de yansımıştır. İrdelenen filmler bizlere dönemin sosyal yaşantısı başta olmak üzere, işçi-işveren ilişkileri, toplumda kadının yeri, işsizlik, göç etme süreci, eski hükümlülerin topluma adapte olma/olamama durumu gibi birçok örneği gözler önüne sermiştir.

Çalışmanın önemi açısından ise XIX. Yüzyıl ABD ve Avrupa'da Sosyal Politikalara Duyulan İhtiyacın Sinema Filmleri Çerçevesinde Analizi adlı bu tez çalışması Türkiye'de sosyal politika-sinema ilişkisini irdeleyen bir tez çalışması olma özelliğine sahiptir. Çalışma yaşamını, çalışanların tüm sorunlarını, yoksulluk, açlık ve işsizlik gibi toplumda yer alan sosyal sorunları inceleyen sosyal politika disiplinin ilgilendiği sorunların ilk olarak tespitinde ve çözümü noktasında sinema sanatı da bir aracı olabilmektedir. Öyle ki sinema filmleri aracılığıyla toplumda bir soruna dikkat çekmek amaçlanabilir. Çalışma da incelenen filmler ile bu durumu açıklayacak olursak eğer Sarah Gavron'un 2015 yılı yapımı olan *Suffragette (Direniş)* filminde XIX. yüzyıl Londra'sı toplumunda, kadınların yaşamak dışında pek de başka bir hakkı yoktur. Öyle ki kadınlar çocukları üzerinde hak iddia edememekte, çalışsa maaşını kullanma noktasında kendi karar verememekte (maaşını ya eşi ya da babası almaktadır), babasından bir kadına miras kalsa bile kadın bunu tek başına kullanamamakta ve hatta kendi tasarrufunda mirasını kullanamamaktadır. Kızlar, annelerinden hiçte farklı olmayan bir hayat sürmeye mecbur bırakılmaktadır. Film örneğinde olduğu gibi Maud Watts'ın annesi de çamaşırcılık yapmıştır ve Maud Watts'ta çok küçük yaştan itibaren çamaşırhane çalışmaya başlamıştır. Kadınlar hem toplumda hem de çalışma hayatında dezavantajlı durumdadır. Kadınların çalışma hayatı ve toplum özelindeki bu konumunun sinema filmi aracılığıyla tespit edilmesi bu açıdan önemlidir.

Çünkü sinema filmleri hitap ettiği kitle açısından büyük bir kesime sahiptir. Sinema filmlerine kolay ulaşılabilir olması ve etkilediği kitle açısından kısa sürede yüzlerce kişiyi kapsamamasından dolayı filmlerin içerdiği anlamlar çok hızlı bir şekilde kitleye ulaşmaktadır.

Çalışma da sosyal politika disiplini literatürünün temel konularını oluşturan sanayileşme, işçi-işveren ilişkileri, çalışma ilişkileri, göç, kadın, çocuk, sendikalaşma, örgütlenme, yoksulluk, ayrımcılık, işçilerin işlerine yabancılaşması gibi konuların sinema filmleri aracılığıyla incelenmesi sosyal politika biliminin irdelenmesi noktasında yeni bir kapı açmaktadır. Sosyal politika öğrencileri başta olmak üzere çalışma ilişkileri alanında çalışma yapan tüm araştırmacılar sinema filmleri noktasında alana dair saptama yapılabileceğini görebilecektir. Yine sinema filmleri, sosyal politika öğrencileri için sahaya/alana çıkma deneyimini sınırlı olsa da yaşatabilmektedir. Filmler aracılığıyla soyut sosyal politik kavramların somutlaştırılması mümkün olmuştur. Bir örnek ile açıklarsak eğer, işçilerin grev süreci ve grev kararı alması, bu süreçteki işçilerin psikolojik durumuna dair ulusal ve uluslararası yüzlerce kaynak bulunmaktadır. Ancak bu noktada Claude Berri'nin 1993 yapımı *Germinal* filmi izlediğinde tüm bu literatürdeki çalışmaların somutlaştırıldığına dair örnekler görülecektir. Şöyle ki, filmde Voreux Maden Ocağı işçileri örneği üzerinden işçilerin grev yapmasına neden olan ortam, grev kararı alınması, grev sonunda kazanan ve kaybeden tarafların ortaya çıkması ve grev sürecinde işçilerin içinde bulundukları psikolojik durumlar film sahneleri ile anlaşılacaktır. Yine sinema filmleri aracılığıyla sosyal politika disiplini sosyal sorunları tespit edecek ve oluşturulan kamuoyu ile sosyal sorunların çözümünde etkin rol oynayacaktır.

XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında sosyal politikalara duyulan ihtiyacın soyut teorilerle incelenmesi yerine bu dönemlere ait filmler ile içerik analizi yapılması çalışmanın ana konusunu oluşturmuş ve bu temel üzerinden döneme ilişkin filmler incelenmiştir. Sinema filmleri sadece insanları bir kaç saat eğlendirip hoşça vakit geçirtmek dışında üretilildiği toplumlar noktasında bizlere ipuçları vermektedir. İncelediğimiz filmlerde de görüldüğü üzere toplumları etkileyen sorunlar başta olmak üzere, sosyolojik ilişkileri, toplum ve yönetim örnekleri, halkın sınıf yapısı gibi olguları filmler aracılığıyla görebilmekte ve çıkarım yapabilmekteyiz.

Çalışma, sosyal politika ve sinema arasındaki ilişki üzerine bundan sonra yapılacak olan çalışmalara bir arka plân olma misyonunu tüm çalışma boyunca sürdürmüştür. Tez çalışması **“H0: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan sosyal sorunlar, filmler ile incelenabilir”** genel hipotezi üzerine temellendirilmiş ve bu hipotez üzerinden çalışma boyunca film örnekleri ile sınanarak doğrulanmıştır. Genel hipotez sınanırken, tez çalışması mekân açısından ABD ve Avrupa, dönem olarak ise XIX. yüzyıl olarak sınırlandırılmış ve bu doğrultuda incelemeler yapılmıştır. İncelenen filmlerde sosyal sorunlar olarak yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımının eşitsizliği, cinsiyet ayrımı, eski hükümlülere yönelik sosyal dışlanma gibi birçok sorun filmler yardımıyla incelenmiştir.

İlk inceleme Fritz Lang'ın 1927 yapımı *Metropolis* filmine dair yapılmıştır. Film çekildiği dönemde toplumda bir ses getirmiş ve oldukça ilgi çekmiştir. Filmde

yeryüzünün derinliklerinde işçiler şehri ve bir o kadar da yukarısında yer alan evlatlar kulübünü mekân olarak almaktadır. İşçi-sermaye sahipleri arasındaki ayrım çok çarpıcı şekilde yansıtılmıştır. *Metropolis* filmi eğer işçi sınıfına ve eleştirilere kulak verilmezse işçilerin, işverene karşı ayaklanma sürecine gireceğini konu alan bir film olarak karşımıza çıkmıştır. Film incelerken işçiler arasında ayaklanmaya varmayacak yani işçi-işveren arasındaki uzlaşmayı sağlayacak ve bu uzlaşmanın artmasını sağlayacak mekanizmalara ihtiyaç duyulduğu anlaşılmış ve film sahneleri ile bu süreç somutlaştırılmıştır. İhtiyaç duyulan bu mekanizmaların devreye girmemesi durumunda ise fabrika düzeni aksayacak ve bu durum tüm üretim hattını etkileyecektir. Yani sonuçtan sermaye sahipleri en çok kaybı yaşayacak olarak gözüktü de, emeği ile hayatlarını kazanan ve devam ettiren işçilerin de kaybı çok büyük olacaktır. Filmin son sahnesinde görüldüğü gibi şehrin kurucusu ve yöneticisi konumunda olan Joh Fredersen'in oğlu Freder'in arabuluculuğuyla, Joh Fredersen ve işçiler ayaklanmadan sonra uzlaşmıştır. Yine son sahnede filmin önermesi ortaya çıkmıştır: "Başla eller arasındaki aracı yürek olmalı". Buradaki baş Joh Fredersen, eller ise işçiler ve yürek ise Joh Fredersen'in oğlu Freder olsada aslında Freder, sosyal politika uygulamalarını temsil etmektedir. İşçi ve işverenler arasındaki uçurumun gittikçe artması sonucu makine düzeni tahrip olacak ve işlemez hâle gelecektir. Bu noktada sosyal politika uygulamalarının ortaya çıkmasındaki ihtiyaç elbette ki anlaşılacaktır. Öyle ki filmde de temel önermelerden olan işçi ve sermaye sahibinin uzlaşması gerekliliği *Metropolis* ile somutlaştırılmıştır. Eğer uzlaşma sağlanmaz ise belirtildiği gibi bunun zararları her iki tarafı da etkilemektedir. Ortaya çıktığı dönem itibarıyla *Metropolis*, şehrin mimarisi açısından ütopya olarak kabul görmüştür. Geleceğe dair öngörüler ortaya koyan film, insanların içinde bulundukları zamandan belki de yüz yıl sonrasını düşünmelerini ve hayal etmelerine olanak sağlamıştır.

İkinci incelenen filmimiz ise çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri alanını konu alan filmlerin başında gelen Charlie Chaplin'in *Modern Zamanlar (Modern Times)*'ı olmuştur. Filmde montaj hattına dayalı üretim eleştirilmiş, yönetim merkezli politikaların işçileri korunmasız bir konuma getirdiğini, işçilerin emeğine yabancılaşma ve Taylorizm film özelinde eleştirilmiştir. Taylorizm, işçiye olabildiğince küçük parçalara ayrılmış iş verilmesini öngören, çalışanın kişiliğini hiçe sayan ve sürekli olarak bir başka işçi ile ikamesi olanaklı olan ve sorumluluk, kişilik gerektirmeyen işlerde çalışma zorunluluğunu yükleyen bir iş örgütlenmesini içermektedir. Filmde Chaplin, işi sadece vida sıkma olan bir işçi olarak karşımıza çıkmıştır. İşçilerin kendi üretici potansiyeli noktasında karar verme yetkisi olmamakla beraber, bu karar sermaye sahipleri, işverenler gibilerince verilmektedir. Onlar emeğini satın aldıkları işçilerin çalışma koşullarından çalışma hızlarına kadar her şeyi kendi kararları doğrultusunda belirlemektedir. Böyle bir düzende işçi ürettiği ürünün ne işe yarayacağı ve nerede kullanılacağı hakkında hiçbir fikre sahip olmamaktadır. Çünkü filmdeki Chaplin özelinde işçinin yabancılaşması konusuna bakacak olursak, işçi sadece bir vida sıkma işlemi gerçekleştiriyordur ne bir ürün üzerindedir bu vida ne de bir makinenin parçasıdır. Zaten işi sadece vida sıkma olan Chaplin en sonunda işine karşı yabancılaşır ve durum aklını kaçırmaya kadar gitmiştir. *Modern Zamanlar* filmi ile **"H1: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında işçilerin işlerine yabancılaşması ve Taylorizm söz konusudur."** hipotezi doğrulanmıştır.

Filme yapılan eleştiriler özellikle sanayi devrimi sonrası çalışma hayatında yaşanan olumsuzluklara odaklanmaktadır. Çalışma hayatında emeğin hiçbir söz hakkı yoktur. Çalışma düzenine ait tüm kararlar emeği satın alanlar tarafından alınmaktadır. Bu durum da bizlere göstermektedir ki, çalışma hayatında emeği koruyacak en azından işçi-işveren ilişkisinde işçilere yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü sermaye sahiplerini denetleyecek hiçbir mekanizma söz konusu değildir. Sermaye sahipleri çok geniş bir yelpazede haklara sahip olmakta istediği zaman işçilerin ücretlerinde düşürmekte, istediği işçiyi çalıştırıp çalıştıramayacağına sadece o karar vermekte, işçinin çalışma hızlarına dâhi tüm kararları sadece kendisi inisiyatif sahibi olmaktadır. Ancak belirtildiği üzere sermaye sahiplerini de denetleyecek mekanizmalara ihtiyaç duyulmuştur. Aksi takdirde incelediğimiz diğer filmlerde de görüldüğü üzere sistem kaos ortamına sürüklenerek en son aşamada yok olacaktır. Bu sistem işçilerin ortamı olan fabrika olabilir, montaj bandı hattı olabilir ancak son her ortam için aynı olacaktır. Bu yüzden tarafların yani işçi ve sermaye sahiplerinin uzlaşmacı bir ilişkide buluşmaları gerekmektedir. Uzlaşmayı sağlayacak olan ise sosyal politikalardır. Sosyal politika disiplini ihtiyaç duyulduğu bu ortamda sanayi devrimi sonrası yeni bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmıştır. Ortaya çıktığı dönem itibarıyla ihtiyaçlar noktasında sosyal politika dar anlamında işçilerin korunmasına dair politikalar üretmiştir. Ancak süreç içerisinde geniş anlamlar kazanmış, kadın, çocuk, yaşlı, engelli gibi pek çok dezavantajlı kesme yönelik politikalar üretme noktasında roller üstlenmiştir.

Üçüncü olarak analiz ettiğimiz, John Steinbeck'in ünlü romanı *Gazap Üzümleri* (*The Grapes of Wrath*) ile aynı adı taşıyan 1940 yılı yapımı John Ford yönetmenliğindeki *Gazap Üzümleri* filminde ise tarımda makineleşme sonrası tarımdan kopan çiftçilerin süreç içerisinde yaşadıkları sıkıntılar Joad ailesi özelinde anlatılmıştır. Joad ailesi gibi birçok geniş aile tarımda makineleşme sonrası işsiz kalmış ve iş bulabilmek umuduyla göç etmek zorunda kalmıştır. Ancak belki de binlerce işsizi istihdam edecek bir mekanizma yoktur. Bu da işsizler ordusunu oluşturmuş, emek arzının ötesinde bir emek talebinin yer almasına neden olmuştur. Tüm bunların sonucu toplumda işsizlik artmış, kırsal kesimlerden iş bulmak amacıyla kentsel alanlara göç edenlerin sayısının artması sonrası kentleşme sürecinin plansız ve kontrolsüz şekilde olmasına sebebiyet vermiştir. Yine toplumda suç oranları artmış ve hayatta kalma mücadelesi içerisinde olan insanlar bir kaosa sürüklenmiştir. Belirtildiği üzere sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan sosyal politika disiplinin temel çalışma alanlarından birisi işsizliktir. Sosyal politika disiplini işsizliği azaltıcı ve istihdam alanında bu amaca yönelik politikalar içermektedir. Film özelinde gördüğümüz üzere toplumlarda yaygın işsizlik sonucu kaos ortamı kendini göstermektedir. İşte tam bu noktada sosyal politikalar sorumluluk üstlenmektedir. İşsizlik ve suç oranlarının artması gibi toplumu kaosa sürükleyecek yaygın sosyal sorunların çözümü, sosyal politikalar disiplininin görev almasıyla mümkün olacaktır. Böylelikle **“H2: XIX. yüzyılda ABD ve Avrupa ülkelerinde yaygın işsizlik sonucu kaos ortamını sosyal politika uygulamaları çözüme kavuşturabilir.”** hipotezi de doğrulanmıştır.

Dördüncü olarak incelediğimiz Charles Dickens'in 1838'de yayımlanan ikinci romanı olan *Oliver Twist*'in uyarlaması olan 2005 yapımı Roman Polanski yönetmenliğindeki *Oliver Twist* filmi, XIX. yüzyıl İngiltere'sinde sanayi devrimi sonrası toplumun

görüntüsünü bizlere yansıtmaktadır. Film özelinde toplumda işsizlik, suç, hayatta kalma mücadelesi, açlık ve yoksulluk gibi sorunlar yer almaktadır. Tüm bu sorunların yanında suça itilen ve zorla çalıştırılan çocuklar da o dönemde Londra’da sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. İş sahibi olamayan insanlar hayatta kalma mücadelesi içinde hırsızlık gibi çeşitli suçlara bulaşmaktadır. Yine dönemin Londra’sında gelir dağılımı eşitsizliği had safhadadır. Bu durumu filmin her sahnesinde görebilmekteyiz. Korunmaya muhtaç çocuklar noktasında film bize göstermektedir ki dönemin Londra’sı yeterli sorumluluğu üstlenememiştir. Bu açıdan bakıldığında ise sosyal politikanın geniş anlamını bulmaktayız. Dezavantajlı gruplar filmde zikredilirken, korunmaya muhtaç çocuklar, yoksulluk ve işsizlik gibi sosyal sorunlar bizlere sosyal politikalara duyulan ihtiyaç noktasında yol gösterici olmuştur. Oliver Twist filmi ile **“H3: XIX. yüzyılda ABD ve Avrupa ülkelerinde yaşanan yoksulluk ve sefalet filmler sayesinde anlaşılabilir.”** hipotezi doğrulanmıştır.

Yine sosyal politikalara ihtiyaç duyulmasının sinema örneğinde anlatılması noktasında faydalandığımız beşinci örnek XIX. yüzyıl Londra’sını yansıtan Sarah Gavron’un 2015 yılı yapımı olan *Diren! (Suffragette)* filmidir. Filmde temelde ele alınan konu oy hakkının üzerinde yer alan cinsiyetçiliğe karşı kadın mücadelesinin anlatılmasıdır. Oy hakkı üzerinden erkek-kadın cinsiyet ayrımcılığı sadece siyasal alanda değil, ekonomik, sosyal, çalışma yaşamı alanlarında da kendini göstermektedir. Toplumsal yaşamda kadın erkeğin geri plânındadır. Çalışma yaşamında da erkek-kadın cinsiyet ayrımcılığı gözle görülür bir biçimde keskindir. Öyle ki kadınlar erkeklerden daha fazla mesai harcamalarına karşın, erkeklerin maaşları her zaman kadınlarınkinden daha fazladır. Yine kadınlar emeği karşılığı kazandığı maaşında hiçbir söz hakkı olmamakla beraber bu hak eşlerine verilmiştir. Ayrıca filmdeki sahnelerden de anlaşıldığı üzere bir kadına ailesinden miras dâhi kalsa onu kullanma tasarrufu eşindedir. Kadınlar çok küçük yaşlarda çalışma yaşamına atılmanın yanında, iş ortamlarında taciz, mobbing gibi pek çok zorlamaya da maruz kalmaktadır. Dönemin Londra’sında, kadınlar filmde de görüldüğü üzere çocukları üzerinde hak iddia edememektedir. Kızlarında yaşamı annelerinden farksız değildir. Öyle ki bir kızın annesi çamaşırcıysa, kızının da küçük yaşlardan itibaren çamaşırcılık yapmaktan başka pek de bir çaresi yoktur. Yine *Suffragette* filmi örneğinden yola çıkarsak küçük yaşta çalıştırılan çocukların büyük bir kısmının kız olduğunu ve küçük yaşlardan itibaren kendileri için hiç de uygun olmayan ortamlarda çalıştıkları görülmektedir. Kızlar, annelerinden farksız hayatlar sürmekte ve bu hayatlar birer kopya şeklinde olmaktadır. *Suffragette* filmi başkarakterimiz Maud Watts özelinde de görüldüğü üzere annesi de çamaşırcılık yapmıştır aynı şekilde Maud’da çamaşırhane çamaşırcı olarak küçük yaştan itibaren çalışmaya başlamıştır. Öyle ki, kızlar anneleri ile aynı mesleği icra ederken bile pek de bir seçim hakları yoktur. Kısaca belirtmek gerekirse eğer, XIX. yüzyıl Londra’sının perspektifini sunan filmde kadınlar ve çocuklar dezavantajlı bir kesimi temsil etmektedir. Özellikle kadınlar toplum içerisinde sosyal dışlanmaya maruz kalmakta ve hayatları, emekleri, çocukları, meslekleri gibi pek çok konuda karar alma inisiyatifleri bulunmamaktadır. Film aslında kadınların kendi yaşadıkları toplumdaki bu kötü koşulları kızlarının da yaşamamaları amacıyla verilen mücadelesini bizlere aktarmıştır. Film temelinde kadınların oy hakkı elde etmesi için

verdikleri mücadele olarak gözüke de bu durum, asıl gerçek belirtildiği gibidir. Sinema daha önce de belirtildiği gibi geniş anlamıyla sosyal politika disiplininin çalışma alanında geniş halk kitlelerinin sosyal sorunlarını filmlere yansıtarak toplum nezdinde sosyal sorunlara yönelik duyarlılığı arttırmayı görev edinmiştir. Bu görev duyarlılıkları arttırmak ile kalmayıp, hitap ettiği kesim itibarıyla de çözümü noktasında bakış açısı oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Nitekim filmin son sahnesi olan Emily Wilding Davison'un intiharı, mücadelelerini tüm toplum nazarında ses getirmesi amacıyla yapılmış bir feda ediliştin başka bir şey değildi. Filmin sonunda da belirtildiği gibi Emily Wilding Davison'un ölümü tüm dünyada duyulmuş ve kadın hakları mücadelesine olan ilgi, dünya çapında artmıştır. Yine filmin son sahnelerinde zikredilen rakamlara göre bu mücadele binden fazla Britanyalı kadının hapsine yol açmıştır. Kadınların verdikleri bu mücadele sonrasında ise, 1918'de 30 yaşın üzerindeki bazı kadınlara oy hakkı tanınmıştır. 1925 yılında bir kadın, çocukları üzerinde hak iddia edebilmiş ve 1928 yılında, kadınlar da erkeklerle aynı oy hakkına sahip olmuştur. Tüm bu sahnelerden de yola çıkarak **“H4: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında kadın-erkek arasında eşitsizliği dönemi anlatan filmler ile görebiliriz.”** hipotezi doğrulanmıştır.

Emily Wilding Davison'un da dikkat çekmek için kralın ve kameraların önünde intiharı ise bizlere kitlelerin ilgisini çekme noktasında kameraların özelinde sinemanın gücünü de gözler önüne sermektedir. Toplumlari etkilemenin bir yolu da sinemadır. Öyle ki *Suffragette* filmini incelerken de görüldüğü üzere mücadelelerine dikkat etmek için her yolu deneyen kadınlar, en son aşamada tüm toplumun dikkatini çekmek için kameraların kadrajına girmişlerdir.

Toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin sosyal, siyasal ve ekonomik yaşam içerisinde film sahneleri ile bizlere yansıtan *Suffragette* filmi, toplumda dezavantajlı olan kesim olan kadınların durumunu gözler önüne sermiştir. Toplumda kadınların korunmasını sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç duyulması, gerek kadınların mücadelesinde gerekse Maud Watts'ın yaşadıkları ile aktarılmıştır. Toplumda ikinci sınıf muamelesi gören kadınlar, kendileri için daha eşit bir toplum için haklarını aramışlardır. Sosyal politikalar belirtildiği üzere dezavantajlı gruplara yönelik çalışmalar bütününi oluşturmaktadır. Yine *Suffragette* filmi özelinde görüldüğü üzere XIX. Londra'sında sosyal politikalara toplumun her alanında ihtiyaç duyulmuştur. Kadınlara yönelik yasal düzenlemelere sosyal, siyasal, ekonomik alanlar gibi toplumun diğer alanlarında da ihtiyaç duyulmuş, bu ihtiyaç ise sonraları sosyal politika disiplini ile giderilmiştir.

XIX. yüzyıl Fransa'sına da göz attığımızda durumun aynı dönem İngiltere'siyle pek de farklı olmadığını söyleyebiliriz. Öyle ki bu kapsamda incelediğimiz filmlerden ilki, Fransız yazar Victor Hugo'nun ünlü eseri *Sefiller (Les Misérables)*'in Tom Hooper yönetmenliğindeki 2013 senesi yapımı yine aynı adı taşıyan *Sefiller* filmidir. Toplumda en büyük sorunlar yoksulluk ve açlıktır. Film 24601 numaralı bir kürek mahkûmu olan Jean Valjean'ın, ölüm döşegindeki yeğeni için çaldığı sadece bir somun ekmeğın sonrasında yaşadığı mahkûmiyet ve cezası bittikten sonraki hayatını konu alır. Jean Valjean filmde sadece toplumu yansıtan bir figürdür. Eski hükümlüler, Jean Valjean örneğinde olduğu gibi ellerine verilen bir belge ile resmen toplumdan dışlanmaktadır. Bu

durumu deneyim eden Jean Valjean en sonunda bu belgeyi yırtarak hayatına başka bir şekilde devam etmeye karar verir. Film sahnelerinde Montreuil ve Paris gibi kentler yer almıştır. Özellikle Paris’te halk yoksulluk ve sefalet içerisinde. Hatta bu açlık ve sefalet yüzünden –Jean Valjean örneğinde gördüğümüz gibi- insanlar suç işlemeye mecbur kalmıştır. İnsanlar hayatlarını devam ettirebilmek için çalışmak zorundadır, ancak herkes iş bulacak kadar şanslı da değildir. Belirtildiği gibi bu durumun sonucunda insanlar karınlarını doyurabilmek suç işlediğinde ise yıllarca süren mahkûmiyet sonrası toplumdaki dışlanmaktadır. Çünkü yönetimlerin suçluları ıslah etme gibi bir yükümlülükleri söz konusu olmamakla beraber eski hükümlülerin topluma uyum sağlayabilmeleri ve bu süreçte karşılaşılabilecekleri sorunların çözümünde yardımcı olma gibi bir misyonları da yoktur. Eski hükümlüler çalışmak gibi topluma yararlı olma arzusu taşısalar bile yetkililer onların ellerine verdikleri belge ile bu amaçlarına engel olunmaktadır. Sosyal politika disiplininin geniş anlamı içerisinde yer alan korunması amacıyla yasal düzenlemeler gereken dezavantajlı gruplardan birisi de eski hükümlülerdir. Yine *Sefiller* filminde dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan çocukların; zorla çalıştırılması, çocuk emeğinin sömürülmesine ilişkin konularda çalışma yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Sosyal politikaya duyulan gereksinimin sinema filmleri aracılığıyla incelenmesinde son olarak ise Émile Zola’nın ünlü romanı *Germinal*’i, yine aynı adı taşıyan Claude Berri’nin 1993 yapımı *Germinal* filmi ele alınmıştır. Filmde ana karakterlerimiz olan Maheu ailesinden yol çıkarak Voreux kuyusu maden ocağı mekânından hareketle maden işçilerinin yaşadıkları sıkıntılar aktarılmıştır. Çocuk, kadın ve yaşlı demeden zorlu şartlar altında maden ocağında emeklerini sunmaktadır. Çocuk, kadın ve yaşlıların çalışması bir tercih değil mecburiyettir. Çünkü evde babanın, eşin çalışması ile ailenin geçinmesi, hayatlarını devam ettirmesi imkânsız bir durumdur. Ancak belirtilen kadın, çocuk ve yaşlı emeği ucuz işgücü olarak nitelendirilmiş ve çoğu zaman işverenler tarafından emekleri sömürülmüştür. Kadın ve çocuklarında iş hayatında yer almasıyla beraber ailesel bağlar değişim göstermiştir.

Germinal filmi özelinde, Voreux kuyusu maden ocağındaki işçiler aleyhine gelişen çalışma koşulları işçi-işveren arasındaki dengenin işveren lehine bozulması, işverenin istediği gibi kararlar alıp verirken karşısında hiçbir denetim mekanizması olmaması işçilerin çok büyük sefalet ve açlık içerisinde olmasına yol açmıştır. Sefalet, açlık ve huzursuzluk işçilerin grev kararı almasına neden olmuştur. Filmde işçilerin grev kararı almasının altında yatan süreci izleyicilere tüm gerçekliğiyle aktarmış ve grev sürecindeki işçilerin psikolojik durumu etkileyici bir şekilde gösterilmiştir. Bu durum ile birlikte **“H5: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında işçiler kötü şartlar altında çalışmaktadır.”** hipotezi doğrulanmıştır.

Yine *Germinal* filminde maden ocağından aileye, sokağa, işçilerin birlikte oldukları tüm mekânlar ele alınarak bütüncül bir işçi duruşu verilmiştir. Filmde sendikalaşma ve grev konusuna dikkat çekilmiş; ancak aylarca süren grev sonrası işçiler işlerini yitirme durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Müdür Hennebeau’nun yerel kuvvet kuvvetlerinin desteğini arkasına almasıyla beraber grevden kazanan taraf olarak gözüke de kayıp işçiler ve

Müdür Hennebeau için de söz konusu olmuştur. Öyle ki maden ocağında üretim yapılmamış ve durmuştur. İşçiler tarafında ise daha büyük kayıplar yaşanmıştır. İşçiler grev sonrası işlerini kaybetmiş, psikolojik olarak bir tükenmişlik durumunun içinde kendilerini bulmuşlardır. Ayrıca baş kahramanlarımızdan Bay Maheu grev direnişinde hayatını kaybetmiştir.

Sosyal politika disiplini dar anlamda işçi-işveren arasındaki ilişkiden dezavantajlı durumda olan işçilere yönelik düzenlemeleri içermiştir. Bu açıdan baktığımızda Germinal filmi sosyal politikayı dar anlamda incelerken, bu ilişkiyi somutlaştırma açısından önemli bir örnek olmuştur. Son olarak **“H6: XIX. yüzyıl ABD ve Avrupa toplumlarında işçi-işveren ilişkisini dönemi anlatan filmler ile inceleyebiliriz.”** hipotezi Germinal filmi ile doğrulanmıştır.

Filmde görüldüğü üzere işçileri koruyacak hiçbir yapı yoktur. Uluslararası İşçi Örgütü(ILO)’nden birkaç sahneden bahsedilse de; ILO, işçilerin mağduriyetleri giderecek bir güce sahip değildir. Öyle ki çevredeki diğer bir ocak olan Jean Bart Madeni işçileri de Voreux Maden İşçilerine gereken tam desteği verememiştir. Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere işleri sefalet düzeyinde yaşamaktan çekip çıkaracak bir yapıya ihtiyaç duyulmuştur. İşte ihtiyaç duyulan bu yapı ise sosyal politika disiplininin ortaya çıkarılması ile giderilecektir.

İncelediğimiz sinema filmlerinden de hareketle filmler toplumlarda yer alan sosyal sorunları tespit edilmesi ve çözüm noktasında bir bakış açısı getirmesi rolüyle oldukça önemli misyonlar edinmektedir. Öyle ki toplumu derinden etkileyen sosyal sorunlar sinema filmleri aracılığıyla geniş kitlelere aktarılmaktadır. Yoksulluk, açlık, işsizlik, cinsiyet eşitsizliği gibi birçok sosyal sorun sinema filmlerine konu olmakta ve kitlelerin dikkatini çekmektedir.

Tez çalışmasının sonunda toplumdaki sosyal sorunları tespit etme noktasında sinema filmlerinin aracı olacağı ve bu sorunların çözümü açısından sosyal politikaların gerekliliği yine sinema filmleri yardımıyla açıklanabilir sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda tez kapsamına alınan çalışmaların tamamı bu düşüncüyü onaylamaktadır. Tez çalışması mekân açısından ABD ve Avrupa, dönem açısından ise XIX. yüzyıl olarak sınırlandırılmıştır.

Filmlerle birlikte sosyal politika ilişkisini incelemek, sosyal politika öğrencileri için sahaya çıkma deneyimini yaşatmaktadır. Sosyal politika disiplininin, sosyo-politik kavramlarının somutlaştırılması ve öğrencilerin görsel olarak zihinlerde canlandırması açısından oldukça fayda sağlamaktadır.

Bu tez çalışmasıyla ilgili olarak vurgulanması gereken önemli bir nokta ise, çalışma da literatür tarama yöntemiyle bir sonuca ulaşılmış olmasıdır. Elbette tüm bu bulgular çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkisi bölümlerinde sosyal politika derslerinde gözlemler yapılarak, sosyal politika alanındaki akademisyenler, araştırmacılar ve öğrenciler ile görüşülerek genişletilebilir.

Son olarak, sinema filmlerinin gerçeğe ulaşamadıkları noktada gerçeğin birer temsili olduğunu göz önünde bulundurursak; sosyal politikanın bir disiplin olarak ortaya

ıkışındaki temelleri, öğrencilerin hem derse olan dikkatini çekmek hem de kavram ve kuramlarla kuracakları ilişkiyi güçlendirmeye ilişkin filmlerin kullanılması kullanılacak bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2015). Türkiye’de Gelir Dağılımı. *Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. Cilt: 4. Yıl: 4. Sayı: 8. (43-59).
- Akbaş, D. (2009). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.
- Akbıyık, N. (2008). Türkiye’de Tarım Kesiminde İşgücü Piyasalarının Yapısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. Bahar-2008. C. 7. S. 24. (220-237).
- Akbulut, D. (2012). *Sinemanın İlkleri: Avrupa Sineması*. İstanbul: Etik Yay.
- Akbulut, H. (2014). Sinemaya Gitmek ve Seyir: Bir Sözlü Tarih Çalışması. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*. Cilt:2. Özel Sayı Ağustos 2014. (1-16).
- Akgün Yüksekli, B. (2013). Metropolis Filmi: Aydınlanmanın Diyalektiği, Modernite, Mit ve Modern Mimari. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*. Yaz 2013. Sayı: 10. (59-70). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203739>.
- Akyüz, F. (2008). Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarckyan ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*. Volume 1/5. (58-70).
- Alcock, P. (2011). Sosyal Politikanın Konusu. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson (Der.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (15-24). (Çev.: Barış Yıldırım). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Alpay, Ç. (2015). *Uzamsal Artırılmış Gerçeklik Yerleştirmesi ve Bir Video Projeksiyon Eşlemesi*. (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Ankara.
- Armes, R. (2011). *Sinema ve Gerçeklik/Tarihsel Bir İnceleme*. (Çev.: Zeynep Özen Barkot). İstanbul: Doruk Yay.
- Ateş, D. (2008). Industrial Revolution: Impetus Behind the Globalization Process. *Yönetim ve Ekonomi*. Cilt:15. Sayı: 2. (31-48).
- Aytaç, S. (2014). Eski Hükümlülere Yönelik Sosyal Politikalar. Aysen Tokol, Yusuf Alper (Ed.). *Sosyal Politika* içinde (422-438). Bursa: Dora Yay.
- Barusch, A. S. (2009). *Foundations of Social Policy: Social Justice in Human Perspective*. 3rd Edition. Brooks/Cole Cengage Learning. Belmont:CA/USA.
- Bayraç, H. N. (2003). Yeni Ekonomi’nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt:4. Sayı:1. (41-62).
- Bazin, A. (2011). *Sinema Nedir?*. (Çev.: İbrahim Şener). İstanbul: Doruk Yay.
- Berri, C. (Yönetmen). (1993). *Germinal* [Film]. Fransa: Pathé Production – France 2 Cinéma – Alternative Film.
- Betton, G. (1989). *Sinema Tarihi*. (Çev.: Şirin Tekeli). İstanbul: İletişim Yay.

- Bıçkılı, D. (2004). Sennet Ve Habermas’ Da Kamusalılığın Dönüşümü. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. Yıl: 2004. Cilt: 6. Sayı: 1. Sıra: 2. No: 189. <https://www.isguc.org/?p=article&id=189&cilt=6&sayi=1&yil=2004>.
- Biçerli, M. K. (2016). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım Yay.
- Birkök, M., C. (2008). Bir toplumsallaştırma aracı olarak eğitimde alternatif medya kullanımı: Sinema filmleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Sayı: 2. (1-12).
- Blakemore, Ken and E. Griggs. (2007). *Social Policy an Introduction*. New York: Open University Press.
- Bozkır Serdar, A. (2014). Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Sosyal Politika. Aysen Tokol, Yusuf Alper (Ed.). *Sosyal Politika* içinde (1-6). Bursa: Dora Yay.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yay.
- Buğra, A. ve Ç. Keyder. (2015). *Sosyal Politika Yazıları*. İstanbul: İletişim Yay.
- Buyan, B. (2007). Küreselleşme ve Sinema. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 1. Sayı: 1. (214-226).
- Cahill, M. (2002). *The Environment and Social Policy*. London: Routledge.
- Canbey Özgüler, V. (2014). Ücretli Yoksullar. P. A. Kaya (Ed.). *Uluslararası Sosyal Politika Teorisi, Uluslararası Çalışma Normları ve Güncel Gelişmeler* içinde (353-378). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Chaplin, C. (Yönetmen). (1936). Modern Times [Film]. San Pedro, Los Angeles, California, ABD: Charles Chaplin Productions.
- Deane, P. (2003). *The First Industrial Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demir, M. (2011). Sinemada İşçi Sınıfı Temsilleri. *Anadolu BİL Meslek Yüksekokulu Dergisi*. Sayı: 22. (55-65). http://abmyod.aydin.edu.tr/bilimsel_dergi/bilimseldergi22.pdf.
- Demir, Ö. ve N. Çencen. (2015). Tarih Sinema Etkileşiminin Popüler Kültürdeki Yeri. *Kafkas Üniversitesi, e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2(1), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kafkasegt/article/view/5000162056/5000145950>.
- Deniz, K. ve Z. Akmeşe. (2015). Sinemada Toplumsal Eşitsizliklerin Temsili: “Çoğunluk” Filmi Örneği. *Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Akademia*. Cilt: 4. Sayı: 1. (86-96).
- Diken, B. ve C. B. Laustsen. (2016). *Filmlerle Sosyoloji*. (Çev.: Sona Ertekin). İstanbul: Metis Yay.
- Doğan, B. ve A. Özdemirci. (2007). 20. Yüzyılda Toplumsal Dinamiklerin İşletmelerin Yönetim Uygulamaları Üzerindeki Etkisi: Sinema Sanatında Yönetim ve Sistem Eleştirileri Üzerine Tarihsel Bir İnceleme. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 28. (19-34).
- Durmaz, Ş. (2016). İşgücü Piyasasında Kadınlar ve Karşılaştıkları Engeller. *Ahi Evran*

- Erdemir, F. (2012). Türk Sinemasında İşçi Hareketlerinin Temsili: “Karanlıkta Uyananlar” ve “Diyet”. Gülcan Işık (Ed.). *Toplumsal Hareketler- Politikadan Edebiyata, Sanattan Sinemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar* içinde (201-253). Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Erkul, İ., Ö. M. Altan, N. Gerek. (1987). *Sosyal Politika Dersleri*. İkinci Cilt. , Ankara : Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.
- Erol, S. I. (2014). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı. *Kamu-İş*. C:13. S: 3/2014. (37-70).
- Ertuğrul Yılmaz, I. A. (2014). Çalışma Hayatında Özel Gruplara (Dezavatajlı) Yönelik Sosyal Politikalar. Aysen Tokol, Yusuf Alper (Ed.). *Sosyal Politika* içinde (304-318). Bursa: Dora Yay.
- <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7695750/3-17102016-BP-EN.pdf/30c2ca2df7eb-4849-b1e1-b329f48338dc>. Erişim tarihi: 17 Ekim 2016.
- Ferhat, S. (2013). Metropolis’i Kurtarmak. *Broadcasterinfo*. S: 107. (123-125).
- Ferro, M. (2017). Sinema ve Tarih. (Çev.: Handan Demir). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Ford, J. (1940). *The Grapes of Wrath* [Film]. Los Angeles, California: Twentieth Century Fox.
- Gavron, S. (Yönetmen). (2015). *Suffragette* [Film]. Birleşik Krallık: Ruby Films, Pathé Film4, British Film Institute (BFI), Canal+ France, Ciné +, Focus Features, Ingenious Media Pathé International, Redgill Productions.
- George, B. C., K. A. Lacey and J. Birmele. (2000). The 1998 OECD Convention: An Impetus for Worldwide Changes in Attitudes Toward Corruption in Business Transactions. *American Business Law Journal*. Vol. 37. No. 3. (485-525). SSRN: <https://ssrn.com/abstract=235453>.
- Glasby, J. (2011). Sosyal Bakım. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson (Der.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (461-467). (Çev.: Barış Yıldırım, Boran Mercan, Onur Can Taştan, Osman Tezgel, Şenay Gökbayrak). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gladstone, D. (2011). Tarih ve Sosyal Politika. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson (Der.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (35-43). (Çev.: Barış Yıldırım, Boran Mercan, Onur Can Taştan, Osman Tezgel, Şenay Gökbayrak) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gökbayrak, Ş. (2011). Giriş. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson (Der.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (7-11). (Çev.: Barış Yıldırım, Boran Mercan, Onur Can Taştan, Osman Tezgel, Şenay Gökbayrak) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Göker, N. (2015). Sinemada Kadın Emeği ve Dayanışması: Made In Dagenham. *Turkish Studies*. Volume: 10/6. (459-480).
- Güçhan, G. (1993). Sinema-Toplum İlişkileri. *Kurgu Dergisi*. Sayı: 12. (51-71).
- Güler, E. Z. (2009). Siyaset Bilimi Eğitiminde Yeni Yöntem Arayışları: “Avrupa” Üzerine Düşünen Filmler. *Journal of Political Sciences*. Sayı: 40. (167 – 180).

- Günay, R. (2002). Sanayi ve Sanayi Tarihi. *Mimar ve Mühendis Dergisi*. Sayı: 31. (8-14).
- Güngör, F. ve M. Özügürlü. (1997). İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi Tartışma Metinleri*. 3/1997, http://www.politics.ankara.edu.tr/tartisma_metinleri.php.
- Güven, S. (2013). *Sosyal Politikanın Temelleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yay.
- Güzel, A. (2005). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm Mü?. *Çalışma ve Toplum*. 2005/4, (61-76).
- Güzel, B. (2014). Sanayi Devrimi'nin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Sorunların Edebiyattaki İz düşümü: Émile Zola'nın Germinal Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 7. Sayı: 33. (157-165). http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi33_pdf/1dil_edebiyat/guzel_bekir.pdf.
- Hidalgo-Weber, O. (2015). Sosyal ve Politik Ağlar ve ILO'nun oluşumu: Britanyalı Aktörlerin Rolü. Sandrine Kott ve Joëlle Droux (Ed.). *Sosyal Hakların Küreselleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Diğerleri* içinde (17-30). (Çev.: Macidegül Batmaz). Ankara: Efil Yay.
- Hooper, T. (Yönetmen). (2012). Les Misérables [Film]. Chatham Historic Dockyard, Chatham, Kent, England, UK: Working Title Films, Cameron Mackintosh Ltd., Universal Pictures, Relativity Media.
- http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_541334/lang--tr/index.htm. Erişim tarihi: 18 Haziran 2017.
- Işığışık, Ö. (2014). *İstihdam ve İşsizlik*. Bursa: Dora Yay.
- Işığışık, Ö. (2014). Ücret. Aysen Tokol, Yusuf Alper (Ed.). *Sosyal Politika* içinde (160-175). Bursa: Dora Yay.
- Kaya, P. A. (2014). *Uluslararası Sosyal Politika Teorisi, Uluslararası Çalışma Normları ve Güncel Gelişmeler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kennedy, V. (2013). From “Urban Gothic” to Haunted House and Minds: The Gothic in Oliver Twist and Little Dorrit. *Journal of Yaşar University*. 2013 8(Special Issue). (23-46). https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2013/12/VOL8_Special_2.-Valerie-Kennedy.pdf.
- Kerr, C, F. Harbison, C. Myers, J. Dunlo ve S. Zaim. (2011). Sanayileşmede Beşeri Unsur. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. Sayı 9-10-11. (1-17). <http://dergipark.gov.tr/iusskd/issue/900/10115>.
- Keskin, U. (2015). Sinema Yapıtlarında Yönetim Düşüncesi. B. Kılınç (Ed.). *Sinema ve Politika* içinde (13-30). Konya: Literatürk Academia.
- Kılınç, B. (2015). Sinema ve Politika. B. Kılınç (Ed.). *Sinema ve Politika* içinde (1-13). Konya: Literatürk Academia.
- Kılıçatan, E. (2015). Sinemanın Kaçınılmaz Gerçeği: Politika. B. Kılınç (Ed.). *Sinema ve Politika* içinde (51-67). Konya: Literatürk Academia.

- Koca, S. (2015). “Zengin Kız ve Fakir Oğlan”a Ne Oldu?. B. Kılınç (Ed.). *Sinema ve Politika* içinde (68-100). Konya: Literatürk Academia.
- Konukman, A. (2010). 1929’dan Günümüze Devlet-Piyasa İlişkilerinin Dönüşümü Üzerine Düşünceler. *Toplum ve Demokrasi*. 4 (8-9-10). Ocak-Aralık. (185-192).
- Kovancı, O. (2003). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay.
- Koray, M. ve A. Topçuoğlu. (1987). *Sosyal Politika*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Kozak, İ. (2012). İşçi Sendikalarının Tarihi Gelişimi (İngiltere Örneği). *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. (37-38). (63-81). <http://dergipark.gov.tr/iusskd/issue/921/10405>.
- Kunduracı, N. F. (2013). Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Konut Uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*. Cilt 22. Sayı 3. Temmuz 2013. (53-77).
- Kurşun, A. ve C. Rakıcı. (2016). Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*. 2 (2) 2016. (135-156).
- Kuznets, S. (1959). Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: VIII. Distribution of National Income by Factor Shares. *Economic Development and Cultural Change*. Vol. 11, No. 2. Part 2 (Jan., 1963). (1-80).
- Kümbül Güler, B. (2012). Psiko-Sosyal Boyutuyla Grev. *Çalışma ve Toplum*. Sayı: 32. (113-146).
- Lang, F. (Yönetmen). (1927). *Metropolis* [Film]. Berlin: Universum Film (UFA).
- Mach, E. P. (1979). Selected Issues on Health and Employment. *International Labour Review*. Vol. 118. No. 2. (133-145).
- Makal, O. (2014). *Sinemada Tarihin Görüntüsü*. İstanbul: Kalkedon Yay.
- Makal, A. (2008). Türkiye Emek Tarihinin Bir İzdüşüm Alanı Olarak 'Edebiyat'. *Çalışma ve Toplum*. 2008/3. (15-43).
- Mandıracıoğlu, A., M. Türk ve S. Durmaz. (2011). Modern Zamanlar Filmi Üzerinden Endüstrileşmenin Sağlığa Etkisi Hakkında Öğrencilerin Görüşleri. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. Temmuz-Ağustos-Eylül 2011. (40-44).
- Manning, N. (2011). Toplumsal İhtiyaçlar, Toplumsal sorunlar, Toplumsal Refah ve Esenlik. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson (Der.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (44-54). (Çev.: Barış Yıldırım, Boran Mercan, Onur Can Taştan, Osman Tezgel, Şenay Gökbayrak). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Masdar, F. (2011). Türk Sinemasında Orhan Kemal Uyarlamaları: Yedi Örnek. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van.
- Matthews. R.C.O., C. H. Feinstein and J. C. Odling-Smee. (1982). *British Economic Growth 1856–1973 The Post-War Period in Historical Perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- McKay, S. ve K. Rowlingson. (2011). Gelir Desteği ve Sosyal Güvenlik. Pete Alcock, Margaret

- May, Karen Rowlingson (Der.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (401-411). (Çev.: Barış Yıldırım, Boran Mercan, Onur Can Taştan, Osman Tezgel, Şenay Gökbayrak). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Monaco, J. (2013). *Bir Film Nasıl Okunur?*. (Çev.: Ertan Yılmaz). İstanbul: Oğlak Yay.
- Murie, A. (2011). Konut Politikası. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson (Der.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (452-460), (Çev.: Osman Tezgel). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Orhan, K. (2010). "Modern Zamanlar" Filmi ve Dönemsel Bir Çalışma İlişkileri Yorumlaması. *Çalışma ve Toplum*. 2010/1. (133-152).
- Ormanlı, O. (2014). Sinemada Edebiyat Uyarlamaları ve Göstergeler: Muhteşem Gatsby (2013) Filmi Örneği. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. Cilt: 4. Sayı: 2. (85-91).
- Orwell, G. (2017). *Paris ve Londra'da Beş Parasız*. (Çev.: Berrak Göçer). İstanbul: Can Sanat Yay.
- Orwell, G. (2015). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. (Çev.: Celâl Üster). İstanbul: Can Sanat Yay.
- Oylum, R. (2016). *Alman Sineması*. İstanbul: Seyyah Kitap.
- Örnek, S. (2015). ABD'de Kadın Haklarının Gelişimi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. KOSBED. Sayı: 29. (105-129).
- Özaydın, M. M. (2008). Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10 / 1. (163 – 180).
- Özcan, T. (2000). Romanda Sosyal Ortam. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 10. Sayı: 2. (99–109).
- Özkaya, E. (2012). Hugo'nun Sefiller'inde Yapay Cehennem. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt: 25. Sayı: 2. (495-506). <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uefad/article/view/5000152536/5000138348>.
- Öztokat, N. (2004). Göstergebilimsel Bir Okuma: Germinal. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı 2. (151-168).
- Öztürk, S. (2013). Filmlerle İletişim ve Yabancılaşma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2013/I. S: 44. (143-175). <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019021821/1019020513>.
- Öztürk, S. (2013). Filmlerle Görünürlüğün Dönüşümü: Panoptikon, Süperpanoptikon, Sinoptikon. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. Sayı: 36. Bahar 2013. <http://www.iletisimdergisi.gazi.edu.tr/arsiv/36.pdf>.
- Patten, R. L. (1969). Capitalism and Compassion in "Oliver Twist". *Studies in the Novel*. Sayı: 2. (207-221).
- Polanski, R. (Yönetmen). (2005). *Oliver Twist* [Film]. Çek Cumhuriyeti: Robert Benmussa Alain Sarde – Roman Polanski.

- Pollard, M. (1996). *İş Dünyasına Yön Verenler: Henry Ford ve Ford*. (Çev.: Ayşe Aydoğan). Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri.
- Roberts, J. M. (2011). *Dünya Tarihi – II Cilt, 18. Yüzyıl ve Sonrası....* (Çev.: İdem Erman ve Tansu Akgün). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Sargutan, E. (2006). *Sosyal Politika Bilimi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yay.
- Sarıipek, D. B. (2017). “İhtiyaç” Kavramı Ekseninde Sosyal Koruma: Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı. *İnsan&İnsan*. Yıl/Year 4. Sayı/Issue 12. Bahar/Spring 2017. (43-65).
- Sengenberger, W. (2013). The International Labour Organization Goals, Functions and Political Impact, *Friedrich-Ebert-Stiftung, Berlin*. http://www.fes-globalization.org/geneva/documents/2013_10_30_Sengenberger_Book.pdf.
- Sertlek, T. (2015). Sınıf Bilincinin Oluşumunda Bir Sinema Deneyimi: *Maden* Filmi. Funda Başaran (Haz.). *İşçi Filmleri, Öteki “Sinemalar”* içinde (241-249). İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yay.
- Seyyar, A. (2011). *Sosyal Politika Bilimine Giriş*. Sakarya: Sakarya Yay.
- Soner, A. (2015). Sinemada İşçi Sınıfı. Funda Başaran (Haz.). *İşçi Filmleri, Öteki “Sinemalar”* içinde (209-214). İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yay.
- Stewart, G. (1976). Modern Hard Times: Chaplin and the Cinema of Self-Reflection. *Critical Inquiry*. Winter 1976. (295-314).
- Şenkal, A. (2017). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. 4. Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yay.
- Talas, C. (1992). *Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yay.
- Tartanoğlu, Ş. (2014). Sosyal Dışlanma. A. Tokol, Yusuf Alper (Ed.). *Sosyal Politika* içinde (270-282). Bursa: Dora Yay.
- Telotte, J. P. (2016). Alman Dışavurumculuğu. L. Badley, R. Barton Palmer, Steven Jay Schneider (Der.). *Dünya Sinemasında Akımlar* içinde (39-61). (Çev.: Selin Yılmaz). İstanbul: Doruk Yay.
- Tokol, A. (2013). *Uluslararası Sosyal Politika*. 2. Baskı. Bursa: Dora Basım Yay.
- Tokol, A. (2014). Sosyal Politikanın Tarafları. A. Tokol, Yusuf Alper (Ed.). *Sosyal Politika* içinde (75-117). Bursa: Dora Yay.
- Tolich, M. (1992). Bringing Sociological Concepts into Focus in the Classroom with "Modern Times," "Roger and Me," and "Annie Hall". *Teaching Sociology*. Vol. 20. No. 4. (344-347).
- Tong, B. (2005). Distopik Bilim-Kurgu Filmlerindeki Mekan Çözümlemeleri (1980-2000). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Tureng Dictionary and Translation. (2018). *Suffragette*. <http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/suffragette>. Erişim Tarihi: 11 Aralık 2017.

- Uğur, S. (2013). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri*. Bursa: Ekin Basım Yay.
- Uğurlu, F. (1992). Edebiyat ve Sinema. *Kurgu Dergisi*. S: 11. (135 -151). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/150237>.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. ve H. Kumaş. (2014). Uluslararası Emek Göçü: Göç Kavramı, Türleri, Nedenleri ve Sonuçları. P. A. Kaya (Ed.). *Uluslararası Sosyal Politika Teorisi, Uluslararası Çalışma Normları ve Güncel Gelişmeler* içinde (273-303). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Üskent, S. B. (2006). 19. Yüzyıl İngiliz Romanında Endüstri Devrimi'nin Yansımaları: Dickens'ın *Hard Times*'i, Gaskell'in *Mary Barton*'ı ve Disraeli'nin *Sybil or The Two Nations*'i. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Wagner, K. B. (2015). İşçi Sinemasını Tarihselleştirmek: Sınıfı ve Beyazperdede Kaybolan Filmleri Geri Kazanmak. Funda Başaran (Haz.). *İşçi Filmleri, Öteki "Sinemalar"* içinde (47-80). (Çev.: Aslı Takanay). İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yay.
- Yaman, K. (2007). *Yoksulluk Hukuku: Modernleşme Sürecinde İngiltere-Osmanlı İmparatorluğu Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yılmaz, M. ve E. Adıgüzel. (2017). Toplumsal Sorunlardan Bireyin Dünyasına Zeki Demirkubuz Sineması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 28. (241-272).
- Yılmazok, L. (2014). A Cinematic Narration of the Great Depression: Recalling John Ford's the Grapes of Wrath. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*. January 2014. Volume 4. Issue 1. (16-24).
- Yüksel, H. (2014). *Güncel Gelişmeler Işığında Sosyal Politika*. Bursa: Ekin Basım Yay.
- Yüksel, H. (2017). *Çalışma Yaşamında Sinema*. Bursa: Ekin Basım Yay.
- Yüksel Oktay, E. ve A. Söner. (2016). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Etkileri. N. Kahraman, Çiğdem Dürüst, Timur Yılmaz (Ed.). I. Göç ve Kültür Sempozyum Bildirileri Cilt-I içinde (683-704). Ankara: Kibatek Yay.
- Zencirkıran, M. (2014). Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi. A. Tokol, Yusuf Alper (Ed.). *Sosyal Politika* içinde (7-25). Bursa: Dora Yay.
- Zengin, M. O ve İ. Zengin. (2013). Yol Filmlerinde Bir Anlatım Ögesi Olarak Yol ve Yolculuk Kavramları: Easy Rider Örneği. *Global Media Journal*. 3(6). (120-141). <http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/Melis%20OKTUG%CC%86%20ZENGI%CC%87N%20-%20I%CC%87brahim%20ZENGI%CC%87N.pdf>.
- Zola, E. (2015). *Germinal*. (Çev.: Bertan Onaran). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

ÖZGEÇMİŞ

Asuman SÖNER, 25.08.1992 tarihinde İstanbul’da dünyaya gelmiştir. İlköğretim, orta öğrenim ve lise eğitimlerini İstanbul’da tamamlamıştır. 2014 yılında Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun olmuştur. 2014 yılında başladığı Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalının Sosyal Politika Programı’nda yüksek lisansına hâlen devam etmektedir.

